

[illegible]

۴۷۶۹

باب تفعّل واکثرها لازم است باب افعال غالب متعدی است باب تفعیل واکثرها متعدی است باب مفاعله واکثرها متعدی است

باب تفاعل لازم و متعدی است باب افتعال واکثرها لازم است باب انفعال واکثرها لازم است باب افعلال واکثرها لازم است

باب افعیلال واکثرها لازم است باب استفعال واکثرها متعدی است

و همزه افعل تفضیل

لا تدرج خمسة همزة باب افعال
همزه متکلم همزه استفهام همزه جزا
کلمه که زاید باشد تنها امر

بسم الله الرحمن الرحيم وبه نستعين

الحمد لله على نواله مصليا على النبي واله

وبعد فهذا

ونستعين الله في الاتمام بحسن توفيق الى التمام

موضوعه فعل المكلفينا غاية الفوز بعليينا

اصوله الاجماع والكتاب والاصل والنص والاستصحاب

وبعضهم

وبعضهم زاد عليه المشتهر وما اذا الخلاف لم يكن ظهر

ثم العبادات الاسامي للاعم ورجح الاغلب للاولى الاسم

والصدق المشتق بالوضع على ما لبس المبدا الا الذي خلا

الاصول الامر والنهي للطلب

الامر والنهي الحتمي او الثاني ندب

في الفعل والترك

الفوز والتكرار لا في الاول والضد سكوت فلا تقول

كذلك القضاء والمقدمة وتفسد العبادات المحرمة

في الشرط والتعليل والعد والحصر وعن قليل

حجية الوصف وليس يبعد لكنه مرجح يؤيد

اذ فعل العبد بالاختيار فالجبر مدفوع فلا انتشار

ثم اجتماع الامر والنهي على ذي الجهتين فجوزن للعقلا

القول في العموم والخصوص

ومن وما وكل فرد اشتهر من العموم ما كمثل ما ندر

وللعموم صيغ وضعن له كالجمع ان يضف او الام معه

ومطلقات الشرع ليست تنصرف الا الى الشايع ثم من يضف

مفردا او محله باللام او نكر جمعا فعمومها ابوا

في غير نفي وعموم المنزله كترك الاستفصال ايضا نزله

على الذي شاع وقيل قفوا لهم ان الشفاهي الخطاب لا يعم

والجمع ادناه ثلاثة وفي نهاية التخصيص واحد يفي

اذ بعموم او خصوص او شبه تحقق العلاقة المطلبه ٢٢

ما عام

ما عام الا وقد خص وما خصص قد صار مجازا فاعلما

والحق حجيته في الباقي والفحص لازم على الاطلاق

وان مخصص تعقب الجمل ففي سوى الاخير قف الى العمل

فارجع الى الاصل وعاما الحقا بمضمر لبعضه خصص تقا

في ذا باغلبية المخصص واول الظاهر بالمنصص

حتى المناطيق بمفهوماتها والاية في الاخبار ان تعمل بها

ان فهم العرف وكاف دال مطلقا خصص ودع الماجد

اذا احتمال النسخ مرجوح ومن تنبيه الفاء تخصيص الزمن

في المقيد والمطلق

ما شاع في امته فمطلق وقيدنه بالذي لا يطلق

فارجع الى المرجحات او الى ادلة اخرى واصل اصلا

للمجمل مثله قالوها مع التساوي وحده باحتمل الوجهينا

ربطا مردود في المتباينين اذ انما يعارض ذو ابهام

مع التساوي واذا التعذرا حقيقته فخذ مجازا اظهرا

وان تساوت المجازات هنا فمجمل قف كي ترى المبينا

وجاز تاخير البيان مطلقا وعند وقت الفعل قد تضيقا

[في الهامش: الفصل في الاجماع]

اجماعنا هو اتفاق يكشف عن قول معصوم و ينكشف

ذا من وفاقه حجيته تبينا ولو يرى الخلاف ممن بيننا

ولا ارى وجود مجهول النسب شرطا بل المناط قطع يكتسب

من كثرة الظنون والحدس ومن في مثل عصرنا ادعاه لا يهن

وخرق اجماع مركب كشف عما مضى امنع ففيه اجماع السلف

نقلا الينا خبر عالي السند ولو ظننا عنه باب الفقر سد

الخبر القطعي حجة وما يفيد ظنا فكذاك حيثما

يثبت بعد الظن (الفحص) حج اذ سد باب الفقه اصل منفتح

[في الهامش: فافهم]

فكم صحيح او موثق نذر عليه قدمنا الضعيف المشتهر

وحيث لا ترجيح في ظنين وخبر المشهور في الحكمين

وقيل قف وارجع الى الاصل ومن حينئذ يعمل بالجزم اطمئن

[في الهامش: في القياس]

ولا تقس ولو بالاولويه الا اذا نص الى العليه

وتقح المناط قطعا او فهم فحوى من الخطاب لفظا فافتهم

ما الاصل الا عاما من الخبر كذاك الاستصحاب في حق النطق

[في الهامش: في الاجتهاد]

فخذ بهما وراع ما قد مرا من حكم الاخبار اذا تحرا

واخذ الاحكام بالاجتهاد فرض كفائي على العباد

ولا ارى البحث لوجه التجربه وعندنا الصواب قول المخطئه

واشترطوا فيه علوم الادب اذ ورد الشرع بلفظ العرب

كذا اصول الفقه والرجال وما به يعرف الاستدلال

وليحذروا الخلاف فيما اجمعوا وقوة التفريع شرطا انفع

فالعاد هو من شرط فليقلد و | من كان عدلا مؤمنا يجتهد و

واعتبر الوصفين في الراوي الخبر | عنه وما عليه تجديد النظر

والاحتياط لازم اذ عدما | واعلم المفتين فقها قدما

ولا تقلد ميتا وقد نقل | عدة اجماع على ان لا يحل

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله وصلى الله | على رسوله الذي اصطفاه

محمد واله وسلما | وبعد قد احببت ان انظما

في علمي البيان والمعاني | ارجوزة لطيفة المعاني

ابياتها عن مائة لم تزد | فقلت غير امن من حسد

فصاحة المفرد من سلامة | من نفرة فيه ومن غرابة

وكونه مخالف القياس | ثم الفصيح من كلام الناس

ماكان من تنافر سليما | ولم يكن تأليفه سقيما

وهو

بهم بهم بهم

وهو من التعقيد ايضا خال | وان يكن مطابقا للحال

وهو البليغ والذي يؤلفه | وبالفصيح من يعبر نصفه

والصدق ان يطابق الواقع ما | يقوله والكذب ان بعدما

وعربي اللفظ ذو احوال | ياتي بها مطابقا للحال

عرفانها علما هو المعاني | منحصر الابواب في ثماني

ان قصد المخبر نفس الحكم | فسم ذا فائدة وسم

ان قصد الاعلام بالعلم به | لازمها وللمقام انتبه

ان ابتدائيا فلا يؤكدا | او طلبيا فهو فيه يحمد

وواجب بحسب الانكار | ويحسن التبديل بالاعتبار

والفعل او معناه ان اسنده | لما له في ظاهر ذا عنده

حقيقة عقلية وان الى | غير ملابس مجازا اولا

الحذف للصون وللانكار | للاحتراز او للاختبار

حقيقة عقلية مجاز عقلي

والذكر للتعظيم والاهانة ‌ ‌ والبسط والتنبيه والقرينة

وان باضمار يكن معرفا ‌ ‌ وللمقامات الثلاث فاعرفا

والاصل في الخطاب للمعين ‌ ‌ والترك فيه للعموم البين

وعلمية فلاختصار ‌ ‌ وقصد تعظيم او احتقار

وصلة للجهل والتعظم ‌ ‌ للشان والايماء والتفخيم

وباشارة لذي فهم بطي ‌ ‌ في القرب والبعد او التوسط

وال للعهد او حقيقة وقد ‌ ‌ يفيد الاستغراق او ما انفرد

وان منكرا فللتحقير ‌ ‌ والقصد والافراد والتكثير

وضده والوصف للتبيين ‌ ‌ والمدح والتخصيص والتعيين

وكونه مؤكدا فيحصل ‌ ‌ لدفع وهم كونه لا يشمل

والسهو والتجوز المباح ‌ ‌ ثم بيانه فللايضاح

باسم به يختص والابدال ‌ ‌ يزيد تقريرا لما يقال

او رد سامع الى الصواب ‌ ‌ والاصل تفصيلا مع اقتراب

والفصل للتخصيص والتقديم ‌ ‌ فللاهتمام يحصل التقسيم

كالاصل

كالاصل والتمكين والتعجل ‌ ‌ وقد يفيد الاختصاص ان ولي

نفيا وقد على خلاف الظاهر ‌ ‌ ياتي كاولى واشفات واثر

ومفردا او اسما فلا يفيد ذا ‌ ‌ لان نفس الحكم فيه قصدا

حذف المسند اليه

~~والذكر للتعظيم والاهانة ‌ ‌ والبسط والتنبيه والقرينة~~

~~وان باضمار يكن معرفا ‌ ‌ وللمقامات الثلث فاعرفا~~

~~والاصل في الخطاب للمعين ‌ ‌ والترك فيه للعموم البينا~~

~~وعلمية فلاختصار ‌ ‌ وقصد تعظيم او احتقار~~

~~وصلة للجهل والتعظيم ‌ ‌ للشان والايماء والتفخيم~~

~~ولاشارة لذي فهم بطي ‌ ‌ في القرب او البعد او التوسط~~

~~وال للعهد او حقيقة وقد ‌ ‌ يفيد الاستغراق او ما انفرد~~

~~وباضافة فلاختصار ‌ ‌ لتعظيم او لذم او احتقار~~

~~وضده والوصف للتبيين ‌ ‌ والمدح والتخصيص والتعيين~~

~~والذكر للتعظيم والاهانة ‌ ‌ والبسط والتنبيه والاهانة~~

~~وان باضمار يكن معرفا ... وللمقامات الثلاث فاعرفا~~

لما مضى الذكر مع القرينه ... والضد او يفيد تعيينه

وكونه فعلا فلتقييد ... بالوقت مع افادة التجدد

والفعل للمعمول ان يقيدا ... ونحوه فليفيد ازيدا

بالشرط للاعتبار ما جي من ... وتركه لمانع منه وان

اداته والجزم اصل في اذا ... للان وللا ولو لذا لمنع دا

الباب الثالث

والوصف والتعريف والتاخير ... وعكسه يعرف والتنكير

ثم مع المفعول حال الفعل ... كحاله مع فاعل من احمد

تلبس لا كون ذاك قد جرا ... فان يرد ان لم يكن قد ذكرا

والنفي مطلقا والاثبات له ... فذاك مثل لازم في المنزله

من غير تقدير والا لزما ... والحذف للبيان فيما ابهما

او لمجي الذكر او لرد ... توهم السامع غير القصد

او

او هو للتعميم او للفاصله ... او هو لاستهجانك المقابله

وقدم المفعول او شبهه ... ردا على من لم يصب تعيينه

وبعض معمول على بعض كما ... فالاهتمام او لاصل عدما

القصر نوعان حقيقي وذا ... نوعان والثاني الاضافي وكذا

فقصر صفة على الموصوف ... وعكسه من نوعه المعروف

القصر بين خبر ومبتدا ... يكون بين فاعل وما بدا

طرق النفي والاستثناهما ... والعطف والتقديم ثم انما

دلالة التقديم بالفحوى وما ... عداه بالوضع وايضا مثل ما

منه معلوم فقد ينزل ... منزلة المجهول او ذا يبدل

يستدعي الانشا اذا كان طلب ... ما هو غير حاصل والمنتخب

فيه التمني وله الموضوع ... ليت وان لم يكن الوقوع

ولو وهل مثل لعل الداخله ... كذا والاستفهام والموضوع له

هل همزة من ما داى اينّا | كم كيف ايان متى او انّا
فهى اى لطلب التصديق ما | عداه بالوضع وايضا مثل ما
وقد للاستبطاء والتقرير | وغيره اليكون والتحرير
والامر وهو طلب الاستعلا | وقد لانواع يكون جاء
قد يقع الخبر للتفاؤل ٢٢ | والحرص ذا العكس او تامل
للاختصاص وللادعاء | بحث ثم موقع الانشاء
ان نزلت ثانيهما بثانيه | كنفسها او نزلت كالعاريه
او بعكس قد يقع الخبر للتفاؤل | والحرص ذا اتامل
افصل وان توسطت فالوصل | بجامع المرجح ثم الوصل
للحال حيث اصله قد سلما | والاصل ان مرجح تحتّما
توفية المقصود بالناقص من | لفظ له الايجاز والاطناب من
بزائد

قصر وحذف جملة او جمل | بزائد عنه وضرب الاول
عليه انواع ومنها العقل | او جزء جملة وما بدل
بان والاعتراض والتذييل | وجاء للتوسيع بالتفصيل
ايراد ما طرقه مختلف | علم البيان ما به عرف
وما به لازم موضوع له | وكونها واضحة الدلاله
تبنى على التشبيه والكنايه | انّا مجاز منه استعاره
ولو خياليا وعقليا انّ | وطرفا التشبيه حسيان
اوفيهما يختلف الجزءان | ومنه بالوهم وبالوجدان
ذاتي حقيقتهما وخارج | ووجهه منه كافيه وجا
واحدا او في حكمه او لا كذا | وضعا وفي عقليا وذا
اداته وقد يذكر فعل | والكاف او كان كمثل

وغرضه على المشبه يعود او على مشبه به

فباعتبار كل ركن اقسم انواعه ثم المجاز فافهم

مفردا او مركب وتارة يكون مرسلا واستعارة

يجعل ذاك الدعاء اوله وهي ان اسم جنس استعير له

اصلية والافتا بعية وان يكن ضدا فتا تحققية

وما به لازم معنى وهو لا ممتنعا كناية فاقسم الى

ارادة النسبة او نفس الصفة او غيرها من اجتهد ان تعرفه

علم البديع

علم البديع وهو تحسين الكلام بعد رعاية الوضوح والمقام

ضربان لفظي كتجنيس ورد وسجع او قلب وتشريع ورد

والمعنوي وهو كالتسهيم والجمع والتفريق كالتقسيم

والقول

هذه الرسالة المسماة بالدرة في علم الفقه

بسم الله الرحمن الرحيم

افتتح المقال بعد البسملة   بحمد خير منعم والشكر له
مصليا على نبي الرحمة   وآله الأطهار أهل العصمة
وبعد فالعلم طويل سلمه   سامكة أفلاكه وأنجمه
وإن علم الفقه في العلوم   كالقمر البازغ في النجوم
بنوره من بعد شمس المعرفة   معالم الدين غدت منكشفة
كم نظم الأصحاب فيه من غرر   ونثروا أنجم النجوم من درر
وهذه منظومة في الفن   تدخل في الآذان بغير إذن
تدعو إلى إتقانه وحفظه   وضبط معناه بضبط لفظه
قد جمعت من الفروع ذي الشرف   ما نظمت في الدر من حصى النجف
تدعو على قلائد العقيان   على نحور الخرد الحسان
غراء قد وسمتها بالدرة   تاريخها عام الشروع غرة
أعددتها ذخيرة للآخرة   أرجو بها تخفيف وزر الوازرة
وأسأل الله الكريم ذا المنن   أن يقرن النفع بها مدى الزمن
ويجري الحق على لسان   ويطلق اللسان بالبيان

كتاب الطهارة

القول في المياه

الماء ما سمي ماء مطلقا   فضلا على الناس طهورا خلقا
وإنما ينجس لو تغيرا   من نجس حل به تغيرا
فلونه أثرا وذي الريح   أو طعمه حسا على الصحيح
أو كان دون الكر راكدا فقد   لاقاه شيء نجس وإن ورد
وما علا فكان فوق الوارد   فهو على الطهر بقول واحد
ويستوي الكر وما من ذاك شف   في نابع الماء ما جرى وما وقف
فالبئر كالجاري طهور مطلقا   لا يقبل التنجيس من محض اللقا
كذاك عين ماؤها فيها ركد   وخارج رشحا كثير وثمد
والغيث لا ينجس حال ينقطع   وهكذا الحمام في قول سمع
والأجود اشتراط الكر فله   فيه مع المنبع حيث يجري
والكر ألف ومئتان منا   رطل بأرطال العراق فذاك
وكل بعد منه بالأشبار   سبعة أنصاف على المختار
تبلغ أشبارا ثلاثة سبلا   ثمن وأربعين شبرا كملا
وهو على التحقيق لا التقريب   على الخيار لا على الترتيب

وليس للمحل من تأثير ... وشذّ من قد خصّ بالغدير
وتستوي الاشكال فيما تضف ... وتستوي السطوح والمختلف

تطهير المياه

يطهر النابع ان تغيّرا ... بزوال ذاك العارض الذي طرا
وغيره اتصال ما لا ينفعل ... عادم تغيير اذا به وصل
والكرّ لا يطهر بالزوال ... ولا الاقلّ منه بالاكمال
ويطهر البئر على المشهور ... بنزحها للثور والبعير
والمسكر المايع بالاصل وما ... في حكمه كالمغلظ الدما
والمني والذي نصّ فقد ... وكلّ ما افسد وضعا فقد
فان طغى الماء فجيء بالاربعة ... تمنع مشي يومها موزعة
ونزح كرّ كامل للبقرة ... والخيل والبغال مثل الاحمرة
ونزح سبعين من الدلاء ... معتادة في مثل ذاك الماء
ان مات فيها احد من البشر ... سيّان فيه مسلم ومن كفر
ونزح سبعين لرطل العذرة ... والدم ان يكثر والاعشرة
للهر والكلب وشبهه وفي ... بول الرجال اربعون فاقتفي
وانزح ثلثين لماء المطر ... مخالطا اعيان ما في الخبر

خمسين بل

والكلب بالسبع لمجيء ولج ... من غيرها والكلب ان حيا خرج
والطير ان مات عدا العصفور ... وبول مفطوم من الذكور
وفارة في الماء قد تفسخت ... او سقطت فيه وفيه انتفخت
فان فقدت شرطها فاثبت ... ثلثة لموتها كالحية
والخمس في ذرق الدجاج قد جعل ... وخصّ بالجلال اذ سواه حل
اما العصافير وبول المرتضع ... فواحد في كلّ واحد شرع
واختلف القدير في الاخبار ... والكلّ للندب على المختار
والفصل بين البئر والبالوعة ... سبع اذا ما سنة متبوعة
وحده بالبدخمس اذرع ... في صلب ارض او علو منبع
وسبعة ان فقد الامران ... وليس من حجر مع التداني

المضاف والاسئار وغيرها

ما ليس بالمطلق بالمضاف ... يدعى كماء الورد والخلاف
فمنه ممزوج ومنه معتصر ... ومنه ما باسم المصعد اشتهر
وينجس القليل والكثير ... منه ولا يشترط التغيير
ان نجسا لاقى عدا ما قد علا ... على الملاقي باتفاق من خلا
وطهره ان عاد ماء مطلقا ... كطهره والقول فيه سبقا

وليس شيء منه يرفع الحدث   ولا يزيل حكم شيء من خبث
ومائع ليس بمطلق و لا   من المضاف كالمضاف جعلا
وليس في الاسئار غير طاهر   وخص بالتنجيس سؤر الكافر
والكلب والخنزير لكن اجتنب   محرما لحمها ولا يجب
ويستثنى من ذلك سؤر الكا (الوزغ)   فانه افضل من ماء فني
وكل ما ليس بطاهر فلا   يصلح للتطهير ولا من سبلا
ولا كذا المغصوب اذ يزيل   وليس للرفع به سبيل
وكل ماء رافع للاصغر   فهو طهور عندنا فاستبصر
وهكذا مستعمل للاكبر   على الاصح بيننا والاشهر
وكل ما استعمل في رفع الخبث   فباتفاق ليس يرفع الحدث
وفي بقاء طهره الخلف فشى   فبعضهم فيه مع الاصل مشى
في مطلق الغسل او الاخيرة   والغسلة ابتداء للضرورة
ومعظم الاصحاب ينفون البقا   جريا مع التناقل عنه مطلقا
فنجس الماء ويطهر المحل   اذا اتم الغسل والغسل افضل
وماء الاستنجاء طاهر اذا   لم يتغير وصف ويصب اذى
من خارج ومنه ما تعدى   من مخرج والحكم لا يتعدى

والمنع من غسالة الحمام   لانها في عرضة الاوهام
فابن على الظاهر فيها واجتنب   وقدم الاصل لغيرها انتسب

المشتبه

مشتبه بغيره لا ينحصر   كعادم الشبهة دون المنحصر
فان يكن بغير طهر التبس   فليس للتطهير فيه ملتمس
ولو اصاب طاهرا فطاهر   وليس للتنجيس وجه ظاهر
ولو بنا فيها على رفع الحدث   لم يرتفع وليس هكذا الخبث
وحكم مغصوب لما به اشتبه   اثبت ولا تاثير للمعارضه
فليس يجزي مطلقا في الغسل   ولا الوضوء محلا في الاصل
والحكم في المضاف عكس ما غصب   فاحكم بها والطلق القول نصب
كذا النجس رافع من مطلق   في الرفع والقول به لم يطلق
اذ بكل منهما الا ازاله   منفردا واقصر المقاله

القول في الوضوء

لا يجب الوضوء الا ان يجب   مشروطه فان يكن ندبا ندب
والطهر شرط في الصلاة مطلقا   وما بها الحق بها فذ الحقا
من ذلك المرغمتان عندنا   ويشذ من ابدى خلافا معلنا

وفي الطواف الفرض دون المنتجب — على خلاف بخلاف ما وجب
ولا يجوز مس خط المصحف — لمحدث بعض بنيل و بي
وسن للحامل اياه مثلا — مس وللتالي وان حفظا تلى
كذاك للدخول في المساجد — ونحوه زيارة المشاهد
وهكذا قبور اصحاب الولا — للخبر المروي فيه مرسلا
وللصلاة ميت وان مرد — على الثقات لعموم ما ورد
وقبل وقت الفرض للتاهب — وبعد فعل الفرض للتعقب
وغيرها من المناسك — من حج او من عمرة للناسك
وحاجة يسعى اليها من طلب — وزوجة زفت الى من قد خطب
وقادم يأتي الى اهل له — حتى يوافي بالسرور اهله
وسن للنوم وطي الحامل — وللجماع قبل غسل الغاسل
ومجنب يريد ان يغتسلا — او ان ينام قبل ان يغتسلا
او كان للاكل او الشرب قصد — او بعد الاحتلام للوطي عهد
او قصد العود الى الجماع — للنص والمنقول من اجماع
وليجب عند ذكر الحائض — وقت الصلاة بدل الفرائض
كذاك ان كانت ارادت اكلا — اذ صح في ذاك الحديث نقلا

ويندب الكون على الطهارة — فدم عليه حامدا اثا ن
كذلك التجديد للطهور — فهو كنور ذا فوق النور
فان يصادف الخلل حدثا — اغنى فلا تعد لذاك الحدا
وكل ما له يجيء بالاكبر — فهو طهور رافع للاصغر
يغني عن الواجب فيما يجب — من غاية فيها الطهور يطلب

موجبات الوضوء

بالبول والغائط والريح وجب — والنوم مثل النوم ما العقل غلب
من سكر او جنون او اغماء — ومس ميت ودم النساء
ودماء
والب الاحداث ذات المخرج — ناقضة للطهر ما له مخرج
من مخرج اصلي او من عارض — ان صار معتادا لذاك الناقض
وما بالاستبراء او قبل بدا — من بلل مشتبه كالمبتدا
وسن في الخارج بعده وذي — وذي ومذي في الاصح الاقرف
والقي والرعاف والتخليل — وقيد الاخير بالمسيل
للدم والكل بما ينكره — فان خلا منه فليس يكره
وفتح احليل ومس المخرج — من داخل ان حدث ثم خرج
ومس فرج امراة ولثمها — ان كان قد قبلها عن شهوة

ونزل غسل قبل او دبر | قبل الوضوء ناسيا في الاظهر
والضحك في الصلوة والقراءة | ما لم يكن على الاذى بصابر
وهكذا من بعد ظلم وغضب | ولا اغتياب والكذب من كذب
ومثله لباطل الاشعار | او انتهى عرفا الى الاكثار
والشك من بعد الوضوء في خلل | او حدث من بعد او حال العمل
وفي زوال العذر للمخرج عن | خلاف من اوجبه وان وهن
وما مضى من غايه او من سبب | يجزيه طهر واحد اذا وجب
والامر بالاجزاء في المندوب | والمنع وجه ليس بالمرغوب
والطهر من ذي بطن او ذي سلس | اذا انولى داوه لا يلتمس
وانما عليه ان يجددا | لما مضى وقد عفي عما بدا
ولو تآخى احد الامرين | بني على الطهارة في البين

احكام التخلي

الستر للعورة فرض ملتزم | فوارها عن كل راء محترم
وملّ عن القبلة في التخلي | معظّم الوجهة المصلي
فلا تقابلها ولا تستدبر | والنهي للحظر هنا في الاظهر
ويستوي البناء والصحراء | فلا يوازي القبلة البناء

وفي اضطرار جوزا وخيرا | وقيل بل عليه ان يستدبرا
وان تعارض نظر فقدم | سترا عليها اخذا بالالزم
واغسل بماء مخرج البول ولا | يبلغ في ذلك عنه بدلا
والقول بالمرة عند علل | وثن حتما والثلاث افضل

جزما

وانت في الآخر بالخيار | ما بين غسل منه واستجمار
الا اذا كان تعدى المخرجا | فعين الغسل بما تدرجا
والحد في الغسل هو النقاء | واختلفت في غيره الآراء
والقول بالاكثر من ذاك ومن | ثلثة لا دونها اقول فمن
وليس يجزي ذو الجهات والشعب | عن عدد معتبر فيه وجب
والشرط في الماء ذهاب الاثر | من بعد عين بخلاف الحجر
وكل جسم قالع مثل الحجر | ان اذهب العين وان ابقى الاثر
واللون يقضي ببقاء الاثر (العين) | هنا وليس الريح مثل اللون
والنجس اجتنبه حتى يغسلا | والروث والعظام والمستعملا

اهجره

والرمل والتراب والصقيلا | وكل ما يستوجب التبجيلا
وفي حصول الطهر بالاخير | وجها ذا المنقض بالتكفير
ويكره استقبال جرم القمر | والشمس بالفرج ومنهم من حظر

والبوق الريح خوف الضرر   فلا يقابلها ولا يستدبر

ويكره الجلوس في الشوارع   ومنزل النزال والمشارع

وفي فناء مسجد او دار   وهكذا مساقط الثمار

وموضع اللعن اجتنب وجحرة   خوفا الاذى مما بها والمقبرة

والبول قطعيها ومن قيام   وفي المحل الصلب والحمام

والماء مهما كان غير الجاري   اذ هو ذو اهل ذوي القرار

وسن فيه الابتعاد للمحل   والاستتار بالتمام حيث حل

وان يغطي الراس بالقناع   قصد حياء فيه واتباع

ولج بيسراك وباليمنى اخرج   ولا تطل اقامة في المخرج

واجتنب الشراب والطعاما   والاستياك ثم والكلاما

الا الذي يفرض منه او يسن   كالرد للسلام والذكر يحن

وابه الكريهة والحكايه   لقول من اذن للروايه

ومل على اليسرى واياها اعتمد   وابدء بنحو ومن البول اجتهد

وامسح بتسع وادن الوهم بها   عن طلل اذا بدا مشتبها

واستنج باليسرى بلا اخرى   بمثله وتزهن الاخرى

وادن الاحجار في استجمار   واثر الماء على الاحجار

والجمع اولى فيه لغو د   وقدم الاحجار صونا لليد

وامسح اذا فرغت باليمين   او اليسار البطن مسح هون

وادع على الاحوال وهي خلفه   الى ثمان تنتهي عما ورد

واخف الدعاء والاذكارا   حال التخلي ودع آيهما را

وهذه الاحكام الا ما عرف   وجوبه مما مضى بالندب صف

فرائض الوضوء

ان الوضوء غسلتان عندنا   ومسحتان والكتاب بعضنا

فالغسلتان الوجه واليدان   ومسحتان الراس والرجلان

والوجه ما بين القصاص والذقن   مما حوى الابهام والوسطى اجعلن

وما على الصدغ ولا العذار   غسل بنص جاء واعتبار

ولا على مسترسل من شعر   طولا وعرضا خارج المقدر

وموضع التحذيف كالعارض لا   يخرج ولا تدخله فيه كلا

وخص مسح الراس بالمقدم   وان اخذت بالنواحي يسلم

ومنتهى اليدين والرجلين   بالمرفقين حد والكعبين

ويدخل المرفق في حكم اليد   والكعب في الرجل بقول اجتهد

وهو على الاظهر قبة القدم   ما بين عظم الساق والمشط نعم

وما على الباطن شيء من عمل   ولا على الزائد من غير المحل

والحكم في الشعر بكل موضع   مخالف لغيره فاسمع تع

فالفرض في الوجه الى الشعر انتقل   وفي اليدين عمه من المحل

وهو مسح الرأس على وجه البدل   وماله في الرجل شيء من عمل

واوجبا استيعاب ما قد فصلا   والطول في الرجل وغيره فلا

يجزي المسمى فيه مطلقا وان   دون اصبع كان على رأي زكن

وابدءا باعلى العضو مما انفصل   وخذ من الخارج ما اتصل

والغسل فبالاولا بلا ابتدار   وانت في المسح على الخيار

ولا يجوز المسح الا باليد   وحدّها الزند اذا لم تفقد

واحفظ ببطن الكف في اتساع   وقدم الظهر على الذراع

والشرط في المسح بقا فضل الندا   فلا تجز مسحا بماء جدّدا

وليس ما نفا وجود البلل   في الرأس والرجلين في الرأي الجلي

وباشر الافعال كلها ولا   تول فيه من سواك عملا

ورتبا الكل وقدم ايمنا   في الغسل والمسح ولا جمع هنا

ووالها واعي المستلف   فان يجف كله فاستانف

شرائط الوضوء

يشترط الوضوء بالاسلام   والعلم بالاصول والاحكام

وقصده مقارنا معينا   بنية خالصة مقترنا

والوجه كالقاية عند بعضنا   شرط وليس ذاك شرط عندنا

وكل ما ضم الى التقرب   من غاية يبطله في الاقرب

وشرطه في الماء ما قد سبقا   من كونه طهورا مباحا مطلقا

لم يسلب التطهر منه الحدث   اعماله في سالب من الخبث

وفي المحل طهره ورفع ما   يحول عن اكمال ما قد لزما

والاخذ بالاطراف حيث ما في   ايجابه حتى يحيط بالطلب

وفي المكان كونه مباحا   فان يكن غصبا فلا فلاحا

والغصب في المصب والاواني   كالغصب في الطهور والمكان

مع انحصار واذا لم ينحصر   فلا لامر بطهور مستمر

وحكم ما في فضة او في ذهب   حكم صالح في اناء مغتصب

وكل ما قد شرط للعمل   دون الوجوب فهو مطلق شمل

والشرط في الوجوب دون العمل   وجوب مشروط به فلا اصل

علامات البلوغ

ومنهما البلوغ والعقل وما   لولاه كان فرضه التيمما

وغاية البلوغ اما الحلم   او غاية سن الذي سيعلم

والحمل والحيض دليلا السبق   كذلك الانبات في الاحق

والسن في الاناث تسع والذكر   يزداد ستا في الصحيح المشتهر

سنن الوضوء

سن على الوضوء واستك واغسل   كفيك غسلا بالغا للمفصل

واحدة للنوم والبول ورد   ثانية للنجو والغسل اطرد

في الكل الا الريح والغطيطِ ثم   ومنه الاكتفا بواحد نعم

ثم تمضمض بعد ذا واستنشق   ثلثا وبادها بالاسبق

دنق بالغسل فذاك الافضل   ولا ثلاثة وزائد يبطل

والمسح لا تكرار فيه واذا   كرر لم يبطل وضوءه بذا

وكل شعر خارج المفرد   في الوجه ندب غسله في الاظهر

والاغتراف باليمين افضل   والغسل والمسح بها مفضل

واستثن من ذلك مسح الدبر   فوقها اليسرى فتلك احري

واغسلها اليمنى وصبا اثر   في غسلك الاعضاء والفرض ذكر

وشن بالماء على الوجه ودع   صفعا وقد رخص فيه للفزع

ويبدء الرجال في غسل اليد   بظاهر الذراع في المؤكد

عكس النساء فابتداء هنه   بالبطن دون الظهر منه سنة

وحد فضل المسح بالاصابع   عرض ثلث في الصحيح الشائع

فامسح عليه مقبلا لا مدبرا   نقضا من خطر من قد حظرا

والافضل المسح بكل الكف في   كل من الرجلين للنص الوفي

وسن عند كل فعل ما ورد   وبعده الحمد لمن ما قصد

ومن اكيد السنن الاسباغ   وحده مد هو البلاغ

ويكره استعانة بالغير ما   لم يبلغ التولي المحرما

وليترك التجفيف والتمندل   فتركه حتى يجف افضل

ويكره الوضوء بالمشمس   والآجن المطلق غير النجس

وكل مكروه من الاسناد   وهكذا مختلف الانظار

وضوء المضطر

الطهر للفاقد بعض الاربعة   يتم بالباقي ولا جبر معه

ففاقد اليدين والرجلين   وجه وراس ليس غير ذين

واقطع البعض يريد ما يجد   لا يجبر الباقي لباق وعضد

والحكم فيما كان من جبائر   مسح لها ولو بوضع طاهر

وهي على الاظهر يتبع الحدث   فامسح عليها كلها فيما شمل

ويسقط الوضع على المجرد   ويكتفي بغيره في الاجود

وفي اضطرار يسقط المباشرة   في الكل ان لم يستطع المباشرة

فليتول الغير غير النية   فانها منه بلا مثنية

كذا الموالاة وابقاء الندا   للمسح فليمسح بماء جددا

وبالتقية استبح جميع ما   كان عليك دونها محرّما

كمسح خف وكغسل رجل   ونكس مغسول وزيد غسل

وفي اشتراط عدم المندوحة   قول ولكن لا ارى تصحيحه

وكل ما يتبع قصدا فاقصد   به رشادا دون نهج ترشد

واجتنب الابعد من حق اذا   شاركه الاقرب في دفع الاذى

فان تأتى الغسل للرجل فلا   تمسح على الخف وعين اولا

والمنع منه مطلقا ماول   فالغسل في الغالب عنه بدل

وقد يبيح غيرها من عذر   مسحا على الخف لخوف القرّ

وكل ما بالاضطرار قد وجب   فتركه عمدا مخل بالطلب

وكل ما قد جاز باضطرار   فلا يعاد بعد في اختيار

احكام الخلل

فان لشيء منه بان نقص ما   كان اذا لحق الذي تقدما

فان يكن فيه تدارك كفى   ذلك ان رتب ما به اقتفى

كذلك الشك باثناء العمل   فان يكن من بعده فلا خلل

والشك في الاخير ما لم ينتقل   عن المحل او يطل فصل مخل

والقول في الشرط نظير الشطر   وكل ما فيه ففيه يجري

والشك في جفاف مجموع الندا   يلغى اذا ما الوقت في الفعل بدا

وموقن طهارة قد شك في   مبطلها يمضي بلا توقف

وباعثا الطهر بعد المانع   لا يسقط الفرض بلا مدافع

فان يكن يجهل كلا منهما   مثلهما عليه ما تقدما

فهو على الاظهر مثل المحدث   الا اذا عين وقت الحدث

والشك في الطهر اذا كان فعل   مشروط غير مخل بالعمل

والظن كالشك فان هو استند   الى دليل فاليه يستند

وكثرة الشك في الطهارة   مثل الصلاة تسقط اعتباره

القول في الغسل

الغسل فرض من جنابة ومن   مس لميت في خلاف قد وهن

ومن دم لحائض او نفسا   وثاقب من استحاضة النسا

والكل منها واجب لما يجب   من غاية لاجلها الغسل طلب

وليجب كلها لذا سنه — وكل ما استحب من غاياته
وكل ما الوضوء فيه قد ندب — من غاية فقد وجب او لم يجب
وسن في الجمعة والعيدين — وقبل الاضحى الغسل في يومين
وبعده الغدير والمباهلة — من شهر ذي الحجة ذي الفاضلة
وسبعة الطهر ويوم المولد — ويوم نيروز الفرس اسعد
وفي ثلثة بايام رجب — الطرفين والوسط المنتخب
والليلة الوسطى بهذا الشهر — وشهر شعبان واولى الفطر
وفي فرادى رمضان الاعظم — ليلا كذا اول يوم مكرم
ولا تدع غسل ليالي القدر — وليلتين قبلها من وتر
كذا ثلث بعدها افراد — والشفع من عشر اخير زادوا
وفي اخير القدر غسل ثان — فهذه الاغسال للزمان
وللمكان مكة المعظمة — وطيبة المدينة المحترمة
والمسجدان فيهما والحرم — للبلدتين وبيت محترم
وسن للاحرام والطواف — وللزيارات بلا خلاف
ورؤية الامام في المنام — لدرك ما يقصد من مرام
والضرب في الارض لسير ذي رشد — والمشهد بالخصوص قد ورد

والاخذ للتربة في المباهلة — وعمل استفتاح كشف النازلة
وفي صلوة هي لاستخارة — او طلب لحاجة محتارة
او طلب السقيا وشكر المنعم — او لتوقي الظلم والتظلم
وللقضاء عن كسوف اتفق — وفاته عمدا اذا القرص احترق
وسن للتائب عما قد الم — من الذنوب كلها حتى اللمم
وللذي اهلك شيئا من وزغ — او مس ميتا غاسلا منه فرغ
ومن سعى حتى راى من قد صلب — في زمن اثر له فيه يجب
فان يكن حقا فشرط ندبه — ثلثة مضت له من صلبه
وان يك الصلب لا بغير حق — فاطلق الندب ودع شرطا سبق
والوقت في ذي سبب من السبب — ويستمر دائما الى العطب
والملوان الليل والنهار — فيما اراد الغاية المراد
والغسل في اول كل منهما — يجزي الى الآخر في نص سما
وكل غسل للزمان قد نسب — توقيته كل الذي به انتسب
واستثن غسل جمعة فحده — الى الزوال فقضاء بعده
للليل ثم القضاء يوم السبت — ليس له من بعده من وقت
وان خشيت فوته فقدم — من الخميس قاصد التقدم

فان تمكّن اداء فاعتمد — ولو قضاء وقضاء لا تعد
وليس من تقديم او قضاء — في غيره فاظهر الآراء
والغسل للمولود ندب في الاصح — واخر الوقت لديّ ما اتضح
فان تحدّد زمن الوليد — بسبعة فليس بالبعيد
وهو على الاظهر غسل فاعتبر — فيه الذي في غيره قد اعتبر

واجبات الغسل واحكامه

الغسل غسل كل البشرة — بنية في مثله معتبره
رتبه ان شئت وان شئت ارتمس — والفضل في الترتيب فالفضل النفس
بالراس فابدء واليمين قدّم — على اليسار وبشقه اختم
ولا تجز عكسا ولا جمعا عدا — جمع به غسل ارتماس قصدا
وان تخالف فاعد غسلا على — ملحقه التأخير واولى اولا
والراس في الغسل يعم الرقبه — فهي لها تبعيه منتفيه
وليس في الترتيب من قوال — بالاتصال جاز وانفصال
والصب في ذلك غير معتبر — وهكذا الامرار ان جرى وقر
يحصل بالغمس وبالاخراج — او يلتقي غامر بخارج
والغوص في الماء ثلث ان قصد — في كل غوص واحد على القصد

وجاز فيه الابتدا بالاسفل — فصاعدا اشكل الثاني ولم يحل
والفصل بين الراس واليسار — كرّر وكن في القيد بالخيار
ما بين تكرار وغسل يحصل — اخر ماض بالذي يستقبل
ثلاث مرة اغسلها مع الجنبين — او مرة واحدة في البين
والارتماس وهو في الماء يصح — وليس للخروج وجه متضح
فلو نواه بعد اذ قد غمره — صح اذا احاط كل البشره
والغسل حال الرمس لا يرتب — حكما وبالنفي استقر المذهب
والغسل يختص بظاهر البشر — فليس في البطن يثنى والشعر
وحلّ المانع ان رتبت في — محله والارتماس يقتفي
وكل ما امكن ترتيبه شرع — فالمستطاع غيرها لم يستطع
وكل غسل فالوضوء فيه يجب — من قبل او بعد وقبله ندب
واستثن من ذاك جنابه فلا — وضوء فيه اخرا او اولا
والحدث الاصغر بين الغسل — لا ينقض الغسل بحكم الاصل
بل يوجب الوضوء وحده كما — لو كان بعد ماضي وتمما
وان يكن جنابه كما مضى — بذاك من قبل الشريف المرتضى
وقيل ان الغسل فيها ينقض — لجهل ضعفه لا ينهض

وثالث الاقوال فيها الاكتفا … بغسل ما بقي وان كان شفا
وسيد الاقوال قول السيد … فكم له من شاهد مؤيد
والحكم في تعدد الاسباب … تداخل الكل بلا ارتياب
ان تتحد نوعا وان لم تتحد … تداخل اذا الكل قصد
وقيل ان كان جنابة كفى … والعكس لا يكفي وفي الفرق خفا
والشرط في الوضوء شرط الغسل … فارجع الى التفصيل ذاك الغسل
والقول في حكم اضطرار وخلل … يعرف بالتفصيل من ذلك المحل

سنن الغسل

سمّ عليه وازل من قبل ان … تشرع فيه خبثا على البدن
واغسل يديك بالغا المرفق … ثم تمضمض بعد ذا واستنشق
واثر التثليث فيها قد ندب … في الغسل من غسل ومن غسل يجب
كذلك الترتيب والتدبيرا … من قبل اذ جئنا به مسطرا
وابدء باعلى العضو ثم الاسفل … ووال بين الكل فهو افضل
وادلك وخلل كلما لم يمنع … بدونه او ازل ما يمنع
واستظهر الايصال في مثل العكن … مما نزل الماء عنه في البدن
واسبغ الغسل بصاع ماء … وادع بما يؤثر من الدعاء

واجتنب استعانة بالغير في … غسلك كالوضوء بالنص الوفي
في كل ماء يكره الوضوء به … فانه في الغسل ايضا اجتنبه
وزيد فيه راكدا لم يمس … وماء بئر في حديث ملتبس
ولا تدع في الغسل ان تعزرا … وان امنت حيث كنت النظرا

الجنابة واحكامها

بالوطي في الفرج وبالامناء … جنابة الرجال والنساء
فان يغب قدر الختان من ذكر … في قبل او دبر انثى او ذكر
اجنب منه فاعل ومنفعل … والخلف في البعض من البعض هل
ويثبت الحكم بوطي الميت … لا وطي غير الادمي في الاثبت
ويجنب النساء بالانزال … بلا خلاف فيه كالرجال
وحده الخروج مما اعتيدا … وان يكن لعارض قد زيدا
ويعرف المني في المشهور … بالدفق والشهوة والفتور
الا المريض ليس فيه دفق … وقد يظن في النساء الرفق
والاكتفا بالدفق في الصحيح … يرد بالصحيح فالصريح
فان خفت الحال فاترك الصفة … وابن على العلم بها والمعرفة
وواجد المني في المختص به … عليه غسل يجب لوجيه

ولا كذلك واجد في المشترك فليس في حكم اليقين حكم شك
ولبعد الاول فرضا منقطع بانه بعد الخروج قد وقع
ويحرم الصلوة والطواف وواجب الصوم والاعتكاف
والمس للتنزيل واسم المنزل وما به الحرف من مستعمل
وتحريم العزايم المفصله كلا وبعضا منه حتى البسمله
والمسجدان لبثا وجوازا والباق لبثا فيه لا اجتيازا
ووضع شيء في الجميع مطلقا لا اخذ شيء فهو عما وسعا
وقيل ان اللبث في المشاهد محرم كاللبث في المساجد
وهو مناسب لتعظيم المحل تعظيمه تعظيم من بذا الحل
ويكره الخضاب والمنام كذلك الشراب والطعام
وبالوضوء وماله من بدل في الاخر من خفف غير الاول
وجاز للجنبان يقرء ما شاء عدا ما حظره تقدما
لكنه يكره ما زاد على سبع من الاي تفصل اولا
والمنع فيما زاد عن سبعينا بشدة جمعا بين ما رويا
وسن الاستبراء بقول امثل للرجل المنزل دون المكمل
بالبول قبل الغسل ان تيسرا والمسح بالشرع اذا تعذرا

فان يجد شيئا من بلل من بعد ذلك لم يعد من عمل
فان رآه قبل فالغسل بطل وصح ما قد كان من قبل البلل

الحيض

الحيض من دم النسا المعتاد احمر ضراب الى السواد
سخن عبيط ذو دفع وغالبا وحرقة ولذع
والكل وصف ثابت في الغالب وليس باللازم عند اللازب
وحده الاخصر والاسد دم لما قد قل منه حد
اقله ثلثة على الولا تراه فيها كلها متصلا
واكثر الحيض كادنى الطهر عشرة ايام بغير نكر
وما تراه حال ياس او صغر فليس حيضا باتفاق واثر
والياس فيمن لقرشي او نبط ستون بالخمسين غيرها فقط
والحمل ان بان وان لم يستبن يجامع الحيض على راي ركن
والحيض في دم النساء الاصل فاحمل عليه ما اتى في الحمل
ويكشف العذرة عند اللبس تطوق القطنة دون الغمس
والقرح حد الخروج لا من ايسر كانه لحيضها في الاظهر
ولا تراعي ذات عادة صفة في عادة كانت لها موقته

وان تعارض صفة تقدم   عادتها الاول من وصف الدم
والحد فيها مرتان في ولا   تجمعه بينهما لو فصلا
تتفقان في زمان او عدد   او فيهما كليهما وهو الاسد
تعين العدة بالزمان   فيه اذا تطابق الوقتان
فان يكونا فيه قد توافقا   في البعض منه سابقا او لاحقا
اكملت العدة بالموافق   من سابق من ذاك او من لاحق
ووقت ذات عدد اذا اتحد   ولم يرد زمان ذلك العدد
فان تعدد عنه او تعددا   تحيضها الاقوى اذا ما وجدا
وذات وقت اخذها الوقت ما   يكاد في الحيض حتم لزما
فان يزد فالوجه اكمال العدد   من عدد مشترك قد اطرد
وغير ذات عادة تبني على   وصف دم الحيض الذي قد نقلا
ان كان ما بالوصف لم يزد على   اقصاه والاقل منه اكملا
وكان ما ليس به لم ينقص   عن اقصر الطهر لها فاقتصر
فان يك التمييز قد تعذرا   فالشرع قد حد لها مقدرا
ستة ايام بكل شهر   او سبعة وغيرها للطهر
لكنها ان لم تكن مضطربة   كان لها واسطة مرتبة

بعد الصفات عادة الانساب   وبعدها وظيفة الاتراب
وتترك العبادة المعتادة   باول الرؤية وقت العادة
وغيرها قبل اذا امضى الاقل   والاقرب الرؤية لا اضطراب لا
والدم قد يسبق وقته وقد   يجي بعد الوقت مع ضبط العدد
وربما يأتي بغير العدد   مصادفا لوقته المحدد
والكل حيض لوجود المقتضي   ان مانع عن حكمه لم يعرض
وقد يكون الكل حيضا واحدا   ما لم يجز عن الكثير صاعدا
فان يزد تحيض ما في العادة   يكون حيضا بلا زيادة
وان تعارض زمن فيه العدد   تخيرت بينهما في المعتمد
ومثل ذاك سابق ولاحق   وربما رجح فيه السابق
وكلما لاح رجوع الطهر   لحائض فانها تستبري
فان رات نقطة مستطيرة   الى النقاء او مضي العشرة
والاشهر استظهارها بما ورد   بيوم او يومين والماضي اسد
وما على الجنب مما قد مضى   حرم فامنع كل ذاك الحيضا
ويحرم الطلاق ما لم تظهر   ووطئها في قبل لا دبر
فان اتاها فيه فليكفر   على الوجوب في دنا وبالاكثر

في الثلث الاول دينار ام في ... ثالثه نصف نصفه الثاني يفي
وسجدة الحائض للعظيمه ... مصحفه كغيرها عزيمه
ويكره الجماع من بعد النقا ... قبل اغتسال في الاصح مطلقا
كذا الخضاب حاله وشذ من ... حرمه او خص منعا بالبدن
والذكر في وقت الصلوة قد ندب ... بقدرها عيدا الوضوء ولا يجب
وليس تقضي من صلوتها عدا ... ما للطواف ان يفت وقت الادا
والصوم تقضي فاذا الحيض انكسر ... في عشرة زادت لها الحادي عشر

النفاس

دم النفاس ما اتى مع الولد ... او بعده في وقته الذي يجد
فلا نفاس ان يلد ولادما ... كذاك ان رأت دما مقدما
او ان رأت بعد مضي الاكثر ... او وضعت ما ليس شبه البشر
او نطفة وفي خروج العلقه ... وجهان دون المضغة المخلقه
وليس للنفاس حد في الاقل ... والخلف في اكثره فاش جلل
واظهر المذاهب المنتشره ... تحديده كحيضها بالعشره
وتلك حد لا قل الطهر ما ... بين النفاس والذي تقدما
اما النفاسان كتوأمين ... فليس فصل الطهر شرط دين

الصحيح

المعقد

بل جاز في الدمين ان يتصلا ... من غير فصل طهر او ينفصلا
بعشرة او دونها من النقا ... وليس في حكم النفاس مطلقا
وهو بحكم الدم فيما لو وجد ... ما بين ايام نفاس متحد
فلو رأته اولا وعاشرا ... كان النفاس عشرة بلا مرا
ولا اعتبار في النفاس بالصفه ... ولا التمام والعادة المستانفه
فيما مضى من ذاك دون ما مضى ... من حيضها على الصحيح المرتضى
فان تعدى الدم عنه واستمر ... استظهرت نحو ما في الحيض مر
فان تعدى عشرة فالعاده ... من حيضها النفاس لا الزياده
والكل كالحيض نفاسا ان وقف ... ولم يجز عن حده الذي سلف
والنفساء في جميع ما ذكرنا ... توافق الحائض عند العلما

الاستحاضه

دم استحاضة لهن من وصف ... بالضد مما دم حيض قد وصف
فهو دم ذو رقة وفتره ... مع الفساد بارد ذو صفره
ولم يجي بصفات الاول ... كما يجي الاول في وصف تلي
وليس للقليل منه حد ... ولا الكثير وبه يحد
فهي بريم ما تؤذن مثاله ... دم من الاحداث لا مدة له

وهو قليل وكثير ووسط   بكرسف نفاذه الكل انضبط
فالاول الواصل غير النافذ   لكرسف من جانب لجانب
وحكمه الابدال والوضوء في   كل صلوة في الاصح الاعرف
والاوسط الثاقب غير السائل   يزداد حكمين من المسائل
تغييرها للخرقة الملاصقة   وغسلها للفرج دون السابقة
والثالث السائل وهو ثاني   لذاك ما قد مضى غسلان
عند الظهرين بها وغسل اخر   عند عشائيها ولا بادر
مؤخر الاولى وتدخل الاخرى   حتى يوافي الكل وقتا اخرى
وجمعها الفرضين كيف ما اتفق   جاز واولى ذلك الذي سبق
ولا يجوز الجمع بين الزائد   على الصلوتين بغسل واحد
ولتفرد العصرية والعتمة   ان سلمت من الدم المقدمة
وان اتت بجمعة فالخمس   وليس فيه مطلقا من باس
وهو اذا ما وقت فرض لزم   ان كان وصل الفرض بالغسل التزم
وسنة الليل الى الفرض نضم   وضمها بفرضه اولى بضم
والدم في حالاته قد ينقل   والحكم للاشد منها قد جعل
والاعتبار بالوجود حيث حل   لا بخصوص الحال في وقت العمل

وهي بحكم طاهر من بعد ما   اتت بما كان عليها لزما
وتستبيح ذات الدم القليل   ما ليس للمحدث من سبيل
فيه من الصلوة والطواف   ومس نحو بل بلا خلاف
وتستبيح ذلك غيرها وما   كان على الحائض قبل حرما
فان اخلت فالصلوة تبطل   كذا الطواف فيعاد الغسل
وهكذا الصوم اذا لم تغتسل   ان سال عنها ثاقب او لم يسل
وليس غسل الليلة المستقبلة   شرطا له ومثل تلك الاولة
ان قدمت في الليل غسلا او يجب   وقد اتت فيه بغسل قد طلب
والغسل للمسجد والعزائم   والوضع والمس من اللوازم
وكل ما بغسل حائض يحل   فهو اذا ما اغتسلت بالغسل حل
وفي اشتراط الوطي بالغسل نظر   والمنع بين القدماء مشتهر
ولا تلج في الكعبة المحترمة   تادبا وسنه قد حرمه

مس الاموات

المس ما كان بميت البشر   من قبل غسل بعد برد انتشر
فان يكن بقبره او قبل ان   يسري برد الموت في كل البدن
فليس فيه الغسل لكن لامسا   نفسا ان رطبا يكن لا يابسا

وان يك المس عقيب الغسل   فليس من غسل ولا من غسل
او منه غسل واحد قد جعلا   عن الجميع في اضطرار بدلا
وغسل ماموربان يغتسلا   للموت في الحياة حتى يقتلا
والغسل لا يسقط بالتيمم   ولا بمشروط بما لم يسلم
ولا بفاسد كغسل الكفرة   وفاقد الشرائط المقررة
ولا باكمال بغسل البعض   من قبل ان يكمل كل الفرض
والسقط لا يوجبه ان لم يحل   فيه الحياة بخلاف المكمل
وليس في مس شهيد غسل   على الاصح وكذاك الغسل
والنص في المعصوم بالفتوى   تعبدا بالغسل مع طهر الجسد
والمس للقطعة ذات العظم   من ميت كمسه في الحكم
كذلك المبان من حي ولا   غسل بعضو هو عن عظم خلا
ولا بعظم منهما مجرد   وان يكن لعامه في الاجود
والشرط في القطعة شرط الكل   فيسقط الغسل بها بالغسل
والطهر بالمس له ينتقض   الا على قول ضعيف منقرض
وهو لايجاب الطهور الاكبر   من اكبر لكنه كالاصغر
فامنع به الصلوة والمس وما   الحق بالصلوة مما علما

وواجب الطواف ثم اقتصر   فلمس لا يمنع ما لم يذكر

القول في التيمم

من عدم الماء الطهور انتقل   الى الصعيد طيب فهو البدل
كذاك ان كان ولكن امتنع   وصوله اليه من شيء منع
او خاف في النفس او العرض الضرر   او ماله كالمال شان وخطر
فالمقتضي للاذن عجز مانع   من الطهور وهو حد جامع
تعذر الطهور او تعسرا   او ثبت المنع لشرط قررا
فيه ما كان لخوف من مرض   او عارض من جرح او قرح عرض
او شين او من رمد او من ورم   او عطش لذي حياة محترم
او خشية الضلال والضياع   او قطع الطريق والسباع
او للشيء بالجبن و ا ذا   اصابه لشدة البرد اذى
او كان في استيهاب ماء منة   او في اكتساب للشراء محنة
او سفر الماء بجل ما له   او ما يضر دفعه بحاله
او ضاق وقت الفرض من تحصيله   او صرفه ان كان في سبيله
او وجب استعماله في مفترض   مشترط بالماء من غير عوض
فالفرض في هذا ونحوه البدل   والاصل لا يجري اذا الفرض انتقل

نفهر

مهنة

لكن يعود ان تكلف التيمم   وان تفع العذر بما قد ارتكب
وضابط البطلان تحريم العمل   لا النهي عما بعضه اذ خصل
وعادم الماء عليه الطلب   في سهلة يسهل فيها المذهب
غلوة سهمين يرى عند ل   والتيمم في الحزن تجزي لا اقل
فان اخل ثم صلى فليعد   من بعده او قبل ان عذر وجد

ما يتيمم به

يجزي الصعيد باتفاق العلما   ونص قول الله من تيمما
وهو على القول الصحيح المعتبر   مطلق وجه الارض عفرا وحجر
او مدرا ومن حصى او رمل   او من ندي الارض غير الوحل
واخر ترابا اختيارا واستفد   منه علوق اليدان جرما ترد
وامضه عو الى الارض والطرق   كذا السباخ الحجر وهذا انتخب
ولا يجز ما كان غير الارض   ولو نبات الارض كابن الارض
او معدنا كفضة او كذهب   وشذ من الى جوازه ذهب
كذا الرماد مطلقا والخزف   والجص والنورة فيها يصف
وليبق مستعملا من باس   وذات لون وتراب الرمس
وامنع تيمما بشيء نجس   كذلك المغصوب غير المحبس

وكل ما يغيره الممتزج   من جانبه عن الخلوص قد خرج
فان تقضه ارضا وشرط قصد   معتبر عرفا وثياب ولبد
او ما على غبار ارض اشتمل   من غيرها ثم الى الوحل انتقل
فان تاتي نفض ما في الاول   من التراب او جفافا الوحل
ففرضه الصعيد وجه الارض   ولو بجفيف الى او نقض
ولا ارى تيمما بالثلج   والنصح ذلك غير ملجي
وسقط الفرض عن الذي فقد   كلا الطهورين وبعض او جد

كيفية التيمم

اضرب بكفيك على الارض معا   وامسح باعلا الوجه منك اجمعا
مستوعبا الجبهة والجبين   من جانبيها بالغ العرنين
والحاجبين ودخول الحاجب   حزم وليس مسحه بواجب
وامسح على اليدين باليدين   مستوعبا لظاهر الكفين
والباطن المضروب والممسوح   فكلها بالكل منه فانتبه
ويلزم النية والتولي   بنفسه الفعل بغير فصل
مرتبا مبتدا بالا على   ووافقا الحائل قد حلا
والطهر في الماسح كالممسوح   شرط مع القدرة في الصحيح

وخاصطرا ونسقط المقصود في الكل فالفرض هو المقصود

ويستحب النفض للـيدين والضرب باليدين مرتين

للوجه ضرب ثم ضرب لليد والقول بالوجوب غير جيد

والحزم فيما هو عن غسل بدل تثنية للضرب فاحفظ للعمل

أحكام التيمم

الوقت شرط صحة التيمم لا ضيقه على الاصح الاقوم

وجاز للفرض قضاء واداء والنفل من ذي سبب ومبتداء

وواحد منه متى صح كفى للفرض والنفل على ما نقفا

وكلما جاز التيمم وصح لم تقض الصلوة منه في الاصح

في سفر قد كان ذا وفي حضر قد بقي الوقت ام الوقت غبر

وقيل من تعمد الجنابة يعيد بالطهر اذا اصابه

ومهمل الطهر بوقت الحاضر اذا دري بضيقه للآخر

وهكذا الممنوع بالزحام وندبها خير من الالزام

وناقض للاصل نقض البدل كذا اذا تمكن الاصل حصل

فان يزل فليعد التيمما اذ نقض التمكن المقدما

وان يجد ماء باثناء العمل فليمض فيه بانيا على البدل

الا اذا رأى وما بركع فلينصرف للطهر ثم لرجع

ومحدث بالمس او بعض الدما عليه ان يثني التيمما

فان يجد ما يفي للصغرى فليتيمم مرة للكبرى

فان يكن يكفيهما على البدل خير بل قدم غسل فاغتسل

وليعد المجنب بعد الاصغر تيمما الماضي من اكبر

وكل ما يبيحه المائية من غاية تبيحه الارضية

فهو عن الواجب والندب بدل يحل عند العجز حيث الاصل حل

وجاز للنوم وللجنائز تيمم لقادر كالعاجز

وليتيمم واجبا من احتلم في المسجد من خروج ملتزم

القول في التطهير من الخبث

جميع الاعيان على الطهارة عدا التي تاتي لها الاشارة

بول وغائط ونطفة ودم وميتة مما دما في العرق لم

والكلب والكافر والخنزير والخمر والفقاع والعصير

وخص منها اول وثاني بفضلتي محرم الحيوان

وان يكن يعارض مثل الجلال ووطي انسان لتحريم شمل

وحكم ما يطير من محرم كغيره على الاصح الاسلم

وشذ من طهر بول المرتضع   فالصب فيه بدل الغسل شرع
والخيل والبغال والحمير   بلبح حل لحمها التطهير
وهكذا ذرق الدجاج ان سلم   من جلل محرم كما علم
والقول في التنجيس في دم السمك   في والعفو عنه ساقط من غير شك
والدم في الماكول بعد قذفه ما   يقذف طهر قد احل في الدما
والاقرب التطهير فيما يحرم   من المذكى وعليه المعظم
اما دم البيضة فالطهر احتمل   فيه بل القول بحل قد نقل
وبعضهم يقول بالعلقة   وبالروايات فجاءت مطلقة
وكل ذي حس من الحي انفصل   فيه فظاهر الموت قد حصل
عدا صغير كالبثور قد خرج   من ادق بالقبح والحرج
وفارة المسك زكية وان   من غير ما ذكي بالذبح تبن
وكل حي في فاقد الحيوة   فطاهر من طاهر بالذات
فان يكن من نجس فهو نجس   كاصله والقول بالطهر درس
وما احتواه الضرع فيما لم يحل   من لبن فطاهر على الاصح
والحكم بطهر ما نرى من بيض   من مثل ذا اكتسى من قيض
وكلب بحر طاهر وهكذا   خنزيره وبرق الجديد

والكفر عم حكمه كل النحل   وما عدا الاسلام من كل الملل
من كان مرتدا او اصلي   محارب للدين او ذمي
او منكر ضرورة مكابر   وان يكن منتحلا في الظاهر
ومنهم الغلاة والخوارج   وناصب عن الولاء خارج
ويلحق الطفل بام واب   ويتبع السابي طفل قد سبي
ونشوي خمرة ما بالعنب   والمسكرات كلها في المذهب
ما كان منها مائعا بالاصل   لا جامدا مثل الحشيش المثل
والغليان في العصير شرط   دون اشتداد ليس فيه ضبط
والحكم بالتنجيس في العصير   بالعنبي حق بالمشهور
وفي عصير التمر والزبيب   قول وليس بالمرغوب
وليس منها ثعلب وارنب   وفارة او وزغ وعقرب
ولا المسوخات ومولود الزنا   ولا الذي ليس على مذهبنا
وعرق الجنب بما لا يحل   وعرق الجلال الجلال الابل
وشذ من خالف في شيء عدا   ما قد مضى تعداده واعتدا
اما الحديد فهو طاهر بلا   ريب باجماع جميع العلماء

حكم المتنجس

ظاهر عين وصف قد يكتسب   بالبلل الناقل ان عنا يصيب
فان يكونا يابسين فالنجس   لا ينفذ في حكمه الى اليبس
وهكذا الندى ما لم ينفصل   نداوة منه الى الغير تصل
والقول في الميتة بالتأثير   مع الجفاف عادم النظير
فاسلك بها منهج المسالك   في غيرها فكل يابس زكي
وكل ما يغيره تنجسا   ومنجس وحكمه قد اكتسا
وشذ من خالف ممن قد خلف   فالقول بالتنجيس اجماع السلف
وان نصب ذا بلة مستمسكا   نجاسة فقد ابوا ان تسلكا
نجسه ما لاقته في ذا المحل   بعينه وان يكن قد اتصل
شالد مستقل من العسل   منجس البعض من ذلك حل
نجس ما اختص بعين اليبس   فليس من رأيه في المذهب
والفرق فيما بينه وبين ما   من لحوق وصل ما تقدما
وسنى الافضا اليها ها هنا   وقل من بالفرق قد فطنا
فان يلاق ما انقضا فقد سرى   الى الجميع الحكم من غير مرى
وكل شيء جامدا ومائع   ينجس باللقاء غير النابع
والغيث والكر من الماء كما   مر بيانه فيما مضى قد علما

التطهير بالمياه

طهر بماء كل ما تنجسا   بعارض عدا مضاف نجسا
ويجب الانسان ان غسله   على الذي بان مطهر له
ويطهر الماء بما لا ينفعل   من المياه دون محقون بقل
وغير ماء بخلا النوع عين   يطهر من بعد زوال العين
والشرط فيما بالقليل يطهر   وروده والعصر فيما يعصر
كذا انفصال الغسل شرط طهره   بنفسه قد كان او بعصره
والصب في بول الرضيع يلين   في الثوب يكفي مثل ما يكفي البدن
وقد فشى الخلاف منهم في العدد   والمثل لا نحو والاصل السند
في الكل الا ما يخص خرجا   كالبول فالثنتان الا المخرجا
ومثله الولوغ فالتعفير   ثنتان من قبلها التعفير
والنص بالثلث في الاواني   ما قيل بالفضل والرجحان
كذلك السبع على الندب بقد   في الخمر والكلب وميت الجرذ
ويقرب الوجوب في الخنزير   وان يخالف ظاهر المشهور
ولا تدع ثالثه في الانية   جزما ولا فيما سواها الثانية

التطهير بغير الماء

الارض بالمشي طهر الرجل ... وكل ما توقى به كالنعل

وهكذا المسح بها والمعتبر ... ان تذهب العين بها مع الاثر

وان يكن كلاهما قد انتفى ... فبالمسح عند ذاك يكتفى

واختلفوا في الطهر بالجفاف ... والجزم فيه مذهب الاسلاف

ويدخل التراب منها والحجر ... في طهر ما يعرف مما قبل مر

وتطهر الارض وما لا ينقل ... كذا البواري في النبي محول

ان جففتها الشمس بالاشراق ... ما لم يكن للعين شيء باق

والنار ما تحيله غبارا ... رمادا او دخانا او بخارا

وهكذا الاجزاء المصعدة ... بغيرها السيرة مطردة

والدم والنطفة يطهران ... اذا استحالا طاهر الحيوان

فكل ما من نجس تكونا ... فصار حيوانا فطهر عندنا

والخمر والعصير ان تخللا ... بانقلاب طهرا وحللا

بنفسه او بعلاج انقلب ... ان بقي الغالب فيه او ذهب

وبانتقال يطهر الدم النجس ... ان صار مما طهره لا يلتبس

ونقص ثلثي العصير قد جعل ... مطهرا له كما به يحل

واجعل زوال العين في الحيوان ... طهرا كذا بواطن الانسان

واحكم على الانسان بالطهارة ... بغيبة تحتمل اطهارة

وهكذا ثيابه وما معه ... بسيرة ماضية متبعه

ويطهر الكافر بالاسلام ... من كفره بجملة الاقسام

وان يكن بردة عن فطرة ... فالعدل في التكليف رد طهره

وقد يكون طهر شيء بالتبع ... لغيره كطفل كافر رجع

وماء نزح قد اصاب الالة ... كالحبل والمائح والمحالة

كذا اواني الخمر والعصير ... فانها تتبع بالتطهير

ما ظن او يظن انه مطهر

ليس زوال العين الا ما قضى ... مطهرا كما به الاصل مضى

فالمسح لا يطهر الصقيلا ... والغسل بالمضاف لن يزيلا

والريح لا يزيل شيئا من قذر ... الا مع الشمس وللشمس اثر

والدم لا يزال بالبصاق ... او غليان منه في الاحراق

وضرب الادهان بما لا ينفعل ... لا يقتضي طهرا ولا يقضي بحل

كذا عجين نجس بخبزه ... وان يجف ما به من وجزه

لكنه بعد الجفاف يطهر ... بانه من الطهور يغمر

وما انقلاب للمضاف مطلقا ... او ضربه طهرا لما قد سبقا

وبدن الميت ان يمم لا   يبقى وان كان لغسل بدلا
ولبيرة التطهير بالدبـاغ   في مذهب الاصحاب من ساغ

الاحكام المسح والتيمم قضاء الفت

شرط الصلوة مطلقا طهر البشر   والشعر والظفر وكل ما ظهر
من النجاسات وان قلت جمع   فالحكم الاذ الذي باتي شرع
كذلك الثوب وان ستر حصل   بالغير او منجس في الحوحل
ومن يخالف الصلوة عامدا   فليعد الصلوة ولا واحدا
قد بقي الوقت ام الوقت مضى   وهكذا الناسي يقول مرتضى
وما على الجاهل من اعادة   وان دري في زمن العبادة
فان ابين الامر في الاثناء   اعاد مع تعذر البناء
وكصلوة عندنا الطواف   في كل ذا واسند الخلاف
والحكم بعفو في الصلوة عن دم   غير غليظ الحكم دون الدرهم
وعن دم القروح والجروح   وحدها البرء على الصحيح
وعن قميص المرأة المربية   في صورة النص لغير بعد به
وكل ما فيه نجاسة ولا   يستر منك العورتين كحلة
وكل محمول بغير لبس   وليس يخلو حكمه من لبس
وباضطرار يلبس الثوب النجس   فاعد وفيه ظاهر لا يلتبس
وان فاق النزع صلى عاريا   اذ لم يجد من طاهر بواريا
وطهر ماكول ومشروب يجب   كذا اواني ما له الطهر طلب
ومسجد الجبهة والمساجد   والمصحف الكريم والمشاهد
وكل ما عد بنافي على   ما فيه في مذهبنا مفصلا
فلا يجز اساس ما تعدى   ولا تعد في الجفاف القصد
وجاز الانتفاع بالشيء النجس   واستثن منه ميته ولا نفس
والدهن فاستصبح به تحت السما   الا من الشيء الذي تقدما

المسح والنضح والعفو في الاواني قضاء الفت

انضح على ما قد اصاب كلبا   ولو سلوقيا ولبس رطبا
كذلك الخنزير اما الكافر   فليس في ذلك نص ظاهر
لكنه الحق بل كل نجس   اذا اصاب يابسا وهو يبس
وذاك ندب في الاصح طاهرا   قد جاء فيما انه به قد علما
كما اصاب بول شاة او ابل   او عرقا الجنب لو يحتمل
او مذيا او دما لغير ذي الدم   او فارة مع اشتباه المعلم
وموهم المني والغائط او   بول وفي بول الحمولة روا

ومعطن ومربط ومعبد　للهود او اخوانهم معبد

ومسكن سكنه المجوس　كثوبه المستعمل الملبوس

والمسح بالما من حديد فقد سن　عقيب تقليم وحلق مسن

ونحوه والمسح بالتراب　قد جاء في من صالح الكتاب

والشيخ في المبسوط ذا الحكم اطرد　في كل شيء نجس لا في الحديد

وهو على الندب وبالوجوب　قول وما ذلك بالمرغوب

فالنقض والمسح بماء او عفا　بالفرض الا ما حكى لي يوصفا

وسن الاستحمام والتنور　والدهن والخضاب في النظر

وقلم الاظفار وترجيل الشعر　وفرقه في الراس ان شعر الفرق

وحلقه اولى وان الاصلحا　في الشارب الحف كاعفا اللحا

وحده القبضة في الاخبار　فما بدا فهو ورود النار

والاستياك سن والخلال　وسنة العينين الاكتحال

والكحل وترا وبليل عرضا　ندبا على ندب فذاك الارضى

والكحل اداب لها اداب　ان فصلت طال بها الكتاب

القول في الاواني

ما كان منه فضة او ذهبا　فليس غير الحظر فيه مذهبا

عم النساء ذاك والرجالا　فيما يعد عرفا استعمالا

من اكل او شرب ومن تطهير　واخذ او وضع بلا نكير

والاقتنا والحبس للتزيين　فهي متاع عادم اليقين

ويتبع المحرم صدق الانية　فيشمل المنع ظروف الغالية

والكحل والعنبر والمعجون　والبن والتنباك والافيون

وهكذا المشكوة والمجامر　والقاف والخوان والمحابر

فانها انية ما للصغر　وغيره في سلب الاسم من اثر

وجاز في الفضة ما كان وعا　لمثل تعويذ وحرز ودعا

كذا القناديل شعار المشهد　ونحوه من فضة او عسجد

وليس من باب الاواني الخاتم　وشبهه من ملصق بلازم

والوجه في المراة من ذاك بدا　اذا الجميع باللصوق اتحدا

والحكم مقصود على العينين　فليس من حجر بغير دين

وان غلا فليس بالمقيس　ان القياس كان من ابليس

وما حوى محرم فلا يحل　الا بنقل فيحل ان نقل

والنقل عنه غير الاستعمال له　فليس من باس على ما نقله

ووضعه في اليد نقل ان شرب　ولا كذا الاكل فمن اكل حسب

ومثل ذاك الاعتراف باليد   لما صد التطهير في عبد
فليس نقلا لصحيح العمل   والنهي باق وبذاك يبطل
وقصد نقل فيه لا يجزى   فلو احل القصد حرا لكل
وحكم حل في اناء مغصب   كحكم ما في فضة او في ذهب
والجلد شرط الحل فيه التزكية   يقضي على انواعه بالتسوية
غير الاناء منه والاناء   في مايع وجامد سواء
كذاك ما حل وقد ما حرما   فانها تحل كلا منهما
وليس شرط الحل في المحرم   دباغه على الاصح الاقوم
وما بايدي المسلمين فاليد   تقضي بطهر كله وتشهد
كذاك ما بسوقهم وان ورد   تطهيره بالاهل عنها قد ورد
وشذ من فيه على الاصل درج   والزم الضيق وعن نهج خرج
والشرط في الحيوان ذا النفس فلا   شرط لجلد ما عن النفس خلا
ويكره الانية المفضضة   بحلقه او ضبه معترضة
والمزج بالفضة والصابه   وكونه للبعض بالضبا فقد
فان كساها كلها فلا تحل   فانما الكاسي اناء مستقل
سيان ما بي باطن وما ظهر   ولو كسي الجل فنفي الحل نظر

واعزل فاك عن فضة المفضض   ندبا وحتما ليس بالمفترض
ومثل ذات فضة ذات ذهب   في كل ما للذات فضة ذهب
ويكره الانية المصورة   بذات روح لا بمثل شجرة
وليس في ذات كتابة صدرد   وان يكن ذلك في بعض الترد
ولا يصيب المحدث الكتابا   منه وان اصاب ما اصابا
وتكره في خشب من غير ستر   اولى والحرمة في ذاك بحس
وكرهوا انية الجنود   ما ليس بالصلب ولا المعقود
كالقرع والخزف والقشر   والحظر قول ليس بالشهير

القول في الجنائز

اعاننا الرحمن عند السوق   حتى نحب الموت حب شوق
وثبت الايمان في قلوبنا   وطهر الديوان من ذنوبنا
اوصاخي بكل حق مفترض   في كل حال سيما حال المرض
لا تنس ذكر هادم اللذات   ان لم تحبه فهو جاء انت
مت قبل موت فهو الحبوع   ما اهون الموت على من ماتوا
واحسن الظن برب ذي المنن   فانه عند ظن عبده الحسن
واذن لاخوانك في العبادة   ليكسبوا ويكسب السعادة

وانزلنا اذا اشتكى كل الشكوى   واصبر على ما قد دهى من بلوى

هل يشتكي الحبيب من حبيب   او يشتكي الرب لدى المربوب

من الاكيدات تعاد المرضى   وربما كانت لبعض فرضا

وحكمها العبر عين عما   والنص فيه الاختلاف فيما

ولا يعاد في حديث قد ورد   فرنج او صاحب ضرس او رمد

اربع بها ان شئت ولا تغب   وخفف الجلوس الا ان يجب

وخله واهله اذا غلب   او طالت العلة او رق طلب

ولا تمكن حائض ولا جنب   من الحضور عنده اذا قرب

وجهه للقبلة اذ يقارب   وهو على الاقرب امر واجب

مستلقيا وجهه الى علا   يحث ان اجلسته يستقبلا

ولقن الشهادتين المحتضر   واذكر له الائمة الاثني عشر

حتى يقر بهم جميعا   وليخص حصنه المنيعا

ولقنه كلمات الفرج   فانها تقضي بحسن المخرج

واتل لديه سور القران   لا سيما يس ذات الشان

واية الكرسي ثم السخرة   ثم الثلاث من ختام البقرة

وسورة الاحزاب بعدها الا   بئس التي بين تلوا من شاد

فان يكن يشتد نزعا فالى   محل ما كان يصلي حولا

وفي اشتباه حاله يؤخر   الى اليقين او ثلاثا يصبر

عينيه غمض فاه طبق وامدد   اذا قضى مقبوض ساق او يد

وشد لحييه وسجيه ولا   تتركه وحده في مكان قد خلا

ولا تثقل بالحديد بطنه   وشذ من اصحابنا من سنه

واعلم الناس به وعجل   تجهيزه وافضله بالاكمل

وكل ما تعدا ما قد علم   فيه الوجوب فمن الندب انتظم

التشييع الجنائز

فذاكر التشييع للجنائز   والافضل المشي لغير عاجز

وليجتنب سبقها المشيع   فانها متبوعة لا تتبع

فالفضل في ذلك للتاخير   ثم اصطحابها بجنبي السرير

وليحمل السرير من اطرافه   اربعة تقوم في اكنافه

لا بأس في ذلك اهل الشرف   فليس امر الله بالمستنكف

وسن للحامل ان يربعا   يستوعب الجهات منه الاربعا

وافضل الترتيب ان يفتتحا   من اليمين دائرا دور الرحى

وليس للتشييع حد يعتمد   وفي حديث سهل بن ورد

وسن ان لا يرجع المشيع   بصبر حتى الدفن ثم يرجع

ويكره القعود حتى يلحدا   اذ هي في القبر والا قعدا

والحمل في النعش مغشى بكسا   يندب اما مطلقا او للنسا

ولنهيه عن طرح الثياب الفاخرة   فانه اول عدل الاخرة

كذاك ان تتبع بالمجامر   والنار الا في ظلام العاكر

وسن للحامل والرائي الدعا   وقلة الكلام ممن شيعا

والقصد ما بين الدبيب والخبب   في المشي بالميت اولى واحب

والامشاء بالمضاف باحتفا   او نحوه عن غيره كي يعرفا

لا ينبغي لغيره طرح الردا   فالمنع عنه قد اتى مشددا

كذا يقول اوعفوا واستغفروا   يغفر لكم فانه محقر

والضحك مكروه وليس عندنا   فيام من ترتب عليه حسنا

وما على النساء تشييع ولو   لامراة اذ عنهما ما قدروا

كذلك الحمل والمشي له   قد رخص الحمل على النحو له

والفرض فيه حمله ليقبرا   كيف تاتي ربما تيسرا

تغسيل الميت

تغسيلك الميت فرض مسلم   وان يكن سقطا اذا ما الخلق تم

والبعض

والبعض ذو العظم كما الجملة   وهكذا الحكم فاوجب غسله

وفي الذي بان من الحي تطهر   والاشبه النفي كما في المعتبر

وليس في الشهيد غسل ولا   كفن كذا مقدم ليقتلا

وشرطه وقوعه من مسلم   مماثل صنفا له او محرم

وفي اضطرار غسل كافر لكي   وهو على شهرته غير قوي

والستر للعورة منه قد وجب   والغسل من تحت الثياب يستحب

والقول بالوجوب في المحارم   لظاهر النصوص راي جازم

كذا المنع من المقبل   حال وجود الفاصل المثل

وجاز تغسيل غير مثل   ومحرم في سعة للطفل

الى ثلث سنوات والذكر   يحتمل الحكم لبعض في الخبر

والغسل للميت كالحي اجعل   في كل شيء غير ما سيفصل

غسله بالسدر وبالكافور   وبالقراح الخالص الطهور

رتب له الاغسال حسب ما ذكر   واستوعب الاعضاء في كل مر

من راسه لاخمص القدمين   والاتيان اغسل بعد غسل ذين

ومن يخالف فليعد مؤخرا   فلم لا مقدم قد احترا

ويبسط الترتيب في الاعضاء   برمسه في نحو كر ماء

يجزي المستي في الحايطين ثنا ... زاد ولو يسيل من الماء منا
فان تعذر ايصا الماء كيف ... مراعيا للعدد الموظف
والفرض ان تعذر الماء انفصل ... المصعد طيب هو البدل
وان كفي البعض فخص سابقا ... بر على الترتيب وازل لاحقا
والاحوط التثليث والتكميل ... من بدل ان تعذر الاصيل
وبسقط الكافور لا الى البدل ... في محرم يمنح ما للمحل حل
وتلزم النية في الاصل وما ... ينوب في الاظهر عند العلماء
وغسل ما اصابه من القذر ... قبل الشروع واجب فيما اشتهر
ولو بدت نجاسة فلا تعد ... غسل ويجزي غسلها عن الجسد

سنن الغسل

قد سن فيه الوضوء حال الغسل ... مكتفيا بواحد للكل
ونزع ما ينزع مما سفلا ... ولو بفتق الثوب دون ما علا
ويندب التليين للاصابع ... بالرفق والمفصل ان يطاوع
كذلك الوضوء قبل الغسل ... مكتفيا بواحد للكل
وزيد في الاغسال اغسال اخر ... بعدة المفروض منها في الاثر
من حرض ورغوة للسدر ... وقيل كافور وماء صفر

وفي ثبوت كل هذه نظر ... كذا دخول بعضها فيما غبر
وخص بالرغوة راسه كما ... بالحرض الفرجين جل العلماء
واغسل يديه بالغاية الى ... نصف ذراعيه ثلاثا كلا
وثلث الغسل للاعضاء ... مرتبا كلا بكل ماء
قدم يمين الراس في النشط ... بثاره نؤد فيه الاصلاد
في الغسلات الفرض والتطوع ... ها اربعين فوقهن اربع
والدلك والامرار فيهما الاحب ... والامر بالامرين في الندب
وامسح برفق بطنه الا ... في ثالث ومطلقا في الحبلى
ونشف الميت بعد الغسل ... وصنه والاكفان عما يبلى
واحفر لماء الغسل حفرة ولا ... ترسل الى نحو الكنيف الغسلا
ورخص الارسال بالبالوعة ... فانها لمثلها موضوعة
ولا يقرب ما بنار سخنا ... اليه والنية تلغى ههنا
ويكره الركوب والاقعاد ... والحرف والرفق به يراد
واخذ الاظفار وترجيل الشعر ... وقصه وبعضهم بعضا حظر

تكفين الميت

تكفين من تغسيله فرض لزم ... بما صلوة الحي فيه تنتظم

فلا يجوز بالحرير والذهب ولا بنجس او مغصب
ولا بشيء من حرام اللحم وهكذا الحاكي للون الجسم
كفنه بالمئزر فالقميص فشامل ما عنده من محيص
وفي اضطرار شامل كل الجسد قدم وان فات به جل العدد
ثم عليك بعده بالاستر مثل القميص ان بدا مع مئزر
وخص بالعورة ثم بالقبل ما هو قدر بعضها او قدر كل
واختر له البياض من معتاد قطنا وجنبه عن السواد
ويكره الكتان والمخلوط بالقز ما لم يزد الخليط
ويستحب ان يزاد في الكفن حبرة عبرية نسج اليمن
ان وجدت فان فقدتها لفافة ثانية ثم يجد
وخرقة شد بها الفخذين بالقطن يلفها الحقوين
وعمم الرجال فهي سنة وفي القناع عوض لهنه
وزد لثديها لكي ينضبطا لفافة اخرى وزادوا النمطا
ضرب له طرائق من اكسا غليظة خصوا بذلك النسا
والحد فيها يشمل الشمول وما عداه فاسمه المقول
واندب لطول شامل ما يعقد من طرفيه فيسن الازيد

وللقميص لانتها الى القدم كذلك المئزر ان للصدر ولم
له وللشامل مرضا ان يقع جيب على جيب عن الفضل منع
متلطي بينه بالابر واللف للايمن ندبا اخر
كحرز الفخذين طولا خذ د سبعة ايضا في ذراع باليد
وخذ لها شبرا او نصفا عرضا او انقص النصف لنقص يرضى
وقدر ما ندب للعمامة ما تم بالنشر جميع الهامة
يلف مثنيا عليها و يلف من وسط ثم يدار بالطرف
من جانبيه لتجاه النحر نازلا فيالقا بالصدر

جانبيها

الحنوط وما به ما يتعلق بالكفن

حنطه بالكافور فرضا ان بعد غسله من قبل درج في الكفن
مواضع السجود منه السبعة او جب وجبهة وسمعه
كذلك المنخرينه والفم وذكر في غيرهن اسلم
واجبة الاسم وادى الفضيلة مثقال الاربعة في الصيرفي
وسبعة بالصرف اقصى الفضل والقصد في اربعة للنقل
وما الغسل داخل على الاصح في كلما للفضل قد وانضح
وكل ما من الحنوط بفضل محله الصدر عليه عجل

وطيب الميت بالذرير ة ندبا كذا اكفانه المذكورة

وهي على الاشهر فيها القمحة جاءت به اخبارنا مصرحة

حب صغير مثل حب الحنطة ذا اللون والشكل فاحسن ضبطه

وغيرها وعنبر كافور فلا تجز هنا فالنهي عنه قد جلا

والطيب في المحرم مطلقا حظل وهو بغير الطيب كالستر حلل

واندب لاسفليه وضع القطن واحش به الدبر لما لديه من

وان خشي الحدث منه العجبا ولكن القطن به مطيبا

وسن للميت جريدتان من سعف النخل جديدتان

فالسنة في الخلاف فالرمان وبعدها رطب من القضبان

نحو الذراع طول والمحل من فوق الميت وان نزل مانزل

تحت القميص ما القمر الايمن وفوقه الاخر تحت الازر

وينبغي ان يعقد بالكفن يحده ولا يماكس في الثمن

اجل له اللبس كالمجدد واحسن له الملبوس في التعبد

وهكذا الملبوس في مصطفى يمنه يرجي نجاة من طغى

لا تصطنع ذراو كما وانزع ذراين الملبوس والكم دع

والنهي عن به ومنهم من حظر مبدل الكم لظاهر الخبر

وكرهوا للكفن الجديد ان يقطع الاثواب بالحديد

وان يخاط الثوب بالصق وان يبل خيطه بالريق

ملقيا منهم لها بدا ابد ولا وفعلا لبس يحلو عن سند

وسن ان تكتب في الاكفان شهادة الاسلام والايمان

وهكذا كتابة القران والجوشن المنعوت بالامان

وكل ما اسند في اخلاف النعم واستمطر الرحمة من مزن الكرم

بطين مولانا الحسين ان وجد وغيره غير السواد ان فقد

واخلط به حنوطه فقد ورد عن صاحب الزمان في عالي السند

وخصه مما مضى بما علا وجنب العالي مما سفلا

وطرح ما يسقط حتى الشعر والظفر فيه واجب في الاظهر

ولو اصابه نجاسة فرض تطهيره بالما وفي الغير قرض

الصلوة على الميت

صل على الميت فرضا ان مضى من سنه ست سنين او قضى

وسن فيمن دونه ان استهل فليسقط السقط وان هو اكمل

والوقت مثل دفنه فان دفن فاليوم والليلة حد قد ركن

وشرطها الحضور والاسلام وان يكن حكما كذا التمام

والصدر في الحكم كحكم الكل   فحيثما وجد ثم فصل
وكونه مستلقيا ورأسه   الى اليمين ليس يجزي حكمه
فليعد الصلاة ما لم يدفن   او ضعت رجلاه نحو الايمن
وسن تغسيل وتكفين لمن   قد وجب الاحرام فيه او جني
اما الشهيد والذي قد قدما   فرضيه فابدأ بالصلاة فيهما
ولا تباعد عنه بالكثير   عرفا وجاز البعد باليسير
وللمقتدي له الوقوف في الطرف   والبعد بالصفوف او بطول صف
لقبره سن الوقوف في الوسط   من ذكر والصدر للانثى انضبط
شرك اذا تعدد الجنائز   او خص والثاني لفضل جائز
وقدم الذكور والاحرار   اليك ندبا وكذا الكبار
وان تعارضت فقدم اولا   وانت بالخيار فيما قد تلا
خير الصفوف في الصلاة الاول   وفي الجنائز الاخير الافضل
ولا تعاد من مصل منفرد   او غيره من جامع او مفرد
ولا ارى منعا اذا لم يمنع   ما سن من تعجيله للمضجع
لا سيما فيمن له شأن علا   لستفيض فيه من نفع جلا

كيفية الصلاة وشروطها

كبر عليه قائما مستقبلا   جمعا باخلاص بنية العمل
وفا خلال الخمس فهو لا قد ورد   ندبا واصل القول فرض في الا (بعد)
شهادتان والصلاة والدعا   للمؤمنين وله موق عا
وادع عليه ودع التكبيرتين   بعد الدعا ان تخلفا بدن
وقل من تحمل من يولي   واستلقي من يمينه طلا
واخرها المواضع المعززه   ندبا ولو كمسجد او مقبره
وسن رفع اليد بالتكبير   والمكث حتى الرفع للسرير
والخلع للحذاء دون الاخفا   وسن في قضا ثم الحاق الخفا
وفعلها جماعة والفضل في   تقدمهم لا فقه فاشرف
والجهر للامام فيها اجمعا   والفاضلان ندبا اسرار الدعا
ويكتفي المأموم اذ قد اعجلا   عن غيره تكبيره على الولا
وموقف المأموم خلف المقتدي   به هنا وان يكن منفردا
لكن اذا ام العراة والنسا   مماثل في صفهم تكنسا
لا يجعل الامام ممن انسا   شيئا بها فالمنشى كالمنشى
وليس من قراءة مجملة   فيها ولا تسليمه محلله
وليس من شروطها رفع الحدث   قطعا كذا الاصح في رفع الخبث

له

وهكذا حالة الاسام وسائر الشروط والاحكام
لذات اركان وذي الذكر طرد جميعها وهو صحيح المسند
ولا ارى شرطا سوى الايمان وما مضى والحالة المكان

دفن الميت

ادفنه فيما يمنع الرائي النظر ويكتم الريح ويدفع الخطر
والفضل في الرفع الى التراقي فقامة ما جاز عنها راقي
ومن فيه لحد موسع فقدر ما يجلس فيه يرفع
في جهة القبلة والشق منع لكن لعذر كرخاوة رفع
ووضعه فيه عند الجدث والفضل في ثلاثة من غير حث
وسله من قبل الرجلين واخذها عرضا من الجنبين
ولينزل الاجنبي غير النسا وليحفظ النازل من غير كسا
محللا ازراره وقد كشف عن راسه كاعما الموت وصف
يدعو لدى الانزال والنزول بما اتى من لفظه المنقول
ووجه الميت نحو القبلة فرضا على اليمين حتى رجله
وحل من اكفانه ما عقدا واسند الظهر وخدا وسدا
ولبنه من تربة الطهر جعل مقابل للوجه منه جث حل

ولقن المذهب والعقائد بدا واسم الهداة واحدا فواحدا
مكررا القول له لا باسام وبالدعاء بالثبات يختتم
ثم ليشرج لبنة والخارج من عند باب القبر خير مخارج
وليهل التراب فيه من حضر مسترجعا وداعيا لمن غبر
بالاظهر الاكف في رسم رثيم ولا يهيل رحم على رحم
وسطح القبر وربع وارفع باصبع فالطول عرض الاصبع
والقصد في ذلك نحو فتر وغاية الرفع بلوغ الشبر
واصبب عليه الماء وابدا في اختم براسه وضع يدا واسترحم
ثم ليلقنه الولي اذا انصرف مشبها عنه بالذي عرف
وليرفع الصوت به ما يخف من سامع فكر معروفا وصف
وراكب البحر اذا اضطر الى القائه يلقى به متصلا
ولو نائي الوضع في الثقيل فانه اولى من التقبيل
وما عدا التوجيه والدفن بما في حكمه فالكل للندب انتمى

التعزية وسائر الاحكام واللواحق

عز المصاب قبل دفن الميت وبعده ندبا ولو بالرؤية
وحده ثلثه ونصطنع فيها الطعام للعزاء مصطنع

ويكره اثنين في قبر معا   والجمع في جنازة قد منعا
وظاهر النص اختصاص المنع   بجمع صنفين ابى جمع
والنقل مكروه و للمشاهد   يندب بالاجماع والشواهد
ويكره التجصيص والتجديد   للقبر والتظليل والقعود
والاتكاء والمشي والمنام   وفي عموم كلها كلام
واللطم والخدش وجز الشعر   محرمات مثل قول الهجر
والشق للثوب على غير الاب   والاخ من مناسب واجنبي
والحل في القريب الا في الولد   والزوج في مهجور نص قد ورد
والنبش محظور وحده البلى   وهو بحق ادمي حللا
كذا لنحو الكفن والتوجيه   والغسل في وجه من الوجوه
والاقرب الجواز للنقل الى   جوار من نقربهم نيل العلى
وحكم الاموات عدا ما قد مر   كفاية يسقط بالذي حضر
وان اولى الناس بالاحكام   جميعها اولى الى الارحام
وقدم الزوج على كل احد   فانه اولى بها من اللحد
اخرج له من اصل ماله الكفن   واجبة وهكذا باقي المؤن
وكل ما زاد على واجبه   فهو من الثلث اذا اوصى به

الكلام

ومؤن الزوجة ما منها يجب   فرض على الزوج وما زاد حسب
من ثلثها كغيرها والبذل   لعادم الجهاز فيه فضل

كتاب الصلوة

بسم الله الرحمن الرحيم

ان الصلوة هي افضل القرب   واكمل الطاعات طرا واحب
عمود هذا الدين والعنوان   لسائر الاعمال والميزان
ان قبلت قبل بها ما قبل   وان ترد رد كل ما عمل
وفي النصوص عن ائمة الهدى   في فضلها ما ليس يحصى عددا
في العقل بان فضلها والنقل   من الكتاب ووصايا الرسل
عبادة اللسان والجنان   وطاعة تحيط بالاركان
ما جمعت عبادة ما جمعت   من حسن كل طاعة تنوعت
فانها قرائة وذكر   وانها استكانة وشكر
فيها مثول العبد للمعبود   بين الركوع منه والسجود
يجعل اعلى موضع واشرفا   وجاء عفو ربه على العفا
به الى الله العباد تقرب   وذاك قول الله واسجد واقترب
يدعون فيها ربهم تضرعا   وما بهم تعبؤ لولا الدعا
معراج كل مؤمن مستيقن   حافظ سر ربه المهيمن

هو الجهاد الاكبر المستصغر   وحج رب البيت حج اكبر

كقولهم حجة عن حجة   فريضة خير من الف حجة

وحجة خير من الدنيا وما   فيها روى ذلك شيخ العلما

وانها الحسنات المذهبة   للسيئات والمعاصي الموجبة

وشانها كشان نهر جار   تقلع درن الذنب بالتكرار

تنهى عن المنكر والفحشاء   افض فهذا منتهى الثناء

وهي على ضربين ضرب فرض   وضربها الاخر ندب محض

فالفرض ست ما لها من بد   يومية وجمعة وعيد

وما لآي وطواف مفترض   ولازم بعارض مما عرض

وليس ما يضاف للاموات   حقيقة من هذه الصلاة

والندب منها ما عدا الذي ذكر   وهو كثير لا يكاد يحصر

القول في اليومية

ضرورة الدين قضت بالخمس   حتى غدت كمجتلى الشمس

ظهر وعصر وعشاء شرع   فالركعات في الثلث اربع

إلا لخوف او لعارض السفر   فالنصف منها بان والنصف استقر

ومغرب وهي ثلث ابدا   والصبح ثنتان استقرت عددا

حافظ عليهن وخص الوسطى   ظهرا على الاظهر فيها ضبطا

وشرط الايجاب وصحة العمل   بلوغه عما على البلوغ دل

ومن يكن دون البلوغ مرتقا   ندبا بالسبع منه حتى يحسنا

والعقل والوجدان للطهور   من ماء او من بدل مشهور

وفقد حيض ونفاس عليهما   حكما ورسما بالذي قد رسما

والشرط في الصحة زائدا على   ما مر اسلام وقول بالولا

فهي من الكافر والمخالف   باطلة قطعا بلا مخالف

ويكشف الصحة ان يستبصرا   مخالف لا كافر بلا مرا

والعلم باجتهاد او تقليد   ولو بفعل نافل سديد

وليس بين المسلكين واسطة   لسالكها السالك الا الحافظة

ونية جامعة القيود   تقرب العبد من المعبود

ولا ارى الوجه بها مفروضا   كغيرها كذا الاداء والقضا

والقصر والاتمام مطلقا فلا   تعيين فيها للخيار جعلا

والنية الداعي على المختار   وان خلا عن نطق او اخطار

والنطق بالنية ربما اخل   فيها اذا التكبير بالنطق اتصل

وكل ما سوى الثلاث مع   ثالثه شرط للعبادات جمع

وندب في شرط طهارة الحدث   مفصلا كذا ازالة الخبث

الوقت

والوقت والقبلة والمكان   والستر عنها يكشف البيان

الوقت للظهرين بين الخمس   من الزوال لغروب الشمس

وللعشائين غروبها الى   وقت انتصاف الليل وقتا جعلا

وخص الاول من كلا الفرضين   بقدر رباعي اول الوقتين

وبالاخير منهما الاخرى تخص   وشرك الباقي باجماع ونص

والصبح من طلوع فجر صادق   الى طلوع الشمس في المشارق

والكل منها فلها وقتان   للاول الفضل ويجزي الثاني

حال اختيار والخلاف قد وقع   في ظاهر اللفظ وفي المعنى ارتفع

والحد في الظهر لوقت الفضل   الى بلوغ الظل قدر المثل

ومنه للمثلين وقت العصر   على الاحق عندنا بالقصر

والحد للمغرب غيبة الشفق   وللعشاء منه الى الثلث النسق

والصبح عنده الى ان يسفرا   ونسبتين جمع وظهرا

وما عداه الوقت ان تقدما   عليه اجزاء وفضلا عملا

كالعصر قبل المثل والعشاء   قبل ذهاب حمرة السماء

والفضل في الاول للمعجل   وفي الاخير لمداني الاول

واستثن عصري جمعة وعرفة   كذا عشاء ليلة المزدلفة

فعجل العصر ولا ينتظر   والاخرين اخرن للمشعر

ولو الى الثلث واخر ظهرا   ابرد بها اذا خشيت الحرا

والصائم الناوي نظرا فطر   ثم يصلي وكذا المنتظر

والطالب الاقبال في العبادة   يرجى ولا يجعله عادة

وهكذا منتظر الجماعة   بشرط ان لا يبلغ الاضاعة

كذلك التاخير للمقدم   من اربع لذات اغسال الدم

وظهر عا الارادة المرتبة   تفضل للاربع ثوب التربية

وينبغي التاخير للمدافع   للاخبثين بل لكل مانع

ان لم يفت فرض ولا وجوبا   وكل ما قدمنا ندبا

ومن رجى زوال عذر اخرا   جزما ومنهم من وجوبه يرى

وكل ما امكنه العلم فلا   يبني على الظن لاصل اصلا

وفي اذان عارف عدل زكي   اذن ولكن ليس كاليقين ظن

والظن كاف لذوي الاعذا   وبيوم غيم غيمه يوازي

والافضل التاخير حتى يعلما   وبالوجوب قال بعض العلما

ويعلم الزوال من ظل ظهر   او زاد شيئا بعد منتهى القصر

والدائرة للارتفاع سائرة   وصنعة دائرة للدائرة

وللغروب الحمرة المشرقية   ذهابها علامة مرعية

والشفق الحمرة دون الصفرة   فذهابها والبياض عبرة

وما انتصاف الليل تحديد يرى   لكن اليه بالنجوم يهتدى

ومنتهى الليل طلوع الفجر   والشرع كالعرف عليه يجري

ولا صلوة قبل وقت مطلقا   ولا لمن لم يره واتفقا

لكن اذا ارى الدخول فدخل   ودخل الوقت يصح العمل

ولا كذاك عامد وناسي   وجاهل بالحكم ذو الالتباس

وان يصادف بمجموع العمل   وبعضهم الى الخلاف قد وصل

وثاني الفرضين لا يقدم   عمدا الترتيب به مسلم

وان يخالف فليعد ما قدما   من لاحق وليدرك المقدما

وليعد الساهي لما قد فعلا   ان حل فيما اختص فرضا اولا

اما الذي حل لوقت مشترك   فانه ماض له بغير شك

ويعدل الذاكر في الاثناء   دون متمم جملة الاجزاء

وان يوافقه بمجموع العدد   وشذ نص بخلافه ورد

ويحرم التاخير عن وقت مضى   لكنه اذا قضى صح قضا

الا اذا اختص بغيره فلا   نفع الا للذي قد جهلا

اوكان وقتا حد للمضطر   كالانتصاف لطلوع الفجر

فهو اداء للثمانين وان   عصى بتاخير على راي زكن

والشك في خروج وقت قد بدا   لا يمنع الفعل ولا قصد الادا

ومدرك الركعة من وقت يكن   مدرك الوقت وادى في الزمن

وينتهي برفعه للراس من   سجوده الاخير في راي قمن

فان يجد من اخر الوقتين   مقدار خمس ادرك الفرضين

وهي اداء لا اداء وقضا   ولا قضا كما ارتضاه المرتضى

وحتمها الواجب في اضطرار   فتسقط السورة في المختار

ويستقر الفرض فيه اولا   اذا مضى قدر احتياج كملا

وقيل بالاكثر منه للخبر   وهو على خلاف اصل السفر

القبلة

القبلة الكعبة عينا او جهة   للناس طرا وجهه متجهة

فللقريب عينها وما علا   منها علا كذاك ما قد نزلا

وللبعيد الجهة المعينة   بما لها من اية مبينة

وقيل بل يستقبل النائي الحرم ... ومن به فالمسجد الحرام ام

ومن به فالبيت للرواية ... واولت للنص والدراية

وما من البيت مكان الحجر ... كلا ولا ملامة من ظهر

فلا تصل نحوه وان دخل ... كالبيت في الطواف في بعض العلل

وصل فيه الفرض مطلقا بلا ... عجز وفي الكعبة منع قد خلا

في الفرض منها حالة اختيار ... وليس نحو بما على المختار

كذا له سطح البيت لكن يبد ... لما يصلي نحوه ويسجد

والحزم ترك الفرض فيهما معا ... الا لعذر عن خروج منعا

ويعرف البعيد سمت القبلة ... من العلامات التي سيقف له

فالجدي منها وهو اجلى الادلة ... حاذ بالايمن في الرواية

فاجعله خلف المنكب الايمن في ... اواسط العراق مثل النجف

وكل بلد واسطها المشاهد ... وما بدا بينها ولم يباعد

واجعله في شرقيه كالبصرة ... في الاذن اليمنى تفيه النصرة

وبين كتفيك برأي اعدل ... في الجانب الغربي نحو الموصل

وضعه في الشام على الايمن ... كتفيك لا المنكب في رأيه كن

وبين كتفيك باطراف عدن ... والاذن اليمنى لصنعاء اليمن

والاذن اليسرى لاهل الغرب ... وانحر الخدين للمغرب

فالجدي في الاربعة المؤخرة ... علامة حال الصلوة مبصرة

وتعلم القبلة في بحر وبر ... في غير مسطور بشيء مستطر

وفي سهيل ما يريح العلة ... عكس الجدي في بيان القبلة

كذا المحارب وقبلة البلد ... تصاب كالقبور فيها الرشد

وفي الرياح والجهات الاربع ... شواهد لعارف مطلع

والشمس للمشرق ان تزول ... بميلها عن انفه دليل

ويجعل الغرب لدى الافل ... عن ايمن والشرق عن شمال

والميل للبنا رفي هذا الشهر ... وساعد النقل عليه لا النظر

ويكتفي بالجهة العرفية ... من فقد العلامة الشرعية

والضابط العلم فان علما فقد ... فليتحر ظنه بما وجد

مجتهدا في ذاك ام مقلدا ... مراعيا اقوى الظنون ابدا

وفاقد العلم او الظن معا ... فاربع كرر فرض اربعا

ان وسع الوقت فان ضاق اكتفى ... منها بما الوقت لفعله وفى

وقيل بل يكفي صلوة واحدة ... بذاك فاقض فالنصوص شاهدة

والعلم بالثالث ظنا يحصل ... فما على الاصل هنا معول

والشرط في الصحة ان يستقبلا   فان لحتل عامدا استقبلا
تفاحش انحرافه او قبلا   قد بقي الوقت له ام ولى
ولا يعيد نحوهما لا   لو يبلغ اليمين والشمالا
وبالغ يعيد في الوقت ولا   يقضي اذا الوقت مضى ما اجملا
وان يكن يستدبر في الاظهر   والاحوط القضا للمستدبر
كذلك الناسي لها والاحرى   الحائد بحكم من تحرى
والمستبين رشدا في اليمين   يبني اذا لم يبلغ الجبين
وليعد الصلوة ان كان بلغ   في وقتها مثل الذي فرغ

المكان

كل مكان للصلوة صالح   شرع به باهي النبي الناصح
واستثن مغصوبا من المكان   لعالم بالغصب ذي امكان
فاعلى الجاهل والمضطر   بشيء سوى ضمانه للاجر
ولا يضر ان راه غصبا   وانكشف الوهم فبان كذبا
ولا كذلك ان راه حقا   ثم بدا للغير مستحقا
وناسي الغصب لجهل كجهله   بالغصب اذ ليس عليها اثقله
وجاهل التحريم والبطلان   ومن بجاهل عالم سيان

والغصب في مشترك كالمسجد   غير مزيل صحة التعبد
وغصب وقف خص مثل الطاق   كذاك غصب الحق للاحق
والاذن بالنص وبالفحوى ومن   شواهد الاحوال في ذا استبن
فكل ما لم يجر فيه العادة   بالمنع لم تفسد به العبادة
وان يضق وقت الغصب صلى   حال الخروج حيث ما تولى
وان بدا في الضيق منع وخرج   قبل اشتغال الفعل عالما لا حرج
وان اتى من بعد ذاك المنع   مضى فيما اللمنع اذ ذاك وقع
وفي محاذات الرجال للنسا   وسبقهن الحكم ليس الكنسا
والصحة الاصح والتنزيه   في النهي عنه محمل وجيه
وذاك في مقارن ولاحق   حال افتتاح الفعل دون السابق
ان علم الحال وصحة العمل   من غيرهم لولا حصول ما حصل
ولم تفته صفة الامكان   بالضيق في الزمان والمكان
ولم يحل ما يمنع المشاهدة   ولم يكن بينهما ما عدة
وحد بعد ان يكن لم يمنع   من الصلوة قدر عشر اذرع
فان علت في موضع ارتفع علا   ففي ارتفاع المنع وجه ذو علا
وليس من شروط صحة العمل   على الاصح عند ناظم المحل

عدا الذي يحل فيه الجبهة   فطهره شرط بغير شبهة
واجتنب المحصور مما يلبس   طاهر جزء منه يا بن النجس
ودون مكانا قد اصابه القذر   اذا تعدى وهو غير مغتفر
وما عليه يقع السجود   ثلاثة ليس لها مزيد
الارض والنبات والقرطاس   ليس لها في المذهب التباس
فالارض ما صح به التيمم   وهو بما قدر فيه يعلم
واستثن من نباتها ما اكلا   واعتيد او كان للبس اهلا
والاذن في القرطاس عم ما صنع   من الحرير والنبات الممتنع
ويكره المكتوب ان اصابا   بالجبهة القرطاس لا الكتابا
والافضل الارض ومنها فضلا   تربة قدس قد ثوت في كربلا
وتكره الصلوة في الحمام   ما ليس بالمسلخ في كلام
وفي الكنيف وبيوت المسكر   كذاك في مزبلة او مجزر
وهكذا الاعطان والمرابط   بل كل ما استقذر فهو الضابط
والثلج والسباخ والمجاري   وفي قرى النمل وبيت النار
وفي تجاه نار او تمثال   وكل شيء شاغل للبال
وفي الحديد وسلاح يشهر   والقبر من خلف الكنيف يظهر

وحائط ينز من بالوعة   كراهة ينزها مرفوعة
وفي الطريق وبطون الاودية   حذار ما يأوي بها والا حية
وفي خصوص اربع مقدرة   وهن ضجنان ووادي الشقرة
ثم بالبيداء والصلاصل   وقد تزاد خاسف بابل
بل كل ارض عذبت من بها   اخذا بما جاء به مشبها
كذا على القبر وللقبر وما   بين القبور حائل قد عدما
وفاصلا مقدار عشر اذرع   بالبعد في كل الجهات الاربع
ويستحب الدرء والمستتر   عمن يمر او لديه يحضر
ولو بعود او تراب جمعا   بين يديه او بخط صنعا

القرار في المكان

لا تصح الصلوة في اختيار   الا من الثابت ذي القرار
وذاك في القيام والقعود   فرض وفي الركوع والسجود
يعم حال فرضك الاربعة   والندب بالاجماع في فرض السعة
وهو بمعنى الشرط في المندوب   فلا ينافي عدم الوجوب
وجلسة استراحة بشرط   لظاهر النص بها فارجع يحط
ومن قرارا في القيام عدما   فالجلوس بالقرار قدما

وربما يجزى الى المصيد   تقدم عنه المشى على القعود
ورجح القول به فى التذكرة   وهو خلاف ظاهر معتبرة
وهكذا غير الجلوس من بدل   مشيا على اصل القرار فى العمل
ونازل القرار سهوا او عمد   الا اذا ابرك ركن فقد
كالمشى فى تكبيرة الاحرام   وفى محل الركن من قيام
ومن اضطر او يسقط القرار   والقرب اذ ذاك هو المدار
فان تاتى ان يقوم قاعما   مضطربا فذاك كان اللازما
ثم لتصل بعد ذاك ماشيا   فراكبا واحتمل الثانى وبا
والعكس اذ كان ركوبه اقر   والاول اقوى واوفى فى النظر
واختلف الاصحاب فى السفينة   سائرة فاقوه السكينة
ان امكن الخروج عنها الجدد   والقصد الاشهر والقول الاسد
ورخص المشى الى الامام   فى حالة الركوع والقيام
بعد السجود ولسد الخلل   وللقرار فى مكان امثل
تقدم ما قد كان او تاخرا   وليمش فى الاخير مثل القهقرى
والجاوى وكذا المقدم   للامر والنهى ولا يحتم
ويلزم الكف عن الاعمال   فى كل ما مر من الاحوال

لانها خارجة عن العمل   وحدها القلة ان تكثر بطل

المساجد

عليك بالصلوة فى المساجد   خير بيوت راكع وساجد
وانها لله والله قضى   بالعفو للساعى اليها والرضا
يصيب فيها مدمن قد اختلف   احدى الثمان من هدى ومن طرف
افضل ما شدت له الرواحل   اربعة لبرها معا دل
الحرمان والكوفى سما   وما باقصى بينها قد وسما
والمسجد الحرام منها الافضل   فيه الصلوة الف الف تعدل
للمدنى فى الالوف عشر   وعشرها للآخرين اجر
والمسجد الاعظم فى كل بلد   بمائة تحديد اجره ورد
وربعها للمسجد القبيلة   خمس وعشرون من الفضيلة
ومسجد السوق بثنتى عشرة   خص من الفضائل المقررة
وللنسا البيوت خير موضع   وافضل البيوت بيت المخدع
ومن بنى لله مسجدا هنا   فى الجنة الله له بيتا بنى
وان تكن كمفحص القطاة   بنية المخلص للصلوة
وسطه فى العلو وابن جا   ولا تظلل غيرها اهما

وبالجدار الصق المنارة | وسار في علوها جداره
لا تصطنع فيه المقاصير وعن | تصويره فانه شر البدع
واخرج المخرج عنه واجعل | فيما يلي المسجد قرب المدخل
تعهد النعل به اذ تدخل | خشية تلويث به محتمل
ولا تجز ادخال ما تعدى | من النجاسات ولا تعدى
فان يصب نجاسة فقد لزم | تطهيره فورا بلا خلاف علم
لا تدخل الروائح المقذرة | فيه ولا تؤذ الكرام البررة
ولج يمينا لك وباليسرى اخرج | نعلا وقدمها بعكس المخرج
وقل لدى الحالين قولا رويا | وكن بكل منهما مصليا
لا تجعلن مسجدا طريقا | وقره اذ كان به حقيقا
اسرج به ليلا وفيه لا تنم | لا سيما في الحرمي المحترم
لا ترم فيه بالحصى حذفا ولا | تخرج حصى للكون فيه اهلا
ورد ما اخرج منه من حصى | للمسجد كفارة لمن عصى
نزهه عن بصاق او نخامه | وقم ما فيه من القمامه
والسترة استرها بدا للركبه | وان خلا عن ناظر ذي ريبه
جنبه طفلا وعديم العقل | والبيع والشرى وبرى النبل

وغيره من سائر الصنائع | ورفع صوت ونشيد الضائع
والحد والاحكام والانشاد | للشعر الا الحق والارشاد
وكل ما ترى فآداب وما | في ذاك محظور عدا ما علما

المشاهد

اكثر من الصلوة في المشاهد | خير البقاع افضل المعابد
افضلها الحرم لمن به حل | ثم من قد حلها بها المحل
والسنة فضل صلوة المسجد | قبر المعصوم به مستشهد
برشه من دمه مطهرة | طهره الله لعبد ذكره
وهي بيوت اذن الله بان | ترفع حتى يذكر اسمه الحسن
ومن حديث كربلا والكعبة | لكربلا بان علو المرتبه
وغيرها من سائر المشاهد | امثالها بالفضل ذي الشواهد
فاذن جمعها المفترضا | والنفل وافضل ما عليك من فضا
وبالغ فيهن اقتراب الرمس | واتم الصلوة عند الراس
والنهي عن تقدم فيها ادى | والفرض في حكم المساواة اضطرب
وصل خلف القبر في الصحيح | كغيرها في ندبها صريح
والفرق بين هذه القبور | وغيرها كالنور فوق الطور

فالسعي للصلوة عندها ندب / ودونها بل اللصوق فطلب
والاتخاذ قبله وان صح / فليس بالتدافع اذ نا فدمع

الستر واللباس

الستر للعورة في اختيار / شرط فلا تجزي صلوة العاري
وان خلا مكانه ممن يرى / اوكان بالظلمة فقد تسترا
وان بدت عورته من ريح / او فعله صحت على الصحيح
وعورة الصلوة في حق الرجل / كعورة الناظر دبر وقبل
وكالقضيب منه الانثيان / ولا كذا العانة والعجان
والسرة استر تاركا للركبة / حزما بها دعته واختر ندبه
وكل ما يستر في العادات / فستره قد سن في الصلوة
وعورة النساء في القول الاسد / جميعها بالاسر راس وجسد
واستثن منها الوجه واليدين / للزند والرجلين للساقين
ظهرا وبطنا فيهما وستر / اطراف مستثنى كذاك الشعر
وبعض منهن الا انا فلا يجب / فهن ستر الراس بل كشف ندب
والفرض ستر اللون دون الحجم / وان يكن لها دخل في الجسم
وعند فقد ساتر لكل الرجل / قدم من سترهما ستر القبل

والمرأة الفرجين ثم القبلا / وللخيار فيه وجه قبلا
والشرط في ثوب المصلي مطلقا / طهارة الثوب على ما سبقا
وكالمكان كونه مباحا / واستوضح الفصل مما لاحا
وكونه ان كان من حيوان / محلل اللحم على الانسان
فلا يحل ما من المحرم / من ذي دم منه وغير ذي دم
في غيرها يلزم او فيها لزم / تمت به صلوته او لم تتم
ويسلك السمور منه والفنك / والثعلب والارنب فيها سلك
لا الخز والسنجاب والحواصل / فالنص كالاجماع نقلا ناقل
ولبس في المغصوب مما قد حظر / حظر وما اللصوق مثل ما ذكر
فالشعر في الثوب ونحوه وعد / ما كان للانسان نحظره اسد
ولا اري في شمع ولا عسل / باسا وما من مثل نحل افضل
والبق والبرغوث والذباب / ونحوها ليس بها ارتياب
وحل في الميتة ما ليس يحل / فيه الحياة بخلاف ما انحل
ولو قليلا مثل شسع النعل / ولبس بحديد رفقه للحل
ويحرم الصلوة في الحرير / غير يسير ليس بالتسيير
وما يحل مثل قطن امتزج / مزجا به عن الخلوص فخرج

والزر والاعلام والمكفوف به   وملصق بالثوب او مصطحبه
واطلق الحل لدى الهيجاء   وللنساء فهو للنساء
وجاز غير اللبس منه مطلقا   على خلاف ان تحققا
ولا تحل للرجال فى الذهب   كالخاتم الملبوس دون المصطحب
واختلف الاصحاب فى المذهب   والحل اولى باصول المذهب
والحلبون وذو الوسيلة   ممن مضى قد اثروا تحليله
فاصل من حرير اكتفى   من ذهب حل كلبنة الكسا
ويجزء الستر بغير ماسبق   من الثياب والحشيش والورق
والطين لكن اتق الاخيرا   ونحوه وان يكن ستيرا
والحزم تقديم الثياب فى السعة   على الحشيش والذى سبق معه
وليس يجزى الستر باليدين   ولا استتار الدبر بالاليتين
ان امكن الستر بشىء قد خرج   عنه والا فهو حصره وبج
للنص والوحل بها قد لحقا   كذلك الماء اذا ما طبقا
وفاقد الكل يصلى عاريا   قام اذا لم يرين رائيا
فان راى حيث يصلى احدا   واوجب الحيفة منه قعدا
وليوم بالركوع والسجود   فى حالة القيام والقعود

وفى اضطرار

وفى اضطرار استبح ماسبقا   واخر المغصوب حيث وقفا
وان فى البادى على الجنار   وقد يرى الترتيب باعتبار
وقلب التحريم فيها من حبا   بالحل الا ما نص خرجا
وهكذا استثنه بما حظر   بخصر دون الذى لا يحصر
وزد على المحصور فى الخصال   بواحد فى حالة اضطرار
وليس قيد الحل باضطرار   ان امكن الصلوة وهو عار
فبنزلك الجميع ان نستر   نزلك الجميع والصلوة من عرى
ونكره الصلوة فى الحديد   بارزة وفى الثياب السود
الا الكسا والخف والعمامة   فما على لابسها ملامة
ومشبع اللون بصبغ مفدم   ومعلم بزخرف وملحم
وذى التماثيل وثوب المتهم   بغصب او نجاسة فالزم عم
وواحد رق ولم يحك البدن   وفى القبا المشدود فى قول علن
ويشمل الصماء كذا سدل الردا   يكره مثل تركه من مقتدى
والحل للازرار والحزام   يكره والنقاب واللثام
ومشبع صماء من الخلال خل   وشاغل القلب اى شاغل
وعد منها بعض السلف   بلا تلحى وبلا تذل الطرف

وكلما يستر ظاهر القدم   ولا يغطي الساق في قول الاتم
مثل الحذا والنعل غير العربي   والعربي القبس وصل واندب

الاذان والاقامة

للصلوات الخمس اذن واقم   ندبا وبعض الندب كالفرض حتم
فندبا في حضر وفي سفر   وفي اداء وقضاء ما غبر
وفي الرجال والنسا الحكم اطرد   لجامع وللذي قد انفرد
كذلك الصحيح والمريض   والنص في الجميع مستفيض
والندب في الاول مما قد بدا   من صفتا بلين قد تاكدا
واكد ايهما عدا الاخفات   لا سيما المغرب والغداة
والقول بالوجوب فيهما وفي   جماعة وللرجال ضعف
ولا كذا الوجوب في الاقامة   عليهم للنص ذي السلامة
لذاك افتى بالوجوب السيد   وانه لولا الشذوذ جيد
وصورة الاذان والاقامة   هذا الشعار دائما اعلامه
كبر تشهد وثلث حيعل   وعد الى التكبير ثم هلل
وزد بها قد قامت الصلوة   حين استتمت لك حيعلات
والكل مثنى غير جزء اول   منه فقد ضوعف بالنص الجلي

واخر منها هو التهليل   فرد ليس لها عديل
فعدة الفصول في الاذان   بعد تمام عشرة ثمان
وعدة الاقامة المقررة   في سبعة بعد كمال العشرة
وقيل في ذلك اقوال اخر   والاشهر الاظهر فيه المستطر
وكل ما عدا المذكور انما يبتدع   صنع فيه سنة اهل البدع
او ينقلبن من الفصول   وان يكن من اعظم الاصول
او بعضه كالعود والتكرار   في البعض للاعلام والاشعار
ويسقط الاذان يوم الجمعة   لعصرها بسنة متبعة
وهكذا في عصر يوم عرفة   وفي عشاء ليلة المزدلفة
وما عدا اول ورد من قضى   عن نفسه او غيره ما قد مضى
والعصر والعشاء من ذا ان لزم   للجمع في الجميع فالجمع الزم
ويسقطان بقيام البعض في   جماعة من بينهم عدل صفي
من حاضر ومن الندا سامع   وغيره من مدرك ولاحق
اذا انا ها قبل ان تفرقا   عن موضع الصلوة عرفا مطلقا
في مسجد كان وغير مسجد   مع اتحاد الفرض والتعدد
من غير قصد جاء ها او قصدا   جمع في صلوته او افردا

ويجزئ الحاكي والسامع ما ... كان اذا النقص به قد تمما

والمرة التكبير والشهادة ... غير مؤكد لها التي بادة

ويجزئ مصلل اما مه ... يجمعه من آخر الاقامة

ان فاته اللحوق بالتمام ... وخاف من غائلة الامام

وجاز نقصير هما حال السفر ... وعند الاستعجال حتى الحضر

وذاك خير من تمام الاول ... دون الاخير فله فضل جلي

الشرائط

يشترط الاذان والاقامة ... بنية في الفعل مستدامة

ما ثرة لكل فصل مشترك ... وافقة ابهام ما العزاه شك

تعيين الفرض اذا الوقت احتمل ... سواه فالتعيين شرط في العمل

وبينهما وترتب الفصول لا ... ولا تجاوز فيهما المفروض لا

ووال بين الكل والصلوة حيل ... وراع عرف الشرع في الفصل المحل

واجتنب اللحن واعرب الكلم ... ولا ترجع بالغناء واستقم

ولا تجز مثل حديث النفس ... من دون اسماع ولو كالهمس

والوقت وقت الفرض شرطا فيهما ... فلا يصحان اذا قدما ما

كلا وبعضا والجواز محتمل ... في البعض ان كان تحريه العمل

وجامع الفرضين بالاذان ... يجزيه وقت اول للثاني

ورخص الاذان قبل الفجر ... في خبر عارضه الحظر

وان يكن غاية الاذن ههنا ... مجرد التنبيه كان حسنا

والعقل والاسلام والايمان ... شرائط من دونها البطلان

واعتبر البلوغ في الاقامة ... دون الاذان فلدع الزامه

ولا اعتداد بالنساء الا ... لمحرم او من يكون مثلا

وما له الاذان في الاصل رسم ... شيئا اعلام وفرض قد علم

فما الفرض فالشروط الثابتة ... ثابتة فيه ولن تفارقه

ولا يجوز فيه اخذ الاجرة ... فبالخلوص فلا صاب اجرة

ولا كذا احكام الاذان المعلم ... فالبعض فيه ليس بالملتزم

كالاتصال بالصلوة عرفا ... ونية القربة فيه صرفا

والترك للاجر على اشكال ... واللحن والتغيير في احتمال

وما الاعلام فلن يوخرا ... ولا كذا الاخر من غير مرا

فافترق الامران في الاحكام ... فرقا خلا عن وصمة الابهام

السنن والآداب

اذن بطهر قائما مستقبلا ... واجتنب الكلام حتى يكملا

وافعل اذا اذن كل الاربعة   واحفظ واياك وان تضيعه
كذلك الهيلة في الاذان   اذا اذنت فيه الثمان دنان
وقد راى وجوب ما قد ذكرا   جماعة والعد وفيه قد بدا
عليك بالافصاح بالاصول   والجزم في اواخر الفصول
والحدر في اقامة الصلوة   دون الاذان فهو بالاناة
ووضع الاصبعين في الاذن   والمد بالصوت لدى الاذان
صل اذا اسم محمد سبدا   عليه والال وصل محمدا
واكمل الشهادتين بالتي   قد اكمل الدين بها في الملة
وانها في مثل الصلوة خارجة   عن الخصوص بالعموم والحجة
وصدق الداعي اذ تشهدا   والى يجب من الى العدل اصدقه
قل مرحبا بالقائلين عدلا   وبالصلوة مرحبا واهلا
وادع بما تود من الدعاء   ومطلق الدعاء في الاثناء
ولتفصل الاذان عما بعده   بخطوة او قعدة او سجدة
او بصلوة او بذكر او دعاء   او بكلام او سكون قطعا
ولا كلام في صلوة الفجر   ولا صلوة في الصلوة الوتر
وخصت الخطوة بالذي انفرد   وما عدا ذلك في الكل اطرد

حتى القعود في صلوة المغرب   فكم به من خبر من غيب
وسن في المصوب ان يكونا   عدلا بصيرا مبصرا مامونا
مرتفع الصوت وقائما على   مرتفع يبلغ صوته الملا
واحد الاذان افضل الاعمال   فانها سيدله بالحوقلة
في خبر الاداب والمكارم   وفي حديث صاحب الدعائم
وندبها قدم في الاحوال   وفي الصلوة ثم بالابدال
وابدل المختص بالاقامة   من الفصول بدعا الادامة
وبعد ذاك الصمت والقيام   الا اذا لو حضر الامام

الاحكام واللواحق

من ترك الوظيفتين عمدا   عمضى ولا يعود اذ تعدى
ولا كذا الناسي اذا لو يركع   يرجع لكن ان هوى لم يرجع
والعود للاولى يجب لم يرد   وضبط الاخرى بالركوع قد فقد
ولا رجوع للفصول منهما   ولا لشرط فيهما قد عدما
وللمصلي الاكتفا بما بدا   له من الوظيفتين عامدا
فان بدا بعد له فيما اختل   اعاد للترتيب ما كان فعل
وتارك سهوا كذا ومن عكس   ولا وجوب في جميع ما انعكس

فانه مرتفع بالاكتفاء … وليس ممنوعا كما قد عرفا

ومن سهى مخالف الترتيب في … بعض الفصول فليعد حتى يفي

الا اذا فات بذلك الولا … اذ طال فصل فليعد مستقبلا

ولا يعيد ان حال عنه المفترض … وان تخاف من طول فصل المفترض

ومثله التحول في الاقامة … في خبر يقبل ذي استقامة

والشك من بعد تجاوز المحل … ليس بشيء فليتم ما فعل

كالشك فيه وهو في الاقامة … والشك فيها محرزا احرامه

في الاصل كان الشك او في الفصل … اذ لم يجاوز المحل

ومثله باني بما شك وما … بعد على الشرط الذي تقدما

وليعد الاذان والاقامة … منفرد يعدل للامامة

وهي تعاد بالكلام منهما … على كلام في الذي يعطيهما

واستفتح المولود بالاذان … تعصمه من طوارق الشيطان

اذن بيمناه وباليسرى اقم … كي يفرع الاذن من طيب الكلم

وسن في تحول القبلات … بالموحشات الجهر بالاذان

وربما الاربعين يوما … ابقظ به فقد اطال نوما

قد ساء خلقا حين خف اربه … ومن يسوء خلقا فهذا اذنه

با
ذ

والامر فيما قد حواه الفصل … للندب والمقصود منه الفضل

كيفية الصلوة

فروض افعال الصلوة عشرة … وهي اصول فرضها المقررة

اركانها اربعة تمام … تكبيرة الاحرام والقيام

ثالثها الركوع والسجود … رابعها وما لها مزيد

على الاصح من خروج النية … لكونها شرطا عن الجزئية

والركن جزء يبطل العبادة … بنقصه سهوا وبالزيادة

وهو بغير الركن في المشرع … فانه يبطلها حيث يقع

لغير الاركان مع القراءة … تشهد عدو ما وراءه

والذكر كالترتيب والتوالي … في جملة الاقوال والافعال

والكل منها واجب بالاصل … لفقده لا غيره من فعل

اما المحوي والمحوص فيهما … مقدمات بعض ما تقدما

ويتبع الفروض وهو ما سطر … فرض وندب يذكران ان ذكر

ومستقل الندب منها قد جعل … بعد الفروض في محل مستقل

فخذه من البدو الى الختام … تفصيل الافعال على النظام

الاذان

كبّر اذا انحنت سبعا وادع في   مركب الاولى نار يا الموظف
وان نشا كبّر على الولاء   سبعا بلا تخلل الدعاء
والسبع افضى الفضل ثم الفضل   للخمس فالثلاث فهي وصل
والفرض من جميعها تكبيرة   على الخيار واخر الاخيرة
بفعلها يحرم ابطال العمل   كذاك كل ما بفعله بطل
تكرارها شفعا كنقض يبطل   وكلما اوتر صح العمل
ونقض جزء مبطل كالكل   ولو كهمز الوصل حال الوصل
ومثل ذاك اللحن والاخراج   عن مخرج ان امكن العلاج
وانها لصيغة مسلّمة   لا يكتفي بغيرها كالترجمة
وما سوى الاكبر والجلالة   وان يدانى الاصلية الدلالة
والعكس والتعريف للمنكر   والفصل بالظاهر او بالمضمر
وان يزد شيئا عليها في الطرف   فالاقرب البطلان مثل ما سلف
من ذاك ان يضيف فضلا او من   ذلك ان يزيد بلفظ من
واسمع النفس ولو حكما ولا   تعد في الجهر بها ما اعتدلا
وفي اختبارها اوجب القياما   سوّ بها في ذلك القياما
كذلك التقديم للمقدمة   والترتب للمسبوق حتى يعلمه

ويلزم اقرانها بالداعي   والخطب سهل فيه ذو اتساع
ولا كذاك الامر في الاخطار   فهو مع الصعب على اخطار
ويستحب الجهر للامام   وان يراك للاعلام
وان يقدم المصلي كلما   يريد من تكبيرها اذ احرما
وفي الصلوة الصبح احدى عشرة   وزاد خمسا في الصلوة الوترة
وفي الرباعيات زاد عشرا   غير افتتاح في الجميع سرا
فان سهى عنها وجاوز المحل   كان الذي قدمه هو البدل
ويستحب الرفع لليدين   للنحر حتى يبلغ الاذنين
يبسط باليدين والاصابعا   بضمهن كلهن رافعا
بوجه الباطن نحو القبلة   من اليدين جملة في جملة
وليس يجلو الحكم في الابهام   في الضم والقبلة من ابهام
وشذ ما في اصل زيد الترسي   من فرقه الخنصر بين الخمس
يبدء بالتكبير حين ما رفع   وينتهي بالانتها ثم يضع
والاقتران فيه يكفي مطلقا   فالانطباق قل ان يتفقا
والندب عم فرضها وما ندب   وقيل ان الرفع في الكل يجب
واللذ في الاشياع فهم وبا   ندبا فدع ومنهم من اوجبا

ويقصد الاخرس بالاشارة وقصده للفظ والعبارة
والصوت كالحرف الذي تيسرا اتى به ولا تسقط بما تعذرا
والاعجمي ان يضق وقت عما يقيدها من لغة يترجما
وهو على الخيار في التراجم وليس ما يعتاده بلازم
وفي لغات الكتب المنزلة وجه لحنبا ولعلو المنزلة
كذاك ما ناسب لفظ العرب من لغة رعاية للانسب
وقدم الملحون فالمراد فا من عربي ودع المخالفا
وان تجد ناسيا وترجمة فانها في الاقرب المقدمة
وهذه الاحكام في المندوب من تكبيرها باتي على وجه قمن

القيام

ثم في الصلوة مستقلا واقم صلبك في حال الخيار واستقم
وقف على الرجلين دون الوا ولا قيام واجبا في الزائدة
ولا ارى فيه فيه وجوب التسوية في الاعتماد لعموم التسمية
وليس بالاطراق باس وحرج ولا بغيرها حتى من الفجج
وفي اضطرار صل باعتماد مستندا حيا او جماد
وجاز للاقطع غير الحسبة وان تكن لسبه مرتبة

والاعتماد في القيام قدم على افتراق قدم عن قدم
والانحنا والميل للجنبين وبالخيار انت في هذين
واقعد اذا الكل بها تعذرا او كان ان امكن قد تعسرا
مستقلا فيه بلا استناد الا اذا احتيج الى اعتماد
والانحناء والميل من غير سند اخر وقدم اعتدالا بعمد
وبامتناع الكل اذ لم تستطع فيها قعودا فعلى الجنب اضطجع
مستقبلا من جانبيك الايمنا كهيئة الملحد مهما امكنا
وبعده الايسر عكس القبر وبعد ذاك استلق كالمحتضر
وما الهاء بعده حتى يضبط لكنها ثابتة لا تسقط
فليتحر اقرب الاطوار من اختيار لا من اضطرار
والعجز والقدرة ان تجددا كالمبتدا والحكم فيه قد بدا
فان بدا العجز عن الاعلى انتقل للاوسط ثم الى ما قد سفل
ولا كذا اذا استبان القدرة فلينتقل الى العلو المرة
وليترك العاجز كالقادر ما كان عليه اذ قرا او علما
وقيل بل يبقى عليه هاويا لقربه مما علا مراعيا
وليقم العاجز للركوع من قبل الاخذ فيه والشروع

ويعده قبل التمام ان نفع — مخففا حذار تكرار سمع
فان اتم قام حتى يعتدل — ولا قيام للسجود واحتمل
ويسقط النفل او القيام — فيه اذا لم يستطع التمام
ولياتِ بالفرض على النظام — الا ظهور مانع القيام
ويستوي الركن وغيره هنا — الا على وجه ضعيف وهنا
ويتبع القيام ما فيه يقع — من فرض او ندب بقول سمع
كذلك الركن وغيره ولا — حكم له في نفسه موصلا
غير قيام بالركوع يتصل — من جانبيه فهو فرض مستقل
والركن من هذا القيام السابق — على الركوع لا القيام اللاحق
وكالقيام بدل القيام — في كل ما مر من الاحكام
وندبه ارساله اليدين — ووضع كفيه على الفخذين
حيث يحاذي الركبتين جاعلا — مثلا على مثل له معا بلا
وضم جملة الاصابع — فالكل منصوص وفضل شائع
ومثل ذاك منهما ادنى البصر — لموضع السجود قطعا للنظر
كذا استواء النحر والفقار — في النصب والرجلين في القرار
وان يصف القدمين صفا — على التحاذي لا يميل حرفا

موجها للقبلة الاصابعا — مفرقا بينهما لا جامعا معا
والشبر في الفاصل ادنى الفضل — ليس لما جاوزه من فضل
وفي الجلوس يؤثر التربعا — برفع فخذيه وساقيه معا
عرفا بهذا الاسم قد تخصصا — وهو المسمى لغة بالقرفصا

الركوع

في كل ركعة ركوع واحد — ركن فكل الناقص منه ابدا
فلو سهى في السجدتين فركع — في ركعة اخرى الى البدو رجع
وشذ من اسقط منه الاولا — وركعة لركعة قد حولا
والحد فيه الانحناء الموصل — لليد بالركبة او ما ينزل
من يستوي خلقا ومن لا يستوي — في خلقه راع سواء المستوي
والركن في المذهب هذا الانحنا — لا يكتفي بالعرف في مذهبنا
والمنحني لعارض او خلقا — ليس عليه او يزيد فرقا
والواجب المعهود بين الناس — فليس يجزي مثل الانخناس
ولو هوى لغيره ثم نوى — صح كذا السجود بعد ما هوى
اذ الهوي فيهما مقدمه — خارجة لغيرها ملتزمه
والذكر والقرار والرفع يجب — كذا قرار رافع اذ ينتصب

وما لهذا غير صدق الاسم حد وذاك بالواجب من ذكر عهد

والذكر تسبيح وتشهد ولا يترك ذو حزم بجزم اولا

مخيرا بين ثلث صغرى في سعة ومرة من كبرى

سبحان ربي العظيم وبحمده جملة من عهد داود محمد

سنن الركوع

وسن للركوع ان يكبرا منتصبا مراعيا ما ذكرا

من رفعه اليدين فوق النحر مبتدئا منتهيا بالذكر

كذا الدعاء فيه بالماثور من قبل ذكر واجب مذكور

افضله التسبيحة الكبرى وما دون ثلث منه للنقص انتمى

والفضل للسبع وما زاد حسن ونظمه بالعدد الوتر يسن

وبعد رفع الراس منه التسمعه حال انتصاب وكذاك الحمد له

فليس للرفع هنا تكبير ولا به رفع يد مشهور

والرفع في نص الصحيحين ذكر فقد به اولى وان لم يشتهر

ويستحب رد ركبتيه لخلفه ووضعه يديه

عليهما مؤخرا للسبر في وضعها عقد ما للاخر

راعيا تماثل العضوين مفرجا اصابع الكفين

ممكنا كفيه منهما معا مجتنبا بالمرفقين اجمعا

تفصيل بين القدمين شبر ما بين فخذيه وبطن الصدر

يمد جيدا ويسوي الظهرا يشغل بين القدمين بالنظر

وينحني الجالس حتى يسبقا بوجهه الركبة منها سبقا

والفضل فيه ما يحاذي المسجدا فان يزد فليس ذاك مفسدا

وان جثى فكان شبه القائم ثم انحنى فذاك فعل جازم

وليس في منافيه والتشهد اوجبه وانه يعيد

وذو اضطرار يكتفي بالممكن وليوم من لم يستطع ان ينحني

بالراس يومي ثم بالعينين ضما ورفع الراس فتح العين

وقدم الناهض عن قيام على ركوع جالس تمام

وفي انحناء عن جلوس مطلقا دار مع الايمان وجه ذو ارتقا

السجود

الفرض في الركعة سجدتان هما جميعا احد الاركان

فلو خلت عن السجود بطلت صلوته ولو بسهو قد خلت

كذاك لو زيد به اثنتان عمدا وسهوا فهما سيان

والنقص في السجدة كالزيادة سهوا بها لا تفسد العبادة

والركعات في الذي قد اسنوا | كالصلوات مثنى في ذاك بوا
على الاصح في الجميع الاشهر | وفيه خلف واقع في الاكثر
وواجب السجود وضع الجبهة | وانه الركن بغير الشبهة
ووضعه للسنة الاطراف | فانه فرض بلا اختلاف
كفيه بالبطن وركبتيه | ظهرا وابهامين رجليه
لبطن او ظهر وحصا بالطرف | نصا وفي بعض عبارات السلف
والذكر والرفع كذا القراءة | سجوده ورفعه المكتنف
والجمع بين الكل حال الذكر | اذا استقر الكل في المستقر
والذكر فيه كالركوع الا | ان العظيم مبدل بالاعلى
والاعتماد بالجميع اجود | وليس بالوجود ما يعتمد
والاسم كان في جميع السبعة | في الظاهر الاقوال حال الوسعة
وخصه الجبهة بالوضع على | ارض وما في حكمها قد جعلا
وباستواء مسجد لو فقد | الا بقدر لبنة فقد عفي
رفعا وخفضا واجاز البعض | خفضا وان زاد عليها الخفض
في موضع السجود والمتحدرة | كغيرها في اللبنة المقدرة
وواضع الجبهة فيما يمنع | بجرها جاز ومن رفع منع

فانه يستلزم الزيادة | وانها تخل بالعبادة
وقيل جاز الرفع اذ لم يجد | وليس الا صورة التعدد
وهو قوي وعلى الفضل حمل | او طلبا الافضل منع قد نقل
ورفعه حال السجود لليد | او غيرها كالرجل غير مفسد
فانه فعل قليل مغتفر | والوضع بعد الرفع عن امر صدر
وليس بالزائد ما به يتم | فرض ونفل في الصلوة فاستقم
فهو كرفع الرجل في القيام | ووضعها من بعد للاتمام
او كقيام جالس لمطلب | عاد اليه بعده للطلب
والعود للمطلوب من نقل اليد | من بعد رفع جاء عن تعمد
وغيره وهو كثير لاخلل | فيه ولا زيادة توقي العمل
والجهر قد روي حال الجهد | لراكع وساجد برفع يد
وترك هذا كله من الادب | وليس مفروضا ولكن يستحب
وعاجز عن السجود ينحني | مستوفيا للانحناء الممكن
ويرفع المسجد حتى يضعا | جبهته على الذي قد رفعا
ورفعه المسجد ان تعذرا | على انحناء في السجود اقتصرا
والفرض في تعذر الامرين | ايماؤه بالراس ثم العين

ولو نأى الرفع دون الانحنا　　فانحزم الايما مع الرفع هنا

والقول بالتاخير والترجيح　　للرفع فيه ظاهر الصحيح

ومن يكن ذا علة في الجبهة　　فليطلب الفرض بكل وجهة

ولو بحفر حفيرة كما　　وافق نصا فيه فتوى العلما

ثم الى الجبين ثم الذقن　　فلينتقل فالانحنا الممكن

ومن وراء ذلك الايما　　وليس من ورائه وراء

وللصدوقين هنا ما قد نفى　　بذلك التفصيل يقفه الوفا

سجود معذور بالاضطرار　　على يمين القرن فاليسار

ثم على ظاهر كف فالذقن　　وليس يخلو من شواهد السنن

والعذر ان كان يغيرها انتقل　　لا وليه فاقرب مما اتصل

ثم الى الاقرب للمحل　　وليس فيما بعده من نقل

وتسقط السنة كلما انتهى　　في الجبهة النقل بها المنتهى

وكل ايماء عن السجود من　　غير قيام ما خلا العاجز الامن

فقائما يومي كما قد ركعا　　بالعكس مما لزم المرتفعا

لا يجلس القائم كالجالس لا　　يقول للايماء في قول جلا

فالايماء

واختلفت صورة الايما البدل　　في كل ما يختلف فيه المحل

فكان ايماء السجود اخفضا　　مما مضى من الركوع عوضا

ما كان بالراس وفي العين نظر　　او فتح سلب الخفض عن غمض البصر

كبر لكل السجدتين اربعا　　وضعا ورفعا فيهما موزعا

حال انتصاب قائما او قاعدا　　وشذ من ساوى خلافا وردا

وارفع كما سمعت باليدين　　في كل تكبير الى الاذنين

وادع بما تؤثر الدعاء ساجدا　　من قبل ذكر واجب وقاعدا

بين السجودين وفيه استغفر　　وكرر الذكر ثلاثا او اكثر

واثر التسبيحة الكبرى ولا　　تنقص بنقص في الثلاث الكملا

وادع وانت ساجد لما بدا　　فالعبد يزداد اقترابا ساجدا

واطلب بها الرزق بلفظ قد ورد　　عن باقر العلم بجيد السند

وليس في الركوع والسجود　　قراءة القرآن بالمحمود

وقدم اليدين فيه هاويا　　والركبتين ناهضا مجافيا

وخو بالاعضاء كلا ودع　　ضما ولطا وافتراش الاذرع

واستوعب الجبهة بالفضل يجب　　وحد ادنى الفضل درهم ضرب

وقيل لا يجزي بها الاقل　　للنص والمقصود منه الفضل

والحد في بقية المساجد　　ليس سوى الاسم بقول واحد

واحمل اسنيها بها في المنتهى — والوجه كالجبهة ندبه بها
واكد الادغام بالانف على — ارض وما في حكمها من جعلا
لا يكتفى بغيره ويكفي — فيه المسمى لمسمى الانف
وراع في اليدين ما قد روعي — في الوجه من محله المشرع
ابسطهما بحذاء اذنيك وضم — اصابع الكفين بها ما نعم
واستقبل القبلة بالاصابع — واكشف الابهام بالمطالع
وفي الجلوس وضع اليد الفخذ — مثلا لمثل لمماثل اخذ
وما عداه من جلوس فكذا — فاشغل بها حيث جلست الفخذا
وارم وانت ساجد بالطرف — من غير تحديق لادنى الانف
وجالسا من بعده وبحجره — في مطلق الجلوس نحو الحجر
والبسط والقبلة والضم اعتبر — هنا كما في صفة الماضي ذكر
وجلسة استراحة بالندب صف — وتركها في النص بالجفا وصف
وبعضهم اوجبها مفترضا — وقد حكى الاجماع فيه المرتضى
وفي القيام ناهضا فاعتمد — على اليدين مؤثرا بسط اليد
بالحول والقوة مستفتيا — ما عبا لفظا به مسنونا
وقد اتى القيام بالتكبير — عن صاحب الزمان بالتخيير

سائر انواع السجود

اسجد فذاك غاية الخضوع — لله خير عمل مشروع
ما عبد الله بما قد عبدا — من طاعة مثل السجود ابدا
ومنتهى عبادة الانام — سجودهم لله بالاعظام
اقرب ما كان اليه من عبد — وهو على الوجه لوجهه سجد
اشد الاعمال على ابليس — تشتد منه حسرة الخسيس
اطل واكثر نجز بالاطالة — تبعا مع المبعوث بالرسالة
وانها شريطة منه على — حمل الجنة عمن سئلا
وهي شعار العترة الاطياب — وانها سنة الاواب
اكثاره يحط بالاوزار — حط الرياح ورق الاشجار
به يباهي ربنا الجليل — ومنه نال الخلة الخليل
يسعى امام الساجدين نور — وفي الاناس يولد الظهور
ايمم في الحشر والشهود — سيماؤهم من اثر السجود
ويعرفون بسجودهم غدا — اذ غيرهم لم يستطع ان يسجدا
اعظم به من عمل بسيط — بفضل كل طاعة محيط
ليس له شرط ولا كيفية — غير سبيل يسجد بنيته

واسجد ان تجدد لك النعم | او صرفت برحمة عنك النقم
وكلما ذكرت شيئا منهما | مما مضى وعهدك تقدما
وكلما وقفت للقرا نص | وغيرها للمستفيض الناهض
بالكل تشكر بالجميع المنعما | وتشرد بالشكر منه النعما
واسم سجود الشكر للكل اشتهر | لكنه في الخمس منها اشتهر
يجزي له واحدة والافضل | ثنتان بالتعفير فضل يحصل
بعفر الخد او الجبينا | فقدما من ذلك اليمينا
والخد اولى وبه النص جلا | وفي الجبين قد اتى محتملا
وسن في هذا افتراش الاذرع | ومسه بصدره للموضع
وبعد رفع الراس مسح المسجد | فوجهه من جانبيه باليد
يدعو على الاحوال كلها بما | فضل منها من دعاء رسما
واسجد لآيات السجود الذكر | عشر وخمس هن بعد العشر
فاربع منها هي العزائم | وهي التي فيها السجود لازم
لمن تلاها مطلقا والمستمع | دون الذي من دون انصات سمع
فهو له ندب وقيل الحتم | فقد اناط بالسماع الحكم
في مستفيض السمع الا في خبر | بشهرة لا حجة فيه اعتبر

والاربع النجم وسورة العلق | والفرض بالاخر منهما العلق
وسورة التنزيل والسجود في | ايه لا يستكبرون وقف
وفصلت في تعبدون علنا | وبيامون لنبي من مذهبنا
وغيرها ندب بقول قد جمع | سامعها كالتالي او استمع
في الحج منها عندنا اثنتان | وآية في الرعد والفرقان
ومريم والنحل والاعراف | والنمل والاسرى بلا اختلاف
وانبا صاد والانشقاق | بالاتفاق من اولي الوفاق
وندبه في كل آية بها | ذكر السجود قد اتى مشتبها
وهو على الفور وحكمه الاداء | ان فات فتعجيل وان طال المدى
والسبب الآية كلها فلا | سجود بالشروع حتى تكملا
وان يكن لفظ السجود في الوسط | اذ السجود بالسجود قد ربط
والحكم في تكرر الاسباب | تكراره بظاهر الخطاب
ويسجد الداخل في نفل وفي | فرض يومي له ويكتفي
بالنص والقول بمرفد يشكل | اذ كان في حكم السجود مبطل
والاصل بالتاخير فيه يقضي | اذ منع السجود حتى الفرض
وليس من شروط هذا الطهر | من حدث او خبث والستر

كذلك القبلة والكعبة   فيه سجود واحد بنيه
من غير احرام ولا تشهد   ولا سلام فيه او تعدد
وما عدا الجبهة غير فرض   كذلك الفرض الوضع بمثل الارض
ويجب حال الوضع الدعاء   والذكر والتكبير اذ قد ورد عفا
واكتف في الشكر بمثل ما كفى   به هنا وانف الذي فيه نفى
اما السجود السهو بالخلل   الذي وقعنا منه في هذا المحل

القراءة

اقرء باولى ركعة والثانية   فاتحة الكتاب اي مثانيه
سورة كاملة معا مرة   على الصحيح والفتاوى الطاهرة
وانها تفرض في الفرائض   حال اتساع لا مع العوارض
ولا تعد سورة العزائم   ولا تعدي وقت فرض لازم
واقرء اذا شئت بسورة الفلق   والناس والخلاف فيهما زهق
وفي القران عامدا اقوال   اصحها التحريم والابطال
والضحى والانشراح واحدة   بالاتفاق والمعاني شاهدة
كذلك الفيل مع الايلاف   وفصل بسم الله لا ينافي
بينهما مثبتا للبسملة   فانها من سورة محللة

وانها فيما عدا براءة   جزء به تفتتح القراءة
وفي الاخيرتين تجزي الفاتحة   فحسب والاذكار وهي الراجحة
من غير تفصيل فسبح اولا   واحمد فهلل ثم كبر بالولا
ورتب منفصلا وبالواو اعطف   موضحا الذكر على الذي اقتفي
وهذه الاذكار وهي الاربعة   تجزي به على الاصح في السعة
والافضل الاحوط فيها التثليث   ذكرا بتكرير الذي في الذكر ق
وعين السورة ثم بسمل   فانما التعيين شرط العمل
وجاز في اثنائها العدول لا   لم يتجاوز نصفها المفصلا
الا من التوحيد والجحد فلا   عدول من احدهما اذ دخلا
الا الى الجمعة اولى لمن   من بعدها في ظهر يوم الجمعة
ويعدل الناسي لبعض السورة   منها الا بي سورة ميسورة
والامر بالتوحيد في الصحيح   على الخيار او على الترجيح
واجهر بقران صلوة الفجر   والاوليين للعشا والوتر
وما عدا ذلك فالقرات   سر به ويبطل الاعلان
ويلزم الاخفات في الذكر البدل   بالاصل والنص وظاهر العمل
وما على النساء جهر ابدا   وهن كالرجال في سر بدا

ولبعد العاكس جهدا ان علم   بالحكم لا الناسي ومن جها علم

وعالم بالحكم جاهل المحل   كذى تردد بعيد ما فعل

وكل قرآن وذكر ودعا   فالشرط في اجزائه ان يسمعا

ان امكن السمع فان تعذرا   سماعه للصوت منه قدرا

وجهره بالصوت مما يجهر   به كمثل اصله تقرر

والجهر ان زاد على المعتاد   فالظاهر الخصوص مع الفساد

وراع في اداية الحروف ما   يخصها من مخرج لها انتمى

واجتنب اللحن واعرب الكلم   والوصل والقطع لهمزة الزم

والدرج في الساكن كالوقف على   حركة على خلاف حظلا

وكل ما في النحو والصرف قد وجب   فواجب ويستحب المستحب

ومن القرآن في الفرض حتم   تحفظه وكونه حفظا لزم

وفي اضطرار يجب الجماعة   ثم اتباع من يرى اتباعه

ومثله قراءة من مصحف   ونحو تكلم كاف وفي

ثم المكرر ما يجيد بدلا   ويقيد للذكر المساوي انقلا

والاعتداد بالحروف لا الكلم   ملفوظها دون الذي رسم

وليس في السورة من تبعيض   ويجتزي المضطر بالتبعيض

والحزم للاخرس والتمتام   تاديه الفرض بالائتمام

والبس فيه فو صناو عن الاصل خرج   فلا اتزام ليس يخلو من حرج

سنن القراءة

يبدأ افتتاح استعذ من جلاله   تقرأ سرا في خفائها او علن

واجهر ببسم الله فيما تخفت   وطرده بالاخرتين اثبت

واولي ظهر ليوم الجمعة   ومفرد لجامع بمن معه

ورتل القرآن مرتلا ولا   تهذا وعدة مسترسلا

حسن به الصوت بلا اغناء   وافصح الحرف بلا اعناء

وقف على فواصل الايات   واوقع بها القلب الفصل الغاية

وسل لدى النعمة والنقمة ما   تقضي به مقام كل منهما

وينبغي الفصل بين السورة   والحمد كالسورة والتكبيرة

يسكنه الطول من وقف على   فواصل من حقها ان تفصلا

والحمد من بعد تمام الحمد   لجامع صلاته وفرد

كذاك ما قد جاء في بعض السور   مما ابقا لبعده على الاثر

وفي وجوب السكتتين والجل   حينئذ وجهان من تفصل حصل

واجعل طوال سور المفصل   بالصبح والقصار للعصر اجل

ونحوها المغرب واقرا الوسط   للظهر واسلك في العشاء النمط

من قصاره النصر والزلزال   والدهر والقيمة الطوال

للوسط اعلى والشمس شمل   ومن مفصل يجيء ما انفصل

واقرأ باولى الكل يوم الجمعة   سورتها ولا تدعها في السعة

اما الثواني فالمنافقين في   ثانيتي ظهر وعصر وقف

وفي العشاء الاعلى بلا كبد   والصبح والمغرب بالتوحيد

وجاء في هابين سنن العشا   وفي العشاء ما الظهر بها فشا

كذلك الصبح وعصر قد سن   بسورة التوحيد والكل حسن

بصبحي الخميس والاثنين   في الركعتين خص سورتين

الدهر في اوليهما والغاشية   وظيفة ثابتة في الثانية

واقرأ لفرض الصبح ان صح سفر   بالجحد والتوحيد فضل وقصر

والحث فيهما بلا قيد ذكر   مما اتى نكده له يشتهر

والقدر والتوحيد في الفرائض   افضل ما يتلى لغير عارض

تزكو الصلوة بهما وتقبل   والدين من ابهما يستكمل

يجوز من اليهما قد عدلا   الى التي ارادها ربما علا

وقدم القدر لشيئ من علل   بعضها اشهرها ذا الثقل

وذلك المنقول في فضل الرضا   فاقض به فانه فصل القضا

وعكسه في خبر المعراج   قد جاء وهو ممكن العلاج

وسورة التوحيد ذات الفضل   فاضلة من فرضها والنفل

فانها بها الا بعذر حيث بدا   وتركها في الخمس طرا اشددا

ويكره التكرار الا فيهما   فلا يحل عودها فانهما

التشهد والتسليم

في الكل من ثانية واخرة   تشهد فرض بلا مناظرة

حال الجلوس بعد رفع الراس   سجوده الاخير وهو مطمئن

واجبه الشهادتان فيهما   كذا الصلوة ثان يقول قد سما

اكدتن الاولى التي الاوله   توحده من قبل لا شريك له

ولا تدع اشهد في الاخيرة   واعطفه بالواو على المذكورة

كذا العبودية والرسالة   مضافة لمحمد الجلاله

وفي الصلوة اضفها الآل الى   محمد من غير فصل بعلى

ولا تبدل ظاهرا بمضمر   ولا بغير العلم المشتهر

وفي وجوب كل هذه نظر   والحزم في ذلك والندب اشهر

وسن في التشهدين ما اسند   من الزيادات الى فضل ورد

كذا اخبار ابي بصير   تندب في التشهد الاخير
وافتتح القول بسم الله   في الموضعين حامدا لا له
وكرر الحمد ختام الاول   الى ثلث فهو حد الاكمل
والابتدا بالحمد فيهما كفى   عما يندب فيهما قد عرفا
وحالة التشهد التورك   على اليسار سنة لا تترك
يجعل ظهر القدم اليمنى على   باطن يسراك فذا حرى على
ودم على ذلك للتمام   وهكذا لآخر السلام
وفي السلام اختلف الاصحاب   احكمه الندب او الايجاب
جزء من الصلوة فيهما يدخل   او خارج عنها بها يتصل
والاظهر الوجوب والدخول   وكون تحليلها دليل
وهكذا افتى الاواخر   ووصفه في خبر بالاخر
والمنتهى جزئية السلام   الزم من تكبيرة الاحرام
وتبه التسليم والخروج به   لتبتنى على الدخول شرطا فانتبه
وهو ثلث صيغ فالاولى   ندب بها تخاطب الرسولا
وشذ من اوجبها وحللا   بها وبالندب اكتفى محللا
ثم علينا وعليكم وهما   فرض على الخيار في رأي سما

والجمع اولى وعليه العمل   فالاول الواجب والمحلل
وقد يريد النادبون الثاني   لجامع فاتحد القولان
واسم السلام في الاخير شيع   وغيره تشهدا او تبع
فما نفى البطلان بالمنافي   من بعده فذاك لا ينافي
والجمع بالاضمار فيهما التزم   واعطف على الاول ظاهرا اعلم
وعرف السلام باللام ولا   تقدم الاخبار عنه اولا
ورحمة الله ثنان ندب   والبركات فيه تستحب
وسن للمأموم ان يسلما   عن جانبيه مومئا اليهما
فان خلا يساره عن احد   سلم عن يمينه كالمنفرد
كالمفرد
كذا الامام في الاصح والعدد   للكل في ظاهر بعض قد ورد
وما بدا وما روى المفضل   في المقتدي من الثلث يحمل
وفي صحيح الفضلا واحدة   من الجميع فهو ينفي الزائدة
افتى به الصدوق في الامام   الا اذا خاف اذى من قائم
وهو لمن اراد جرها اسلم   ووجهه من لفظ روي يعلم
ويقصد الامام من بدا فقد   والمقتدي امثاله والمقتدي
ويقصدان كالذي قد انفرد   حافظي الاعمال بل كل احد

من له هذا الخطاب نزحلح   فالكل منه وبعلى القول الاصح

الترتيب والموالاة

رتب على المعهود في الصلوة   اجزاءها من غابر وآت

ووال بين الكل لا فصل بما   يخل بالنظم الذي تقدما

ومن اخل عامدا بالاول   اعادها فقد اتى بالمبطل

كذلك السهو اذا ما قدما   ركنا على ركن فلن يرتما

وان يكن قدمه سهوا على   ما قبل ركنا فليتم العملا

وان تقدم غيره اعاد ما   يحصل الترتيب فيها لزما

ويسقط المندوب بالتأخير   عن فرضها او تركها بها الآخر

وكل فصل بين اجزاء العمل   ان زاد في العادة شك الخلل

ويستوي العمد هنا والسهو   ان حد بالماحي وبان المحو

والذكر والقرآن والدعاء   اذا محت وغيرها سواء

وماحي اسم الجزء مثل الكل   فاعتبر القاري كالمصلي

وهكذا الذاكر والمسبحا   فبطل الفصل بما الاسم محا

والفاصل المبطل فيها يختلف   لكنه بالعرف في الكل عرف

فالفصل بالبسملة التكبير   يبطله كالفصل بالتكبير

ولا كذاك الفصل بين السورة   والحمد كالحمد مع التكبيرة

كذاك الكلمة والكلام   والمرجع الصورة والنظام

القنوت

ائت بها وخص بالثانية   قبل الركوع تالي القرآن

فان نسيت في المحل فائت   من بعد رفع الراس منه و(ائت)

وان نسيت منه حين تغترف   منها وانت جالس لم تنحرف

ثم اذا ذكرته من غير حد   وان مضى الوقت لاطلاقه (رد)

وانه ندب اكيد في السنن   جهر بتر من صلوة او علن

تقابل الوجه وتشغل النظر   بباطن الكفين جمعا للصبر

تدعو بما شئت من القول لما   شئت من السؤال عدا ما حرما

مسبحا ممجدا مصليا   مستغفرا مستعطفا مستعطيا

اطل به فالفضل للاطالة   او اقتصر ان تختتم الملامة

سبح ثلثا او ثلثا بسمل   فتلك وظيفة المستعجل

والفضل في القنوت بالمأثور   فهو بلاغ وشفا الصدور

ومن ادعية القرآن   وليس في ذلك من قرآن

فقد اجتزي في القنوت البسملة   وسن فيها حيث سن الحمد له

وليبنه القران فى كل محل كالذكر والدعاء من وجه خلل
وانما المعنى بالقران ان تقتضى بالجهر سورتان
واطلقوا فى كلمات الفرج تفضيلها فيه بقول ابلج
والظاهر استنادهم للنقل فيه وهذا ارسل ذاك الحلى
والامر فى الجمعة والورود فى سند الاخبار والحكم طرد
وفى سلام المرسلين فيهما شئ ولكن خطره وجيها
لكن نهى ابن حفص المروزى عنه بفرض الجمعة فتر ز
واللحن كالدعا بغير العربى يخالف الحزم فيهما فاجتنب
وكالدعاء كل ذكر قد ندب واقطع بحظر فى الذى منه يجب
وكلما انهيت فرضا فانصب وارغب الى الله به وعقب
ما خاب من عقب فالمعقب ضيف وضيف الله لا يخيب
له عقيب كل فرض ادب دعوة موعود فلن يردا
وانه للرزق بعد الفرض ابلغ من ضرب فجاج الارض
ابدء بتكبير ثلثا وارفع يديك فيهن جميعا وضع
مهللا تهليلة الاحزاب واستغفرن وتب الى التواب
وصل بالتسبيح ما يجب واثر المأثور من قول ندب

كأى قران وذكر ودعاء وانه اكثر من ان يجمعا
افضله تسبيح الفضل تسبيحة الزهراء ذات الفضل
وانها فى فرض يوم لا حب من الف ركعة تصلى من قرب
سنة كل مؤمن ومتقى ما واظب العبد عليها فشقى
كبر وحمد بعده فسبح فانه موخر فى الاصح
واختم عليها مائة فى عدا واجعل من الاول منها الفردا
واتبع العدة بالتهليل موحدا لوحدة الجليل
وبعدها تسبيحة الاربعة عددها من عشرة فى اربعة
او فى ثلثة وهذا اشهر او عشرة والفضل فيه اوفر
سبح بطين القبر لا تستبدل واتخذ السبحة منه واحمل
اكرم بها من سبحة مرجحة عن حامل يحملها مسبحه
والبعض الايمان فيه من دعى ولا بدع اربعة او اربعا
لا تنس ذكر الاربع التوابع وموجزات الكلم الجوامع
منها دعاء شيبة الهذيلى افض تعقيب طويل الذيل
والحمد والكرسى والشهادة والملك فيه سنة مراده
وزد على الايات اية السخرة وسورة التوحيد ثنتى عشرة

فيهما

وابسط يديك لدعا المكنون   من بعدها فهو من المخزون
من المهمات الدعاء الحفظ   لكل ما تسمعه من لفظ
وللفنا معراب في حفظ   ما قد حوا وزدا في الفبض
بسمل وحوقل عنه سبعا كملا   تدفع به سبعين نوعا من بلا
وخص بالمغرب والغداة   هذا وما قرلكل ات
والاتصال لصلوة معتبر   في صدقه دون الجلوس في العفر
فهو مع الصلة والطهر ما   يلزم للصلوة للندب انما
ختامه السجود للشكر على   ما قد مضى بيانه مفصلا
وهو عقيب الفرض في المغرب   افضل للنص الصحيح المعرب

جوامع السنن

عليك بالحظور والاقبال   في جملة الاقوال والافعال
والصدق في النية والاخبات   فانها حقيقة الصلوة
وليس للعبد بها ما يقبل   الا الذي كان عليه يقبل
وصل بالخشوع والتخشع   وكن اذا صليت كالمودع
واستعمل الوقار والسكينه   واستحضر المقاصد الكمينه
وخذ من الاحكام لب الثمرة   واطلب من المقصد اصل الجوهره

واحذر لدى التخصيص بالعبادة   شركا وكذبا واتباع العادة
اياك من قول به تفتند   فاستعبد لهواك عبد
تلهج في اياك نستعين   وانت غير الله تستعين
يبغي على الباطن حسن ما علن   ما اقبح القبيح في ذي حسن
حسن له الباطن فوق الظاهر   واعبد بالقلب النقي الطاهر
وشاليه واتب واستغفر   وسدد الطاعة بالتفكر
وقم قيام المائل الذليل   ما بين ايدي الملك الجليل
واعلم اذا ما قلت ما تقول   ومن تناجي وتن المسئول
وكبر الله واحصوا العددا   تسعين غير الافتتاح المبتدا
وارفع يديك كلما كبرت او   سمعت فالرفع بكل قد رووا
في المنتقض وعموم ما نقل   يقضي بان الرفع ندب مستقل
وعين التكبير والرفع لما   سناله رفعا لا ابهاما بهما
واشغل يديك عند كل عمل   بموضع خص به مفصل
واضمم على احوالها الا بما   الا اذا استويت بينهما اكما
واخرج الكفين عن كم وعن   ثوب وقفا ز فذلك الحسن
واجمع بها الطرف بكل حال   فالجمع منه جامع للبال

ولا تدع بها خضوع الرقبة والمنكبين ولكن مصوبة
واجلس اذا جلست بالتورك الا جلوسا من قيام فاتركه
فانه تربع كما مضى وللجبار ما عسى ان يرتضى
وصلة الركوع والسجود على حبيب الملك المعبود
واله عليهم الصلوة فبالصلوة تكمل الصلوة
اما ركوعا وسجودا ودعا الا الدعاء بخلافها دعا
واثر التطويل فيهن على قراءة فالطول فيها اضللا
وما سوى قران او ذكر يتم بالكل من جن والخلائق
والافضل الاجهار للامام وان لبس الكل ذو اتمام
والجهر للمفرد في الجهرية والسر في صلوته السرية
الا القنوت فهو جهرية الا كذلك تسميع وما به الحق
والكل عن زرارة العدل الثقة صح وحق القول ما قد حققه
والطيب والسواك والزي الحسن والمشط والخاتم اجلا السنن
وفي العقيق ركعة بالف فاغنم الربح بهذا الصرف
وخصت المراة في الاداب بزينة الحلي والخضاب
والسر قولا واختيار الاستر في الفعل فالستر لها هو الحري
بجمع بين يديها ان تقم وباليدين الثدي للصدر تضم
وفي الركوع شغلت يديها في فخذيها دون ركبتيها
ولا ترد ركبة الى وراء ان لا يبين عجزو بطنها
تبدء للسجود بالقعود ولتنضم حالة السجود
لاطئة بالارض لا ترتفع وفي الجلوس مطلقا تربع
تسلية نهوضها انسلالا فان هوت لم تدع اعتدالا

المكروهات وموانع القبول

دع في الصلوة خلة النفاق وتبع الاداب والاخلاق
وكل ما ينافي العبادة وما يعاب مثله في العادة
وكل ما يعد فيها لعبا وكل ما نافي خشوعا ندبا
وكل ما اشعر بالتكبر او غفلة عن الجليل الاكبر
وكل ممنوع بغير حظر وان يكن عن حجة السر
فلا تصل كسلا بقبلة او ناعسا الا لغير قبله
او غافلا او عابثا او لاهيا او عجلا مستوفزا او وانيا
او حازقا او حاقبا او حاقنا او صالبا او صافنا او عاقصا
ولا تخصر فهو كبر وسام تدعذب الله به بعض الامم

وانه النوزك الذي منح   نوع من الصلب ومنعه صحح
لا نرفع اليدين فوق الركبى   كانها اذان خيل شمس
ودع اصابعك لا تولع   بها بتشبيك ولا تفرقع
ولا تعظ وادفع التثاءبا   ولا تجشأ ما استطعت ادبا
لا تمخط بها ولا تنخم   واعبس ولا تلفظ بها فضل الفم
والطرف لا تطلق ولا تغمض   واخشع بها كهيئة المعتض
ولا تحدد نحو شيء بالنظر   ولا تطمح للسماء بالبصر
لا تلتفت شيئا براس او جسد   ولا تصفق للنداء ابدا بيد
وعقص شعر الراس ممنوع بلا   خطل على الاقوى وبعض خطلا
وما على النساء من تضييق   في عقصهن الشعر والتصفيق
والعجن مكروه كذا الاقعاء   بمعنييه فيهما سواء
وهكذا التطبيق والتدبيج   ومثله الثنا من الضجيج
اياك منهما من حديث النفس   وهم ما تعقد وتمسي
وانه اعظم شيء واشد   وقلما يسلم من ذاك احد
واحذر بها منازع الوسواس   فانها مصائد الخناس
يرصد للعابد في العبادة   حتى يطاع بالقنا مراده

وليس بالتارك حتى يتركا   فاقطع حبال شركه والشركا
وابن على الصحة فيما اكملا   مسك بشرع منه حتى يتلما
والعجب من موانع القبول   لعمل من معجب جهول
فليس للمعجب مما قد عمل   شيء ولا يصعد شيء من عمل
والذنب خير من صلوة المعجب   اذ لم يبق ما به كالمذنب
ومن اشد الحاجبات الحاجبة   حبس الزكوة والحقوق الواجبة
وبالنشوز والاباق والحسد   والكبر والغيبة حبسها وكد
اكل الحرام اعطف وشرب المسكر   بل كل فحشاء وكل منكر
عليك بالتقوى فيها ترتقي   وانما يقبل فعل المتقي

مبطلات الصلوة

يبطلها عمدا وسهوا الحدث   تعمد مبج مطلقا حيث حدث
كذا السكوت ان يطل والفعل ان   يكثر فمحو الاسم في ذي بعين
والاكل والشرب اذا ما كثرا   كما من الكثير من غير مرا
وفي القليل منهما قولان   وعمو الاسم علة البطلان
وباعتبار العطف مثل العلة   في اكثر الشرب نضح العلة
ويضعف القول بان الكثرة   لا ان منه حاصلة بالمرة

وحض بالقائم غير الاول   في اشهر القولين غير الامثل
وفيه تخصيصها بعمد اذ جي   نعم لنقض هو غير المدعي
ومنشأ البطلان في الجميع عم   عمدا وسهوا فهو منه اعم
ويبطل القائم الى ورا   وبالجميع اجمعا وانبرا
او بين جنبيه وقد تعمدا   وما عدا ذلك ليس مفسدا
ويبطل الصلاة بالتكلم   عمدا ولو بمثل حرف مفهم
اذ انه يواحد فاعلا   وان يكن لفظا عن الوضع خلا
ولا بمثل السهو والقصد على   ظن المصلي انه قد كملا
وكالكلام القول في السلام   ان سبق المحاز به الاحكام
كذلك التاوه المبين   حرفين في المشهور والانين
كمثله وقيل والقول قوي   الا اذا كان لامر اخروي
والنفخ والسعال والتنحنح   كالسوط مثل عمده لا يقدح
فانها خارجة عن الكلم   فلحق الافعال في حكم علم
ومثله في الاولين اقوى   لولا اشتهارها بغيره بالفتوى
والضحك عمدا مبطل اذ ابدا   صوت به لا مزيدا مجردا
كذلك البكاء لا للاخرة   اما لها مقررة للناظرة

ويبطل الكتف بها عن عمد   وهكذا التأمين بعد الحمد
ويلزمان حالة التقية   ولا يعدان من الكيفية
فلو اخل بهما لم تفسد   وان عصى بالترك عن تعمد
وكل فعل لم يخل او اخل   عمدا فيا لاكثار يبطل العمل
وان يكن سهوا لمحو الصورة   وهو يعم السهو بالضرورة
وما على الظن الفراغ قد وقع   غير الذي سمعت للعهد تبع
وكل ما يفعل باضطرار   لا لاتقاء فهو كاختيار
ولا يضر الكتف للمضطر   لرفع كفيه معا عن ضر
وفي الكلام والبكا والضحك   وجه وليس ذاك بالاسلك
والاضطرار في الحدث قد وقع   لكنه مع الفساد يجتمع
وفي اختيار يحرم الابطال   وقد يباح وله احوال
بها الاحكام قيل يقسم   والندب كالوجوب بالنص علم
وبه الابطال والتردد   فيه وفي القصد مما يفسد
واستثن من ثانيهما من قد جهل   بالحكم والمبطل مطلقا محل
وبه فرض مثل نفضه وفي   زيادة المندوب وجه اصطفي
والشك قد يبطلها وباقي   ان مد فضل الله فيما يوفي

ويبطل

ما يجوز من المنافاة

لا باس بالقران فيها والدعا والذكر واستثنِ وانا منعا

وموجب السجود في القراءة وما يخل بالنظام اللازم

وبدعة محدثة لم ترسم وطلبا لمطلب محرم

وكل ما قل وليس بالكلام فليس شيئا مبطلا كما علم

كالصوت والحرف الذي لا يفهم وزائد قد زاد لا ينتظم

مثل الذي يظهر في السعال ونحوه من صفة الافعال

وجاز فيها ان يشير باليد وغيرها عند دعاء احد

والذكر والاعلان بالقران والذكر للاعلام والايذان

كذا ان يناول الشيخ العصى وان يعد الركعات بالحصى

ويضبط الآيات بالعقود والذكر بالاصبع في السجود

وعده استغفاره في الوتر بسبحة ونحوها للحصر

والحمل والوضع لطفل قد دنا والضم والارضاع حتى يسكنا

وقتله لعقرب او حية فهذه ونحوها مرويه

ومشي خير الخلق بابن طالب يفتح منها اكثر الابواب

والغالب القلة فيما قد ورد وموهم الكثرة للصد يرد

والحمد للعاطس مطلقا يسن ويندب التشميت في قول علن

والرد للسلام بالمثل يجب قدم السلام والعكس اجتنب

وينبغي رعاية المثلية للاصل قد صح على الكلية

فان يكن بصيغة الكتاب فذلك الاولى بلا ارتياب

وفي وجوب الرد في عكس خفي لحن بتغييرهما وجه خفي

واسمع الرد ولو قدرا والصوت لا ترفع هنا كثيرا

ومن عصى في رده لم يبطل وان اتى بضده في الاصل

وتكروه معنى مفصلا يدخل في الباب وليس مبطلا

القول في كيفية فرائض الجمعة

فريضة الجمعة ركعتان جماعة وفيهما شرطان

الخطبتان قبل الاخذ في العمل والعدد من اربع خلفهن للكل

فلا تقام جمعتان الا بفرسخ في البين لا اقلا

ما دونه مفسد غير السابق مقارن تكبيره او لاحق

وباحتمال الفساد تفسد ومطلق النص اليه يرشد

وهي على التعيين لو كان العدد مع الامام سبعة على الاسد

وان يكونوا خمسة او ستة فهي على التخيير ليست بتة

والعقل والبلوغ والذكورة — شرائط في العدة المذكورة
كذلك الاسلام والايمان مع — شرائط الصلوة كلها جمع
والسعي للجمعة ان تم العدد — يشرط فرض على كل احد
ما لم يجز عن حد فرسخين — فكان في الغاية او في البين
وما على مجاوز للحد — سعي ولا مقصرا وعبد
او هم او مريض او اعمى ومن — كان له عذر لعجز ومن
كذا النساء وغيرهن ان شهد — كانت عليه ويكمل ينعقد
وان يكن مسافرا او عبدا — ان كان عن اذن لها تصدى
والعدد المذكور شرط الابتدا — لكونها جامعة ذات اقتدا
ويكمل الباقي اذا انفض العدد — جامعة وحده اذا انفرد
وكل شيء في الجامعة اشترط — او في الصلوة مطلقا فيها شرط
وزد على الماضي لهذا الثاني — اذن الامام العدل ذي السلطان
فانها رياسة الائمة — وبعد النبي رؤساء الامة
بنفسها الامام او من نصبه — على الخصوص كامام رتبه
وحكمها في غيبة الامام — ابهم معناه على الافهام
فقيل بالمنع لفقد الشرط — وقيل بالاذن لنص يعطي

وثالث

وثالث عنها واعتمدا — الاطلاق ما في فرضها قد وردا
ومنها الاطلاق بالاجماع — على اشتراط السيد المطاع
وفي الروايات لها شواهد — والعقل للفعل هنا معاضد
واوسط الاقوال فيها الاوسط — والاجتناب في الامام احوط
ولا يعم الفرض غير المجتهد — الا اذا كان اليه يستند
وليأت بالجمعة والظهر معا — ذو خبرة في الامر حتى يقطعا
وليس في ذلك بأسا خبر — وجه كما ظن ولا التخيير
ووقتها الزوال للظل على — شبه فتوى على النص خلا
وبعض النصوص ضيق الوقت — وانحزم كل البيت
والجهر ان في صلوة الجمعة — في ركعتين سنة متبعة
ومثل ذاك الجهر بالقران — وان يزاد في القنوت ثان
يقنت في اوليهما قبل ركع — وليأت بالاخرى بعد رفع
ويستوي الامام والمأموم في — ذلك في القول الاصح الاهر

الخطبتان

الفرض بعد الخطبتين فهنا — كما عرفت في خلاف وهنا
وجاز في الاصح ان نقدما — على الزوال لصحيح سلما

وشذ من اوجبه والا كثر   جوازه مثل الوجوب انكروا
ووحدة الخطيب والامام   تلزم كالخطبة من قيام
وجلسة خفيفة في البين   مع القرار منه في الحالين
وان يراعي فيهما ان يفعلا   على التوالي وتوالي ما تلا
وظهره على الاصح مطلقا   فاسم الصلوة فيهما قد اطلقا
ورفعه الصوت بحيث يسمع   من فرضها من دون مثلا اربع
ولو يفيد كاسماع الاصم   ازجحهما باق وان عم الصمم
وان يكونا بلسان عربي   وان يكن يخطب غير العربي
بالحمد فالصلوة ثم الوعظ   نحو من حفظ وغير حفظ
من دون تعيين خصوص لفظ   فيكفيا او في خصوص الوعظ
انشاؤها من نفسه او خطبا   بخطبة من منشآت الخطبا
وليتل حرفا سورة او اية   كاية الاحسان في الكناية
والحزم ان يصغى بقول من خطب   وترك الكلام الا ما وجب
وليس من باس اذا تكلما   من بعد ان يفرغ حتى يحرما
وندبه بلاغة الخطيب   لتاخذ الخطبة في القلوب
وكونه مواظبا على السنن   بالفضل وقاظا كقوله الحسن

معتمدا مرتديا ببرده   في حالتيه حره وبرده
معتمدا على عصى او سيف   في حالة الامن وحال الخوف
ويندب التسليم منه ان صعد   منبره مستقبلا لمن شهد
ويعده الجلوس قبل الخطبة   حال الاذان فيحقق خطبة
وجاء تقديم الاذان في الحسن   على رقي المرتقي وهو حسن
ولا اذان ثالثا في الجمعة   فانه قضاء وقوى بدعة
وقد يسمى بالاذان الثاني   واختلفوا فيه على معا ن

بقية السنن والاحكام

سن بكور المرء يوم الجمعة   لمسجد صلى فيه الجمعة
من بعد تطهير وطهر من حدث   والغسل والتنظيف من كل خبث
بالحلق والتقليم و التنور   والحف للشارب والتعطر
مراعيا لاكمل الاداب   ولابسا لافضل الثياب
مؤتمرا لامر اخذ الزينة   مستعملا الوقار والسكينة
يدعو بما اوثر من الدعا   ويظهر الخشوع والتضرعا
وسن ان يبلغ في النوافل   تمام عشرين على نحو صلي
مفرقا على انبساط الشمس   والارتفاع والقيام الحسي

سداس والباقيين صلى … عند زوال الشمس فهو اولى
ودونه توسيط ما للاول … بين فريضتيه للنص الجلي
ودونه تقديمه كلها جمع … على الزوال مطلقا كيف وقع
ودونه كل النهار يؤتى … بالكل فيه كيفما تاتى
ولينه والبيع وجوبا والسفر … بعد النداء قبل فرض قد حضر
وسائر العقود والموانع … مثلهما سيما الامر جامع
والمنع من بيع وما به الحق … لا يمنع الصحة في القول الاحق
واطلقوا في سفر قبل الندا … كراهة وربما تقيدا
بما اذا امكنه التعدى … قبل الندى مما مضى من حد

صلوة العيدين

وتضمه العيدين ركعتان … بعدهما يخطب خطبتان
وهل هما واجبتان وعلى … تقديره شرط لها الا شبه لا
اما الحضور كاستماع الخطبة … فليس بالفرض وحق ندبه
وانما تفرض في الجماعة … عن امر من خص بفرض الطاعة
بجمعة بانه منهم اربعة … قد جمعوا شروط فرض الجمعة
فان تفتا وفات شرط الفرض … صحت على الندب بهذا الفرض

بالانفراد وبالاجتماع … للنص والمنقول من اجماع
والفصل بالفريح في الفرضين … شرط وليس شرط غير ذين
فجاز ان يحد المحل … ان كان في الفعلين فصل يفعل
وتسقط العيدان عمن تسقط … جمعتهم وهم هناك ضبطوا
ووقتها في اظهر الاقوال … بين طلوع الشمس والزوال
وما على من فاته الوقت قضا … وقيل بل في مثله وفيها قضى
من عدة باربع موصوله … وقيل بالاربع مفصوله
والعيد تزداد على اليومية … تسعا من التكبير في الكيفية
خمسا في الاولى اربعا في الاخرى … فرضا كذا موطها في الاخرى
كل قنوت قبله تكبيرة … محله القيام بعد السورة
وليس هذان من الاركان … قطعا فلا يبطل بالنسيان
والحكم في الشك البنا على الاقل … فان بنى على زيادة فلا خلل
والزايدان ههنا قد عما … جميع من صلى ولو مؤتما
ومدرك الامام في الركوع … فيسقط الخطاب في الجميع
كذلك البعض اذا فات المحل … ولا قضاء فيهما بعد العمل
والوقت ان يسع البعض فلا … يختص بالتكبير وحده ولا

غده

والواجب الممكن منهما معا   ويبين فيه حتى يقطعا

وحاضر بيوم الجمعة   جاز له ترك حضورها معه

سواء القاضي وغير القاضي   فان اتى فليس من مناص

عن فعلها وبعض الامام   فرضا وقد سن له الاعلام

القول في السنن

قد سن الاصحاب بها انما علا   مكة فليؤثر عليه المسجدا

فان بقية البلاد صلى   تحت السما الا بمظل ظلله

ولكن الخروج بعد كل ما   قد سن في الجمعة ان يقدما

كالغسل والتطيب والتزين   والاعتماد والرداء اليمني

والمشي بالوقار والسكينة   والذكر فيه والخفا سنونه

كذلك التطبيع والتبكير   والجهر بالتكبير والتكرير

وباشر الارض بهذا الفرض   فليس يوحي فيه غير الارض

ولا اذان ههنا بل جعلا   قول مناديها الصلوة بدلا

بكرر الصلوة في النداء   ثلث مرة على الولاء

والجهر فيها مستحب اطرد   في المقتدي وغير انفرد

والسورة الفضل في الاولى الا علا   والشمس فيما قد تراها الفضلي

وارفع يديك حالة التكبير   واقف بمرسوم الدعا المشهر

نقضا عن حفظ وغير حفظ   عن خط لوح او سماع لفظ

واطعم واطعم يوم عيد الفطر   قبل الخروج ولكن بالتمر

واخر الطعم بيوم الاضحى   حتى يعود واختص المضحى

والفطر بالزيد في الفطر روى   والمنع منه لا لعلة قوي

وخالف الطريق في الاياب   فارجع بغير مسلك الذهاب

ومن اكيد سنن التكبير   واالله في الذكر له تشهير

بعد الصلاتين وبعد الفجر   والعيد لاخير بعيد الفطر

وبعد ظهر العيد يوم الاضحى   الى تمام العشر حيث اضحى

الا ضحى فبعد خمس عشرة   وبعضه من ظهرها المفردة

صورتها التهليل بين اربع   ما بينها الحمد وبين المقطع

وبعدها وبد في الاضحى وما حلق   بلغ سامع تلك الزائدة

ولا تنفل يوم العيدين   قبل الزوال غير ركعتين

في مسجد النبي قبل العبد   وما عداها امنع بلا تقيد

والمنع في المواضع الكلية   فهو يطرد المنع في التحية

لا تحمل المنبر فيه واصنع   شبها من الطين له في الموضع

والحمل للسلاح لا لعذر — يكره كالنجس وجيد الحرير

في سفر لا قبله واطلقا — هنا كما في مثله قد سبقا

اما اذا ساق والوقت دخل — فالحظر معلوم لتفويت العمل

صلوة الايات

تفرض بالكسوف والخسوف — ورجفة في الارض بالمخوف

كعاصف من الرياح الحادثة — وظلمة شديدة وصاعقة

وصيحة وهدة ونار — تظهر في السماء او اوار

ونحو ذاك من اخاويف السما — كما من النص الصحيح علما

وما يعد اية في العرف — منها ولو في الارض مثل الخسف

ومقتضى العموم في الرواية — فرض الصلوة عند كل اية

والحكم مقطوع به في الزلزلة — للنص والفتوى بنفس المسئلة

والشرط بالمخوف مخوف الاكثر — فليس للنادر فيه من اثر

اما الكسوفان فباسم انضبط — فرضهما من دون شرط يشترط

انكسف الكل او البعض انكسف — اخاف من شاهده ولم يخف

ومثله القول بفرض الزلزلة — فالاسم فيها سبب لا شرط له

وهي من الاسباب لا الاوقات — ومثله مضيقة الايات

وفي القضا بالفوت فيها نظر — وعلة الاشهر فيها الاظهر

والوقت في الباقي تمام الاية — من ابتداء الاخذ للنهاية

وفي الكسوفين على قول جلي — وقيل بل للاخذ في الانجلاء

واختار هذا القول جل السلف — وما به قد قلتم غير وفي

فان يضق عن اخصر الفرض سقط — وان وفى به فذا على النمط

لكن اذا طال وقد ادرك من — آخره مقدارها فهو قمن

وانقض الكسوفين اذا الفرض اخر — او كان ذلك الفرض عن علم سبق

ولا قضاء لهما اذا انتفى — كل على المختار وفيه المصطفى

والعلم بالاية شرط في القضا — عنه فيها بلا خلاف يرتضى

وفي وجوبها التي ان جهل — وجه قوي وسقوطه احتمل

فان توافق اية وفيه — في وقتها الفريضة اليومية

فقدم ما شئت في اتساع — والسبق للاخرى بلا نزاع

وان تضق وقتاهما تقدم — فريضة اليوم بامر ملزم

ثم انقض بعد ذاك فرض الاية — ان استقر الفرض في البداية

وان تضق وقت لاخرها فخذ — والصلوة اليوم والخلف ارتفع

وان بدا التضييق بين العمل — في غيره فاقطع وصل للاول

وان عدا ذلك في الآية لا   في غيرها فان سنا تفق العلا
وان بدا ضيقهما في البين   فالوقت وقت الزم الفرضين
فالزمه بالقضا لدى افتتاح   واقطع لدى الآية للصحاح
واحتمل الفاضل في نهايته   مضيه حينئذ في آيته
في كل فرض او خصوص فرض   وهو بناء ركعة للفرض
ويضعف الاول بالذي مضى   ولا كذا الثاني فذا قد نقضي
والبيان على الفورية   من حقها المبني على البقيه
في سعة الوقت فان لم تقض   بها فلا ضيق بهذا الفرض

الكيفية

في نصبة الآيات ركعتان   عشر ركوعات تضمنتان
كذلك القيام والقراءة   خمس لكل جعلت اجزاءه
تفتتح الصلوة بالتكبيرة   وتقرأ الحمد بها والسورة
قبل الركوع دائما في العشر   وذلك الاولى بغير نكر
خالف اذا جئت بين السور   وان تشا تكريرها فكرر
وجاز في السورة ان توزعا   في ركعة تجمل في خمس معا
ادناه في كل قيام آية   بل بعضها اذ عمت الرواية

تكتفي بالحمد مرتين   في الركعتين وبسورتين
والجمع ما بين كلا الامرين   في ركعة جاز وركعتين
وليس فيهما عن تمام السورة   في ركعة بد باي سورة
فهذه وغيرها سيان   في حرمة التبعيض لا القران
ولا قران في قيام واحد   فما على جوازه من شاهد
وكلما ركعت عن تمام   بدأت بالحمد لدى القيام
وان يكن عن بعض سورة فلا   حمد وصل بما قطعت اولا
وفي القيام عن سجود تفرض   اتممت او بعضت ما تبعض
وفي البناء ههنا وجه قوي   عليه قد دل عموم ما روي
وندبها الصلوة في المساجد   بارزا لما يحول فاقد
وفعلها جماعة ولو قضا   احرى في القرصان او بعضا
كذا القنوت في جميع الشفع   مراعيا موضعه في الوضع
وفي جواز خامس وعاشر   وجه كذاك الاجتزاء بالآخر
اطل بها واكد التطويل   في الشمس فالامر بها مهول
والعود ان تم قبل الانجلاء   او الدعاء جالسا مستقبلا
كذا اختيار السور الطوال   في الكل من عشر على الكمال

يس والروم كذاك النور   والحج والحجر بها ما ورد
والكهف مثل الانبيا مذكور   وجامع الكل بغيره اطرد
وناب الخطب بها لولا القصر   زلزلة والشمس يتلوها القمر
وقد وجدنا اثرا في الشمس   عند الكسوف ما به من باس
وساو بالقراءة الفوقانا   وهي عن القرب لمن يقرانا
كذلك الركوع والسجود   والاستواء كلها مقصود
بيت في الجميع لا المجموع   كما جاء من خبر مرفوع
والجهر في الايات مستحب   حتى كسوف الشمس فهو داب
والقول في الكسوف بالاسرار   تضعف بالاجماع والاخبار
وندبا التكبير كلما ركع   من قبل ما يهوي وكلما رفع
الا الرفع بعده السجود   فندبه تسميعه المعهود
والرفع لليدين ندب قدم   في الكل من عموم ما فيه رسم

بقية الاحكام

وفيصة الايات فرض عم   لكل من يجري عليه القلم
كالحر والحاضر والبصير   ما فاتها الحج من نظير
وكالرجال في وجوبها النسا   عما عدا حائضة او نفسا

فاما على ما بين من اداء   في ذات وقت الاي او قضا
اما التي تمتد طول العمر   فانها تلزم بعد الظهر
وهي على شرائط اليومية   وما بها من وصف او كيفية
والاختلاف ليس الا بالعدد   في بعض ما كان بها قد اتحد
فالعشر من ركوعها اركان   يلزم من نقيصها البطلان
عمدا وسهوا زادها او نقص   للاصل والظاهر من فوى نص
والشك في الركعة لا الركوع   يبطلها اذ هي كالمجموع
وهي بها كغيره اذا انفصل   مضى وبان ان بكى على المحل
ولا يعاد باعتبار العمل   الا اذا استبان من بعد الخلل
او آل للاول شكه كما   لو كان امر الوسطين محكما
ويحمل الامام عمن اقتدى   به القراءات بلا خلف بدا
لا غيرها قولا وفعلا مطلقا   ادرك فيه المقتدي او سبقا
ويلحق الماموم بالامام   ان ادرك الامام في القيام
قبل ركوع اول او فيه   لا غير للاصل الذي ينفيه
فان اتى بعدها لم يدخل   حتى يقام الركعة التي تلي
وقيل في ذلك اقوال اخر   في كلها اقتصار ما لم يعتبر

صلوة الطواف

وركعة الطواف ركعتان بعد طواف الفرض فرضنا
في نسك ولو باخذ قد وجب او التزام للطواف المستحب
وما لمندوب الطواف سنتا ندب وشذ من لندب اطلقا
عند المقام الفرض ليس الا ذلك المختار فيمن صلى
وخلفه احوط والتقدم عليه في الفرض انفا فاحرم
ولتحر القرب في الزحام من المقام ما سوى الامام
وجاز في الندب جميع المسجد حتى الذي زيد به في الاجود
ومقتضى التحقيق في الاخبار وجوبها في الفرض بالبدار
فاخر الفريضة اليومية عنها كذا الاتية الوقتية
في سعة الوقت والا قدم كلا عليها اخذا بالالزم
وان تقارن ايه فورية كانا على التخيير بالسوية
فان تضايقا فالاولوية لكل ما خص بالاولية
ومن اخر ناسيا حتى رحل وشق ان يعود صلى حيث حل
او استناب للصلوة في المحل ومثله من كان عن جهل اخل
ويرجع الجاهل ان تمكنا ولستنيبان فقد التمكنا

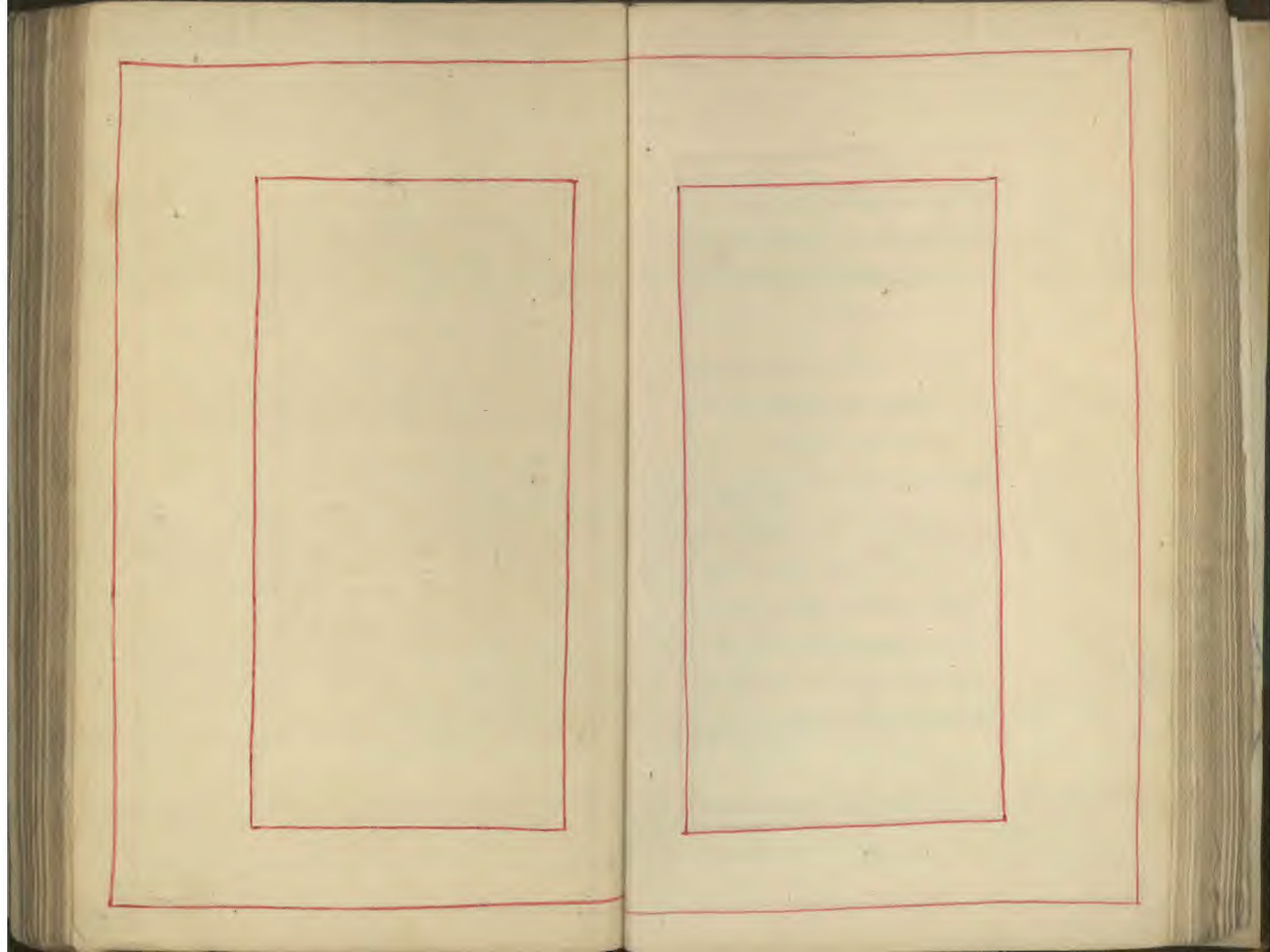
ويلزم التعيين فيها للسبب ونوعه من واجب او مستحب
كذلك الاداء والقضاء ان ثبتا وفيهما خفاء
وسن في اوليهما التوحيد والجحد في الاخرى وذا اكيد
والخبر التوحيد في الثانية
ورعيا اسند للرواية
ولا اجد للسر والاجهار نصا بها فافت بالخيار

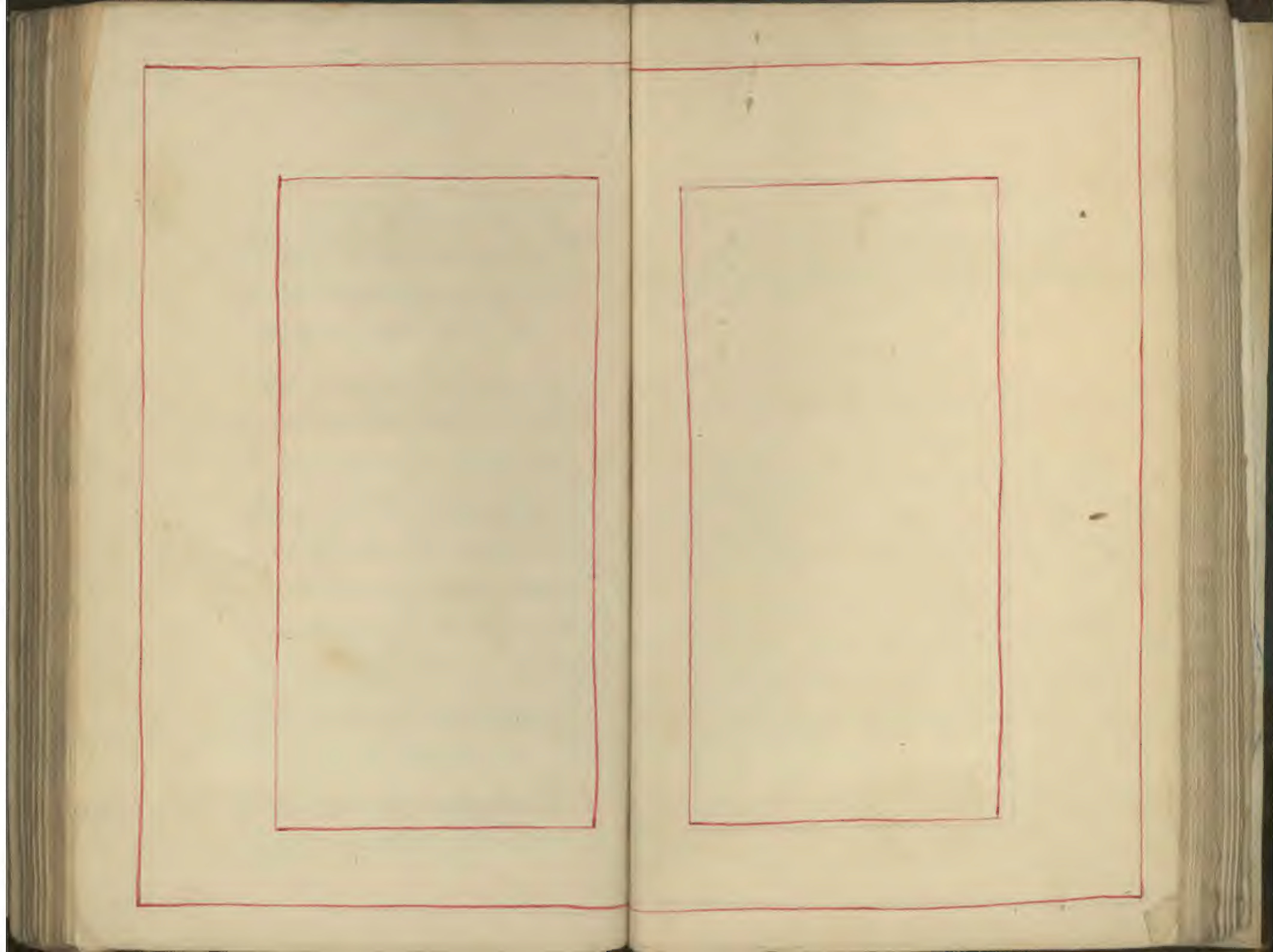
وادع عقيب الفرض بالماثور
من الدعاء الموجز المشهور

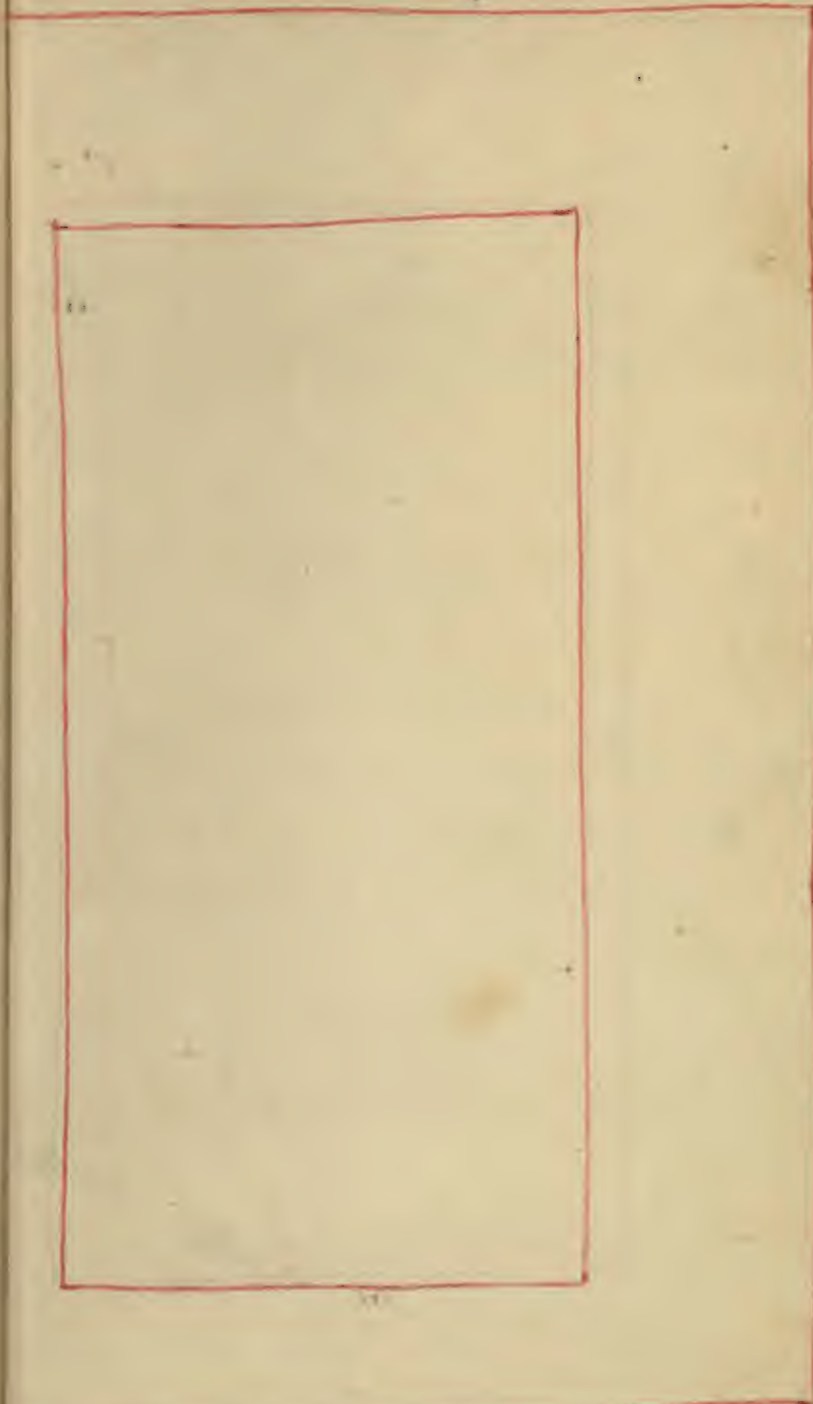
قد وقع الفراغ من كتابة الدرة في غرة الشهر المحرم من
الخالق اللوح والقلم في سنه سبع
وخمسين ومائتين بعد
الف من هجرة النبوية
صلى الله عليه واله
وسلم

غريق رحمت يزدان كسى باد كه كاتب را به الحمدى كند ياد

بسم الله الرحمن الرحیم وبه ثقتی

الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی سید الاولین محمد المصطفی
ووصیه علی بن ابی طالب والائمة الطاهرین صلوات الله علیهم والناس
والملائکة اجمعین اما بعد چون اقل الخلیقه علاء دین
الشهیر بخدای بخش علی ... و کتب معارف فقهیه بعد
الصحیح والطاهر درخدمت کند و اینه فی الجملة استحضار بهم رسانید
مسائل شرعیه بهم رسانید خصوص در حساب و مسائل فرائض
شرعیه و مطالعه و مداومت آن مشغول بوده که جمعی از طلاب افضا
از ابن کثیر الناس نموده اند که چون فقهاء اما هر چند این کتاب در
نقل نموده اند بالفاظ عربیه واکثر مردمان از آن بهره ندارند اگر
از کتب فقها انتخاب نموده در ابواب میراث و مسائل آن بفارسی
بعبارت ظاهره در آورده رساله سازی کمینه اجابت مسؤل ایشان
نموده و بموجب مضمون حدیث نبوی که قال تعلموا الفرائض وعلموها
الناس فانی امرء مقبوض وسیقبض العلم ویظهر الفتن حتی یختلف الاثنان
فی الفرائض فلا یجدان من یفصل بینهما و عنه تعلموا الفرائض وعلموها
الناس فانها نصف العلم وهو اول شیء ینزع من امتی ... لانه

دانست که اکثر مسائل فرائض را با قاعده و تقسیم آن بفارسی نقل
کند چون این کمینه روز شنبه دوم شهر صفر ثلاث وثلثین بعد الالف
من الهجرة شروع نموده حق تعالی توفیق داده جهد و طاقت بسیار اشتغال
بر پانصد و پنجاه و ... در ذکر ... میراث در ابواب ... با ارث زوج
و ... شش ... در ... و پنج ... در ... جمعا
... [illegible] ... تقسیم ... ابن طبقه اختراع نموده
... [illegible] ... اسم گرامی نواب مستطاب
عالم ناب سعادت مآب شاه مرتضی ممالک الاعلام مقتدای طوایف
انام رافع اعلام شریعت هادم بنیان بدعت موفق اصل و فرع
مقنن قواعد شرع صاحب عظم ملجاء صدور العرب والعجم قبله
انام کعبه خاص و عام قرة العین رسول قدوة آل رسول مصطفی
... محمد الموسوم الحسینی الاصفهانی رفع الله جلاله و قدره
و این رساله را تحفه رضیه موسوم کردانید تا هر که از ایشان
حضرت علی بن ابی طالب تفهیم ... احتیاج افتد بحال
بجدول رجوع نموده مطلب خود را ... حضرت ... نموده ثواب
... کار ... ثواب ... اعلا ... سازند

استدعای از علماء و بشر اولی الالباب چنانست که اگر سهوی واقع
شده بقلم عفو اصلاح نمایند و بمضمون السهو کالطفل الشاب بلا لسان
منظور داشته خورده گیری ننمایند و این رساله مشتمل است
بر مقدمه و دوازده فصل و خاتمه **مقدمه** در تعریف نسب و سبب
میراث **فصل اول** در موجبات ارث و آن منحصر است در دو امر
فصل دوم در موانع ارث و بعضی از لواحق آن و در این دوازده بحث است
فصل سوم در حجب از میراث و آن دو قسم است **فصل ۴** در ذکر عول
و تعصیب و آن بر دو قسم است **فصل ۵** در حساب فرایض و آن
مشتمل است بر سه قاعده **فصل ۶** در مقادیر سهام و اجتماع آن در
چهارده صورت **فصل ۷** در ذکر میراث آباء و اولاد و ازواج و در این ده
بحث است و پیصد و در فکر شصت و شش جد و الـ **فصل ۸** در ذکر میراث
اخوه با اخوات با اجداد و در این دوازده بحث است **فصل ۹** در ذکر میراث
میراث سبب و آن زوجیت است و ولاء و در مراتب دوازده بحث است
فصل ۱۰ در ذکر میراث غرقی و مهدوم علیهم و مسائل متفرقه در باب
میراث و ذکر خنثی مشکل در این باب ... بحث است **فصل ۱۱** در مناسخات
و در این پنج مسئله ذکر شده و قواعد مسائل بعون الله والدین ... خاتمه

تراه **خاتمه** در ذکر بعضی از مسائل اقرارات و وصایا و در هر باب
دوازده بحث است **مقدمه** در تعریف نسب و سبب در باب میراث اعلم
شرعی است هر شخصی را با دیگری بسبب ولادت یا منتهی شدن احدهما
بسوی دیگری یا منتهی شدن هر دو بسوی شخص ثالث بالکل
اید که نسب اینست معروف و ظاهر ... اصل نسب ولادت است پس هرگاه
بهم رسد از نطفه شخصی بحسب شرع آن شخص را والد میگویند و صاحب
نطفه پدر و پسر و انثی مادر و پدر مادر صاحب نطفه و انثی
جد و جده اند هر فرد ذکر با لاتر و اولاد صاحب نطفه و انثی اخوه
و اخوات و الدند و اولاد پدر و مادر صاحب نطفه انثی اعمام و عمات
و اخوال و خالات و امثال هم ... ذکر با لاتر و سبب اتصال شخص ... سبب
میانه آن شخص بسبب نفع جز با ولد **فصل اول** در موجبات
ارث بدانکه میراث اهل اسلام ثابت میشود نزد علماء بدو امر نسب
شرعی و سبب شرعی و ما سوای اهل اسلام که مجوس است نزد علما
خلاف است بعضی بر آنند که ایشان بنسب صحیح میراث میبرند و آن فاسد
و بسبب صحیح ... میبرند و بعضی میگویند که با نسب صحیح میبرند دون
و بعضی میگویند که با نسب صحیح و فاسد میراث میبرند و ذکر آن ...

خواهد شد مراتب نسب سه است اول معینه پدر و مادر و اولاد است

و چون اولاد نباشد اولاد اولاد هر چند دیگر پایین روند دوم برادران

و خواهران و اجداد است و با عدم ایشان اولاد ایشان هر چند دیگر

پایین روند و اجداد هر چند دیگر بالا روند خواه از جانب مادر باشد

و خواه از جانب پدر [illegible] رضوان الله علیهم کلالة

میگویند سیم مرتبه اعمام و عمات و اخوال و خالات و با عدم ایشان

اولاد ایشان هر چند دیگر پایین روند و اقرب از این سه مرتبه ابعد را

منع میکند الا در یک مسئله اجماعیه که پسر عم از جانب پدر و مادر

منع عم از جانب پدر میکند و توضیح این مسئله در فصل نهم خواهد

آمد و اما سبب و آن بر دو قسم است اول زوجیت و انقسام اولاد زوج

و زوجه داخل میشود در جمیع مراتب و هیچ چیز ایشان را منع نمیکند

از میراث بردن سوای کفر و قتل و رق پس هر گاه این موانع با ایشان

نباشد فرض ایشان نسبت کم و زیاد نمیبرند با هر یکی فرضی و غیر

ذی فرض که باشد و حاجب را میراث بری نباشد سوای زوج

با زوجه که زیاده از حصه خود میبرد چنانکه هر گاه فوت

شود زن و یک وارث شوهر لا غیر نصیب شوهر با عدم ولد نصف است

و نصف

و نصف دیگر برا و رد میشود و مسئله ایشان از دو سهم تصحیح میباید

باین موجب نصف فرضا نصف نصیب شوهر اگر زن فوت شود و شوهر

از مرد نیست لا غیر فریضه وی از چهار سهم تصحیح میباید ربع آن

یکی است از زن است و سه ربع دیگر سه قول است اول آنست که رد

میشود مطلقا خواه امام حاضر باشد و خواه غایب دوم آنست که رد

نمیشود مطلقا خواه با حضور امام و خواه با غیبت امام سیم آنست که در

حال غیبت رد میشود و در حال حضور امام رد نمیشود و این قول را

بعضی از علما اختیار کرده قسم دوم ولاء است و آن پنج قسم است اول

ولای عتق دوم ولای ضامن جریره سیم ولای آنکس که مسلمان شده باشد

بر دست وی که او رابع ولای صنفی که هر گاه بنده را از مال زکوة

خریده باشند پنجم ولای امام و آن وارث من لا وارث له است و هم چنین از امام

تا [illegible] سهم زوجیت قسمت هر یک در فصل دهم مفصلا

ذکر خواهد شد فصل دوم در موانع ارث و بعضی از الحاجبان

موانع ارث سه است کفر و قتل و رق اول هر گاه مسلمان وارث کافر باشد

خواه حربی و خواه غیر حربی مثل یهود و نصاری کافر از مسلمان ارث نمیبرد

منع و حرمان است و هم چنین میراث ممنوع است و ارث هر گاه

مرتد شده باشد بدانکه مرتد دو قسم است مرتد ملی و مرتد فطری ملی انست که شخصی
کافر باشد اسلام اختیار کند و باز کافر شود و فطری انست که شخصی مسلمان
زاده بالغ و عاقل بی اکراه از روی اعتقاد سجده بت کند یا پرستش
افتاب کند یا انکه نعوذ بالله دشنام باهل بیت یا حضرت رسول و ائمه
دهد یا انکه حلال را حرام داند چیزی را که ضروری و اجماعی است بر عموم ان ان
ضروری باشد پس شده باشد پس در این صورت مغضوب خدا و رسول قتلش
واجب بعین العین است و از میراث پدر و مادر و جمیع خویشان مسلمان
ممنوع و محروم است و توبه اش مقبول نیست بموجب حدیث صحیح محمد بن
مسلم عن الباقر من رغب عن الاسلام وكفر بما انزل على محمد بعد
اسلامه فلا توبة له وقد وجب قتله وبانت منه امرأته ويقسم ما
ترك على ولده و ترکه وی در حال حیوة قسمت نمایند که کویا فوت
شده باشد زن او بعد از عده وفات شوهر دیگر کند و اگر زن مسلمان زاده
مرتد شده باشد او را قتل نمیکنند بلکه در زندان حبس نمایند و لکن در بند
نگاه میدارند و در اوقات صلوة پنجگانه میزنند تا انکه توبه
نماید یا بمیرد و هم چنین است در خنثی بنابر قولی و مال مرتده را
تقسیم نمینمایند تا فوت شود پس اگر مرتده غیر مدخوله است فسخ نکاح

بشود

بشود و اگر مدخوله است موقوفست بر انقضاء عده اگر مرتد ملی
باشد توبه اش مسموع است اگر توبه نماید او را میکشند و اموال و
اسباب او را قسمت میکنند و عده زن مرتد ملی عده طلاق است پس
اگر فوت شود شخصی و بگذارد ولد کافر یا مرتد و ولد مطلقی
ذکر از مسلمانست میراث میبرد مسلمان از کافر خواه اصلی و خواه
مرتد اجماعا دوم از موانع ارث بنده بودنست پس اگر فوت شود
بنده میراث وی از مالک است و اگر فوت شود شخصی آزاد و
پسری داشته باشد بنده و پسر زاده آزاد میراث از پسر
زاده است و اگر وارث میراث بر آزاد نباشد میراث از ضامن جریره است
و اگر او هم نباشد از امام علیه السلام است یا انکه شخصی میراث باشد
لکن بنده ان بنده را امام یا حاکم شرع بخرد و آزاد نماید پس
ثمر را اگر اضافه مانده است بوی میدهد و اگر مال ان بنده را
نقره شد جبرا آزاد میکنند و آزاد میکند و کافی نیست خریدن
بدون آزاد کردن اگر فرضا میراث بزیاده از قیمت یکی باشد حکم کند نیست
ایشان را نمیخرند و تفکر در این صورت از امام است و اگر ترکه نصف
قیمت باشد یا لکن نباشد در این مسئله خلافست بعضی میفرمایند

نصف قیمت او را بدهند و آن شخص را بخرند و تتمه را خود سعی میکند و بعضی
گفته اند در اصل و ربا بخرند و بر که از امام است و میراث نمیبرد مدبر
و مکاتب مشروط و مکاتب مطلق اگر چیزی از مال کتابت نداده باشد و ام الولد
نمیبرد از مورث خود اما آزاد میشود بعد از فوت مالک از نصیب ولد
لدش بدان خلاف است میان علماء در غلام فیه عبد [illegible] و
و ولد صلبیت از برای میراث بردن مثل خویشان برادر و عم
و خال و خاله و ولد ولد غیر اینها و هم چنین خلاف است در ملک زن
و شوهر و اگر آزاد شود بنده یا مسلمان شود کافر پیش از قسمت
ترکه میراث میبرد در صورتی که متعدد وارث اگر یک وارث دیگر نقل
نشده باشد یا بر بیت المال منتقل نشده باشد سیم از موانع میراث
قتل است و این قاتل میراث نمیبرد از مقتول هرگاه از روی عمد
ظلم کشته باشد اگر کشد ولیکن پدر خود را میراث از اولاد و ترکه
قاتل است و اگر نباشد مقتول را وارث سوای امام تعیین ولی امام را
عفو نمودن قاتل نمیکند یا دست بکرد و اگر کشته شود شخصی خواه
از روی عمد یا از روی خطا و بعد از آن و بشر خون بهای شخص را بگیرند
در این خون بها شریک کنند هر یک از میراث بران خواه بطریق نسب باشد

ارث

میراث

وخواه بطریق

وخواه بطریق سبب سوای آن شخص که از جانب مادر میبرد که میان
علماء در میراث بردن از جانب مادر خلاف است و زن و شوهر
قصاص را قصاص نمودن از طلبان نیست و اما دیه بهر شخص میکند
هرگاه وارثان دیه را راضی شوند ایشان دیه میبرند بعضی حصه
بدانکه دیه در حکم مال میت است از دیه میدهند قرض مقتول را
و بیرون میکنند آنچه وصیت نموده باشد و اگر بکشد شخصی را از روی
عمد و آن شخص را قرض بوده باشد اختلاف است میان علماء در این مسئله که
قرض خواهان را میرسد که منع نمایند ورثه را از قصاص یا آنکه دیه
بگیرند نزد بعضی آنست که نمیرسد قرض خواهان را منع کردن از قصاص
و در روایتی واقع شده است که قرض خواهان میتوانند منع از قصاص
نمایند یا آنکه وارثان ضامن قرض شوند اما لواحق موانع ارث
و در این لواحق نه بحث است ذکر خواهد شد که مجموع دوازده
باشد اول از لواحق موانع لعان است و سبب لعان آنست که شخصی
با زن دائمه خود که با وی دخول نموده باشد یا نفی ولد کند که متولد
گرفته با فلان شخص زنا کرده و بینه شرعی نداشته باشد چون زن و شوهر
نزد حاکم شرع میان ایشان لعان واقع شود بطریقی که در کتاب لعان

مقرر است قطع میراث میشود میان ایشان **دوم** از لواحق موانع ارث
ولد زنا بودن از طرفین است اگرچه مخصوص شود باحتیاط نیز میراث
نمیبرد زانی از ولد و نه ولد از وی خاصه و نه وارث میانه ولد و
غیر زانی است و اگر نزدیک باشد پس اگر ولد زنا باشد از طرفین
میراث نمیبرد از پدر و مادر و نه از کسانیکه نزدیک باشند باو و
هم میراث نمیبرند پدر و مادر از ولد زنا و نه کسانیکه نزدیک
باشند بایشان پس میراث ولد زنا از اولاد و اولاد اولاد است و
اولاد ذوی الاقرب فالاقرب و زن و شوهر و اگر اینها نباشند
از ضامن جریره و الا از امام است **سیم** ولد ملاعنه است توضیح مسئله
چنانست که منکر شود ولد را که زن او زائیده باشد از شش ماه بیشتر
از حین دخول او بزن و ما دامیکه تجاوز نکرده باشد از اقصای مدت
حمل که آن ده ماه است نزد بعضی چون میانه زن و شوهر
لعان واقع شود نزد حاکم شرع قطع نسب این ولد میشود
از پدر و هر یک از دیگری میراث نمیبرند پس اگر فوت شود
ولد ملاعنه میراث نمیبرد از وی پدر وی و نه کسانیکه بپدر وی
نزدیک باشند و همچنین ولد ملاعنه نیز میراث از ایشان نمیبرد

و میراث ولد ملاعنه از مادر و نسب و خاله و آن کسانیکه بمادر وی
نسب ایشان میرسد از برادران و خواهران و خاله و عمه هم میراث
میبرد از ولد ملاعنه و ولد نیز از شوهر و زن و بعضی اگر فوت
شود ولد ملاعنه و بگذارد مادر وی و پسر وی و دختر وی سدس
ترکه از مادر است و دو سهم از پسر و یکی از دختر و اگر اولاد
نداشته باشد ثلث ترکه از مادر است فرضا و ثلثان دیگر
ردا و اگر مادر نیز نداشته باشد میراث ولد ملاعنه از برادران
و خواهران و اولاد ایشان که از جانب مادر باشند بالسویه ذکورا
و اناثا قسمت مینمایند الاقرب فالاقرب و اگر این مرتبه نیز نباشند
میراث وی از مرتبه سیم است که خال و خاله و اولاد ایشان
و اگر این نیز معدوم باشد از امام است هرگاه ولی و ضامن جریره
نداشته باشد و در فتح و در محرر ولد ملاعنه نصیب خود از ترکه
لعنه میبرد و اگر پدر اعتراف نماید نزد حاکم بنسب این ولد
پیش از تمام نمودن لعان از انکه بگوید میراث میبرند و قطع نسب
نمیشود و اگر اعتراف نماید بعد از وقوع لعان میراث نمیبرد پدر از ولد
اما ولد از پدر میراث میبرد و اگر نفی کند پدر بلعان نیز

توامین آنکه یکدیگر ارث میبرند برادر مادری لا غیر و اگر توامین شوند
ولد ملاعنه و یکتا زنده در جا در از جانب پدر و مادری و دیگری از
جانب مادر تنها باشد هر دو وارث میشوند **چهارم** از لواحق موانع
ارث ولد مشکوک فیه است چنانکه شخصی بزن خود یا کنیز خود دخول
نموده بعد از دخول آن شخص دیگری نیز دخول نموده و شبهه در
همان حال بهم رسد و ولدی بهم رسد بعضی از ارث ممنوع است و بعضی
معتبر نباشد که پدر نفقه با این ولد میدهد و در وقت فوت چیزی
انعام برای ولد مشکوک فیه جدا بسازد **پنجم** از لواحق موانع
ارث مالک شدن میراث است حمل را حمل میراث نمیبرد مگر به
شرط یکی منفصل شدن زنده اگرچه منفصل از شکم مادر بعد از
دیگر وجود وقت فوت پدر پس اگر این دو شرط در وی
مفقود باشد هم میراث نمیبرد مثل معدوم است پس اگر بیاید این حمل
در اقصی مدت حمل که آن ده ماه است قرار بعضی از ابله فوت پدر
میراث نمیبرد و اگر بیاید کمتر از شش ماه از حین فوت پدر میراث
میراث میبرد و اگر بیاید ما بین این دو مدت در این صورت نیز میراث
میبرد به شرط عدم تزویج مادرش تزویجی که امتناع حمل باشد

صحیح باشد چرا که نسب در این صورت ثابت است میراث نیز تابع نسب است
و شرط ثبت مستقل دن و انفصال در وقت موت باید
اگرچه در وقت موت این ولد علقه باشد یا نطفه که میراث میبرد
و دانسته نشود که چون حمل در وقت ساقط شدن و معارف مادر
بدو ... زاد کردن و ... و دم حرکت ظاهر نمودن پس
اگر مشتبه شود این حرکت مثل بهم چسبیدن ... و اشدن چیزی
میراث نمیبرد و اگر بهم کشیده انگشتان خود را بعد از آن بکشاید این
حرکت دلیل حیوة و ثبت وارث میبرد و اگر بمیرد ابد نصف حیات
فوت کند بعد از آن فوت شود مقام ... ابد اشهر است که میراث
نمیبرد **ششم** از لواحق موانع ارث تاریخ اشتباه موت در غیر
غرق و هدم بنا بر قول چنانکه دو شخص با یکدیگر غرق کردن بزند با
اتفاق افتند یا آنکه یکبار بمیرند و مثل این چند صورت از یکدیگر میراث
نمیبرند مثل پدر و پسر که هر دو میمیرند نصیب از ایشان دیگری
ایشان **هفتم** از لواحق موانع ارث دخول کردن نیست وی ... زن با
که در مرض موت عقد نموده باشد در این صورت دخول نموده فوت شود
نه میراث میبرد آن زن ... با عده نکاه میدارد **هشتم** از

و لواحق موانع ارث انقطاع خبر است از مفقود و اسیر که ندانند فوت ایشان را
چه در این صورت میراث از ایشان نمیبرند تا وقتی که عالم بفوت ایشان
بشوند یا آنکه بگذرد مدتی که ممکن نباشد زنده بودن ایشان در آن غالبا و
تعیین مدة از وقت ولادت این مفقود و اسیر است نزد بعضی و نزد بعضی
ایشان وقتی است که حاکم شرع قضا کند بموت ایشان و وارث ایشان
کسانیکه هستند موجود در وقت حکم حاکم نه آنهایی که در
وقت غیبت ایشان بوده اند اما اگر فوت شود در زمان غیبت
و فقدان خبر شخص مفقود از وی میراث میبرده باشد واجب است وقف
در حصه این مفقود تا آنکه ظاهر شود احوال او یا آنکه زنده است یا
میت انجمن و الا که بعد از موت مورث خود فوت شده باشد حصه او یا
مال وی بود به موجود میشد **نهم** از لواحق موانع ارث دین است
که تمام ترکه را فرا گرفته باشد در این صورت ورثه از آن نگه متوقع اند
ولی ترکه تعلق بصاحب دین دارد و اما در بعض انست که
انتقال ترکه است بوارثان از حین فوت و لکن ممنوعند در حکم مال میت است

فصل سیم در حجب یعنی منع و حجب بر دو قسم است اول
حجب از اصل میراث میکنند این معنی کردن ... بعضی

تا از ابعد

تا از ابعد الا در یک مسئله اجماع است که ذکر آن در فصل نهم خواهد شد
پس منع مینماید ولد صلبی میت خواه ذکر باشد خواه انثی ولد
ولد را هر قدر که پائین روند از اولاد هم چنین منع مینماید کسانیکه
در یک مرتبه باشد همچو عم و عمه و خال و خاله و جد و جده و اولاد
هر یک از اینها شریک نمیشوند با ولد از طبقات و مراتب سوای
پدر و مادر و زوج و زوجه و چون مفقود شوند اولاد قائم
مقام ایشانست اولاد اولاد هر قدر پائین روند خواه مذکر
خواه مونث باشند و این اولاد اولاد مثل پدران خود ند با پدر
و مادر میت کالحال و حجة ایشان باشند و میراث میبرند
ایشان الاقرب فالاقرب و چون پدر و مادر و اولاد اولاد
هر قدر که پائین روند مقدم شوند میراث از برادران
و خواهران و جد و جده میت است و منع میکنند ایشان غیر
خود را هر یک در مرتبه خود سوای زوج یا زوجه میت را که
ایشان با این طبقه میراث میبرند هم چنین منع میکنند جمله
و خواهران با وجود خود اولاد خود را از اجداد منع مینمایند
با وجود خود پدران خود را و پسران خود را منع مینمایند برادران

خواهران و اولاد ایشان با عدم ایشان و اولاد و اجداد و دادی میراث
برند ایشان مثل عم وعمه وخال وخاله و اولاد ایشان واعمام واخوال ابا
اما هرگاه اجداد نباشند منع نمیکند اخوه واخوات و اولاد ایشان
ابا و اجداد را چه اگر ایشان قائم مقام پدران خودند هر مقدار
که بالا روند مثل جد جد وجده جده و هم چنین منع نمیکند اولاد
اخوه واخوات را هرگاه اخوه واخوات نباشند وچون مرتبه مذکوره
معدوم شوند میراث متوفی از اعمام واخوال است چون اعمام و
اخوال نباشند میراث از اولاد ایشانست هر مقدار که پایین
روند وابن اعمام واخوال میت و اولاد ایشان منع مینمایند اعمام
واخوال پدر میت را و هم چنین اعمام واخوال مادر میت را و هم چنین
منع مینماید اعمام واخوال اجداد و جدات میت متقرب بابوین
متقرب باب را با آنکه مساوی اند با یکدیگر در درجه یعنی هرگاه متقرب
بابوین نباشند متقرب باب قائم مقام است در آنچه متقرب بابوین
میبرد مثلا هرگاه بوده باشد متوفی را برادران از جانب پدر و مادر لکن
وخواهران از جانب پدر و مادر منع مینمایند خواهران از جانب
پدر تنها برادران از جانب پدر را لکن هرگاه خواهران از جانب پدر و مادر نبود

نباشند برادران از جانب پدر قائم مقام ایشانند وتمام مال از برای
پدر میت مانع نیست که نصیب میراث میبرند اگرچه از مرتبه بعید باشند
منع بکنند از اولاد که نسبت میراث خود را ناقص جزیره را ناقص
جزیره منع مینمایند اما مانع دوم حجب مینماید از بعضی میراث واین
منحصر است در حجب ولد است و ثانی حجب اخوه اما حجب ولد
پس آن در دو نوع است اول حجب ولد است خواه مذکر باشد و خواه مونث
مجوز آن لبنات ولد ولد هر چه پایین رود منع مینمایند ابوین
هر یک از پدر و مادر را زیاده از ثلث یک مگر در صورتیکه یک دختر
باشد متوفی را با پدر یا مادر یا پیشتر از یک دختر بوده باشد با احد ابوین
چه در این صورت زیاده از سدس میبرند در حالت با ما با نزد دختر
با احد ابوین ضمیمه میشود و در دوم اجماعا با نزد پدر و مادر و دو دختر
ضمیمه میشود و در سیم که بیشتر از یک دختر است با احد ابوین
اخماسا حصه میشود چنانکه چهار حصه از دختر است با سویه با
خود ضمیمه مینمایند و یک حصه از احد ابوین است و ذکر هر یک مقرب
خواهد شد دوم حجب ولد است خواه مذکر خواه مونث و با عدم
وی اولاد وی هر مقدار که پایین روند و زوج و زوجه را در نصیب اعلی

کزان نصف است مر شوهر را و ربع ترکه است مر زن را و اولاد نصف
ادنی که ربع ترکه است مر شوهر و ثمن ترکه است مر زن را با عدم وجود
ولد اما حجب اخوة و ابن اخوة حجب نمی‌نمایند دون اولاد ایشان مادر را
زیاده از سدس بر شش شرط **اول** آنکه عدد اخوة است و آن دو مذکر
باشند یا یک ذکر یا مذکر و دو مؤنث و اگر مذکر نباشد چهار مؤنث و اگر
خنثی باشد اخوة کمتر از چهار عدد نباید باشد **دوم** آنست که این دو برادر بنده
دارد و نیز لشد اگر چه خنثی باشند منع مادر نمیکنند و حکم معدوم
سیم از شروط وجود پدر است اگر پدر موجود نباشد منع مادر نمیکنند
و حکم معدوم دارند **چهارم** آنکه دو برادر از جانب پدر و مادر یا باشند
و یا از جانب پدر زیرا که اگر از جانب مادر باشند منع نمی‌کنند مادر را اگر
چه بسیار **پنجم** آنکه این دو برادر قاتل نباشند یا چرا اگر در حکم [illegible] منع
نمیکنند اخوة مادر را از ثلث به سدس **فصل چهارم** در ذکر عول
تعصیب عول یعنی زیاده نمودن و تعصیب زیادتی از سهم ذی فرض
به روی با عصبه دادن که آن خویشان ذکور از جانب پدر میت است
و این عول و تعصیب هر دو نزد علماء اثنا عشریه باطل است و زیاده
بر فریضه نمی‌نهند برای خطا بودن آنکه فرض کنند خدای تعالی در مال

که باقی عاید نباشد بلکه داخل میشاید بر دختر تنها یا پسر یا این شخص که
بر پدر میت نزد باک است و اما نزد مخالفین معمول است به دو طریق
اول آنکه زیاده میکنند در فریضه تا آنکه فرض ایشان همه لازم بیاید مثلا
هرگاه فوت شود شخصی و بگذارد شوهری و دو خواهر از جانب پدر
مادر فرض شوهر نصف ترکه است و فرض خواهران ثلثان میباشد
فریضه نصف و ثلثان دو و سه را با هم ضرب نمودیم احد
در دیگری شش حاصل شد چنانکه ضرب کردیم دو در سه شش حاصل است
شد باز سه را در دو ضرب کردیم سه در دو شش شد در اینجا بنابر
قسمت نمودیم بدین موجب است نصیب شوهر ۳ نصیب خواهران ۴
نصیب خواهران ثلثان فریضه است که چهار عدد بوده باشد در اینجا
نقص بر ایشان لازم آید اما مخالفین یک عدد دیگر زیاده مینمایند
که هفت شود تا ثلثان ترکه چون فرض ایشان است داده باشند و نقص
را بر [illegible] وارد نمی‌سازند و این عمل نزد ما باطل است و عول نمی‌باشد
مگر مزاحمت زوج یا زوجه پس هرگاه زوج یا زوجه داخل شوند
در فریضه هر یک از ایشان فرض خود را بتمامه [illegible] میکنند
و داخل میشود نقص چنانکه ذکر کرده شد هر یک دختر یا پسر یا شخصی

که از جانب پدر و مادر باشند یا پدر را اخوة و اخوات دون مستوعب بمادر
که برایشان نقصان لازم نیاید و حصه خود را از نصیب هیچ‌کدام نبرند
مثال اول هرگاه فوت شود زنی و بگذارد شوهری و پدری و مادری
و یک دختر فرض پدر و مادر سدسان است و فرض شوهر ربع و
میانه مخرج سدس و ربع توافق بنصف است ضرب کردیم نصف احدهما را
در دیگری که از فرض حاصل شد نصیب پدر نصیب مادر نصیب شوهر ربع
نصیب دختر نقص بر یک دختر لازم آمد مثال دوم هرگاه فوت شود
زنی و بگذارد واحد ابوین و شوهر و دختر باینها اعداد که
سدس و ربع اشتر باشد دوازده است ثمن نمودیم نصیب شوهر نصیب
احد ابوین نصیب دو دختر ثلثان ۷ نقص بر دو دختر لازم آمد
مثال ۳ هرگاه بگذارد متوفیه شوهر و سه خواهر از پدر و مادر نصیب
شوهر نصف ترکه است و نصیب خواهران ثلثان میانه مخرج ثلث و
نصف تباین است ضرب نمودیم دو را در سه شش حاصل آمد چنین
ضرب میکنیم دو در دو شش حاصل آمد یا سه در دو یا رشش حاصل آمد بد
سبب تباین است نصیب شوهر نصیب خواهران نقص بر خواهران
لازم آمد مثال ۴ اگر فوت شود زنی و بگذارد شوهری و یک خواهر

از جانب

از جانب پدر و مادر و یک خواهر از طرف مادر اما عدد که سدس و نصف
داشته باشد شش است و اینجا تباین نیست ضرب میکنیم دو و سه شش حاصل
آمد و سه و دو نیز شش حاصل کرد پس نصیب شوهر نصیب خواهر مادری
نصیب خواهر پدر و مادری در اینصورت شوهر و خواهر مادری نصیب خود را
می دهند ثمن از خواهر پدر و مادری نقص لازم آمد چون اگر نصیب
وی نصف ترکه است اگر یکی باشد و ثلثان ترکه است اگر دو یا بیشتر باشد اما
یا بیشتر هم
تعصیب رد کردن زیادتی ترکه است بعد از اخذ صاحبان فرض خود را
با ایشان ذکور از جانب پدر بعصبه عالمین مثلا هرگاه بگذارد
متوفی یک دختر و عمی لاخیر ترکه دو نصف منقسم میشود چراکه
نصیب دختر نصف ترکه است که یک سهم باشد از دو سهم و نصف دیگر بعد عصبه
لازم است که حصه پدر است و این قاعده نزد فقها باطل است
و قاعده ایشان این است هرگاه ذوی الفروض فرض خود را از ترکه اخذ
نموده ثمن دیگر بر او رد میشود هرگاه میراث بری باشد سوای او چنانچه
در مثال فوق گذشت که ان یک سهم دیگر باز به دختر رد میشود و اگر
میراث بر دیگر باشد ولیکن فرض بموجب قرآن ظاهر نصوص
نداشته باشد اما میراث بر باشد در آن مرتبه پس آن زیادتی بعد از اخذ

صاحبان فرض فرض خود را از ترکه تمام بدو رد نمی‌شود بقرابت چنانچه
فوت شود شخصی و بگذارد شوهر و مادر و پدر پس صاحبان فرض مادر
و شوهر است فرض شوهر نصف است و فرض مادر ثلث پس از مخارج
این دو عدد متباین است ضرب نمودیم احدهما را در دیگری شش حاصل آمد
ضرب کردیم دو را که نصف است و سه را که ثلث است که مخرج شش حاصل
پس الکسر را در دو ضرب میکنیم سه دو شش حاصل است نصیب شوهر
نصف ۳
نصیب مادر نصیب پدر باقی بقرابت پس در این صورت که صاحبان
ثلث
فرض فرض خود را از ترکه اخذ نموده یکسهم باقی ماند بر پدر دادیم
بقرابت و هم چنین اگر فوت شود شخصی و بگذارد پدر و مادر و زن
و فرض مادر ثلث و از زن ربع پس از مخرج ربع و ثلث متباین است
ضرب نمودیم سه را در چهار دوازده حاصل گردید نصیب مادر
ثلث ۴
نصیب زن ربع نصیب پدر رد نیز باقی ۵ پس در این صورت بعد از
اخراج فرض صاحبان فرض پنج عدد باقی ماند رد کردیم بسوی پدر
و ابنه ... فرض مادر را مانع باشد برادران بالفضل اینها را
... بقرابت پس ... اولا یکسهم از مادر است و سه سهم از
شوهر دو سهم باقی از پدر است و ... ربع از ...

سدس از مادر است که مجموع پنج باشد و نهم دیگر که سهم است از
پدر است و اگر قرابت بعید باشد مثل عم و برادر و مانند آن رد میشود
فقهای امامیه از باقی را بسوی ذی فرض که سوای زوج و زوجه
که بدیشان هرگز رد نمی‌شود مثلا هرگاه فوت شود شخصی و بگذارد پدر
و مادر و یک دختر و یک برادر و عمی نصیب پدر و مادر سدسان
و نصیب دختر نصف اقل عددی که نصف و سدسان داشته باشد
شش است سدسان از او که دو است بر پدر و مادر دادیم و نصف
از او که سه است بدختر دادیم باقی ماند بعد ذلک یکعدد
این یکعدد را بر برادر یا عم رد نمی‌نمایند اما بر طریق که یک
حصه از پدر و یک حصه از مادر و سه حصه به دختر میدهند پس در
این صورت چون که یکعدد صحیح بر ایشان قسمت نمی‌شود فریضه منکسر
در مخرج خمس میشود ضرب نمودیم پنج را در اصل فریضه که شش است
سی حاصل شد بدین موجب قسمت میشود نصیب پدر نصیب مادر
نصیب دختر و اگر مادر را مانع باشد از اخوه ... ابا ...
پدر و دختر قسمت میشود پس در این صورت ... بعد از اخراج سدسان
پدر و مادر ... که حصه دختر و پدر و مادر است و ...

باقی ماند ازو باعایدبه و دختر قسمت نمیشد بلکه منکسر شد پس مخرج
ربع بود که چهار است چهار را داخل فریضه که آن شش است ضرب
نمودیم بیست و چهار حاصل شد بعد از آن قسمت نمودیم نصیب پدر
سدس فریضه است و نصیب مادر فریضه نصیب دختر فریضه را
٤ ١ ٤ ١٢ ٣

فصل پنجم در حساب فرایض بدان ایدک الله که هر یک از اسباب
حقوق را از اقل عددی که منقسم شود بر ایشان صحیحا و در آن کسری
نباشد امتحان میکنند حصر هر یک از ایشان در بیرون عدد چنانکه هرگاه
فوت شود شخصی و بگذارد دو پسر و سؤال کنند میراث ایشان از اهل
حساب بگویند هر یک از پسران را سهمی است از دو پس بگویند که مسئله ایشان
با ایشان دو حصر کنند و اسم مینهند این عدد مضاف الیه را که به هر یک
سهمی است و اصل مال و مخرج سهام و این مخرج سهام اقل عددی است
که بیرون آید نصیب هر یک صحیحا و در دانستن این سه قاعده
مختصر کردیم در این رساله نقل نمودن سه قاعده اول در نسبت
اعداد دو عدد نسبت به یکدیگر یا مثل یکدیگر باشند یا آنکه مختلف اند
اگر مثل یکدیگرند آن را تماثل میگویند چون دو و دو و سه و سه و چهار و
و مانند این پس عمل با احدهما نمودن کافی است یا آنکه مختلف اند

مختلف

مختلف است که احد عددین را از دیگری یکبار یا چند بار با احدهما
ضرب کنند آخر کم شود باقی نماند میانه ایشان تباین است چون سه و
چهار پنج و شش و هفت و مثل این پس قاعده در این است
که ضرب نمودیم احدهما را در دیگری یا آنست که هرگاه بیندازی
کمتر را از بیشتر فنا کند آن بیشتر را به دو بار چنانکه میبایست این
کمتر از نصف بیشتر نباشد نزد بعضی چون دو و چهار و سه و شش
و چهار و هشت و مانند این سبب مسئله تداخل میگویند و
قاعده در این است که عمل با اکثر آن باید نمود و این قسم را بعضی
از علما توافق بعضی هم مینامند هرگاه میانه عدد دو سی و سه
باشد در عمل توافق میکنند و قاعده نزد بعضی است که عدد
کمتر بیشتر را فنا کند به دو بار یا چند بار و جعفر قاعده آن
بهتر است نزد متأمل یا آنست که هرگاه ساقط نمایی اقل را
از اکثر یکبار یا چند بار باقی بماند آخر کم شود پس باید بیشتر از احد
که آن عدد فنا کند هر دو عدد را چون نسبت چنین باشد
اعداد این متوافقان میگویند مثل چهار و شش و شش و نه
دوازده و شانزده و بیست پنج و سی و بیست و چهار و سی

ومن جملة هذا این اکر بعد ذلک باقی بماند دو چندان نسبت را
توافق بنصف میکویند و اکر سه باقی بماند توافق بثلث میکویند
و اکر چهار بماند توافق بربع و پنج ماند توافق بخمس و هم چنین
بود و اول کرد و باقی ماند این دو چهار را فنا کند یعنی باد
و شش را بسر باد و دو را از شش باقی نماند که فنا میکند بیست
و چهار با چهار بار و سه را پنج بار و هم چنین توافق بسدس
و سبع و ثمن و عشر بین میباشد و چون از ده تجاوز عدد ابد
بجزء ان مینا میکویند از زیاده قاعده دو توافق انست که اکر توافق
بنصف است نصف احدهما در دیکری ضرب باید نمود چون شش
و چهار و اکر ثلث است ثلث احدهما را اکر ربع است ربع و اکر
بجزء است بجزء مثلا اکر فوت شود شخصی و بکذارد بیست و دو
برادر از جانب پدر و سی و سه برادر از جانب مادر و بیست و دو را
در سی و سه ضرب میکنیم برای انکه دو جزء دارد از یازده جزء
با سه را در بیست و دو ضرب میکنیم و اصل فریضه ایشان در این
صورت کرد و را در سی و سه ضرب نمود شصت و شش حاصل میشود
این حاصل را در اصل فریضه که مخرج سه است ضرب کردیم ۹۹

سماالله

بدین نحو جایست نصیب سی و سه برادر از جانب مادر ثلث باقی سهم
نصیب بیست و دو برادر از جانب پدر ثلثان بالسویه قاعده دوم
۳۲
در ذکر مخارج فروض سته و ملاحق ان مخارج فروض پنج است
نصف از دو و ثلث و ثلثان از سه و ربع از چهار و سدس و سدسان
از شش و ثمن از هشت چون مخارج فروض سته محقق کشت هر کاه
ورثه ذوی فرض کرد اوند تمام ایشان در مخرج که عدد
رؤوس ایشان اصل مال است چنانکه هر کاه فوت شود شخصی و بکذارد
دو پسر یا کمتر یا بیشتر مال الشخص را میکوئیم هر یک از ورثه را
سهمی است از دو هم چنین تقسیم مینمائیم بعدد رؤوس ایشان انچه
باشد و اکر با این پسران دختری باشد برای هر مذکری دو سهم
و برای هر مؤنثی یک سهم تعدد میکنیم و انچه حاصل شود اصل
مال را بدان قسمت میکنیم مثلا اکر بکذارد متوفی هشت دختر
و دو پسر مال را دوازده حصه میکنیم بدین قیاس هر مقدار
که معدا بکر باشند و اکر ورثه صاحب فرض با اصحاب فروض باشد
طلب میکنیم از عدد دو اکر انهم با سهام درست باشد انقدر را
علماء مخرج سهام میکویند اما مخرج مزد خود ظاهر است و احتیاج

بیان ندارد و بعضی مخرج مکرر بنفسها است مثل ثلث و ثلثان
که دو سه اند و سدس و سدسان که از شش اند چنانکه ذکر کرده شد
در فوق و طریق چنین مخرج مضاف ضرب نمود نصاف مخرج مضاف
الیه است خواه مباین ایشان تباین باشد و خواه توافق و خواه تداخل
و قطع نظر از نسبت باید نمود مثلا در پیدا نمودن مخرج خمس
سدس را در شش ضرب نمودیم سی حاصل شد که سدس دارد
که پنج است و پنج را خمس است ثمن دارد هم چنین مخرج ثمن سدس شش را
در هشت ضرب نمودیم چهل و هشت حاصل شد سدس این عدد
هشت است که ثمن دارد و ثلث ثلث سه را در سه ضرب کردیم
نه حاصل شد ثلث ثلثان سه است که ثلث دارد و قس علی هذا اما مخرج
معطوف چونکه دو عدد یا بیشتر را بر یکدیگر عطف نمایند مثل
ثلث و ربع و ثلث با سدس و ثمن با ربع و ثلث و خمس هم
چنین پس در این صورت اعتبار مینمائیم مخرج کسر معطوف علیه را
پس اگر متباین باشند ضرب مینمائیم احدهما را در دیگری و اگر متوافق اند ضرب
میکنیم جزء وفق احدهما در دیگری و اگر متداخل اند اکتفا باکثر
مینمائیم و بعد از آن حاصل ضرب را اعتبار مینمائیم با مخرج کسر

وهم چنین

وهم چنین تا آخر مثلا در پیدا نمودن مخرج ربع و ثلث را اعتبار نمودیم
و هر یک را مخرج ثلث که سه است و مخرج ربع که چهار است مباینه
این دو عدد تباین بود ضرب نمودیم احدهما را در دیگری دوازده
حاصل شد هم ربع دارد و هم ثلث و هم چنین عمل میکنیم در مخرج ربع
و سدس مخرج ربع که چهار است و مخرج سدس شش مباینه مخرجین
توافق بنصف است ضرب کردیم نصف احدهما را در دیگری دوازده
شد هم ربع دارد و هم سدس و مخارج کسور مفروضه بیست
چهار است چرا که مخرج نصف که دو است ضرب میکنیم در مخرج ثلث
بواسطه تباین و حاصل را که شش است در نصف مخرج ربع بواسطه
توافق بنصف و حاصل آن را که دوازده است مخرج سدس داخل است
اکتفا بآن کرده مباینه مخرج ثمن و دوازده توافق بربع است و
ربع احدهما را در دیگری ضرب نمودیم بیست و چهار شد کسور مذکوره
در او موجود است و در پیدا نمودن مخرج ربع و ثلث و خمس ضرب
میکنیم سه را در چهار بواسطه تباین و حاصل که دوازده است
در پنج ضرب بواسطه تباین شصت حاصل شد هم ربع دارد و هم
ثلث و هم خمس در پیدا نمودن مخارج کسور مکرر که از نصف

و ثلث و ربع و خمس و سدس و سبع و ثمن و تسع و عشر است ضرب
مینمائیم دو را در سه بواسطه تباین و حاصل را که شش است در
نصف چهار بواسطه توافق بنصف و حاصل را که دوازده است
در پنج بواسطه تباین و حاصل را که شصت است شش در او داخل است
اکتفا بشصت نموده ضرب کردیم شصت را در هفت بواسطه تباین
و حاصل را که چهار صد و بیست است ضرب نمودیم در ربع هشت
بواسطه توافق بربع و حاصل را که هشت صد و چهل است ضرب
نمودیم در ثلث تسع بواسطه توافق به ثلث و حاصل را که دو هزار و
پانصد و بیست است عشره داخل است اکتفا باین نموده چون
کسور در این عدد است و دو طریق دیگر در تحصیل مخرج کسور تسعه
بیان مینمائیم اگرچه دخلی بفاصله میراث ندارد اما از آنست که حاصل
میشود مضروب مخرج کسوری که در او حرف عین یا شین باشد بعضی در بعضی کم
آن ربع و سبع و تسع و عشر است و دیگر مسئله رکابیه حضرت
امیر المؤمنین ع نقل کرده اند که آن حضرت پای مبارک خود را در رکاب
نموده اراده سواری داشت که شخصی مخرج کسور تسعه را از آن حضرت
سؤال کرد حضرت فرمودند اضرب ایام اسبوعک یعنی ضرب ایام هفته

فی ایام سنتک

خود را در ایام سال که سیصد و شصت است چون ضرب نمائی
بعد از آن عدد ۲۵۲۰ حاصل میشود و مجمع مخارج کسور تسعه
در او موجود است نصف ثلث ربع خمس سدس سبع ثمن
۱۲۶۰ ۸۴۰ ۶۳۰ ۵۰۴ ۴۲۰ ۳۶۰ ۳۱۵
تسع عشر ۲۸۰ ۲۵۲ عدد هم اگر قسمت شود فریضه بر صاحبان فرض
بغیر کسر بطریق نسبت چنانکه شخصی فوت شود و بگذارد پدر و مادر و
دو دختر فرض دختران ثلثان است و از پدر و مادر هر یک سدس است
فریضه ایشان از شش تصحیح می یابد ۴ نصیب دختران ۲ سدس نصیب مادر
سدس نصیب پدر و ثلثان نصیب دختران و همچنین اگر فوت شود و بگذارد شوهر
و یک خواهر از جانب پدر فرض شوهر نصف است و از خواهر نیز نصف
فریضه ایشان از دو تصحیح می یابد نصف نصیب شوهر و نصف نصیب خواهر
و الا منکسر میگردد و خالی از این نیست که بر یک فرقه منکسر میشود یا بیشتر
اول آنکه بر یک فرقه منکسر میشود پس اگر میانه نصیب آن فرقه از فریضه
و عدد رؤس ایشان توافق نیست ضرب میکنیم عدد رؤس ایشان را
در اصل فریضه آنچه حاصل میشود عدد صحیح است مثلا اگر بگذارد
شوهر و پدر و مادر و سه دختر اصل فریضه در این صورت شش است بعد
آن خارج میشود سه از پدر و مادر چهار باقی میماند برای سه دختر

میانه نصیب و عدد رؤوس ایشان توافق بنصف ضرب کردیم عدد
رؤوس ایشان اکه سه است در اصل فریضه که شش است هجده حاصل
امد نصیب پدر سدس نصیب مادر ایضا سدس نصیب سه دختر
ثلثان و اگر میانه ایشان و عدد رؤس ایشان توافق باشد ضرب
بکنیم جزء وفق عدد رؤس ایشان را در اصل فریضه چنانکه پدر و
باشد صحت راید و مادر و شش دختر اندر عددی که سدس و ثلثان
داشته باشد شش است بعد از اخراج سدسان پدر و مادر چهار
عدد باقی ماند جهة دختران و چون میانه نصیب ایشان و عدد
رؤس ایشان توافق بنصف است نصف عدد رؤس دختران را
که سه است ضرب نمودیم در اصل فریضه که شش است هجده حاصل
امد نصیب پدر سدس نصیب دختران ثلثان نصیب مادر سدس
دوم انکه منکسر میشود بر اکثر از فرقه بود و این صورت میانه سهام
هر یک از فرق و عدد رؤس ایشان توافق است یا انکه توافق
نیست رد میکنیم بجزء وفق خواهش چنانکه بگذارد متوفی شش زن
و هشت اخوة از جانب مادر و ده اخوة از پدر نصیب زن ربع است
نصیب اخوة از جانب مادر ثلث میانه مخرج ربع و ثلث تباین است

ضرب

ضرب کردیم سه را در چهار دوازده حاصل شد ربع انرا که سه است
بزنان دادیم میان عدد رؤس ایشان و نصیب ایشان توافق
بنصف است رد کردیم بجزء وفق که دو است و ثلث فریضه که
چهار است دادیم باخوة از جانب مادر میانه ایشان و عدد رؤس
ایشان نیز توافق بنصف است رد کردیم بجزء وفق که ان دو است
باقی ماند بعد از پنج عدد بجهة اخوة از جانب پدر میانه عدد
رؤس ایشان و نصیب ایشان نیز توافق است بمذهب بعضی رد
کردیم انرا نیز بجزء وفق که ان دو است پس در این صورت چون
جزء وفق عدد رؤس متماثل بود ضرب کردیم جزء وفق که
ان دو است در اصل فریضه که دوازده است بیست و چهار
حاصل شد قسمت نمودیم نصیب اخوة مادر ثلث نصیب زن ربع
نصیب اخوة و انکه توافق است در بعضی و در بعضی دیگر نیست
رد مینمائیم انکه توافق است بجزء وفق میکنیم ان دیگری را بحال
خود و بعد از ان در یکدیگر ضرب میکنیم انچه حاصل شد اگر
مخالف است حاصل را در اصل فریضه ضرب شاید چنانکه بگذارد
متوفی دو زن و شش اخوة از جانب مادر و ده اخوة از جانب

بلی را اقل عددی که ربع و ثلث داشته باشد دوازده است ربع آن که سه است
به زن دادیم میان رؤس ایشان و نصیب ایشان توافق نیست
گذاشتیم عدد رؤس ایشان بحال خود و نصیب اخوة از جانب مادر
ثلث فریضه است که چهار است میان نصیب و عدد رؤس ایشان توافق
بنصف است نصف عدد رؤس که دو است گرفتیم پنج عدد دیگر باقی
ماند بهمه اخوة از جانب پدر میانه نصیب و عدد رؤس ایشان
توافق بنصف است نزد بعضی که آن دو است بعد از آن نظر کردیم
باقی ماند مابین دو و یک سه ضرب نمودیم در یکدیگر شش حاصل شد
و شش را در اصل مسئله که دوازده است ضرب کردیم حاصل
شد [illegible] نمودیم نصیب زن ربع نصیب اخوة از جانب مادر ثلث
نصیب اخوة پدر و اگر توافق نبوده باشد میانه نصیب و عدد
رؤس ایشان میگذاریم بحال خود بعد از آن نظر میکنیم اگر
عدد رؤس ایشان متماثلان نیستند ضرب میکنیم احدهما را در اصل
فریضه چنانکه بگذارد متوفی چهار اخوة از جانب پدر و سه اخوة
از جانب مادر اصل فریضه ایشان سه است ثلث آن که یکی است
نصیب اخوة از جانب مادر است میانه نصیب ایشان و عدد رؤس ایشان

توافق نیست

توافق نیست ولیکن عدد رؤس اخوة ام و اخوة اب متماثلند ضرب نمودیم
عدد رؤس احدهما را که چهار است در اصل فریضه که سه است ۱۲ حاصل
شد نصیب اخوة مادر و نصیب اخوة پدر اگر رؤس ایشان متداخل باشد
ضرب میکنیم اکثر آن را در اصل فریضه چنانکه فوت شود شخصی و بگذارد
۳ اخوة از جانب مادر و ۹ اخوة از جانب پدر را اصل فریضه سه است
میانه نصیب ایشان از فریضه و عدد رؤس متداخل است ضرب نمودیم
اکثر آن را که نه است در اصل فریضه که سه است بیست و هفت حاصل نصیب
اخوة مادر ثلث نصیب اخوة پدر ثلثین و اگر میانه عدد رؤس ایشان
توافق باشد ضرب میکنیم جزء وفق احدهما را در دیگری و حاصل آن را
در اصل فریضه مثاله هرگاه فوت شود شخصی و بگذارد چهار زن و شش
اخوة اصل فریضه ایشان چهار است و میانه عدد زنان و عدد اخوة
توافق بنصف است نصف احدهما را در دیگری ضرب کردیم دوازده شد
این دوازده را در اصل فریضه که چهار است ضرب نمودیم چهل و هشت
شد نصیب زن ربع نصیب اخوة باقی و اگر عدد رؤس ایشان
متباین باشد ضرب باید کرد احدهما را در دیگری و حاصل ضرب را در اصل
فریضه مثاله هرگاه بگذارد سه زن و اخوة از جانب مادر و پنج اخوة از

جانب پدر اصل فریضه ایشان سه است چون میانه عدد رؤس ایشان
تباین است ضرب کردیم احدهما را در دیگری حاصل ضرب را در اصل
فریضه مثلا هرگاه بگذارد میت دو اخوة از جانب مادر و پنج اخوة از جانب
پدر اصل فریضه ایشان سه است چون میانه عدد رؤس ایشان تباینست
ضرب نمودیم احدهما را در دیگری ده حاصل شد و بعد از آن حاصل
ضرب نمودیم در سه سی عدد حاصل شد تقسیم نمودیم نصیب اخوة
مادر ثلث نصیب اخوة پدر بدانکه شیخ بهاء الدین در رساله خود
فرموده که جمیع مسائل انکسار ۴۳ ۲۰ صورت دارد دوازده صورت
انها را سهامات و مجدولی بچهار ان ترتیب داده در کمال اشکال
و اصول آن سه قسم بوده بدین موجب اول از اقسام انکه میانه کل فریضه
و سهام ایشان توافق باشد رد باید کرد رؤس کل فریضه را بجزء وفق
دوم از اقسام انکه توافق نباشد رؤس فریضه و سهام ایشان
پس ترک باید کرد رؤس هر فریضه را بحال خود سیم انکه توافق باشد
در بعضی و رد بعضی نباشد رد باید کرد انکه توافق است بجزء وفق
و باید گذاشت انکه توافق است بحال خود چون اقسام ثلثه بدین
طریق محقق گشت من بعد هر یک از این اقسام ثلثه متعدده است زوجی

الذی

و رؤس ایشان متماثلست یا متداخلست یا متوافق یا متباین چون
سه قسم اصول کثیره مسائل آن بترتیب مذکور وفق بعبارة فاده
در آورد چنانچه بر طبع سلیم مخفی نیست بدین طریق مسئله اول از قسم
اول انکه بگذارد میت ۴ زن و ۶ اخوة از جانب مادر و ده اخوة از
طرف پدر نصیب زوجات ربع است و نصیب اخوة از جانب مادر ثلث
چون میانه ۳ و ۴ تباین بود ضرب کردیم سه را در ۴ دوازده شد
ربع آن که سه است بزوجات دادیم میانه نصیب و عدد رؤس ایشان
توافق نصف است رد نمودیم و نقش کردان دو است و ثلث با ربع جمع
نمی شود زیرا که ربع حق زوج است با وجود ولد و ربع حق زوجه است
با عدم ولد فریضه را که ۴ است نصیب اخوة از جانب مادر است میانه
نصیب و عدد رؤس ایشان نیز توافق بنصف است بمذهب بعضی رد
کردیم بجزء وفق که آن دو است چون بجزء وفق عدد رؤس تمام ایشان
متماثل بود ضرب کردیم احدهما را که دو است در اصل فریضه کرده
بیست و چهار شد بدین موجب نصیب زوجات ربع نصیب اخوة ام ثلث
نصیب اخوة اب ثمن مسئله دوم از قسم دوم انکه بگذارد میت ۲ زن
و ۲ اخوة از جانب مادر و ۷ اخوة از جانب پدر اصل فریضه ایشان

دوازده است ربع آن که سه است با بزوجات دادیم و ثلث نصیب را که چهار است
باخوة از طرف مادر دادیم و پنج دیگر که باقی است باخوة از جانب پدر
دادیم چون میانه نصیب و عدد رؤس هر یک از ایشان توافق نبود و لکن
عدد رؤس تمام ایشان متماثل بود ضرب کردیم عدد رؤس احدهما
که ۷ است در اصل فریضه که دوازده است ۸۴ شد تقسیم نمودیم نصیب
ربع نصیب اخوة ام ثلث نصیب اخوة اب مسئله سیم از آنچه یکذارد
میت سه زن و نه اخوة از جانب پدر را اصل فریضه ۴ است ربع آن که
یکی است دادیم بزوجات چون میانه نصیب و عدد رؤس ایشان توافق
بالمثل نبود عدد رؤس را نگاه داشتیم بحال خود و سه دیگر را که سه است
دادیم باخوة پدر چون میانه نصیب و عدد رؤس توافق بالثلث بود رد کردیم بجزء
وفق که سه است بعد از آن چون عدد رؤس زوجات که سه است با جزء
وفق در رؤس اخوة از جانب پدر متماثل بود اکتفا باحدهما نموده ضرب
کردیم در اصل فریضه که چهار است دوازده شد تقسیم نمودیم نصیب زن ربع
نصیب اخوة پدر مسئله چهارم از آنچه یکذارد میت شش اخوة از
جانب مادر و ده اخوة از جانب پدر را اصل فریضه ایشان دوازده است
ربع آن که سه است دادیم بزوجات چون میانه نصیب و عدد رؤس ایشان

توافق

توافق نصف بود رد کردیم بجزء وفق که آن دو است ثلث آن که ۴ است
دادیم باخوة از جانب مادر و میانه نصیب و عدد رؤس ایشان چون توافق
بربع بود رد کردیم بجزء وفق که آن دو است پنج عدد باقی اصل
فریضه را دادیم باخوة از جانب پدر و میانه نصیب و عدد رؤس ایشان نیز
توافق نصف بود عدد بعضی را رد کردیم بجزء وفق که آن ۲ است بعد
از آن چون جزء وفق و عدد رؤس ایشان متداخل بود ضرب کردیم اول
که ۴ است در اصل فریضه که دوازده است چهل و هشت شد تقسیم
کردیم نصیب زن ربع نصیب اخوة ام ثلث نصیب اخوة اب قسم پنجم از قسم دوم
آنکه یکذارد میت ۴ زن و ۸ پسر اصل فریضه ایشان ۸ است ثمن آن را
که یکی است دادیم بزوجات و هفت سهم دیگر را دادیم به پسران چون
میانه نصیب و عدد رؤس ایشان توافق نبود و عدد رؤس زوجات
و پسران متداخل بود اکتفا باکثر آن کردیم که ۸ است در اصل فریضه
که هشت است ضرب کردیم ۶۴ شد نصیب زوجات ثمن پسران
مسئله سیم از قسم سیم آنکه یکذارد میت ۴ زن و ۶ اخوة از جانب پدر
اصل فریضه ایشان ۴ است ربع آن که یکی است دادیم بزوجات چون
میانه نصیب و عدد رؤس ایشان توافق نبود عدد رؤس را نگاه داشتیم

بحال خود و ثمن دیگر را که سه است دادیم باخوة از طرف پدر مباینه نصیب
و عدد روس ایشان توافق بنصف بود بنصف یعنی بعضی رد کردیم بجزء
و نقش کردن دو است بعد ازان مباینه عدد روس زوجات بجزء وفق
عدد روس اخوة چون متماثل بود اکتفا باکردن که عدد روس زوجات
بوده ضرب نمودیم در اصل فریضه که چهار است ۱۶ حاصل شد نصیب
زوجات ربع نصیب اخوة ام ثلث مسئلهٔ هفتم از قسم اول انکه بوده
باشد ثمن را ۱۲ از نه و ۳ اخوة از جانب مادر و پنج اخوة از جانب پدر اصل
فریضه ۱۲ است ربع از که سه است دادیم بزوجات مباینه نصیب و عدد
روس ایشان توافق بثلث بود رد کردیم بجزء و نقش کردن ۳ است و ثلث
فریضه چهار دادیم باخوة مادری مباینه نصیب و عدد روس ایشان
توافق بربع بود رد کردیم بجزء و نقش کردن شش است و ثمن فریضه را
که ۵ است دادیم باخوة پدری مباینه نصیب و عدد روس ایشان
توافق بربع بود رد کردیم بجزء و نقش کردن شش است و ثمن فریضه را
بخمس بود رد بجزء و نقش کردیم که ده است بعد ازان چون مباینه
و نقش عدد زوجات که چهار است بجزء وفق عدد اخوة ام که ۲ است
توافق بنصف بود رد کردیم عدد زوجات را بجزء و نقش که ۲ باشد باز

بار چون مباینه هر یک از جزء وفق عدد زوجات ربع وفق عدد
اخوة ام که ۲ است با جزء وفق عدد اخوة اب که ده است توافق بنصف
بود رد کردیم بجزء و نقش که ۵ و ضرب کردیم در دوازده شش و حاصل را
که دو است در پنج حاصل را که ۱۰ در ۱۲ مقصد و بیست حاصل
شد نصیب زوجات ربع نصیب اخوة ام ثلث نصیب اخوة اب مسئله
نهم از قسم دوم انکه بوده باشد ۳۶ را زن و ده اخوة از جانب پدر
اصل فریضه ایشان ۴ است ربع را دادیم بزوجات چون مباینه نصیب
و عدد روس ایشان توافق نبود کذاشتیم عدد روس ایشان را بحال
خود ثمن فریضه را که سه است دادیم باخوة از جانب پدر چون مباینه
نصیب و عدد روس ایشان توافق نبود از انتهی بحال خود کذاشتیم
اما چون مباینه عدد روس اخوة توافق بنصف بوده عدد زوجات را
که دو است ضرب کردیم در تمام عدد روس اخوة و حاصل ضرب
که بیست است ضرب نمودیم در اصل فریضه هشتاد حاصل شد تقسیم
نمودیم نصیب زوجات ربع نصیب اخوة اب مسئله دهم از قسم
سیم انکه بوده باشد ثلث را و ۲ اخوة از طرف پدر اصل فریضه
ایشان چهار است ربع از که یکی است دادیم بزوجات چون مباینه

نصیب وعدد رؤس ایشان توافق بوده که اشتیم بحال خود و ثمن فریضه را
که سه است دادیم باخوة پدری میانه نصیب وعدد رؤس ایشان توافق
بثلث بود رد کردیم بجزء وفقش که آن سه است بعد از آن ضرب نمودیم
۳ را در ۴ وحاصل را که دوازده است در اصل که چهار است ۴۸
حاصل شد نصیب زوجات ربع نصیب اخوة مسئله دوم از ضرب اول آنکه
بگذارد متوفی ۶ زن و ۳۶ اخوة از جانب مادر و پنج اخوة از جانب
پدر را اصل فریضه ایشان ۱۲ است که ربع که سه است دادیم بزوجات میانه
نصیب وعدد رؤس ایشان توافق بنصف بوده رد کردیم بجزء وفق
خودش که آن ۳ است وثلث فریضه را که ۴ است دادیم باخوة پدری که
میانه نصیب وعدد رؤس ایشان ۵ است توافق به خمس بود رد
کردیم بجزء وفقش که پنج است بعد ذلک چون نسبتها بجزء وفق عدد
رؤس تمام ایشان تباین است ضرب نمودیم ۳ را در ۳ وحاصل را
که ۹ است در پنج وحاصل را که ۴۵ است در ۱۲ سیصد وشصت شد
نصیب زوجات ربع نصیب اخوة ام ثلث نصیب اخوة اب مسئله ثالث هم
از ضرب دوم آنکه بگذارد میت ۱۲ زن و ۲۵ اخوة از جانب مادر و ۹
اخوة از جانب پدر را اصل فریضه ایشان ۱۲ است ربع آنرا که

سه است دادیم بزوجات چون میانه عدد رؤس ایشان توافق
نبود عدد رؤس ایشان که ۱۲ است گذاشتیم بحال خود وثلث فریضه
که ۴ است دادیم باخوة از جانب مادر چون میانه نصیب وعدد
رؤس ایشان توافق نبود ایشان را بحال خود گذاشتیم که آن ۲۵ است
ونصف فریضه را که ۶ است دادیم باخوة از جانب پدر میانه نصیب
وعدد رؤس ایشان توافق نبود ایشان را بحال خود گذاشتیم
که آن ۹ است ونصف فریضه را که ۶ است دادیم باخوة از جانب
پدر میانه نصیب وعدد رؤس ایشان توافق نبود عدد رؤس ایشان را
نیز گذاشتیم بحال خود که آن ۹ است بعد ذلک نظر کردیم میانه
عدد رؤس تمام ایشان چون تباین بود ضرب کردیم ۱۲ را در ۲۵
وحاصل آن که ۳۰۰ است در ۹ وحاصل آن را که هفتاد
در ۱۲ ۸۱۰۰ حاصل شد نصیب دو زوجه ربع نصیب اخوة ام نصیب
اخوة اب مسئله دوازدهم از ضرب اول ثالث آنکه بوده باشد میت
۲۰ زن و ۲۵ اخوة از جانب مادر ثلث میانه نصیب ایشان تباین بود
ضرب نمودیم سه را در ۴ ۱۲ حاصل شد ربع آنرا که سه بود دادیم
بزوجات چون میانه نصیب وعدد رؤس ایشان توافق نبود

عدد زوجات کم است کذا نشیم بحال خود و ثلث فریضه را که نه است
دادیم باخوة مادری چون میان نصیب و عدد رؤس ایشان توافق
بنصف بود رد کردیم بجزء وفق که ان سه است وقسمت فریضه را
که نه است دادیم باخوة پدری میان عدد رؤس ایشان چون توافق
نبود عدد رؤس ایشان را ضرب نمودیم در سه حاصل ان را که دوازده است زدیم
در هفت حاصل را که هشتاد و چهار است در دوازده هزار و هشت
شد نصیب چهار زن ربع نصیب اخوة ام ثلث نصیب اخوة اب در
۲۵۲ ۳۳۶ ۳۰۴۳
مقادیر سهام و اجتماع ایشان فرایض در کتاب الله شش است نصف و ثلث
و ربع و ثلثان و سدس و ثمن و هر یک از این فرایض مخصوص
جمعی است چنانکه نصف فرض سه کس است فرض یک دختر و یک خواهر از جانب
پدر و مادر اگر یکی باشد و یک خواهر از جانب پدر اگر مادر در فرض شوهر است
با عدم خواهر از جانب پدر و مادر و فرض شوهر است با عدم ولد
ثلث فرض دو کس است فرض مادر است با عدم حجب و ولد اخوه
و فرض ولد مادر است هرگاه زیاده از یکی باشد ثلثان فرض دو کس است
فرض دو دختر است با بیشتر هرگاه مذکری با ایشان نباشد و فرض دو
اخوة از جانب پدر و مادر است با پدر تنها ربع فرض دو کس است

زوج با وجود ولد و زوجه با عدم ولد سدس فرض سه نفر است
فرض پدر و مادر است با ولد و فرض مادر است با اخوه و فرض
اولاد مادر است هرگاه یک باشد ثمن فرض یک نفر است فرض زوجه
با وجود ولد بدانکه بعد از ترکیب ساختن هر دو فرض ان
فروض ستة را با یکدیگر مانند اختن اینجا ممکن است ۱۲ صورت بهم
میرسد ۱۳ صورت ان ممکن است و ۷ صورت غیر ممکن و سوای این
طبقه دو فرض ایشان که مذکور شد دیگر شخصی ذی فرض نیست ظاهرا
و بوراثت میراث میبرند در انجم فرایض جایز است که اگر ذی فرض
داخل ایشان نشود ایشان تنها نصف نمی برند فرض ذی فرض
میشود چنانکه اولاد ذکور ذی فرض نیستند چون اناث داخل
ایشان میشود مال را للذکر مثل حظ الانثیین میبرند و همچنین
پدر تنها ذی فرض نیست چون با ولد جمع میشود مع وافقت ولد
فرض میشود و قس علی هذا در بیان اجتماع دو فرض با یکدیگر بدانکه
نصف با هشت جمع میشود و اجتماع نصف با نصف چنانکه
فوت شود زنی و بگذارد یک خواهر از طرف پدر و مادر یا پدر و
خاصه و شوهر فرض شوهر نصف است و از خواهر نصف ارث

نصف

تصحیح است نصیب شوهر نصیب خواهر دوم اجتماع نصف با ربع چنانکه
فوت شود زنی و بگذارد شوهری و یک دختر فرض دختر یک نصف
و فرض شوهر ربع اصل فریضه ایشان ۴ است نصیب شوهر ربع
نصیب دختر نصف فرضا ردا سیم اجتماع نصف با ثلث چنانکه فوت
شود زنی و بگذارد شوهری و مادری نصیب مادر ثلث است
و نصیب شوهر نصف و اقل عددی که نصف و ثلث داشته باشد شش است
نصیب شوهر نصف نصیب مادر فرضا ام اجتماع است با ثمن چنانکه
بوده باشد میت را زنی و یک دختر نصیب زن ثمن است و نصیب
دختر نصف در این صورت از هشت سهم منقسم میگردد نصیب زن
نصیب دختر نصف فرضا ه اجتماع نصف است با ثلثان صحیح است
اما بیرون نمی آید هرگاه بگذارد متوفی شوهر و دو خواهر پدر و مادری
از جانب مادر و پدر فرض شوهر نصف و فرض خواهران ثلثان اقل
عددی که نصف و ثلثان داشته باشد شش است نصیب شوهر نصف
نصیب خواهران ثلثان در این صورت نقص بر خواهران لازم آمد
ششم اجتماع نصف است با سدس چنانکه بگذارد متوفی یک دختر
و مادر نصیب دختر نصف است و نصیب مادر سدس

والا عددی

والا عددی که نصف صحیح و سدس داشته باشد شش است بعد از
اخراج نصف و سدس که سه و یک است باقی ماند دو عدد از باقیمانده دختر
و مادر قسمت میشود و فریضه منکسر در مخرج ربع که ۴ است میشود چنانچه
۴ و ۶ توافق به نصف است نصف احدهما را در دیگری ضرب میکنیم دوازده
حاصل شد نصیب مادر فرضا ردا نصیب دختر فرضا ردا و در ربع جمع
میشود با سدس و ثمن و با ربع ممتنع است و وجه امتناع آنست که ربع نصیب
زوج است با عدم ولد و ثمن نصیب زوجه است با وجود ولد لازم می آید که
یک شخص هم ولد داشته باشد و هم نداشته باشد و با ربع که ممتنع است وجه آنست
که ربع نصیب زوج است با ولد و نصیب زوجه است با ولد بعد دیگر آنکه
نصیب زوجه است با ولد خواه یکی باشد یا بیشتر اما اجتماع ربع با ثلثان
آنست که فوت شود شخصی و بگذارد زنی و دو خواهر از جانب پدر و مادر
یا پدر تنها فرض زن ربع است و فرض خواهران ثلثان چنانکه مخرج ربع
و ثلث با هم مباین است ضرب کردیم ۳ را در ۴ دوازده حاصل شد بعد از اخراج ربع
که سه است و ثلثان که ۸ است یکی باقی ماند برد و منکسر بود ضرب نمودیم
دو را در دوازده ۲۴ حاصل شد تقسیم نمودیم نصیب زن ربع نصیب
خواهران ثلثان فرضا ردا و اجتماع ربع با ثلث چنانکه فوت شود شخصی
و بگذارد زنی و مادری نصیب زن ربع است و نصیب مادر ثلث چنانکه مخرج
ربع و ثلث متباین است ضرب کردیم سه را در چهار دوازده حاصل شد بعد
از اخراج ربع که سه است و ثلثان که ... است یکی باقی ماند و منکسر
ضرب کردیم دو را در دوازده ۲۴ حاصل شد تقسیم یافت بدین وجه است
نصیب زن ربع نصیب خواهران ثلثان فرضا ردا و اجتماع ربع با ثلث

چنانکه فوت شود شخصی و بگذارد زن خود و مادر پس نصیب زن ربع است
و نصیب مادر ثلث پس مخرج ربع و ثلث متباین است ضرب کردیم سه را
در چهار دوازده حاصل شد نصیب زن ربع و نصیب مادر ثلث فرض ایشان داده
و اجتماع ربع با سدس چنانکه بگذارد متوفی زن و واحد از کلاله ام خواه مذکر باشد
و خواه مونث و نصیب زن ربع و نصیب کلاله ام سدس پس مخرج ربع و
سدس متوافق بنصف است ضرب کردیم نصف احدهما را در دیگری چنانکه ضرب
کردیم دو را در شش دوازده حاصل شد و در سه نیز دوازده میشود نصیب زن
ربع و نصیب کلاله مادر فرض ایشان داده و ثمن جمع میشود با ثلثان و ثلث
با ثمن و ثلث ممتنع است و وجه امتناع ثمن با ثمن ظاهر است اما وجه امتناع
ثمن با ثلث آنست که نصیب زن ثمن است با وجود ولد و ثلث نصیب مادر است
با عدم ولد اما اجتماع ثمن با ثلثان چنانست که هرگاه فوت شود شخصی
و بگذارد زن خود و دختر یا بیشتر نصیب زن ثمن است و نصیب دو دختر
ثلثان پس مخرج ثلث و ثمن متباین است ضرب کردیم سه را در هشت بیست و
چهار حاصل شد بعد از اخراج ثمن و ثلثان که ۲۱ است هیچ عدد باقی
نماند چون صحیحا بر دختران قسمت نمیشد و فریضه منکسر شد مخرج نصف
یکی را ضرب کردیم در ۲۴ ۴۸ حاصل آمد نصیب زن ثمن
نصیب دختران ثلثان فرض ایشان ۳۲ داده اجتماع ثمن با سدس چنانکه اگر
بگذارد متوفی زن و پدر و یکی از فرزند پدر سدس و فرض زن ثمن
پس مخرج ثمن و سدس متوافق بنصف است ضرب کردیم نصف احدهما
در دیگری ۲۴ حاصل گردید و نصیب زن ثمن
نصیب پدر سدس نصیب ولد ثلثان جمع میشود با ثلث و سدس و با

ثلثان

ثلثان ممتنع است و وجه امتناع زیرا که ثلثان فرض دو خواهر است که از
جانب پدر یا مادر باشند یا پدر با عدم ولد و فرض ثلث است هرگاه مونث
باشد از آن بیشتر لازم میاید که دو دختر و دو خواهر با یکدیگر میراث
برند اما اجتماع ثلثان با ثلث چنانکه فوت شود شخصی و بگذارد دو اخوه
از جانب پدر و مادر یا پدر و دو اخوه از جانب مادر فرض اخوه مادری
ثلث است و فرض اخوه پدری ثلثان از اعداد که ثلث و ثلثان داشته
باشد سه است ثلث از آن دادیم به اخوه مادری و بر ایشان چون صحیحا
منقسم نمیشد فریضه منکسر میگردید مخرج نصف ضرب کردیم در ۳ دادن
۶ حاصل شد نصیب اخوه مادر ثلث نصیب اخوه پدر اما اجتماع ثلثان
با سدس چنانکه بوده باشد میت را دو اخوه از جانب پدر و یک کلاله
ام سدس فرض کلاله ام است و فرض اخوه پدری ثلثان اصل فریضه
ایشان ۶ است بعد از اخراج سدس و ثلثان باقی ماند یکی عدد بر دو
منکسر بود ضرب کردیم دو را در اصل فریضه که ۶ است دوازده حاصل
شد و للام سدس اخوه پدری ثلثان فرض ایشان را داده و سدس جمع میشود
با سدس مثلا هرگاه فوت شود شخصی و بگذارد پدر و مادر و ولد نصیب
پدر سدس و نصیب مادر سدس اصل فریضه ایشان شش است
نصیب پدر سدس نصیب مادر سدس نصیب ولد

فصل ششم

در ذکر میراث آباء و اولاد با ازواج و در این فصل دوازده بحث است
بحث اول اگر متوفی وارث پدر است لاغیر تمام مال از آن پدر است و
همچنین تمام مال را میبرد هرگاه مادر باشد لاغیر اما ثلث مال را فرض
میبرد و ثلثان دیگر را رد و این مسئله را بسه تصحیح میباید

نصیب مادر ثلث فرضا و ردا و اگر جمع شوند پدر و مادر نصیب مادر ثلث
ترکه است فرضا و تتمه از پدر است قرابةً و مسئله ایشان از سه تصحیح است
نصیب مادر ثلث نصیب پدر قرابةً و اگر مادر را در صورة مفروضه ما
نفی باشد از اخوة آن ۶ تصحیح است نصیب مادر سدس نصیب پدر و
اگر متوفی را پسر است لا غیر تمام ترکه از پسر است و اگر دو پسر یا بیشتر
باشند ترکه میان ایشان بالسویه است چنانکه در قاعده توارث ذکر
کرده شد و اگر متوفی را یک دختر است لا غیر نصف ترکه را فرضا ببرد
و نصف دیگر را ردا اصل فریضه ایشان سه است از دو تصحیح میباید دختر
نصف فرضا و ردا و اگر دو دختر است یا بیشتر ثلثان ترکه از ایشانست
فرضا و ثلث دیگر ردا اصل فریضه ایشان سه است ثلثان فریضه را دو
بدو دختر باقی یکی بر دو منکسر ضرب کردیم دو را در اصل فریضه که
سه است ۶ حاصل شد نصیب دختران ثلثان فرضا و ردا و اگر بوده باشد
متوفی را چند پسر و چند دختر هر پسر را دو دختر تعدیل میباید کرد
عدد رؤس ایشان اصل مسئله است مثلا هرگاه یک ذکر دو دختر ۵ پسر
و ۵ دختر هر پسر را دو دختر تعدیل میباید کرد ۱۵ عدد رؤس ایشان اصل
و میگوئیم مال الشخص پانزده قسمت میشود ده مال پسر بالسویه ۵ مال
دختر بالسویه **بحث دوم** و اگر متوفی را پدر است و یک پسر یا بیشتر
شش بایشان پدر است و تتمه از پسر اصل فریضه شش نصیب پدر سدس
نصیب پسر ۵ هم چنین شش با پسر بود اگر متوفی را مادر باشد و اگر
جمع شوند پدر و مادر با یک پسر یا بیشتر دو سدس از پدر و مادر
و تتمه از پسر نصیب پدر سدس نصیب مادر سدس نصیب پسر ۴

چنین

چنین شش یک از پدر و مادر و تتمه از پسران است چه هنگام که باشند
و آن تتمه را پسران با یکدیگر مساوی قسمت نمایند و اگر بوده باشد متوفی را
پدر و مادر و سه پسر بعد از اخراج سدسان چهار باقی ماند آنرا تا
بر پسران قسمت نمیشود ضرب نمودیم ۳ را در ۶ ۱۸ شد نصیب پدر
سدس نصیب مادر سدس نصیب پسر ۴ و اگر متوفی را یک دختر است
و احد ابوین نصف مال از دختر است فرضا و سدس از احد ابوین تتمه را
دختر و احد ابوین با یکدیگر ارباعا قسمت نمایند در این صورة
اقل عددی که نصف و سدس صحیح است ۶ است بعد از اخراج نصف و سدس
که سه یکی است دو عدد باقی ماند ارباعا بر احد ابوین قسمت نمیشود
منکسر در مخرج خمس ربع بود که ۴ است ضرب نمودیم ۴ را در ۶ توافق نصف
ضرب کردیم نصف احدهما را در دیگری ۱۲ شد نصیب احد
ابوین سدس فرضا و ردا نصیب دختر فرضا و ردا اما سلطان المحققین
نصیر الملة والدین محمد طاب ثراه ترکه را اولا پنج سهم منقسم نموده
یک سهم را با احد ابوین میدهد و سه سهم دیگر را بدختر و اگر
جمع شوند پدر و مادر با یک دختر پدر و مادر را سدسان و فرض دختر
نصف و تتمه یک عدد الثلاثا اخماسا با یکدیگر قسمت نمایند در این
صورة اقل عددی که نصف و سدس داشته باشد ۶ است چون
پدر و مادر را سدسان فریضه که ۲ است و دختر نصف فریضه را که
سه است اخذ نمودند باقی ماند یک عدد اخماسا بر ایشان حصه
نمیشود و فریضه منکسر در مخرج خمس بود ۵ را در ۶ ضرب کردیم
۳۰ حاصل شد نصیب پدر سدس فرضا و ردا نصیب مادر سدس

فرد اردا نصیب دختر فرضا ردا اما خواجه بر پنج قسمت میکند نصیب پدر
نصیب مادر نصیب دختر و اگر زوج یا زوجه منضم شد مادر را مانعی با اربعا
بانه پدر و دختر تتمه تقسیم میشود بعد از اخراج سدسان پدر و مادر و نصف
دختر از اصل فریضه است ۶ ۵ حاصل شد قسمت بدین موجب است نصیب
مادر سدس فرضا ردا نصیب پدر سدس فرضا ردا نصیب دختر فرضا
ردا و اگر جمع شوند پدر و مادر با دو دختر یا بیشتر فرضا پدر و مادر و سدس
سا نست لاغیر و تتمه از دو دختر است مثلا هرگاه بگذارد میت پدر و مادر
و سه دختر اصل فریضه ایشان ۶ است بعد از اخراج سدسان پدر و مادر
۴ باقی ماند بجهت دختران مباینه نصیب و عدد روس ایشان تباین است
ضرب کردیم ۳ را در ۶ ۱۸ حاصل آمد تقسیم نمودیم نصیب پدر سدس
نصیب مادر سدس نصیب دختران ثلثان اما اگر بوده باشد احد ابوین با
دو دختر سدس مرکه از احد ابوین است و ثلثان از دختران و تتمه میان
احد ابوین و دختران اخماسا قسمت میشود مثلا اگر فوت شود شخصی
و بگذارد احد ابوین و دو دختر اصل فریضه شش است بعد از اخراج سدس
و ثلثان که پنج است باقی ماند یک عدد چون مباینه ایشان اخماسا است تقسیم
نمیکرد بد ضرب کردیم ۵ را در ۶ ۳۰ حاصل شد تقسیم بدین موجب نصیب
احد ابوین سدس فرضا و ردا نصیب دختران ثلثان فرضا ردا اما الرق
خواجه این پنج سهم نصیب پدر نصیب دختران و اگر میت را سه دختر
و احد ابوین با اصل فریضه ایشان از ۶ سدس را از احد ابوین و ثلثان از
سه دختر بیاشد مباینه نصیب عدد روس ایشان که سه است تباین است
ضرب نمودیم عدد روس ایشان که سه در اصل فریضه ۱۸ حاصل شد

نصف ۳

بعد از اخراج

بعد از اخراج سدس و ثلثان که ۱۲ است عدد باقی ماند اخماسا با آنچه
احد ابوین و دختران منقسم نمیکرد بد ضرب نمودیم ۵ را در ۱۸ نود
حاصل شد نصیب پدر سدس فرضا ردا نصیب دختران ثلثان فرضا
ردا خواجه این پانزده سهم منقسم نمیکرد بد نصیب پدر و نصیب دختران
خواجه در رسائل و در فصل و اندهم مفصلا ذکر خواهد شد اگر جمع
شوند چند پسر و چند دختر با پدر و مادر یا احدهما هرگاه اینها
و مادر و شش را برکه را اخذ مینمایند و تتمه دیگر را پسر و دختر
و دختر یکصد تقسیم مینمایند اگر بعد از اخراج سدس یا سدسان تتمه
بر ایشان منقسم گردید فبها والا عدد روس ایشان را بدان نوع که
مذکور شد در صورت تقدیم کرده در اصل فریضه ضرب باید نمود و اگر
مباینه نصیب و عدد روس تباین باشد و الا جزء وفق عدد روس را در اصل
فریضه ضرب باید کرد تا عدد صحیح بهم رسد مثلا اگر فوت شود شخصی
و بگذارد پدر و مادر و سه پسر و سه دختر پسر را دو دختر تقدیر میکنیم
عدد روس ایشان ۹ شد و اصل فریضه ایشان شش است بعد از
اخراج سدسان پدر و مادر باقی ماند چهار عدد نسبت بنا نوزده
توافق ربع بود ضرب کردیم ربع را در اصل فریضه که ۶ است ۲۴
حاصل شد قسمت نمودیم نصیب پدر سدس نصیب مادر سدس نصیب
دختر با السویه نصیب پسر با السویه و اگر بگذارد متوفی احد ابوین
و سه پسر و سه دختر اصل فریضه ۶ است سدس فریضه را که یکی است
با احد ابوین دادیم باقی ماند پنج عدد که نصیب اولاد است و عدد روس
ایشان ۹ است ضرب نمودیم ۹ را در ۶ ۵۴ حاصل شد نصیب

کرم است ۳

پدر پس نصیب پسر بالسویه نصف غیر بالسویه **بحث سیم** هرگاه
جمع شود احد ابوین با زوج یا زوجه هریک از زوج و زوجه نصیب بالای
یعنی اعلی خود را اخذ میکنند از ترکه و تتمه را احد ابوین چنانکه بگذارد
متوفی زن خود را پدر اصل فریضه ۴ است نصیب زن ربع نصیب پدر
و اگر فوت شود زنی و بگذارد پدر و شوهری فریضه ایشان از دو منقسم
میگردد نصف شوهر نصیب پدر و اما اگر احد ابوین مادر باشد ثلث
ترکه از فریضه تتمه را چنانکه فوت شود شخصی بگذارد زنی و مادری
فرض مادر ثلث و فرض زن ربع میباشد مخرج ثلث و ربع با این است
ضرب نمودیم ۳ را در ۴ ۱۲ حاصل شد نصیب زن ربع نصیب مادر
فرضا ردا و اگر فوت شود شخصی و بگذارد مادری و شوهری نصیب
مادر ثلث و نصیب شوهر نصف میانه مخرجین ایشان تباین است ضرب
کردیم دو را در سه ۶ حاصل شد نصیب شوهر نصف نصیب مادر ثلث
فرضا و ردا و اگر جمع شوند پدر و مادر و واحد زوجین اخذ مینماید
احد زوجین نصیب اعلی خود را مادر ثلث اصل مال را با عدم حجب از اخوة
و سدس اصل مال را با وجود اخوة و تتمه دیگر خواه اخوات مادر را منع
کنند و خواه نکنند که رد و صورت ازید داشت فرایضی چنانکه فوت شود
شخصی و بگذارد پدر و مادر غیر ممنوعه و زنی اقل عددی که ثلث و ربع
داشته باشد ۱۲ است اخذ مینماید هریک فرض خود را مادر ثلث نصیب
زن ربع نصیب پدر و اگر مادر ممنوع باشد از اخوة باز از ۱۲ تصحیح
میشود نصیب مادر سدس نصیب زن ربع نصیب پدر فرضا و ردا و اگر
فوت شود زنی و بگذارد پدر و مادر و شوهر را اقل عددی که در او ثلث

و نصف

و نصف داشته باشد ۶ است نصیب مادر ثلث نصیب شوهر نصف نصیب
پدر فرضا ردا و اگر مادر ممنوع باشد در این صورة باز از ۶ تصحیح میباشد نصیب
شوهر نصف نصیب مادر سدس نصیب پدر فرضا ردا **بحث چهارم** اگر
بوده باشد میت را با احد زوجین پدر و مادر و پسر یا بیشتر هر یک
از پدر و مادر سدس ترکه را اخذ میکنند و احد زوجین نصیب ادنی خود را
میبرد و باقی از پسر است و اگر بیشتر بوده باشد بالسویه تقسیم می
کنند احد زوجین نصیب ادنی را میبرد و باقی از پسر است و اگر
مثلا اگر بگذارد متوفی پدر و مادر و شوهر و پسر نصیب شوهر
ربع و نصیب ابوین سدسان و میانه مخرج ربع و سدس توافق به
نصف است نصف احدهما را در دیگری ضرب نمودیم ۱۲ شد پدر سدس
مادر سدس نصیب شوهر ربع نصیب پسر و اگر فوت شود زنی و بگذارد
پدر و مادر و شوهری اقل عددی که ثلث صحیح و نصف داشته باشد
۶ است و نصیب مادر ثلث نصیب شوهر نصف پدر فرضا و ردا اگر مادر
ممنوع باشد در این صورة باز از ۶ تصحیح است مادر سدس نصیب پدر فرضا و ردا
نصیب شوهر نصف **بحث پنجم** اگر بوده باشد میت را با احد زوجین
پدر و مادر و پسر هر یک از پدر و مادر سدس ترکه را اخذ میکنند و احد
زوجین نصف نصیب را میبرد و باقی از پسر است اگر یکی باشد اگر
بیشتر باشند بالسویه تقسیم میکنند مثلا اگر بگذارد متوفی پدر و مادر و شوهر
و پسر نصیب شوهر ربع و نصیب ابوین سدسان میانه مخرج ربع
و سدس توافق بنصف است نصف احدهما را در دیگری ضرب کردیم ۱۲
۱۲ شد نصیب پدر سدس نصیب مادر سدس نصیب شوهر نصیب

پس ترابه واگر ترابه بگذارد مثل تنی و پدر و مادر و پسری فرض زنان ثمن است و فرض پدر و مادر سدسان میانه مخرج ثمن و سدس توافق بنصف است نصف احدهما را ضرب کردیم ۲۴ حاصل شد نصیب پدر سدس نصیب مادر سدس نصیب زن ثمن نصیب ترابه واگر بوده باشد متوفی را یک دختر و پدر و مادر و احد زوجین نصیب احد زوجین اگر زوجه است ثمن است و اگر زوج است ربع و نصیب پدر و مادر سدسان و نصیب دختر نصف دیگر میانه ابوین و دختر اخماسا قسمت میکنند مثلا متوفی را پدر و بنت و مادر و زن و دختر ... عددی که نصف و ثمن و سدس داشته باشد ۲۴ است بعد از اخراج ثمن و سدسان که ۳ و ۴ و ۱۳ است یکعدد باقی ماند اخماسا بر پدر و مادر و دختر قسمت نمیشد ضرب نمودیم ۵ را در اصل فریضه که ۲۴ است ۱۲۰ حاصل شد نصیب مادر سدس فرضا و ردا نصیب زن ثمن نصیب دختر نصف فرضا و ردا اما طریق سلطان المحققین آنست سهم منقسم میشود نصیب پدر و نصیب مادر و نصیب زن و نصیب دختر و اگر در مسئله مفروضه مادر را مانعی باشد از حجب و اخوات بعد از اخراج ثمن و سدسان و نصف سهم را ارباعا بر پدر و دختر قسمت نمائیم اصل فریضه ایشان بیست و چهار است بعد از اخراج فرض مادر که ۴ است و از پدر که ۴ است و از زوجه که سه است و از دختر که ۱۲ است یکعدد باقی ماند بر پدر و دختر ارباعا منقسم نمیشود ضرب نمودیم ۴ در ۲۴ و ۹۶ حاصل شد پدر سدس فرضا و ردا نصیب مادر سدس فرضا و ردا نصیب زن ثمن نصف نصیب دختر ردا و اگر بوده باشد متوفی را احد ابوین و زن و

مثال

و بنت دختر فرض زن ثمن و فرض احد ابوین سدس و فرض دختر نصف میانه مخرج ثمن و سدس توافق بنصف است ضرب نمودیم نصف احدهما را در دیگری ۲۴ حاصل شد بعد از اخراج سدس و ثمن و نصف که ۴ و ۳ و ۱۲ است باقی ماند ۵ چهار سهم را باعاً بر پدر و دختر منقسم نمائیم منقسم میگردد بر فریضه منکسر و مخرج ربع بود ضرب کردیم ۴ را در ۲۴ و ۹۶ حاصل شد نصیب احد ابوین سدس فرضا و ردا نصیب زن ثمن نصیب دختر نصف فرضا و ردا اما بطریق خواجه از ۲۴ سهم منقسم میگردد نصیب احد ابوین سدس فرضا و ردا نصیب دختر نصیب زن ثمن و اگر بوده باشد میت را ابوین و دختر و شوهر نصیب احد ابوین سدسانست و نصیب شوهر ربع میانه مخرج ربع و سدس توافق بنصف است ضرب نمودیم نصف احدهما را در دیگری ۱۲ حاصل شد پدر سدس نصیب مادر سدس نصیب شوهر ربع نصیب دختر نصف در این صورت نقص بر دختر لازم آید و اگر بوده باشد احد ابوین و شوهر و دختر اقل عددی که ربع و سدس داشته باشد ۱۲ است بعد از اخراج ربع و سدس و نصف که ۳ و ۲ و ۶ است یکعدد باقی ماند اربا عا بر پدر و دختر منقسم میگردد ضرب کردیم ۴ را در اصل فریضه که ۱۲ است ۴۸ حاصل شد نصیب احد ابوین فرضا و ردا نصیب شوهر ربع دختر نصف فرضا و ردا اما طریق خواجه از ۱۲ سهم منقسم میگردد احد ابوین نصیب شوهر ربع نصیب دختر اگر جمع شوند پدر و مادر و احد زوجین و دو دختر یا بیشتر نصیب احد ابوین سدسان لا غیر و احد زوجین است نصیب از دو باقی بعد

ذلك ان دختران است بالسویه مثلا اگر بگذارد متوفی پدر و مادر و دو دختر
اقل عددی که ثمن و سدس داشته باشد بیست و چهار است بعد از اخراج ثمن
و سدسان باقی ماند ۱۳ بر دو دختر صحیحا منقسم نمیشود پس مخرج نصف
ضرب کردیم ۲ را در اصل فریضه که ۲۴ است ۴۸ حاصل شد نصیب پدر
سدس نصیب مادر سدس نصیب زن ثمن نصیب دختران ثلثان
نقص بر دختران لازم آمده و اگر بوده باشد متوفی را شوهر و پدر و
مادر و دو دختر پس اقل عددی که ربع و سدس داشته باشد ۱۲ است
بعد از اخراج ربع و سدس که ۳ و چهار است ۵ باقی ماند بر دختران
۵ بر دو منکسر بود ضرب کردیم دو را در اصل فریضه که ۱۲ است ۲۴ حاصل
شد نصیب پدر سدس نصیب مادر سدس نصیب شوهر ربع نصیب
دختران نقص بر دختران لازم آمد و اگر بگذارد متوفی اخیافی و زن
و دو دختر فرض اخیافی سدس است و فرض زن ثمن و فرض دختران
ثلثان و نقص بر دختران و اخیافی ناچار میشود مثلا اگر متوفی را
دو دختر باشد و زن و اخیافی اقل عددی که سدس و ثمن داشته باشد
۲۴ است بعد از اخراج سدس و ثمن و ثلثان که ۴ و ۳ و ۱۶ است باقی ماند
در عدد ... اخیافی و دختران ... ضرب کردیم
۵ را در ۲۴ ۱۲۰ حاصل شد پدر سدس فرضا زن ثمن دختران فرضا
... آنچه سهم ... نصیب پدر نصیب
دو دختر نصیب زن و اگر بگذارد میت شوهری و اخیافی و دو دختر
نصیب اخیافی سدس است و نصیب شوهر ربع و ثمن از دختران است
نقص بر ایشان لازم است مثلا اگر متوفی را دو دختر و اخیافی و شوهر

بنتد اصل فریضه ۱۲ است بعد از اخراج ربع و سدس که ۲ و ۳ است باقی
ماند ۵ عدد ۵ بر دو منکسر بود ضرب نمودیم دو را در اصل فریضه
۲۴ حاصل شد نصیب پدر سدس شوهر ربع نصیب دختران ثلثان
و اگر جمع شوند پدر یا جد با اولاد ذکور و اناث هر چند
که باشند پدر و مادر سدس ... واحد ...
نصیب ... و اگر زوجه است ثمن و اگر زوج است ربع و ثمن از اولاد
ذکور و اناث و ایشان بدین نوع تقسیم مینمایند مذکر و مونث و
بحصه بعد از اخراج ... صاحبان فرض بر اولاد تقسیم کرده ... المراد
و الا ... که مذکور ذکر کرده ... خلاف ...
مثلا اگر بگذارد متوفی پدر و مادر و دختر و پسر ... نصیب
پدر و مادر سدسان است و نصیب زن ثمن ... سدس و ثمن که ۴
و ۳ است ... اصل ضرب کردیم در ...
۲۴ شد بعد از اخراج ثمن و سدسان که ۳ و ۸ است ۱۳ باقی ماند چون
... پسر و دختر منقسم نمیشود ... ضرب کردیم ۳ در ۲۴ ۷۲ حاصل
شد نصیب پدر سدس نصیب مادر سدس نصیب زن ثمن نصیب
دختر و اگر بوده باشد متوفی را شوهر و پدر و مادر و ... پسر و دختر اقل
عددی که ربع و سدس داشته باشد ۱۲ است بعد از اخراج ربع و سدسان
که ۳ و ۴ است باقی ماند عدد ... که ... است ...
که نصیب ایشان ... ضرب نمودیم ۳ را در ۱۲ ۳۶ حاصل شد
نصیب پدر سدس نصیب مادر سدس نصیب شوهر ربع پسر دو حصه
دختر یک حصه و اگر بگذارد متوفی اخیافی و احد ... و ... و ...

ذکور و اناث احد ابوین سدس برند و واحد زوجین نصیب خود را
تتمه از اولاد للذکر مثل حظ الانثیین مثاله اگر فوت شود زنی و بگذارد احد
ابوین و شوهر و یک پسر و سه دختر نصیب شوهر ربع و نصیب احد
ابوین سدس میانه مخرج ربع و سدس توافق بنصف است ضرب کردیم نصف
احدهما را در دیگری ۱۲ حاصل کردید بعد از اخراج ربع و سدس ۷ باقی
ماند میانه ۷ و نصیب عدد رؤس اولاد تباین است ضرب کردیم ۵ را
در اصل فریضه که ۱۲ است ۶۰ حاصل شد نصیب شوهر ربع نصیب ۳
دختر نصیب احد ابوین سدس نصیب یک پسر و اگر بوده باشد متوفی را
زنی و احد ابوین و یک پسر و سه دختر اقل عددی که ثمن و سدس داشته باشد
۲۴ است بعد از اخراج ثمن و سدس که ۳ و ۴ است ۱۷ باقی ماند چون عدد
رؤس اولاد ۵ است و نصیب ایشان ۱۷ میانه ایشان تباین است ۵ را در
اصل فریضه که ۲۴ است ۱۲۰ حاصل شد احد ابوین سدس نصیب زن ثمن یک
پسر نصیب ۳ دختر اگر جمع شود با زوج یا زوجه اولاد ذکور
و اناث اخذ نمایند زوج و زوجه نصیب خود و باقی را اگر زوج است
ربع و اگر زوجه است ثمن و تتمه بعد از آن اولاد است بالسویه اگر همه ذکور
یا همه مونث است اگر یکی یا نصف ذکر از زوجه فرضا اگر بعضا بالثلثان
ذکر را فرضا میبرند و تتمه را قسمت بدین طریق نمودن قاعده بسیار است
چنانکه بر ما ملاحظه است اگر جمع شوند مذکر و مونث بعد از اخراج ثمن اگر
زوجه است ربع و اگر زوج است تتمه را اولاد للذکر مثل حظ الانثیین قسمت
مینمایند چون اگر تتمه منقسم شود بر ایشان فبها المطلوب و الا بدین طریق که مذکور
شد مثله اگر بگذارد متوفی زنی و چهار پسر اصل فریضه ۸ است بعد از اخراج

ثمن ۷ باقی ماند میان ۷ و ۴ تباین بود ضرب کردیم چهار را بواسطه در اصل فریضه که
۸ است ۳۲ سهم حاصل شد نصیب زن ثمن نصیب ۴ پسر بالسویه و اگر بگذارد
میت شوهری و چهار پسر اصل فریضه ۴ است بعد از اخراج ربع ۳ باقی
ماند میان ۳ و ۴ پسر منقسم نمیکردید ضرب کردیم عدد رؤس ایشان را در اصل
فریضه که ۴ است ۱۶ شد شوهر ربع ۴ پسر بالسویه و اگر بگذارد متوفی
زنی و یک دختر اقل عددی که نصف و ثمن داشته باشد ۸ است نصیب زن
ثمن نصیب دختر نصف فرضا و ردا و اگر بگذارد میت شوهر و یک دختر اصل فریضه
۴ است نصیب شوهر ربع نصیب دختر نصف فرضا و ردا و اگر
بوده باشد متوفی را دو دختر و زنی اقل عددی که ثلثان و ثمن داشته باشد
۲۴ است بعد از اخراج ثمن و ثلثان بر دو دختر منقسم نمیکردید منکسر
در مخرج نصف بود ضرب کردیم دو را در ۲۴ ۴۸ حاصل شد نصیب زن
ثمن نصیب دختران ثلثان فرضا و ردا و بطریق اختصار ۲۴ صحیح است و اگر
بگذارد میت دو دختر با شوهر نصیب شوهر ربع و از دختران
ثلثان اقل عددی که ربع و ثلثان داشته باشد ۱۲ است بعد از اخراج ربع
که ۳ است و ثلثان که هشت است یک عدد باقی ماند چون فریضه منکسر
در مخرج نصف بود ضرب کردیم دو را در دوازده ۲۴ حاصل شد نصیب شوهر
ربع نصیب دختران ثلثان فرضا و ردا اما بطریق اختصار از ۸ سهم
منقسم میشود و اگر بگذارد میت زنی و یک دختر و یک پسر بعد از اخراج
ثمن زوجه ۷ باقی ماند چون فریضه ثلاثا بین یک پسر و دو دختر منقسم
نمیکردید ۳ ضرب کردیم ضرب عدد ۳ در ۸ ۲۴ حاصل شد نصیب
زن ثمن نصیب پسر نصیب دختر نوزده اقل عدد و با وضع اقل اخذ

بحث قاعده توارث هر طبقه را چون جمله مفروض داشت ومثالی بران نقل
نموده وبعد ذلک قواعد این مبحث را بیان نموده جداول بران ترتیب
داد چون فرض در شد متوفی از اولاد غیر متناهی بود و هر اولاد عددی را
که اختیار میشود نتوان جمیع بدرج کلام مناسب پس ناچار بعدد معلوم آن
است اکتفا در چند صفحه جداول مذکوره را خانه در عرض ده خانه
در طول نقش نموده ودر هر خانه از آن در خطا ورثه متوفی نموده است
بعدد رؤس ایشان بسیاهی در آن خانه نوشت ومخرج اصل فریضه
ایشان که از فرض اقل اثنی عشر بران عمل نموده بود و نیز اگر صحیحا بود ورثه
منقسم میشدا آن عدد را بسرخی در ابتدای آن خانه بر فوق حروف نقش نموده
حصه هر یک از ایشان را بسرخی در تحت اسامی ایشان نوشت والا
که اصل فریضه بر ایشان صحیحا منقسم نمیکردید اصل فریضه را بر فوق
ورثه بسیاهی نقش نموده وآن عدد را که دو و منکسر کردیده بود
در تحت ورثه در اول خانه بسیاهی نقش نموده وانقدر را در اصل فریضه
ضرب کرده مخرج بر فوق اصل فریضه ومخرج کسر کشیده حاصل ضرب را
بسرخی در ابتدای خانه نوشت وحصه هر یک از ورثه در تحت اسامی
ایشان بسرخی نوشت اگر صحیحا منقسم میکردید والا که منقسم نمیشد
جاسطر رد ایلتی با تماسخ بینهم منکسر میکردید حاصل دوم را نیز
بسیاهی بر بالای اصل فریضه نقش نموده وان مخرج کسر ثانی را در
وی منکسر کردیده بود بسرخی در تحت خانه بعد از مخرج کسر اول
که بسیاهی نوشته بود خط بر فوق هر دو کشیده حاصل ضرب را در
ابتدای خانه بسرخی نوشته شد منها حصه هر یک همانست بعد از آن

حصه هر یک از ورثه را از منها ی فریضه فرضا ورد ابره رد او نقصانا جمیعا
و فرو انوشت بعضی از قواعد خاصه را در رسایل زوجیت در جدول علی
حده در جنب جدول مندرج نموده و چون جداول مذکوره مکرر واقع شده
بود بعضی از مکرران را انداخته صفحه سه صد و شصت و شش جدول
از ورثان اکتفا نموده نقش کرده شده بطریق تقسیم بر ابتدای صفحه
و جدول شرح ان صفحه نوشته شده والله اعلم بالصواب

جداول پدر با اولاد ذکور ...	... مطلقا ...	جداول پدر با اولاد ذکور و دو زن / جداول اگر شوی تقسیم حسب بنات		وارثات تقسیم حسب بنت ... جای پدر فرض مادر و مطلق علاوه ندارد
جداول پدر با اولاد ذکور تقسیم حسب بنت / پدر پسر / ۱ ۵	جداول پدر مادر با اولاد / ۱۲ / پدر ۶ دو حصه / ۹ / ۲	اناث تقسیم / ۴ / پدر دو حصه / ۱ ۳	حسب بنت / ۵ / پدر مادر / ۱ ۱	وطلاق ندارد / ۳ / پدر مادر دو حصه / ۶۶ ۱۸
۶ ۱۳ / پدر ۲ پسر / ۲ ۲				

جداول پدر با اولاد ذکور و در ربع اول اگر با سید فرض ... بقسم حسبت و مطلق علاقه ندارد	و اناث بقسم حسبت ... در شش ... علاقه ندارد	جداول پدر با اولاد اناث بقسم تعلق خواص ... و اگر با سید فرض ... مادر شش ...	جداول پدر با مادر و اولاد ذکور بقسم حسبت و علاقه ندارد	جداول پدر با مادر با اولاد اناث بقسم حسبت و علاقه ندارد
پدر پسر	پدر دختر ۲	پدر دختر	پدر مادر پسر	پدر مادر دختر
پدر ۲ پسر ۲	پدر ۲ دختر ۵	پدر ۲ دختر	پدر مادر ۲ پسر	پدر مادر ۲ دختر
پدر ۳ پسر ۳	پدر ۳ دختر ۳	پدر ۳ دختر ۳	پدر مادر ۳ پسر ۳	پدر مادر ۳ دختر ۳
پدر ۴ دختر ۴	پدر ۴ دختر ۵	پدر ۴ دختر	پدر مادر ۴ پسر	پدر مادر ۴ دختر
پدر ۵ پسر	پدر ۵ دختر ۵	پدر ۵ دختر ۵	پدر مادر ۵ پسر ۵	پدر مادر ۵ دختر ۵
پدر ۶ پسر ۶	پدر ۶ دختر ۳	پدر ۶ دختر ۳	پدر مادر ۶ پسر	پدر مادر ۶ دختر ۳

جداول پدر با	اولاد ذکور بقسم حسبت علاقه ندارد و	مطلق علاقه ندارد حجب مادر را	و اگر با سید فرض و فاضل ...	در شش ... والله اعلم
پدر پسر و دختر	پدر ۲ پسر و دختر	پدر ۳ پسر و دختر	پدر ۴ پسر و دختر ۹	پدر ۵ پسر و دختر ۱۱
پدر پسر ۲ دختر ۶	پدر ۲ پسر ۲ دختر ۶	پدر ۳ پسر ۲ دختر ۱ ۳ ۱۰/۹	پدر ۴ پسر ۲ دختر ۱ ۴ ۶/۱۰	۷۲ پدر ۵ پسر ۲ دختر ۱۲ ۵ ۲/۱۴
پدر پسر ۳ دختر ۱ ۲ ۳	۴۲ پدر ۲ پسر ۳ دختر ۲ ۲ ۵/۷	۵۴ پدر ۳ پسر ۳ دختر ۹ ۳ ۱۵	۶۶ پدر ۴ پسر ۳ دختر ۱۱ ۴ ۱۵/۱۱	۷۸ پدر ۵ پسر ۳ دختر ۱۳ ۵ ۱۵/۱۲
۳۶ پدر پسر ۴ دختر ۶ ۱ ۴/۶	۴۸ پدر ۲ پسر ۴ دختر ۸ ۲ ۹	۱۲ پدر ۳ پسر ۴ دختر ۲ ۶ ۴/۲	۷۲ پدر ۴ پسر ۴ دختر ۱۳ ۴ ۲/۱۳	۸۴ پدر ۵ پسر ۴ دختر ۱۴ ۵ ۲/۱۴
۴۲ پدر پسر ۵ دختر ۷ ۱ ۲۵/۷	۶۶ پدر ۲ پسر ۵ دختر ۱۱ ۲ ۲۵/۹	۷۸ پدر ۳ پسر ۵ دختر ۱۳ ۳ ۳۵/۱۱	۹۲ پدر ۴ پسر ۵ دختر ۱۲ ۴ ۲۵/۱۳	۱۹ پدر ۵ پسر ۵ دختر ۳ ۱ ۵/۴
۴۸ پدر پسر ۶ دختر ۸ ۱ ۳/۹	۱۲ پدر ۲ پسر ۶ دختر ۲ ۳ ۳/۲	۷۲ پدر ۳ پسر ۶ دختر ۱۲ ۳ ۳/۱۲	۸۴ پدر ۴ پسر ۶ دختر ۱۴ ۴ ۳/۱۴	۹۶ پدر ۵ پسر ۶ دختر ۱۶ ۵ ۳/۱۶

جداول پدر و مادر	با اولاد ذکور و اناث	حجب مادر دختر بنت	والله اعلم	بالصواب
۶ ۱۶ پدر مادر ۳ ۳ پسر دختر ۹ ۳/ ۴	۶ ۲۳ پدر مادر ۵ ۵ ۲ پسر ۵ دختر ۱۶۴ ۳	۶ ۴۲ پدر مادر ۷ ۷ ۲ پسر دختر ۲۴ ۷ ۴	۶ ۵۴ پدر مادر ۹ ۹ ۴ پسر ۹ دختر ۳۲ ۴	۶ ۶۶ پدر مادر ۱۱ ۱۱ ۵ پسر دختر ۳۰ ۱۱ ۴
۶ پدر مادر ۱ ۱ پسر ۲ دختر ۲ ۲	۶ ۱۸ پدر مادر ۲ پسر ۲ دختر ۹ ۳ ۴	۶ ۱۲ پدر مادر ۲ ۲ ۳ پسر ۲ دختر ۶ ۲ ۳	۶ ۲۳ پدر مادر ۴ پسر ۲ دختر ۱۶ ۵ ۴	۶ ۱۹ پدر مادر ۳ ۳ ۵ پسر دختر ۱۰ ۳/ ۲
۶ ۳۰ پدر مادر ۵ ۵ پسر ۳ دختر ۶ ۱۴ ۵	۶ ۴۲ پدر مادر ۷ ۷ ۲ پسر ۳ دختر ۱۶ ۱۴ ۷	۶ ۵۴ پدر مادر ۹ ۹ ۲ پسر ۳ دختر ۲۴ ۱۲ ۹	۶ ۶۶ پدر مادر ۱۱ ۱۱ ۴ پسر ۳ دختر ۳۲ ۱۲ ۹	۶ ۷۶ پدر مادر ۱۳ ۱۳ ۵ پسر ۳ دختر ۴۰ ۱۲ ۱۳/
۶ ۱۶ پدر مادر ۳ ۳ ۴ پسر ۴ دختر ۹ ۴ ۳/	۶ پدر مادر ۷ ۷ ۵ پسر ۴ دختر ۹ ۴	۶ ۱۹ پدر مادر ۳ ۳ پسر ۴ دختر ۴ ۳ ۹	۶ ۱۲ پدر مادر ۳ ۳ ۲ پسر ۴ دختر ۴ ۴ ۲/	۶ ۳ پدر مادر ۵ ۵ ۳ پسر ۴ دختر ۱۳ ۶ ۵/
۶ ۴۲ پدر مادر ۷ ۷ پسر ۵ دختر ۹ ۴/ ۲	۶ ۵۴ پدر مادر ۹ ۹ ۲ پسر ۵ دختر ۱۶ ۹ ۱۳ ۳۰	۶ ۶۶ پدر مادر ۳ پسر ۵ دختر ۲۴ ۱۱ ۲	۶ ۷۸ پدر مادر ۱۳ ۱۳ ۴ پسر ۵ دختر ۳ ۱۳ ۲	۶ ۹ پدر مادر ۱۵ ۱۵ ۵ پسر ۵ دختر ۴ ۱۵ ۲
۶ ۱۲ پدر مادر ۲ ۲ پسر ۶ دختر ۲ ۲۰/	۶ ۳۰ پدر مادر ۵ ۵ ۲ پسر ۶ دختر ۹ ۵/ ۱۳	۶ ۱۹ پدر مادر ۳ ۳ ۳ پسر ۶ دختر ۶ ۳/	۶ ۴۲ پدر مادر ۷ ۷ ۴ پسر ۶ دختر ۱۶ ۷/ ۱۳	۶ ۲۴ پدر مادر ۴ ۴ ۵ پسر ۶ دختر ۱۰ ۴/ ۴

جداول پدر با دختر و شوهر هم چنانچه مادر و اگر بجای پسر فرض نمایند چنین تقسیم شود	و اگر بجای پسر فرض دختر باشد تقسیم چنین شود و دختر بر دختران ما بقی	جداول پدر با اولاد ذکور و اناث و شوهر اگر بجای پدر	فرض مادر تقسیم	از این جنس است خارجه شمار
۶ ۱۲ پدر پسر ۳ ۲ ۲ شوهر ۳	۴۸ پدر دختر ۲۴ ۸ شوهر ۱۲	۱۲ پدر مادر ۲ ۲ پسر شوهر ۵ ۳	۱۲ ۳۶ پدر پسر ۶ ۱۴ دختر شوهر ۷ ۹	۳ ۶ پدر ۲ پسر ۱۰ ۲۱ دختر شوهر ۷ ۵ ۱۵
۱۲ ۲۴ پدر ۲ پسر ۴ ۱۴ شوهر ۲ ۶	۱۲ ۲۴ پدر ۲ دختر ۴ ۱۲ شوهر ۲ ۶	۱۲ ۲۴ پدر مادر ۴ ۴ ۲ پسر شوهر ۱۰ ۶/۲	۱۲ ۴۸ پدر پسر ۹ ۱۴ ۲ دختر شوهر ۱۴ ۵ ۱۲	۱۲ ۷۲ پدر ۲ پسر ۱۲ ۲۹ ۲ دختر شوهر ۱۴ ۶/ ۱۹
۱۲ ۳۶ پدر ۳ پسر ۶ ۲۱ شوهر ۳/ ۹	۱۲ ۳۶ پدر ۳ دختر ۶ ۲۱ شوهر ۳/ ۹	۱۲ ۳۶ پدر مادر ۶ ۶ ۳ پسر شوهر ۱۵ ۳/ ۹	۱۳ ۶ پدر پسر ۱ ۱۴ ۳ دختر شوهر ۲۱ ۵/ ۱۵	۱۳ پدر ۳ پسر ۳ ۴ ۳ دختر شوهر ۳ ۳
۱۲ ۴۸ پدر ۴ پسر ۹ ۲۹ شوهر ۴/ ۱۲	۱۲ ۴۸ پدر ۴ دختر ۹ ۳۹ شوهر ۴/ ۱۲	۱۲ ۴۸ پدر مادر ۹ ۹ ۴ پسر شوهر ۳۰ ۴/ ۱۲	۱۲ ۷۲ پدر پسر ۱۲ ۱۴ ۴ دختر شوهر ۲۹ ۶/ ۱۹	۱۲ ۹۶ پدر ۴ پسر ۱۶ ۲۹ ۴ دختر شوهر ۲۹ ۶/ ۳۴
۱۲ ۶۰ پدر ۵ پسر ۱۰ ۳۵ شوهر ۵/ ۱۵	۱۲ ۶۰ پدر ۵ دختر ۱ ۳۵ شوهر ۵/ ۱۵	۱۲ پدر مادر ۲ ۲ ۵ پسر شوهر ۵ ۳	۱۲ پدر پسر ۲ ۳ ۵ دختر شوهر ۵ ۳	۱۲ ۱۰۸ پدر ۲ پسر ۱۸ ۲۹ ۵ دختر شوهر ۳۵ ۹/ ۲۷
۱۲ ۷۲ پدر ۶ پسر ۱۲ ۴۲ شوهر ۶/ ۱۸	۱۲ ۷۲ پدر ۶ دختر ۱۲ ۴۲ شوهر ۶/ ۱۸	۱۲ ۷۲ پدر مادر ۱۲ ۱۲ ۶ پسر شوهر ۳۰ ۶/ ۱۹	۱۲ ۹۶ پدر پسر ۱۶ ۱۴ ۶ دختر شوهر ۴۲ ۹/ ۲۴	۱۳ ۱۲ پدر ۲ پسر ۲۵ ۲۹ ۶ دختر شوهر ۴۲ ۳۰

تتمه جداول پدر با اولاد ذکور	ذکور و اناث جداگانه تقسیم	واگر بجای پدر مادر باشد تقسیم چنین است وخلافی ندارد	تقسیم چنین است و خلافی ندارد	ندارد ... جداول پدر مادر
۱۲ پدر ۳ پسر ۲ ۶ دختر شوهر ۳	۱۲ ۱۹ پدر ۴ پسر ۵۶ ۱۱۲ دختر شوهر ۱۰ ۹/ ۲۷	۱۲ ۱۴۲ پدر ۵ پسر ۲۲ ۷ دختر شوهر ۷ ۱۱/ ۲۷	۱۲ ۳۶ پدر مادر پسر ۶ ۱۰ دختر شوهر ۵ ۳/ ۹	۱۴ پدر مادر پسر ۲ ۲ ۴ دختر شوهر ۱ ۳
۱۳ ۹۶ پدر سه پسر ۱۶ ۴۲ ۴ دختر شوهر ۱۴ ۹/ ۳۴	۱۲ ۱۲ پدر ۴ پسر ۲ ۵۶ ۲ دختر شوهر ۱۴ ۲/ ۳	۱۲ ۱۴۴ پدر ۵ پسر ۲۴ ۷ ۲ دختر شوهر ۱۴ ۱۲/ ۳۶	۱۲ ۴۷ پدر مادر پسر ۹ ۹ ۳ دو دختر شوهر ۱۰ ۶/ ۱۳	۱۳ ۷۲ پدر مادر ۴ پسر ۱۲ ۱۲ ۳ ۲ دختر شوهر ۳ ۶/ ۱۹
۱۳ ۱۸ پدر ۳ پسر ۳ دختر ۱۶ ۴۲ ۲۱ شوهر ۵/ ۲۷	۱۲ ۱۳۲ پدر ۴ پسر ۲۴ ۵۶ ۳ دختر شوهر ۲۱ ۷/ ۳۳	۱۳ ۱۵۶ پدر سه دختر ۲۶ ۲۱ شوهر ۵ پسر ۳۶ ۱۳/ ۷	۱۲ پدر مادر پسر ۲ ۲ ۳ ۳ دختر شوهر ۳ ۳	۱۳ ۹۶ پدر مادر ۳ پسر ۱۶ ۱۶ ۲ ۳ دختر شوهر ۱۵ ۶/ ۲۱
۱۳ ۱۲ پدر سه پسر ۳ ۴۳ ۴ دختر شوهر ۲۱ ۱۰/ ۳	۱۲ ۱۴۴ پدر ۴ پسر ۲۴ ۵۶ ۴ دختر شوهر ۴ ۱۳/ ۶	۱۳ ۲۴ پدر ۵ پسر ۴ ۳ ۴ دختر شوهر ۴ ۶/ ۶	۳ ۷۲ پدر مادر پسر ۱۲ ۱۲ ۴ ۴ دختر سوهر ۳ ۹/ ۱۸	۱۲ ۹۶ پدر مادر پسر ۱۶ ۱۶ ۲ ۴ دختر شوهر ۳ ۳/ ۳۴
۱۲ ۱۳۲ پدر ۳ پسر ۲۲ ۴۳ ۵ دختر شوهر ۵ ۱۱/ ۳۳	۶ ۱۲ ۵ پدر ۴ پسر ۲۶ ۵۶ ۵ دختر شوهر ۳۵ ۱۴/ ۲۹	۵ ۱۲ ۱۸ پدر ۵ پسر ۳ ۷ ۵ دختر شوهر ۳۵ ۱۵/ ۴۵	۱۲ ۹۴ پدر مادر پسر ۱۴ ۱۴ ۱ ۵ دختر شوهر ۲۵ ۷/ ۳	۱۳ ۱۶ پدر مادر ۴ پسر ۱۹ ۹۱ ۲ ۵ دختر شوهر ۲۵ ۹/ ۲۷
۱۲ ۱۴۴ پدر ۳ پسر ۲۴ ۲۳ ۶ دختر شوهر ۳۴۲ ۱۲/ ۳۳	۱۲ ۲۴ پدر ۴ پسر ۶ دختر شوهر ۶ ۲/ ۶	۶ ۱۲ ۱۹۲ پدر ۵ پسر ۳۲ ۷ ۶ دختر شوهر ۴۳ ۱۶/	۱۲ ۹۶ پدر مادر پسر ۱۶ ۱۶ ۳ ۶ دختر شوهر ۳ ۹/ ۳۴	۱۲ ۱۴ پدر مادر ۴ پسر ۳ ۶ دختر شوهر ۶ ۲/ ۶

جداول پدر و مادر با اولاد / جداول پدر با اولاد	ذکور و اناث شوهر تقسیم / ذکور و اناث و زن	چنین است و خلافی ندارد / اگر بجای پدر مادر	در دفع ... زن ...	... استحکام ...
۲۲ ۹۶ پدر مادر ۵ پسر ۱۳ ۱۴ ۳ دختر شوهر ۲۱ ۷/	۱۲ ۱۶ پدر مادر ۴ پسر ۱۹ ۱۹ ۴ دختر شوهر ۵ ۲/ ۲۷	۱۲ ۱۳۲ پدر مادر ۵ پسر ۲۲ ۲۲ ۵ دختر سوهر ۱۱/ ۳۳	۲۴ پدر پسر زن ۴ ۱۷ ۳	۲۴ ۹۶ پدر دختر زن ۲۱ ۶۳ ۱۲ ۴/
۱۲ ۹۶ پدر مادر ۳ پسر ۱۶ ۱۶ ۳ دو دختر شوهر ۹/ ۳۴	۱۲ ۲۴ پدر مادر چهار پسر ۴ ۴ دو دختر شوهر ۳ ۲/	۱۲ ۱۴۴ پدر مادر ۵ پسر ۲۴ ۲۴ ۵ ۲ دختر شوهر ۱۲/ ۳۶	۲۴ ۴۹ پدر ۷ پسر ۶ ۳۴ زن ۶ ۲/	۲۴ ۱۲ پدر ۲ دختر ۲۱ ۹۴ زن ۱۵ ۵/
۱۲ ۱۸ پدر مادر ۳ پسر ۱۶ ۱۶ ۳ ۳ دختر شوهر ۱۵ ۹/ ۲۷	۱۲ ۱۳۲ پدر مادر ۴ پسر ۲۲ ۲۲ ۴ ۳ دختر شوهر ۱۵ ۱۱/ ۳۳	۱۳ ۱۵۶ پدر مادر ۵ پسر ۲۶ ۲۶ ۵ ۳ دختر شوهر ۱۵ ۱۳/ ۳۹	۲۴ ۷۲ پدر ۳ پسر ۱۲ ۵۱ زن ۹ ۳/	۱۲/ ۳۶ پدر ۳ دختر ۲۵۳ ۳/
۱۲ ۲۴ پدر مادر ۳ پسر ۴ ۴ ۳ ۴ دختر شوهر ۴ ۲/ ۶	۱۲ ۱۴۴ پدر مادر ۴ پسر ۲۴ ۲۴ ۴ ۴ دختر شوهر ۳ ۱۲/ ۳۶	۱۲ ۱۶۸ پدر مادر ۵ پسر ۲۸ ۲۸ ۵ ۴ دختر شوهر ۳ ۱۴/ ۴۲	۲۴ ۹۶ پدر ۴ پسر ۱۲ ۶۹ زن ۱۲ ۴/	۲۴ ۱۲ پدر ۴ دختر ۲۱ ۹۴ زن ۱۵ ۵/
۱۲ ۱۴۴ پدر مادر ۳ پسر ۲۴ ۲۴ ۳ ۵ دختر شوهر ۳۵ ۱۱/ ۳۳	۱۲ ۱۴۶ پدر مادر ۴ پسر ۲۶ ۲۶ ۴ ۵ دختر شوهر ۵ ۳/ ۹	۱۲ ۳۶ پدر مادر ۵ پسر ۶ ۶ ۱۰ ۵ دختر شوهر ۵ ۳/ ۹	۲۴ ۱۲ پدر ۵ پسر ۳ ۹۵ زن ۱۵ ۵/	۲۴ ۶ پدر ۵ دختر ۱۵ ۴۳ زن ۷ ۵/
۷۲ ۱۴۴ پدر مادر ۳ پسر ۲۴ ۲۴ ۳ ۶ دختر شوهر ۳ ۱۲/ ۳۶	۱۶۹ پدر مادر ۴ پسر ۲۹ ۲۹ ۴ ۶ دختر شوهر ۳ ۴۲	۱۲ ۱۹۶ پدر مادر ۵ پسر ۳۲ ۳۲ ۵ ۶ دختر شوهر ۳ ۱۰/ ۳۹	۲۴ ۱۴۴ پدر ۶ پسر ۲۴ ۱۲ زن ۱۶ ۶/	۲۴ ۳۶ پدر ۶ دختر ۶۳ ۲۵۲ زن ۴۵ ۳/

جدول بالا بالاولادات الرجای پدر فضه مادر شود تقسیم جنین است	الرجای پدر دختر فرض تقسیم جنین پسر دختر و فقعی	لا زمری جداول بالا ایله دختر دائمات بالا اوائل الرجای مکینه ما در شوقی تقسیم	جنین ابدا و معلوم بالا آنکه زن بابکن پایپ	بابلا بالا اعلام جنین بالصواب
۳۲ ۶ پدر دختر ۲۱ ۵ زن طرح خواهد ۴	۲۴ پدر مادر ۴۱ ۴ پسر زن ۳ ۱۳	۷۳ ۲۴ پدر دختر ۲۴ ۱۲ پسر زن ۹ ۴ ۱۷	۱۳ ۲۴ پدر ۲ پسر ۲۸ دختر زن ۱۵ ۱۷	۱۰۹ ۲۴ پدر ۳ پسر ۱۲ ۲۸ دختر زن ۲۱ ۱۷
۴ ۶ پدر ۲ دختر ۳۱ ۷ زن ۵	۴۹ ۲۴ پدر مادر ۴ ۴ ۲ پسر زن ۹ ۳ ۲۶	۹۶ ۲۴ پدر پسر ۳۶ ۱۲ ۳ دختر زن ۱۲ ۱۴۴	۱۴۴ ۲۴ پدر ۲ پسر ۶۱ ۲۴ ۲ دختر زن ۳۴ ۶ ۳۳	۱۹۴ ۲۴ پدر ۳ پسر ۱۳ ۳۲ ۲ دختر زن ۳۳ ۱ ۳۴
۱۳ ۹ پدر ۳ دختر ۹۴ ۲۶ زن ۱۵	۷۲ ۲۴ پدر مادر ۱۳ ۱۲ ۳ پسر زن ۹ ۴ ۳۰	۱۲ ۲۴ پدر پسر ۳۴ ۲ ۳ دختر زن ۱۵ ۱۵ ۵	۱۶۱ ۱۴ پدر ۲ پسر ۶۱ ۲۹ ۳ دختر زن ۲۱ ۵ ۵۱	۳۱۲ ۲۴ پدر ۳ پسر ۱۲ ۳۶ ۳ دختر زن ۳۷ ۹ ۵۱
۱ ۴ پدر ۴ دختر ۲۷ ۲۰ زن ۵ ۵	۹۶ ۲۴ پدر مادر ۱ ۸ ۱۲ ۴ پسر زن ۱۲ ۵۲ ۴	۱۴۴ ۲۶ پدر پسر ۴۴ ۲۴ ۴ دختر زن ۱۸ ۶۱	۱۹۳ ۲۴ پدر ۲ پسر ۶۴ ۳۲ ۴ دختر زن ۲۴ ۶۱ ۸	۲۴ ۲۴ پدر ۳ پسر ۱۲ ۴ ۴ دختر زن ۳ ۴۸ ۴
۳ ۴۱ پدر ۵ دختر ۱۴ ۳۵ زن ۷ ۲۵	۱۴ ۲۴ پدر مادر ۲ ۳ ۵ پسر زن ۱۵ ۵ ۶۵	۱۶۱ ۲۴ پدر ۲ پسر ۳۴ ۲۸ ۵ دختر زن ۲۱ ۷ ۹۵	۲۴ ۲۴ پدر ۲ پسر ۶ ۹ ۳۴ ۵ دختر زن ۳ ۹ ۸۵	۱۶۴ ۲۴ پدر ۳ پسر ۱۲ ۴۴ ۵ دختر زن ۳ ۱۱ ۹۵
۲۴ ۴۸ پدر ۶ دختر ۴۸ ۱۶۱ زن ۵ ۳	۱۴۶ ۲۴ پدر مادر ۲۴ ۲۴ ۶ پسر زن ۱ ۶ ۷۱	۱۹۲ ۲۴ پدر ۲ پسر ۳۲ ۴ ۳ ۶ دختر زن ۸ ۱۲	۲۴ ۲۴ پدر ۲ پسر ۴۸ ۴ ۶ دختر زن ۲ ۱۲	۲۴۸ ۲۴ پدر ۳ پسر ۱۲ ۴۹ ۶ دختر زن ۳۶ ۱۲ ۱۴

ثمره جداول همان ارتقاب بالاولاد ذکور واناث	بابکن زن خلاف فی انذار	جداول بالا پدر مادر بالا فی خبر واناث	تقسیم جنین است و حاله بنات والله	اعلم بالصواب
۲۱۶ ۲۴ پدر ۴ پسر ۱۴۴ ۳۲ دختر زن ۱۲ ۹ ۱۷	۲۶۴ ۲۴ پدر ۵ پسر ۱۳ ۴۴ دختر زن ۳۳ ۴ ۲۶	۷۲ ۲۴ پدر مادر ۱۲ ۱۲ پسر دختر ۱۳ زن ۹ ۳ ۲۶	۱۳ ۲۴ پدر مادر ۲ پسر ۵۲ ۲ ۲ دختر زن ۱۵ ۵ ۱۳	۴۹ ۲۴ پدر مادر ۳ پسر ۷۶ ۳۹ ۱۸ دختر زن ۳۲ ۱۱ ۱۳
۲۴ ۲۴ پدر ۴ پسر ۱۲۴ ۴ ۲ دختر زن ۲ ۳۴ ۱۰	۲۹۸ ۲۴ پدر ۵ پسر ۱۷ ۴۱ ۲ دختر زن ۳۶ ۳۴ ۱۲	۹۶ ۲۴ پدر مادر پسر ۳۶ ۱۸ ۱۶ ۲ دختر زن ۱۲ ۴ ۲۶	۹۸ ۲۴ پدر مادر ۲ پسر ۵۶ ۲۴ ۲۴ ۲ دختر زن ۱۹ ۶ [illegible]	۱۹۶ ۲۴ پدر مادر ۳ پسر ۷۹ ۴۳ ۳۲ ۲ دختر زن ۳۴ ۱ ۲۸
۲۰۴ ۲۴ پدر ۴ پسر ۴۸۱ ۴۴ ۳ دختر زن ۳ ۱۱ ۵۱	۳۱۲ ۲۴ پدر ۵ پسر ۱۷ ۵۲ ۳ دختر زن ۳۹ ۳ ۵۱	۱۸۹ ۲۴ پدر مادر پسر ۵۴ ۵۹ ۲۹ ۳ دختر زن ۴۱ ۷ ۳۹	۱۶ ۲۴ پدر مادر پسر ۳۶ ۲ ۲ ۳ دختر زن ۵۱ ۵ ۳۵	۲۱۶ ۲۴ پدر مادر ۳ پسر ۷۶ ۴۶ ۳۶ ۳ دختر زن ۲۷ ۹ ۳۹
۲۹۹ ۲۴ پدر ۴ پسر ۱۳۶ ۴۹ ۴ دختر زن ۳۶ ۱۲ ۶۸	۳۴۰ ۲۴ پدر ۵ پسر ۱۹ ۵۶ ۴ دختر زن ۴ ۲۴ ۶۹	۱۴۴ ۲۴ پدر مادر پسر ۳۶ ۲۴ ۲۴ ۴ دختر زن ۱۹ ۶ ۵۲	۱۹۳ پدر مادر ۲ پسر ۵۱ ۳۲ ۳۲ ۴ دختر زن ۴۳ ۵۳	۳۴ ۲۴ پدر مادر ۳ پسر ۷۹ ۴ ۴ ۴ دختر زن ۳ ۱۰ ۵۲
۳۱۲ ۲۴ پدر ۴ پسر ۱۴۸ ۵۲ ۵ دختر زن ۳۹ ۱۲ ۸۵	۳۰۲ ۲۴ پدر ۵ پسر ۱۲ ۶ ۵ دختر زن ۴۵ ۱ ۳۵	۱۶۹ ۲۴ پدر مادر پسر ۲۰ ۳۱ ۲۸ ۵ دختر زن ۲۱ ۱۱ ۶۵	۲۱۶ ۲۴ پدر مادر ۲ پسر ۵۲ ۳۶ ۳۶ ۵ دختر زن ۴۷ ۵ ۶۵	۲۴۴ ۲۴ پدر مادر ۳ پسر ۷۹ ۳۴ ۵ دختر زن ۳۲ ۱۱ ۴۷
۳۳۶ ۲۴ پدر ۴ پسر ۱۳۴ ۵۶ ۶ دختر زن ۴۲ ۱۴ ۱۰۲	۳۱۴ ۲۴ پدر ۵ پسر ۱۷ ۶۳ ۶ دختر زن ۴۹ ۱۰ ۱۲	۱۹۲ ۲۴ پدر مادر پسر ۳۶ ۳۲ ۳۲ ۶ دختر زن ۳۴ ۸ ۷۹	۲۴ ۲۴ پدر مادر ۲ پسر ۳۲ ۴ ۴ ۶ دختر زن ۳ ۱۰ ۹۷	۲۶۶ ۲۴ پدر مادر ۳ پسر ۷۹ ۴۹ ۴۶ ۶ دختر زن ۳۵ ۱۲ ۷۹

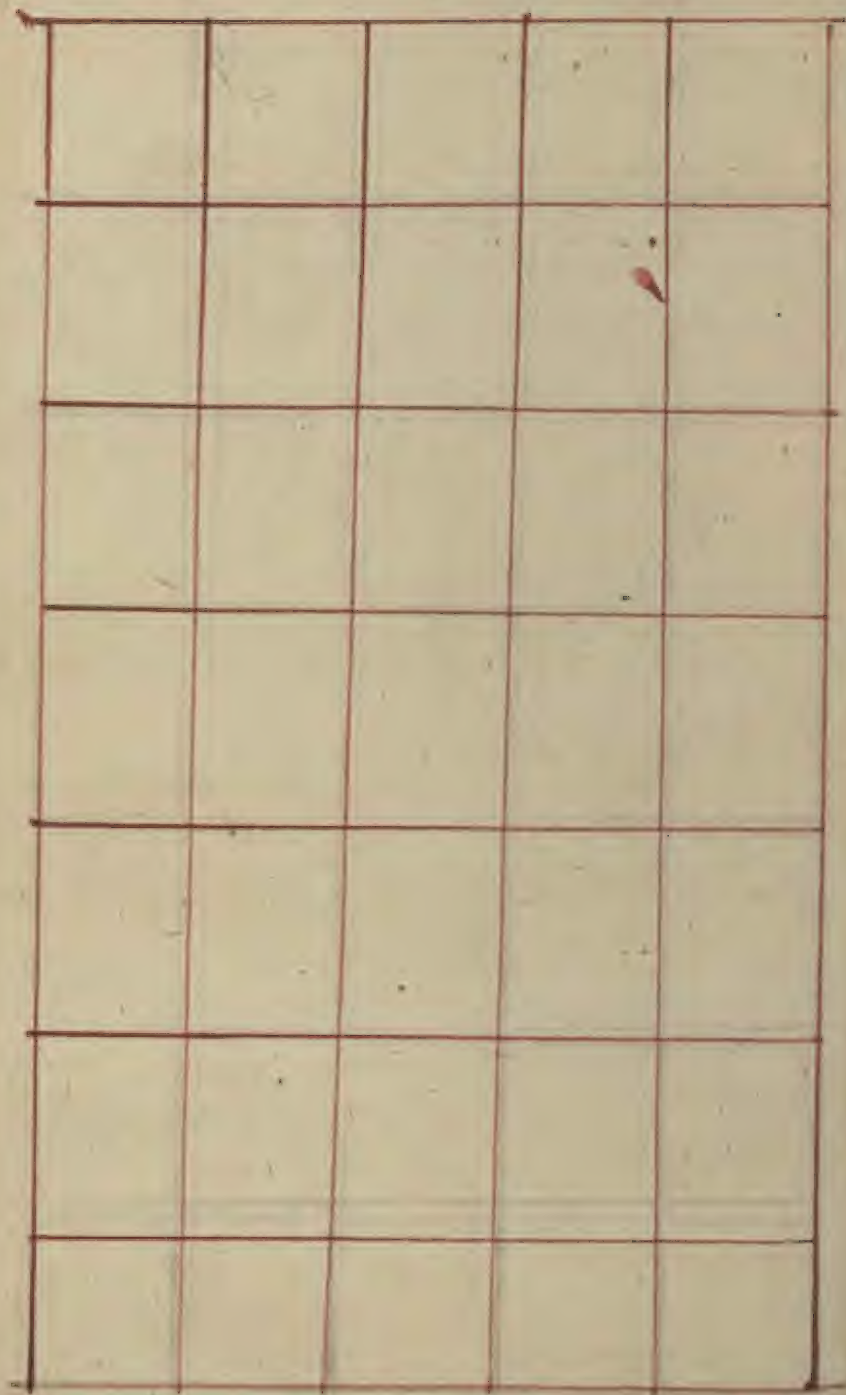
ثم جداول ابوین با اولاد ذکور و اناث و زوجین	در تفهیم مطلقا خلوف بدارد جداول ارکان	زوجین جداول منسخات باشخص بعضی مناسخات	واعلم ان جداول بعضی حساب ...	۲/۲
۲۴ ۲۴ پدر مادر دختر پسر ۳۶ ۳۶ ۱۴ دختر زن ۱۳ ۲۵	۲۴ ۲۴ ۲۶۴ پدر مادر ۵ پسر ۴۴ ۴۴ ۱۲ دختر زن ۱۴ ۱۱ ۴۳	۴ پسر شوهر ۳ ۱	۴ دختر شوهر ۴ ۱	۴ پسر دختر شوهر ۲ ۱ ۱
۲۴ ۲۴ پدر مادر ۲ پسر ۴ ۴ ۱۳ ۲ دختر زن ۲۴ ۱۰ ۳	۲۴ ۲۹۹ پدر مادر ۲ پسر ۴۱ ۴۱ ۱۳ ۲ دختر زن ۲۶ ۱۲ ۳۶	۴ ۹ ۲ پسر شوهر ۶ ۳ ۲	۴ ۹ ۲ دختر شوهر ۱۸ ۶	۴ ۱۶ پسر ۲ دختر شوهر ۶ ۶ ۴ ۴
۲۴ ۲۴۶ پدر مادر ۳ پسر ۴ ۴ ۱۴ ۳ دختر زن ۳۹ ۱۱ ۴۳	۲۴ ۲۴ پدر مادر ۳ پسر ۲ ۴ ۱۰ ۳ دختر زن ۳ ۳	۴ ۳ پسر شوهر ۳ ۱	۱۲ ۳ دختر شوهر ۹ ۳	۳ پسر ۳ دختر شوهر ۶ ۹ ۵
۳۹۹ پدر مادر ۴ دختر ۴ پسر ۶۱ ۴۱ ۵۴ ۱۴ زن ۱۳ ۳۶	۲۴ ۳۳۶ پدر مادر ۵ پسر ۵۶ ۵۶ ۱۳ ۴ دختر زن ۵۴ ۴۳ ۱۴	۴ ۱۶ ۴ پسر شوهر ۱۲ ۴ ۴	۱۲ ۴۹ ۴ دختر شوهر ۳۶ ۱۳ ۴	۴ ۹ پسر ۴ دختر ۲ ۳ شوهر ۲ ۲
۳۰۴ پدر مادر ۴ پسر ۴ ۴ ۹ ۵ دختر زن ۵ ۳	۲۴ ۳۰ پدر مادر ۵ پسر ۴ ۴ ۱۳ ۵ دختر زن ۳۰ ۱۵ ۴۰	۴ ۲ ۵ پسر شوهر ۱۵ ۵ ۵	۴ ۵ دختر شوهر ۴۵ ۱۵	۴ ۳۱ پسر ۵ دختر ۱۲ شوهر ۲ ۷
۲۴ ۳۳۷ پدر مادر ۶ پسر ۵۶ ۵۶ ۱۴ ۶ دختر زن ۷۱ ۱۴ ۴۲	۲۴ ۳۱۴ پدر مادر ۶ پسر ۶۴ ۶۴ ۱۳ ۶ دختر زن ۷۱ ۱۶ ۴۹	۴ ۸ ۶ پسر شوهر ۶ ۲ ۲	۱۲ ۲۴ ۶ دختر شوهر ۱۹ ۶ ۳	۴ ۳۳ پسر ۶ دختر شوهر ۶ ۱۸ ۹ ۵

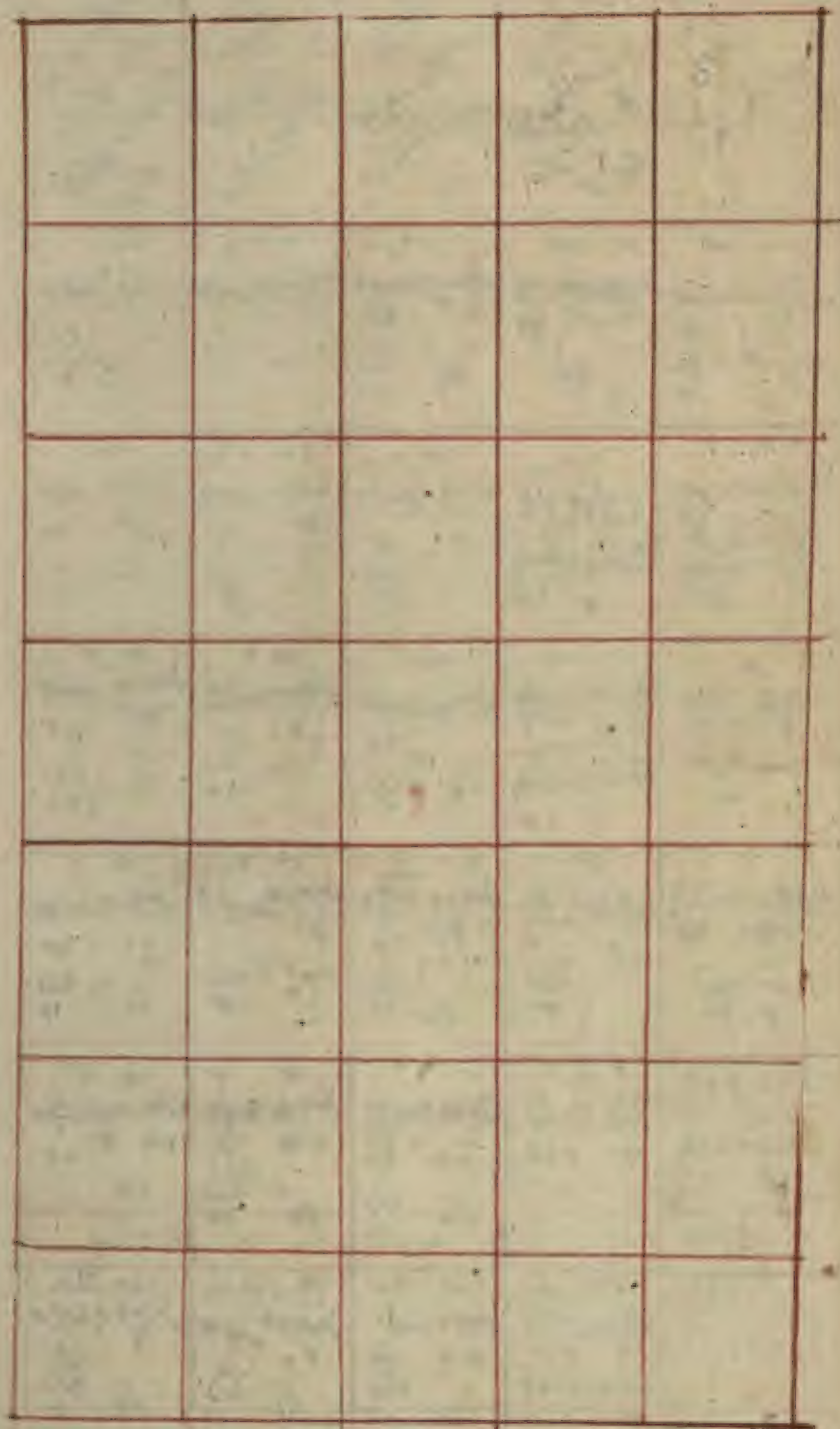
جداول لا اولاد ذکور جداول لا اولاد ذکور	جداول زوجات با بکرن دوامات و شوهر	قسم ... باشد مطلقا در تفهیم	فخلاف ... خلاف ...	مطلقا لست کالابن والله اعلم
۴ ۲ پسر دختر ۳ ۱۷ شوهر ۵ ۵	۴ ۵ ۴۶ ۳ پسر دختر ۱۶ شوهر ۳ ۷ ۵	۴ ۱۳ ۴ پسر دختر ۱ ۹ شوهر ۳ ۳	۴ ۴۴ ۵ پسر دختر شوهر ۳ ۳ ۱۱ ۱۱	۴ ۵۲ ۶ پسر دختر شوهر ۳۶ ۳ ۳
۴ ۹ ۲ پسر ۲ دختر ۴ ۲ شوهر ۲ ۴	۴ ۳۲ ۳ پسر ۲ دختر ۱۸ ۴ شوهر ۹ ۹	۴ ۴ ۴ پسر ۲ دختر ۲۴ ۶ شوهر ۱۰ ۱۰	۴ ۱۳ ۵ پسر ۲ دختر ۱ ۶ شوهر ۴ ۴	۴ ۵۶ ۶ پسر ۲ دختر ۳۹ ۴ شوهر ۱۴ ۱۴
۴ ۲۸ ۲ پسر ۳ دختر ۱۲ ۹ شوهر ۷ ۷	۴ ۱۳ ۳ پسر ۳ دختر ۶ ۳ شوهر ۳	۴ ۵۲ ۴ پسر ۳ دختر ۲۴ ۹ شوهر ۱۱ ۱۱	۴ ۵۴ ۵ پسر ۳ دختر ۳۲ ۹ شوهر ۱۳ ۱۳	۴ ۲ ۶ پسر ۳ دختر ۱۲ ۳ شوهر ۵ ۵
۴ ۳۲ ۲ پسر ۴ دختر ۱۲ ۱۲ شوهر ۹ ۹	۴ ۴ ۳ پسر ۴ دختر ۱۸ ۱۲ شوهر ۱۰ ۱۰	۴ ۱۶ ۴ پسر ۴ دختر ۹ ۴ شوهر ۴ ۴	۴ ۵۰ ۵ پسر ۴ دختر ۳ ۲۱ شوهر ۱۴	۴ ۴۶ ۶ پسر ۴ دختر ۳۶ ۱۲ شوهر ۱۶ ۱۶
۴ ۱۲ ۲ پسر ۵ دختر شوهر ۳ ۳	۴ ۴۴ ۳ پسر ۵ دختر ۱۵ ۱۱ شوهر ۱۱ ۷	۴ ۵۴ ۴ پسر ۵ دختر ۲۴ ۱۵ شوهر ۳ ۱۳	۴ ۵ پسر ۵ دختر ۱۰ ۵ شوهر ۵ ۵	۴ ۶ ۶ پسر ۵ دختر ۳۲ ۱۵ شوهر ۱۵ ۱۷
۴ ۴ ۲ پسر ۶ دختر ۱۳ ۱۹ شوهر ۱۰ ۲	۴ ۱۶ ۳ پسر ۶ دختر ۶ شوهر ۴ ۴	۴ ۵۶ ۴ پسر ۶ دختر ۲۳ ۱۹ شوهر ۱۴ ۱۴	۴ ۶۴ ۵ پسر ۶ دختر ۳ ۱۹ شوهر ۱۶ ۱۶	۴ ۲۳ ۶ پسر ۶ دختر ۱۳ ۶ شوهر ۶ ۶

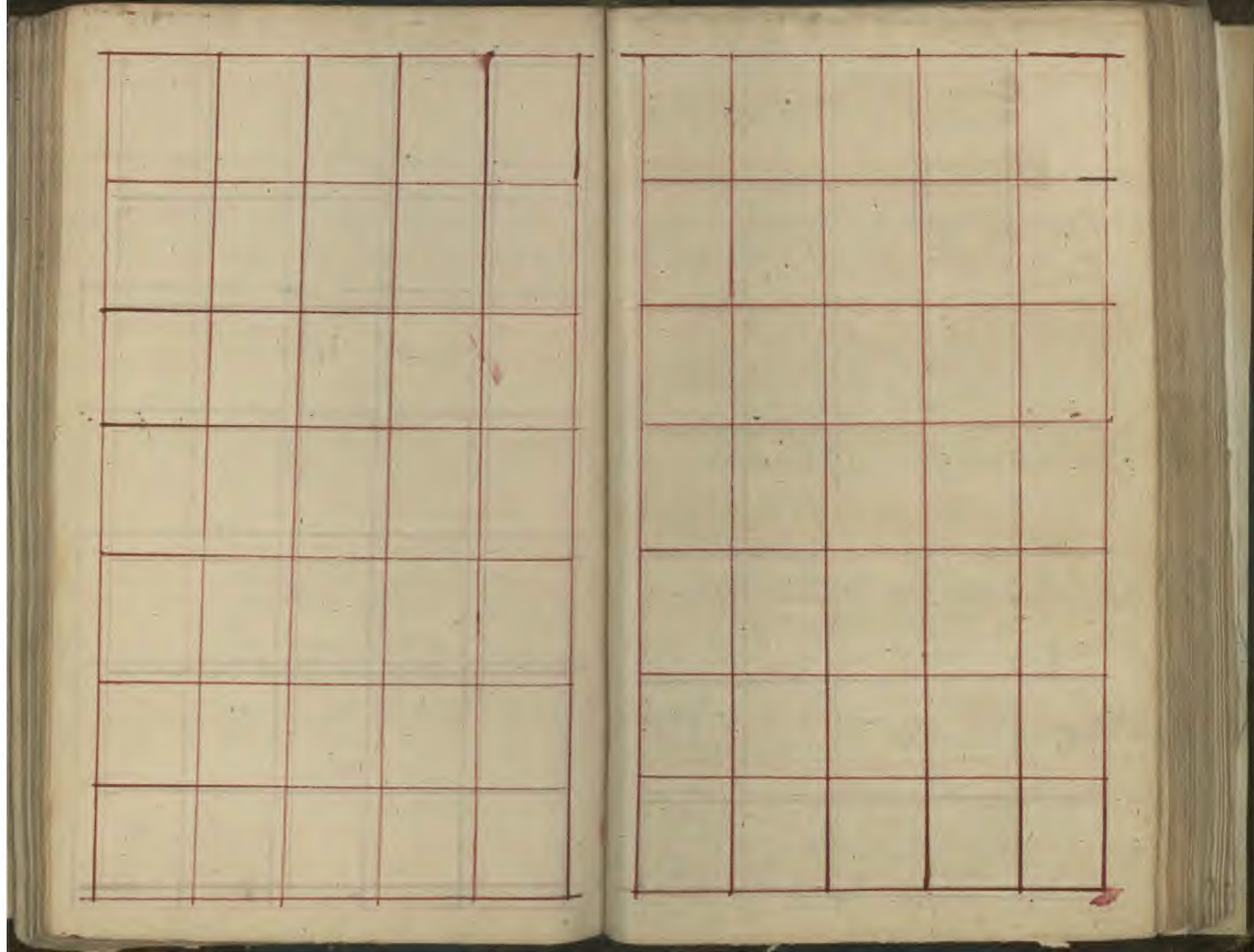
جداول اولاد ذکور و اناث جمعاً و فرداً با یکی از زوجین بطریق فرض باشند است و خلاصه در اعداد مخرج کالاکثر

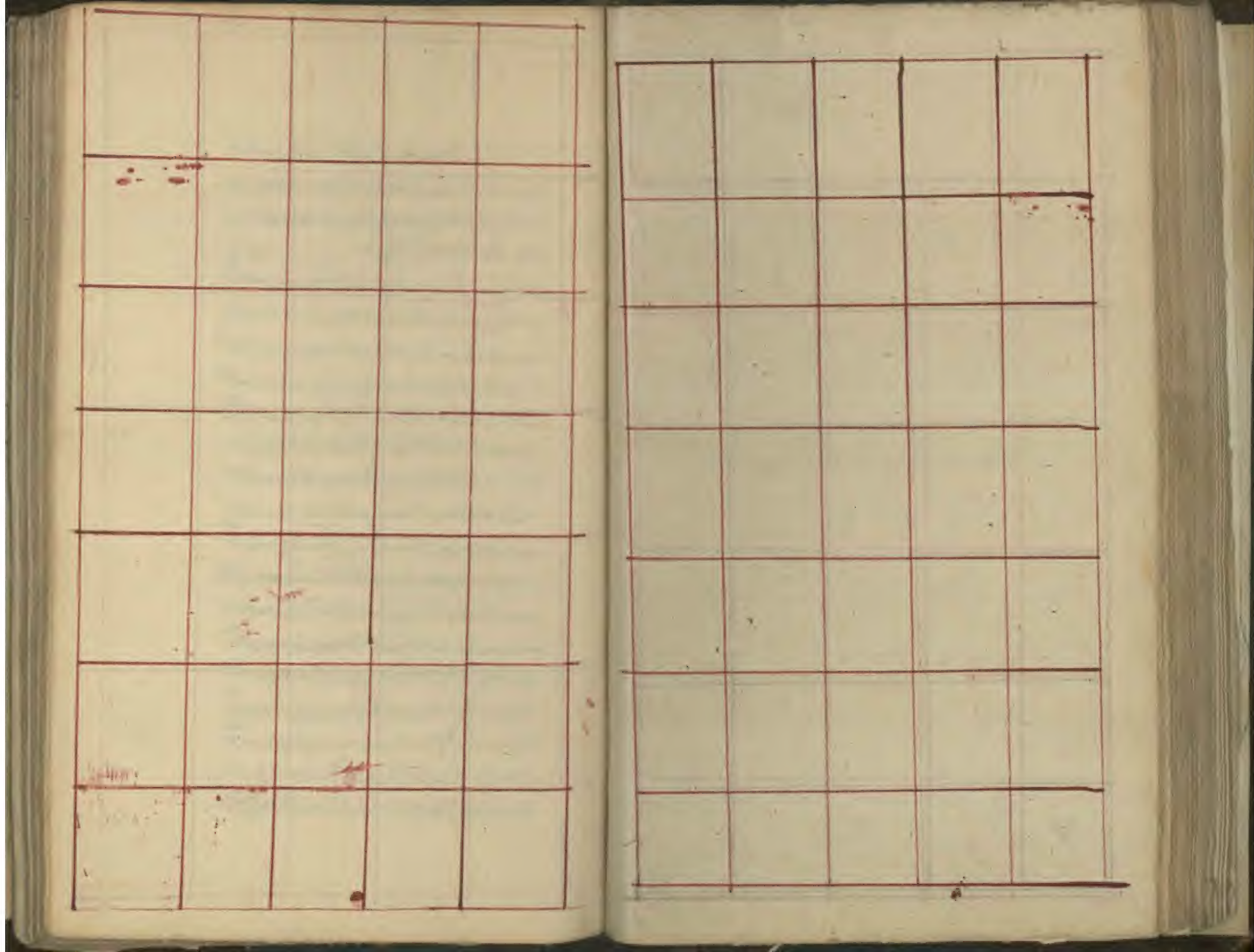
پسر زن 7 1	۲ دختر زن 7 1	پسر دختر زن 14 7 12	۲ پسر دختر زن 21 7 7	۳ پسر دختر 6 1 زن 1
۲ پسر زن 14 2	دو دختر زن 42 6	پسر ۲ دختر زن 14 14 4	۲ پسر ۲ دختر زن 31 14 4	۳ پسر ۲ دختر زن 42 14 8
۳ پسر زن 13 3	۳ دختر زن 64 9	پسر ۳ دختر زن 14 21 5	۲ پسر ۳ دختر 4 3 زن 1	۳ پسر ۳ دختر 44 12 زن 9
۴ پسر زن 21 4	۴ دختر زن 84 12	پسر ۴ دختر زن 14 21 6	۲ پسر ۴ دختر زن 14 26 6	۳ پسر ۴ دختر زن 38 4 1
۵ پسر زن 35 5	۵ دختر زن 15 15	پسر ۵ دختر زن 5 2 1	۲ پسر ۵ دختر 31 25 زن 9	۳ پسر ۵ دختر زن 11
۶ پسر زن 32 6	۶ دختر زن 126 18	پسر ۶ دختر 14 42 زن 9	۲ پسر ۶ دختر 21 32 زن 10	۳ پسر ۶ دختر 2 420 32 زن 12

تتمه جداول اولاد ذکور و اناث با یکی از زوجین واحد	اصل المسائل بالعول حساب جداول	اثنان الکوچه و ربعه اصناف نبعث	بابا طه کرا صناف عارضه	واسم السادس
۴ پسر زن 9 دختر 7	۵ پسر دختر زن 7 7 11	۶ پسر دختر 94 7 زن 13	پدر مادر دختر 31 31 35 زن 15	پدر مادر مجوبیه 17 17 زن دختر 13 51
۴ پسر ۲ دختر 14 56 زن 1	۵ پسر ۲ دختر 14 7 زن 2	۶ پسر دختر 3 12 زن 3	پدر مادر 31 پدر مادر پدر مادر 1 5 13	پدر مادر مجوبیه 4 5 دختر 13
۴ پسر ۳ دختر 21 56 زن 21	۵ پسر ۳ دختر 21 7 زن 13	۶ پسر دختر 84 زن	مادر زن مادر پدر 3 3 9 پدر زن پدر شوهر 1 13	پدر مادر 2 1 شوهر 4
۴ پسر ۴ دختر 28 76 زن 14	۵ پسر ۴ دختر 4 10 زن 3	۶ پسر ۴ دختر 28 84 زن 16	پدر مادر مجوبه 3 7 زن 3	پدر مادر مجوبیه 1 2 3 شوهر 3
۴ پسر زن ۵ دختر 35 13 56	۵ پسر ۵ دختر 3 5 71 زن 15	۶ پسر ۵ دختر 35 74 زن 17	پدر مادر زن 3 4 5	طریقه خواجه نادر پدر و دختر 11 زن مادر 7 5
۴ پسر ۶ دختر 9 9 زن 2	۵ پسر ۶ دختر 42 زن 16	۶ پسر ۶ دختر 43 94 زن 19	پدر شوهر دختر 9 33 پدر مادر دختر 3 1 1	

فائده برای اولی الالباب مخفی نماند که اکثر این جداول مذکوره
بدان قاعده که مذکور شد در صورت تعدد جنس مجموع اولاد ناس فرض
شده است با احد ازواج چنانکه فرض شش پسر و شش دختر نموده ام و
جداول مذکوره بدان عدد که لازم شد جمع افراد
این طبقه را شامل است در تقسیم آن مطلب غلط و سهوی نشده و اگر
فرضا شخصی فوت شود و بگذارد هفت ۷ پسر و هم دختر با احد ازواج
تقسیم ترکه وی از جدول ۶ پسر و ۶ دختر استخراج میشود با آنکه متوفی
را ۹ پسر و دو دختر باشد با احد ازواج تقسیم ترکه وی از جدول ۶ پسر
و ۶ دختر میشود و بدین نظر بنا است تقسیم اولاد انچه ۹ اکثر باشد و چون این
کثیر در جدول فرض نکرده نموده ام اگر فرضا بیشتر یا دو زن باشد
یا بیشتر در جدول نظر باید نمود اگر انچه نصیب کرده بر ایشان
منقسم گردد بدونحو المطلوب و الا نسبت باید داد ان عدد نصیب را بدان
جماعت نسبت باید ملاحظه نمود و اگر نسبت توافق است جزء وفق عدد رؤس زن
را در منتهای جز [illegible] ضرب باید نمود و اگر تباین است تمام عدد رؤس را
و هم چنین الی آخر [illegible] حاصل [illegible] صحیح است و بدان [illegible] حصر خود را
مضروب فی العددان [illegible] مثلا در جدول ۶ پسر و ۵ دختر
دیگر تقسیم ترکه ایشان از یکصد [illegible] سهم ثمن نصیب هفده
سهم است اگر سه زن باشد چنانکه ۱۷ را با عدد رؤس زوجات
تباین است ضرب کردیم سه را در ۳۱۲ تا ۹۳۶ سهم حاصل شد
و برای بناهی باید نمود اگر زنان [illegible] در جدول با اولاد
با ازواج قاعده همچنین است و باید که ناظر [illegible] استخراج مسائل

بعود الفاضل بکثیر الاشارة **بحث ششم** در ذکر میراث اولاد اولاد
وچون متوفی را اولاد نباشد اولاد اولاد قائم مقام اولاد شوند در تقسیم ترکه
متوفی با پدر و مادر میت که حال الابنت بدین اولاد جد و جده بوده
باشند خلاف در این مسئله مراین بابی بر جمله آنست که میتوانند دفع
اولاد اولاد ارث میبرند که پدر و مادر که حال الاجداد و جده ایشانند جمعا
که پدر و مادر میت باید دران این اولاد در بکیره اند و لهذا اگر چه
پدر و مادر اولاد ایشان موجود نبند و چون ایشان موجود در میت اند
پس هر که میت از ایشانست بدین طریق که مادر ثلث ترکه را میبرد و ثمنه
از پدر است و این قول نزد اکثر فقها متروکست و مذهب این چنین شده
که اولاد اولاد بمنزله پدر و مادر خودند بدین معنی که پدر و مادر
میت که حال الجد و جده اند سدسان ترکه را اخذ میکنند و ثمنه از اولاد
اولاد است بدین طریق که مکرر در باب پدر و مادر با اولاد ذکر شد
ردا و فرضا بلکه منع میکنند اولاد اولاد را ولد صلبی میت لا عین خواه
مذکر باشد و خواه مونث که اولاد اولاد میراث میبرند در صورتیکه ولد
صلبی میت نباشد و منع میکند اولاد اولاد الکسانی را که منع میکرد پدر
و مادر ایشان از اجداد و اخوة و غیرهم و میراث میبرند با اولاد
اولاد زوج و زوجه میت نصیب اعلی خود را و منع میکنند اقرب
اولاد اولاد ابعد را و میراث نمیبرد ابعد اولاد با وجود اقرب اولاد
بحث هفتم در چگونگی قسمت میان ایشان خلاف است انچه
مشهور است آنست که هر یک از این اولاد نصیب الشخص را میبرد که
تقرب باو است چنانکه پسر دختر یا دختر پسر ثلث ترکه را میبرد و ثمنه

از دختر پسر است

از دختر پسر است و اگر بوده باشد متوفی را پسر دختر لا غیر نصف ترکه از
پسر دختر است فرضا و نصف دیگر ردا چنانکه مادر وی میبرد اگر بوده
باشد با پسر دختر پدر و مادر میت پسر دختر مثل مادر خود است در
اخذ نصیب که نصف ترکه باشد فرضا و پدر و مادر سدسان ترکه را
میبرند فرضا و ثمنه رد انتساب میشود میانه پدر و مادر و پسر دختر و
همچنین نصیب پدر خود را اخذ میکند اگر دختر پسر باشد و اگر بگذارد
متوفی دختر پسر لا غیر تمام ترکه از دختر پسر است و اگر بوده باشد
متوفی را دختر پسر و پدر و مادر هر یک از پدر و مادر سدس ترکه را
اخذ میکنند و ثمنه از دختر پسر است و اگر جمع شوند اولاد دختر و اولاد
پسر دو حصه میبرند و قسمت مینمایند و بعضی از علما فیما بینهم مثل
للذکر ضعف الانثی و اولاد دختر یک حصه میبرند و ایشان نیز در میان
خود پسر را دو حصه و دختر را یک حصه قسمت مینمایند و بعضی از علما جزم نمودند
که اولاد دختر مساوی اند مذکر و مونث در قسمت فیما بینهم و ابن فهد
تردید فرموده است و اگر فوت شود شخصی و بگذارد اولاد یک دختر
و پدر و مادر را لا غیر اولاد یک دختر هر مقدار که باشند نصف ترکه را میبرند
و پدر و مادر سدسان ترکه و ثمنه باز بپدر و مادر و اولاد دختر
[illegible] میشود و اگر فوت شود شخصی و بگذارد اولاد دو دختر یا
بیشتر و پدر و مادر اولاد دو دختر ثلثان ترکه را اخذ مینمایند و پدر
و مادر سدسان را و ثمنه را بعد از آن اخذ میکنند اولاد دو دختر
یا بیشتر و پدر و مادر نصیب مادر خود را للذکر ضعف الانثی میان
خود قسمت مینمایند بنابر قول **بحث هشتم** در خصوص [illegible] ولد

اکبر ذکور را و لا دو حبوه را بطریق حبوه از ترکه پدر بتمامه یعنی بخشش
بغیر عوض تمام و شمشیر و مصحف بسه شرط اول آنکه اکبر سفیه نباشد یا اکبر
فاسد الاعتقاد نباشد دوم آنکه میت سوای این چهار چیز چیزی دیگر داشته
باشد چه اگر سوای این نباشد تمام وارثان بطریق میراث شریکند سوم آنکه بعد
از وارث این سوای میت این چهار مخصوص است بولد اکبر و بر ولد اکبر واجبست
قضا نماز و روزه پدر تا اتفاق [illegible] و روزه میراث نمیرسد بجد و جده خواه
از جانب اب و خواه از جانب مادر تا هم چنین با اولاد اولاد نمیرسد
تا ولد و اولاد باشند [illegible] پدر و مادر [illegible]
از سدس اصل مال بشرط آنکه زیاده از نصیب خود [illegible] سدس است [illegible]
بنابر قول مشهور و بعضی منع [illegible] از آنکه ایشان [illegible] اگر
سدس [illegible] پدر و مادر **فصل هشتم** در
ذکر میراث اخوه و اجداد و در این دوازده بحث است **اول** اگر برادر
از جانب پدر و مادر یکی است تمام مال از وست و اگر دو یا بیشتر
هم مساویند در قسمت و عدد رؤس ایشان اصل مال است و اگر برادر
ه است ه حصه میشود و اگر [illegible] حصه و بدین طریق و اگر خواهر از جانب
پدر و مادر یکی است نصف مال را فرضا میبرد و نصفه دیگر را ردا و اگر
از یک بیشتر است ثلثان مال از ایشانست فرضا و ثلث دیگر ردا
مثلا هرگاه بوده باشد متوفی را چهار خواهر از جانب پدر و مادر
اصل فریضه ایشان متداخل است اکتفا کردیم باکثر آن که عدد رؤس است
و ضرب کردیم از اصل که ۳ است ۱۲ حاصل شد نصیب هر خواهر فرضا
[illegible] بالسویه باهم بگیر تقسیم نمودند [illegible] ظاهر است

چنانکه

چنانکه در باب رد ذکر کرده شد اما بطریق از چهار سهم صحیح است و اگر جمع شوند
برادر و خواهر از جانب پدر [illegible] ایشانست و قسمت ما این نوع است
که ذکر کرده شد و اگر جمع شوند برادر و خواهر از جانب پدر و مادر برادر
دو حصه است و خواهر یکحصه و میراث نمیبرد برادر و خواهر از جانب پدر تنها
تا برادر پدر و مادری موجود است چه اگر ایشان دو سبب دارند و خواهر
برادر پدری یک سبب دو سبب اولی است از یک سبب **بحث دوم**
اگر متوفی را برادر از جانب مادر یکی است سدس مال از وست فرضا
و تتمه دیگر رد او هم چنین است اگر خواهر از جانب مادر باشد و اگر جمع شوند
دو برادر یا بیشتر یا دو خواهر یا بیشتر ثلث مال از ایشانست فرضا
و دو ثلث دیگر ردا و مساویند در قسمت مذکر و مؤنث مثلا هرگاه بوده
باشد متوفی را ه برادر و خواهر از جانب مادر فریضه ایشان ه سهم است
ثلث آن که یکی است بر ه منکسر بود ضرب کردیم ه را در سه [illegible] شد
قسمت میشود نصیب برادر فرضا و ردا نصیب خواهر فرضا و ردا نصیب برادر
فرضا و ردا نصیب خواهر فرضا و ردا نصیب خواهر برادر فرضا و ردا و هم
چنین است بر ما بطریق اختصار از ه سهم صحیح است تقسیم میان ایشان
و طریق احتیاج [illegible] بوده نیست **بحث سیم** اگر جمع شوند
برادران و خواهران متفرق یعنی بعضی از جانب پدر و بعضی از جانب مادر
و بعضی از جانب پدر و مادر آنکه از جانب مادر است اگر یکی است سدس
ترکه را میبرد خواه مذکر باشد و خواه مؤنث و باقی از متقرب با بوین است
خواه مذکر باشد و خواه مؤنث و چون مذکر و مؤنث باشند مذکر دو حصه
و مؤنث یکحصه از تتمه را تقسیم مینمایند و اگر متقرب با بوین مؤنث است

دیگری است نصف فرض از نصیب فرضا و باز رد انهم متقرب بمادر را
رد او اگر متقرب بمادر دو یا بیشتر است ثلث ترکه از ایشانست فرضا
بالسویه خواه مذکر باشند وخواه مونث و تتمه ترکه از آن متقرب باب است
بدین طریق که گذشت و ساقط است میراث متقرب بپدر با وجود
متقرب بپدر و مادر در این صورة ایشان در ترکه دخلی نیست واگر
جمع شوند اخوة متقرب با احد زوجین اخذ میکند احد زوجین
نصیب اعلی خود را و متقرب بمادر سدس مال را در صورة وحده و ثلث را
در صورة تعدد و باقی از متقرب باب و بین است للذکر مثل حظ الانثیین
و ساقط است متقرب باب لکن چون متقرب باب و بین نباشد قائم
مقام ایشانست متقرب باب چون در میراث بردن اخوة از جانب
مادر با اخوة از جانب پدر و مادر دو نوع است اول اخوة از جانب
پدر و مادر اگر مذکر و مونث باشند یا مذکر تنها نصیب اخوة
از جانب مادر ایشان است و تقسیم بایشان للذکر مثل حظ الانثیین
میمانند دوم اگر اخوة از جانب پدر و مادر مونث باشد چهار صورت
دارد یعنی از این چهار صورت نخست اول کلاله از جانب مادر یک
شخص باشد و یک خواهر از جانب پدر و مادر دوم صورتی را کلاله
از جانب مادر یک تن باشد یا بیشتر یا دو خواهر از جانب پدر و مادر
سوم اگر صورت را کلاله از طرف مادر دو تن یا بیشتر باشد یا دو
خواهر یا بیشتر از جانب مادر چون شوهر یا زوجه از این چهار
صورة فرض شود هشت صورة بهم میرسد و اگر زن فرض شود
۱۲ صورة بهم میرسد چهار نوع ۱۲ خانه جدول کشیده طرح فرض

بهریکی

هر یک در تحت اسامی ایشان نوشته در بیان نیاس باید نمود هر شخص را که ان
تصور مطلوب محتاج بدیگری جداول است و اینکه در این جدول
فرض در شخص نموده ام در طرح سهام افتشی جداول

بحث چهارم اگر نباشد کلاله از جانب ابوین و جمع شوند کلاله
از جانب پدر یا کلاله از جانب پدر با کلاله از جانب مادر در تقسیم
ذکر پس اگر بعد از سهمها نزد ایشان چیزی از فریضه فاضل بماند

مطلقا بحثی نیست چنانکه بگذارد متوفی دو خواهر از جانب پدر و دو
از طرف مادر نصیب خواهران از جانب مادر ثلث ترکه است و نصیب
خواهران پدری دو ثلث از وارث صحیح است نصیب کلاله ام ثلث نصیب کلاله
اب ثلثان و الا اگر زیاده آمد عددی چنانکه فوت شود شخصی و بگذارد
یک کلاله از جانب مادر و یک کلاله خواهر از جانب پدر و خواهر از جانب
پدر در این صورت فقها را دو قول است بعضی میفرمایند که زیادتی بعد
از تقسیم از کلاله پدر راست بواسطه آنکه نقص بر ایشان لازم میآید باید داخل
شدن نقص بایشان و جمعی با ایشان همداستان شده اند باین حدیث امام محمد
باقر علیه السلام روی عن ابی جعفر علیه السلام فی ابن اخت لاب مع ابن
اخت لام ان لابن الاخت للام السدس والباقی لابن الاخت للاب
بعضی بر این حدیث عمل نموده اند چرا که طریق این حدیث از علی بن فضال است
و این حدیث را ضعیف میدانند بواسطه آنکه علی بن فضال فطحی است و
میفرمایند که زیادتی بر خواهران از جانب پدر و مادر بعدد
حصر هریک تقسیم نموده **بحث پنجم** اگر جده تنها است تمام مال از آن
ویست خواه منسوب باب باشد خواه منسوب بام و جده نیز این
حکم دارد خواه از جانب مادر باشد و خواه از جانب پدر و اگر جمع
شوند جده و جد از جانب پدر للذکر ضعف الانثی یا بر خود تقسیم
مینمایند و اگر ایشان جمع شوند جد و جده از طرف مادر و دو
از طرف پدر نصیب جد و جده از جانب مادر ثلث است و للذکر مثل حظ
الانثیین میانه خود تقسیم مینمایند و نصیب جد و جده از جانب
مادر ثلث است و ایشان بالسویه تقسیم مینمایند و اگر منسوب باشند از جانب

پدر یکی است از جد و مضروب از جانب مادر یکی ثلثان از مضروب پدر است
و ثلث از مضروب مادر خواه مذکر باشند خواه مؤنث و بعضی میفرمایند
که مضروب از جانب مادر در این صورت خواه مذکر باشد و خواه مؤنث
سدس میبرد و تتمه از مضروب پدر است اما مشهور قول اول است و بدان
عمل نموده اند و اگر فرضا جد از طرف پدر یکی باشد و از طرف مادر بسیار
باشد باز ثلثان از جد پدر است و ثلث از جد مادر بر همین قیاس اگر باشند
و اگر از جانب پدر بسیار باشند و از جانب مادر یکی که ثلثان از جد
پدر است و ثلث از جد مادر **بحث ششم** هرگاه جمع شوند با
اجداد زوجین اخذ میکند احد زوجین نصیب اعلی خود را و جد و
جده از جانب مادر ثلث فریضه را و تتمه از جد و جده پدر راست
للذکر مثل حظ الانثیین و بعضی بر ایشان لازم آید هرگاه فوت شود تصحیح
و یکذارد زن و جد و جده از طرف مادر و جد و جده از طرف پدر پس ما
عددی که ثلث و ربع داشته باشد ۱۲ است بعد از اخراج ربع و ثلث
که نصیب زن و اجداد مادری است که آن ۳ و ۴ باشد باقی ماند بعد از آن
۵ عدد بهر اجداد پدری چون بر ایشان اثلاثا منقسم نمیگردد بعد از آن ضرب
نمودیم سه را در اصل فریضه که ۱۲ است ۳۶ حاصل شد قسمت نمودیم نصیب
ربع نصیب اجداد مادری و ثلث اجداد پدری تتمه للذکر مثل حظ الانثیین
و اگر متوفی را شوهری باشد و جد و جده از جانب مادر و جد و جده از طرف
پدر را طلب عددی که نصف و ثلث داشته باشد ۶ است نصف را که ۳ باشد
به شوهر دادیم و ثلث را که دو است با اجداد مادری دادیم باقی ماند یک
عدد چون اثلاثا بر جد و جده از طرف پدر منقسم نمیگردد بضرب نمودیم

سه را در اصل

سه را در اصل فریضه که ۶ است ۱۸ حاصل شد تقسیم کردیم نصیب شوهر نصیب
اجداد مادر نصیب اجداد پدر تتمه و اگر بوده باشد متوفی را جد و جده
از جانب پدر پدر جد و جده از جانب مادر پدر و جد و جده از جانب پدر
مادر و جد و جده از جانب مادر مادر که هشت جد بوده باشد
چهار از جانب پدر و چهار از جانب مادر ثلث فریضه از آن چهار جد
طرف مادر است و ایشان بالسویه تقسیم مینمایند و ثلثان فریضه
از چهار جد از طرف پدر است و ثلث از ثلثان از جد و جده
از جانب پدر پدر است و ایشان ما بین خود للذکر مثل حظ الا
نثیین تقسیم میکنند و ثلث دیگر از ثلثان از جد و جده از جانب
مادر پدر است و ایشان اثلاثا با یکدیگر تقسیم میکنند و در
این صورت اصل فریضه ایشان ۳ است ثلثان که یکی است دادیم
با اجداد از طرف مادر چون درست نمی آید ایشان اربا ما تقسیم
کردید ضرب نمودیم ۴ را در اصل فریضه که ۳ است ۱۲ حاصل شد
ثلث آن را دادیم بچهار جد از جانب مادر اربا ما بر ایشان منقسم
گردید هشت عدد دیگر چون ثلث مادر فریضه منکسر تخریج ثلث
که ۳ است ضرب کردیم ۳ را در ۱۲ ۳۶ حاصل شد ثلث ۳۶ را که ۱۲ است
دادیم با اجداد از طرف مادر پس اربا ما بر ایشان منقسم گردید
هر یک را ۳ سهم رسید ثلثان ۲۴ که ۲۴ است باقی ماند بهر اجداد
از جانب پدر پس ثلث آن را که ۸ باشد دادیم بجد و جده از جانب پدر
مادر پس بر ایشان اثلاثا منقسم نشد چنانکه در فوق گذشت ضرب
کردیم ۳ را در ۳۶ یکصد و هشت عدد حاصل شد قسمت کردیم هر یک

پس فرض معمول بدین طریق که اجداد از طرف پدر را بسرخی در تحت
اسامی ایشان نوشتیم واجداد مادری را بسیاهی واگر داخل شود
احد زوجین

با ثمانیه اجداد احد زوجین نصیب اعلی خود را اخذ میکند از مخرج ثلث
اصل فریضه ان اجداد طرف مادر است و ثمره دیگر بعد ذلک از اجداد
بدین طریق که ذکر کرده شد مثلا اگر فوت شود زنی و بگذارد ۸ جد از جانب
پدر و چهار از جانب مادر و شوهری اصل فریضه ۶ که نصف و ثلث است
باشد است نصف او که سه است بشوهر دادیم ۸ جد از جانب پدر
را بر ایشان منقسم نمیکرد فریضه منکسر و مخرج ربع که ۴ است
گردید چهار ۴ را در ۶ که فریضه است ضرب کردیم نصف احدهما
در دیگری ۱۲ حاصل بعد از اخراج نصف و ثلث که ۶ و ۴ است باقی
ماند ۲ عدد ثلاثه از اجداد از جانب پدر منقسم ضرب کردیم ۳ را در
۱۲ ۳۶ حاصل شد بعد از اخراج نصف و ثلث که نصیب شوهر و اجداد

ازطرف

از طرف مادر است باقی ماند ۳ ثلثان او که ۲ باشد دادیم باجداد از طرف
پدر ثلاثه بر ایشان منقسم نمیکردید ضرب نمودیم ۳ را در ۳۶
صد و هشت حاصل کردید تقسیم نمودیم شوهر نصف جد از جانب مادر
ثلث باقی بعد ذلک ۱۸ عدد ثلثان او که ۳۶ است دادیم باجداد از
جانب پدر نصیب جد نصیب جده و ثلثان دیگر را که ۱۲ است
دادیم باجداد از طرف پدر نصیب جد نصیب جده نقض اجداد پدری
اگر بگذارد مثلا ۳ جد از پدر و ۳ جد از مادر و زن فنصیب زن
ربع است و نصیب اجداد از جانب مادر ثلث مبلغ ثلث و ربع باین
ضرب کردیم ۳ را در ۴ ۱۲ شد بعد از اخراج ربع و ثلث که ۳ و ۴
باشد باقی ماند ۵ و چون پنج ثلث ندارد ضرب کردیم ۳ را در ۱۲ ۳۶ شد
بعد از اخراج ربع و ثلث نصیب زن و اجداد از طرف مادر است باقی
ماند ۱۵ عدد دیگر ثلثان او دادیم باجداد از طرف پدر ثلاثه بر ایشان
منقسم نمیکردید بعضی نمودیم ۳ را در ۳۶ ۱۰۸ شد تقسیم کردیم زن
۲۷ اجداد از طرف مادر ۳۶ باقی ماند بعد ذلک ۴۵ ثلث او ۱۵ باشد
نصیب جد و جده از جانب مادر پدر است قسمت میشود جد و جده
و ثلثان او که ۳۰ عدد باشد نصیب جد و جده از جانب پدر پدر است
اثلاثا منقسم میکند جد جده [illegible] هکذا جمع شوند اخوة
واجداد پس در این صورت اجتماع ایشان با یکدیگر مثل برادر است
در استحقاق و جده مثل خواهر مثلا هرگاه فوت شود شخصی و بگذارد
برادر و خواهر از جانب پدر و مادر و برادر و خواهر از طرف مادر
و جد و جده از طرف پدر و جد و جده از جانب مادر و جد از جانب

پدر مثل برادر از طرف پدر راست در استحقاق وجده از جانب پدر
مثل خواهر از طرف پدر راست وجد از جانب مادر مثل برادر از
جانب مادر راست وجده مادری مثل خواهر مادری است چون این
استحقاق بوضوح پیوست بدانکه اگر جد وجده وبرادر وخواهر
از طرف مادر است با یکدیگر ایشان قسمت میکنند وثلثان ترکه را جد
وجده وبرادر وخواهر از جانب پدر راست للذکر مثل حظ الانثیین
میانه خود مقاسمه مینمایند بین را بصورة مفروضه اصل فریضه
ایشان سه است ثلث از اکه یکیست ما دادیم باجداد واخوات از
جانب مادر را با ایشان منقسم نمیکرد بضرب نمودیم ۳ در ۳
۹ شد ثلث از اکه ۳ است از اجداد واخوات از جانب مادر را
با ایشان تقسیم نمودند ثلثان که ۶ است للذکر ضعف الانثیین بینهم
قسمت نمیشد ۳ را ضرب کردیم در ۹ ۲۷ شد نصیب اجداد واخوات
مادر ثلث بالسویه نصیب اجداد واخوة پدر ومادری للذکر مثل
حظ الانثیین واگر فرضا اخوة از جانب پدر ومادر باشند اخوة پدری
قائم مقام ویند در قسمت نمودن با اجداد وهرگاه داخل شود
زوج یا زوجه با اجداد واخوات زوج وزوجه حصه اعلی خود را
میبرند واخوة واجداد از مادر ثلث اصل فریضه را میبرند ثم
از اجداد واخوة پدر بعد مثل للذکر ضعف الانثی تقسیم مینمایند
ونقص بر ایشان لازم اید مثلا اگر فوت شود زنی وبگذارد شوهری
وجد وجده وبرادر وخواهر پدری ومثل این از طرف مادر
نصیب شوهر نصف است ونصیب اخوة واجداد مادری ثلث میانه

مخرج ثلث ونصف متباین است ضرب نمودیم دو را در ۳ ۶ حاصل نصف آن
که سه است بشوهر دادیم وثلث آن که ۲ است باخوة واجداد مادری
دادیم [illegible] با ایشان تقسیم نمیشد ضرب نمودیم نصف عدد در
۶ بواسطه توافق بنصف است ۱۲ حاصل شد بعد از اخراج نصف وثلث
که ۶ و۴ است ۲ باقی ماند ودر مثل للذکر مثل ضعف الانثی میانه اجداد
واخوات از جانب پدر تقسیم نمیشد ضرب نمودیم ۳ را در ۱۲ ۳۶ شد
نصیب شوهر نصف نصیب اجداد واخوة مادری ثلث باقی ماند بعد
ذلک ۶ سهم از برای جد وجده وبرادر وخواهر از طرف پدری
چهار للذکر مثل حظ الانثیین میانه خود تقسیم مینمایند ۳ برادر و
خواهر واگر داخل شود در مثال مفروض زوجه از هفتاد ودو ۷۲
مصح است چه اگر نصیب زوجه ربع ونصیب اجداد واخوات از جانب
مادر ثلث ومیانه مخارج ایشان تباین است ضرب ۳ را در ۴ ۱۲ شد اول ربع
که ۳ است بزوجه دادیم وثلث فریضه که ۴ است باجداد واخوات
مادری باقی ماند ۵ عدد برای اجداد واخوة پدری چون چهار
رئوس ایشان ۶ است ونصیب ایشان ۵ میانه عدد رئوس ونصیب
ایشان تباین است ضرب نمودیم ۶ را در ۱۲ ۷۲ حاصل آمد نصیب
زن ربع اجداد واخوة مادری ثلث بالسویه باقی ماند بعد ذلک
۳۰ عدد برای جد وجده واخوة از طرف پدر للذکر ضعف الانثی
میانه خود تقسیم مینمایند جد وجده برادر خواهر عشر هشتم
اجداد بمنزله اخوة اند هرگاه با ایشان جمع شوند در [illegible]
هرگاه فوت شود شخصی وبگذارد جد از جانب مادر وبرادر از جانب

پدر و مادر باید رجد مادری ثلث ترکه را میبرد و باقی از برادر پدر
مادریست باید وهم چنین اگر فوت شود شخصی و بگذارد جده از طرف
پدر و مادر ثلث ترکه از جده است و ثلثه از برادر است وهم چنین اگر بوده
باشد میت را برادر از طرف مادر یا خواهر از طرف مادر و جد و جده از
جانب پدر نصیب برادر مادری سدس است و باقی از جد این است و در
این صورة مخالفت و اگر فوت شود شخص بگذارد جده از طرف پدر
یا در و جد از طرف پدر یا اخوة از طرف پدر و مادر باید نصیب جد از طرف
مادر ثلث است و ثلثان از اجداد ابوین از طرف پدر راست با اخوة از جانب
پدر و مادر یا اخوة پدر یا عدم اخوة ابوین پدری در این صورة جد مثل برادر
در است در استحقاق و جده مثل خواهر وهم چنین اگر بوده باشد متوفی را دو
جد از طرف پدر و یک اخوة با اخوات از طرف مادر و جد از طرف پدر
نصیب جد دو یک اخوة با اخوات مادری ثلث است و میان ایشان با
لسویه قسمت میشود باقی از یک جد پدری است و اگر بگذارد متوفی و جد
از طرف مادر یا یک جد و یا یک خواهر از طرف پدر و مادر در این صورت
ثلث ترکه از جد مادری است و ثلثان از خواهر پدر و مادری است و اگر بوده
باشد مادری بجای خواهر پدری خواهر پدری در دادن ثمن با اشکال است
نزد بعضی زیرا که نصف ترکه از اوست فرضا و فیکه با اخوة و اخوات از
طرف مادر جمع شوند و ثمن را با ایشان حصه میشود بنابر این قول
رد کرده شد بر اخوة مادری و بعضی میگویند که آن ثمن مخصوص خواهر پدری است
لا غیر و بعضی میگویند که بقدر سهم هریک حصه میباید کرد و در این
صورة اخلاف فی من خواهد شد بعضی میگویند ثمن را مصالح کنند

میان ایشان مادر اعلم **بحث نهم** هرگاه نبوده باشد میت را جد قریب
قایم مقام وی است جد بعید در قسمت نمودن ترکه با اخوة و حکم ایشان نیز
حکم جد اقرب است پس جد از جانب پدر و پدر میت یا از جانب مادر و پدر
مثل برادر از جانب پدر و مادر و خواهر و حکم ایشان نیز حکم جد اقرب
است پس جد از جانب پدر و مادر است باید و یا عدم پدر و مادر وهم چنین
بحث در جد مادر میت و جده مادر از جانب پدر و مادری میت آنها در
که ایشان نیز در استحقاق مثل اخوة و اخوات از جانب مادر پس اگر
ناقص اید بعد از تقسیم عدد بر اشکال انچنانست کردم آخر بحث هشتم
ذکر کرده شد **بحث دهم** اولاد اخوة و اخوات قایم مقام پدران
خود میشوند که پدران ایشان نباشند و میگیرند هریک از ایشان نصیب
آنشخص را که او میرسد یکیست پس اگر بگذارد پسر برادر از طرف پدر
مادر یا دختر برادر از جانب پدر و مادر تمام مال از هریک از ایشانها
چون تنها باشند و اگر جمع شود پسر برادر و دختر برادر از جانب پدر
مادر ترکه را مثل للذکر ضعف الانثی میان خود مقاسمه مینمایند
و اگر ایشان اولاد از دو برادر باشند چنانکه از یک برادر دختر
از یک برادر دیگر پسر باز هر دو پسر یا دختر مال را نصف میکنند
نصف از اولاد یک برادر و نصف دیگر از اولاد برادر دیگر و اگر در این
صورت یک برادر از طرف پدر راست اولاد وی از نصف ثنا فطاست
مال از اولاد برادر پدر و مادری است و اگر بگذارد متوفی پسر خواهر
از جانب پدر و مادری نصف مال از وی است نصف دیگر رد
وهم چنین است حکما اگر چه بسیار باشد اولاد خواهر پدر و مادر و اگر بگذارد

نصف مال را فرضاً شوهر را رداً و باقی دیگر اثلاثاً تقسیم نمایند و اگر یکی
باشد سوای را اولاد دو خواهر از جانب پدر و مادر ثلثان ترکه از
ایشان است و شوهر را بعد از آن اولاد هر دو خواهر نصف مال اخذ میکنند
و میانه خود للذکر مثل حظ الانثیین تقسیم نمایند مثلاً هرگاه فوت
شود شخصی و بگذارد دو پسر و یک دختر از اولاد خواهر پدر و مادری
و یک دختر از اولاد یک خواهر پدر و مادری اصل فریضه ایشان سه است
ثلثان فریضه که دو است فرضاً از ایشان است اولاد هر خواهر نصف
آن ثلثان اخذ میکنند باقی ماند از اصل فریضه یک عدد [illegible]
میانه ایشان قسمت نمیشود فریضه منکسر شد مخرج نصف بود ضرب
کردیم در اصل فریضه سه حاصل آمد شش نصف آن فرضاً ورداً نصیب یک خواهر آمد
و نصف دیگر آن فرضاً ورداً نصیب اولاد یک خواهر همان نصف که
سه است میانه اولاد آن خواهر که دو پسر و یک دختر باشد نمی‌شود
چه اگر رؤس ایشان پنج است و نصیب ایشان سه میانه نصیب و عدد
رؤس ایشان تباین است ضرب نمودیم پنج را در شش حاصل آمد
بالتکرار در سی ضرب باید کرد [illegible] حاصل آن که ۱۵ است بدین
موجب تقسیم میشود نصیب دختر یک خواهر فرضاً ورداً و نصیب دو پسر
و یک دختر خواهر دیگر است و بدین قیاس باید نمود و اگر چه
همان بسیار باشد العاقل یکفیه الاشاره و اگر فوت شود شخصی و
بگذارد اولاد چند اخوة و اخوات از جانب پدر و مادر و هر یک از اولاد
اخوة و اخوات نصیب آنکس [illegible] که پدر و مادر [illegible] میانه خود
الذکر تا تقسیم نمایند اگر بگذارد سوای اولاد برادر با اولاد خواهر

ازجانب

ازجانب مادر سدس [illegible] فرضاً شوهر را رداً و مذکر و مؤنث
مساوی اند و اگر بعد از آن باشد سوای را اولاد خواهر و اولاد برادر از جانب
مادر سدس [illegible] فرضاً شوهر را رداً و بعد از آن دو حصه [illegible]
نصف از اولاد خواهر است و نصف از اولاد برادر یکی با یکی بالسویه
میانه خود قسمت نمایند و مذکر و مؤنث ایشان تقسیم یکی است و اگر
جمع شوند اولاد اخوة متفرقه ساقط است اولاد اخوة پدری و ثلث ترکه
از اولاد اخوة مادری و اولاد برادر یا خواهر پدر و مادری نصیب [illegible]
مادر خود را اخذ میکنند خواه یکی باشد و خواه بیشتر میانه خود بالسویه
تقسیم میکنند و باقی از اولاد اخوة از طرف پدر و مادر است و ایشان للذکر
ضعف الانثی در میانه خود قسمت نمایند و اگر بگذارد شخصی اولاد خواهران
جانب مادر و اولاد خواهران جانب پدر نصیب اولاد خواهران جانب مادر سدس
ترکه است بالسویه و نصیب اولاد خواهران طرف پدر نصف ترکه در میان
خود للذکر مثل حظ الانثیین تقسیم میکنند [illegible] باقی بسوی اولاد
خواهران جانب مادر خلاف است چنانکه مذکور شد [illegible] و اگر
زوج یا زوجه نصیب اعلی خود را اخذ میکنند و ثلث ترکه از اولاد اخوة
در بسته اگر دو باشند و سدس اگر یکی باشد باقی از اولاد کلاله از جانب پدر
و مادر است هر یک اخذ میکنند نصیب آنکس را که به او نزدیک است و للذکر
ضعف الانثی تقسیم میکنند و نقص بر ایشان لازم باید چنانکه بر پدر
ایشان لازم بود و اولاد از جانب پدر قائم مقام ایشان است چنانکه ذکر کرده
شد [illegible] ایشان هرگاه بود [illegible] از آن شیء کردن
خلاف است **بحث طبقه دوم** اجداد و اخوة هر یک منع میکنند [illegible]

از اعمام و اخوال و اولاد ایشان منع میکنند اجداد و جدات خود را و اجداد خود
منع نمیکنند اولاد اخوة و اخوات را با عدم اخوة چنانکه منع نمیکنند اخوة و اخوات اولاد
ایشان را با اجداد ایشان با عدم اجداد پس اگر فوت شود شخصی و بگذارد جد اقرب
و جد ابعد میراث از جد اقرب است و اگر بگذارد و جد ابعد با عدم جد اقرب
و اخوة جد ابعد با اخوة شریک است چنانکه با جد اقرب شریک بود و هم چنین
شریکند اگر بگذارد جد اقرب و اولاد اخوة و هم چنین شریکند اولاد با جد
اقرب چنانکه در بحث اول مذکور خواهد شد **بحث دوازدهم** اقرب از اولاد
منع میکنند ابعد را پس اگر بگذارد میت اولاد عالی از اولاد اسفل
خواه از جانب پدر باشد خواه از جانب مادر و خاله از پدر و مادر و خواه این
اولاد اولاد برادر از جانب پدر باشد یا پدر و مادر یا مادر و هم چنین در میراث
ثنا آنکه مقدم بود که اولاد اقرب ابعد را منع میکنند و منع نمی باشد
اولاد اخوة و اخوات هر کس را اگر اخوة و اخوات را منع میکنند اعمام و
اخوال و اولاد ایشان بدانکه میراث میرسد با اولاد و زوج و زوجه و اجداد
هر قدر که باشند و زوج و زوجه نصیب اعلی دیگر با او زوج نصف است میکنم و اگر
متوفی اولاد برادر از طرف پدر و مادر و اولاد خواهر از پدر و مادر ثلث
این اولاد خواهر از طرف مادر ربع و این صورة جد و جده از طرف مادر
و کلاله مادر ثلث ترکه از جانب نصیب ایشانست که یک ربع ثلث از جد
و ربع دیگر از جده و ربع دیگر از اولاد خواهر است بالمناصفه و ربع دیگر
از اولاد برادر است بالمناصفه و ثلثان دیگر ترکه را دو ثلثان نصیب جد
از طرف پدر است و ثلث دیگر از اولاد برادر از جانب پدر است بالمناصفه
خواهد قسیم میباید نصف از جد است و نصف از اولاد برادر پدر و مادر

ایشان

ایشان للذکر مثل حظ الانثیین میان اولاد تقسیم میباید و ثلث دیگر
ثلثین را نصفان از جده از طرف پدر و نصف دیگر از اولاد خواهر پدر
مادری و ایشان در میان خود اثلاثا تقسیم میباید مثلا هرگاه فوت شود
شخصی بگذارد یک پسر و یک دختر از اولاد برادر پدر و مادر و یک پسر و
یک دختر از اولاد برادر پدر و مادر و یک پسر و یک دختر از طرف پدر و مادر
اصل فریضه ایشان ۳ است ثلث آن از جد و جده و کلاله اولاد مادر است
از باعمام ایشان منقسم نمیگردد پس ضرب نمودیم ۳ را در ۴ ۱۲ حاصل گردید
ثلث آن که ۴ است دادیم بجد و جده و اولاد برادر و اولاد خواهر از طرف
مادر هر یک ربع از آن اخذ نمودند اما و رباع ایشان تقسیم نمیشود چرا
که نصف ندارد ضرب کردیم او را در ۱۲ ۲۴ حاصل شد ثلث آن که دادیم بجد
و جده و اولاد کلاله مادر باقی ماند ۱۶ این ۱۶ ثلث ندارد ضرب کردیم
۲۴ را در مخرج ثلث که ۳ است ۷۲ حاصل شد نصیب جد صحیح منقسم گردید
باقی ماند ۴۸ ثلثان آن که ۳۲ است نصف این از جد پدر است و نصف دیگر
از اولاد برادر از جانب پدر است بر ایشان بدین طریق که ذکر شده بود
منقسم گردید باقی ماند ثلث دیگر و چهل و هشت که ۱۶ است نصف از جد
پدر است و نصف دیگر از اولاد خواهر است از جانب پدر یک پسر و یک دختر
بر ایشان اثلاثا منقسم نمیشود ضرب کردیم مخرج ثلث را که عدد ۳ است
در ۷۲ ۲۱۶ حاصل شد تقسیم کردیم ثلث این عدد را که ۷۲ باشد نصف این
۷۲ از جد و جده از جانب مادر است بالمناصفه نصیب جد نصیب جده
دیگر ۷۲ که ۳۶ باشد نصف آن از اولاد خواهر از جانب مادر است بالمناصفه
نصیب پسر نصیب دختر و نصف دیگر از اولاد خواهر از جانب مادر است

بالمناصفه نصیب پسر نصیب دختر چون ثلث فریضه که کلالة الام در بدین طریق
تقسیم کردیم باقی ماند ثلثان دیگر اصل فریضه که ۹ است با ثلثان آن که ۶
نصف آن ۳ از جد پدری است و نصف که ۳ است با نصف دیگر که ۳ است از اولاد
برادران جانب پدر للذکر مثل حظ الانثیین نصیب پسر نصیب دختر و ثلث
دیگر که ۳ است اگر ۳ است با نصیب [illegible] آن که ۳ نصیب جده از جانب پدر است و نصف
دیگر نصیب اولاد خواهران جانب پدر و مادر است للذکر ضعف الانثی نصیب پسر
نصیب دختر و اگر بوده باشد متوفی را با این اولاد زوج یا زوجه اخذ نمایند
نصیب اعلی خود را و جد و جده از قبل مادر و اولاد برادر و اولاد خواهران
قبل مادر ثلث اصل فریضه را میبرند با یکدیگر چنانکه گذشت تقسیم نمایند
و نقص بر ایشان لازم آید و اگر فرض زوج یا زوجه کرده میشود هم موجب
ملال بود لهذا بجهت توضیح مثال فوق کاملا نقل نموده باشد و اگر بگذارد
[illegible] اولاد خواهران جانب پدر و مادر و جدی و اولاد خواهر ثلث ترکه را
میبرند و باقی از جد است **فصل نهم** در ذکر میراث اعمام و اخوال و
در این دوازده بحث است **اول** اگر عم منفرد یکی است تمام مال را میبرد و اگر
بیشتر است بالسویه با یکدیگر تقسیم نمایند و اگر جمع عم و عمه شود عم دو حصه
میبرد و عمه یک حصه هر گاه از جانب پدر و مادر باشد مذکر و مونث همه [illegible]
در قسمت و باقی بعد ثلث از عموم و عمات از جانب پدر و مادر است للذکر
ضعف الانثی و متقرب به پدر ساقط است مثلا هر گاه فوت شود شخصی و بگذارد
عم و عمه پدری و مادری اصل فریضه ایشان ۳ است [illegible] حاصل ثلث [illegible]
[illegible] از جانب مادر بالمناصفه میانه خود قسمت نمودن باقی ماند ۴ برای
عم و عمه از جانب پدر و مادر بر ایشان اثلاثا منقسم نمیگردد ضرب نمودیم

۳ را در ۹ [illegible] حاصل شد [illegible] مادر ثلث بالسویه عم و عمه پدر ثلثان للذکر
ضعف الانثی **بحث دوم** هر گاه جمع شوند زوج یا زوجه نصیب اعلای خود را
از ترکه اخذ میکنند و متقرب به مادر سهم خود و اصل [illegible] را میبرد اگر یکی است سدس
ثلث آن میبرند در صورت تعدد مذکر و مونث در قسمت مساوی باشد و باقی
از متقرب به پدر است و مادر خواه یکی باشد یا زیاده لکن چون معدوم شود
متقرب به ابوین متقرب به پدر در مقام وی است در قسمت و نقص اگر شخص
بگذارد عم و عمه از جانب مادر و عم و عمه از طرف پدر و زنی اقل عددی که ثلث
و ربع داشته باشد ۱۲ است بعد از اخراج ربع و ثلث باقی مانده عدد ۵ برای
عم و عمه از طرف پدر اثلاثا بر ایشان منقسم نمیگردد ضرب نمودیم ۳ را در
دوازده ۳۶ نصیب زن ربع ۹ عم و عمه مادری ثلث بالسویه عم و عمه پدر للذکر
ضعف الانثی و نقص بر ایشان لازم آید و اگر فوت شود زنی و بگذارد
شوهر و عم و عمه از جانب پدر و عم و عمه از جانب مادر اقل عددی که نصف
و ثلث داشته باشد ۶ است بعد از اخراج نصف و ثلث که نصیب شوهر
و عم و عمه از طرف مادر است باقی ماند یک عدد اثلاثا بر ایشان تقسیم
نمیشود ضرب نمودیم ۳ را در ۶ ۱۸ نصیب شوهر نصف ۹ و ثلث ۶
عم و عمه پدری للذکر مثل حظ الانثیین **بحث سیم** عم و عمه منع مینمایند
هر یک متقرب به خود را با وجود خود چنانکه برادرزاده [illegible] اگرچه
خویشی وی زیاده باشد با عم مگر در یک مسئله اجماعیه که هر گاه جمع شود
پسر عم از طرف پدر و مادر با عم از طرف پدر [illegible] پسر عم اولی است [illegible]
پدر [illegible] است و اگر منضم شود [illegible] حکم باطل است
[illegible] با عم [illegible] مال [illegible]

و هم چنین اگر بوده باشد متوفی را پسر عم از جانب پدر و مادر و عم از طرف پدر
مال تمام از عم است و اگر بوده باشد متوفی را پسر عمی ابوینی با خالی و عمی
ابی در این صورة ثلث ترکه از خال است و ثلثان ترکه از عم و پسر عم ممنوع است
و بعضی از فقها میفرمایند که تمام مال از خال است بواسطه آنکه ابن عم عم را از
مال منع نمود و خال ابن عم را منع میکند پس مال از خال است بحث چهارم
اگر متوفی را یک خال است تمام مال از وی است و اگر بیشتر است تمام مال را با
لسویه با یکدیگر تقسیم میکنند و اگر جمع شوند خال و خاله مساویند در
قسمت اگر یکجهة باشند خواه از طرف پدر باشد خواه از طرف مادر و اما
اگر مختلف باشد متوفی را مادری سدس میدهد در صورت وحدة خواه مذکر
خواه مونث و در تقسیم مساویند و باقی از متوفی پدر است خواه مذکر
و خواه مونث خواه واحد خواه متعدد و اگر خال و خاله ابوینی باشند
خال و خاله پدری قائم مقام ایشانست پس اگر بگذارد میت خال و خاله
از طرف پدر و مادر و خال و خاله از طرف مادر اصل فریضه ایشان سه است
ثلث از نصیب خال است از جانب مادر و چون تصحیح با ایشان منقسم
نمیگردد به فریضه منکسر در مخرج نصف بود ضرب کردیم ۲ را در ۳ شد ۶
خال و خاله مادری ثلث بالسویه خال و خاله پدری ثلثان بالسویه و اگر
جمع شوند زوج یا زوجه با اخوال متوفی هر یک از زوج و زوجه نصیب
اعلی خود را از ترکه اخذ مینمایند و اقرب مادر سدس و ثلث در صورت
تعدد و باقی از متوفی بین ابوین است از خال و خالات بالسویه ذکورا
و اناثا تقسیم میکنند مثلا هرگاه فوت شود زنی و بگذارد شوهری و خال
از جانب مادر نصیب شوهر نصف ترکه است و نصیب خال مادری

سدس

سدس ترکه و تتمه از خال پدری است و بعضی میفرمایند که خال مادری سدس
نصیب را میبرد اگر فوت شود شوهر نصیب خود را میبرد اول ۳ را در ۲ ضرب
کردیم ۶ حاصل شد نصیب شوهر نصف نصیب خال ثلث فریضه است
سدس از نصیب از خال مادر سدس خال پدری تتمه و اگر بگذارد متوفی
شوهر و خال و خاله مادری نصیب شوهر نصف و خال و خاله ثلث
ضرب نمودیم ۳ در ۲ ۶ حاصل شد چون نصف ندارد ضرب نمودیم
۲ را در ۹ ۱۸ حاصل شد نصف آنرا دادیم بشوهر و ثلث آنرا بخال و خاله ما
دری که ۶ است باقی ماند ۳ بالمناصفه میان خال و خاله از جانب
پدر و مادر منقسم نمیگردد پس ضرب نمودیم ۲ را در ۱۸ ۳۶ حاصل گردید
نصیب شوهر ۱۸ خال و خاله مادری ۱۲ ثلث بالسویه و خال و خاله پدری با
لسویه ۶ و اگر بوده باشد متوفی را خال و خاله پدری و خال و خاله مادری
و زوجه ۳ را در ۴ ۱۲ ضرب کردیم ۳ حاصل شد بعد از اخراج ربع و ثلث
۳ باقی ماند بالمناصفه میان خال و خاله پدری منقسم نمیگردد پس ضرب
نمودیم ۳ در ۲۴ ۷۲ حاصل گردید نصیب زن ربع خال و خاله مادری
ثلث بالسویه خال و خاله پدری بالسویه و اگر بجای خال و خاله پدر و مادر خال
پدری بوده باشد حکم چنین است بحث پنجم هرگاه جمع شوند اعمام و اخوال
ثلث از اخوال است خواه یکی باشد یا بیشتر خواه مذکر خواه مونث و ذکر را
دو سهم و مونث یکی مثلا اگر بگذارد میت عم و عمه پدری و خال
و خاله مادری اصل فریضه ۳ است ثلث آنرا دادیم بخال و خاله مادری
بالمناصفه میان ایشان منقسم نمیگردد پس ضرب نمودیم ۲ را در ۳ ۶
حاصل شد ثلث آنرا بخال و خاله دادیم بالمناصفه و عدد میانهم

وعمه اثلاثا منقسم نمیکرد بد ضرب نمودیم ۳ را در ۶ ۱۸ شد نصیب خال
وخاله ثلث باقی ماند ۱۲ للذکر مثل حظ الانثیین میانه عم وعمه اثلاثا
منقسم شود عم ۸ وعمه ۴ **بحث ششم** اگر جمع شوند اعمام متفرق عبادت اخوال
سدس ثلث میبرد در صورت تعدد بالسویه تقسیم مینمایند خواه مذکر
وخواه مؤنث ومتقرب بپدر ومادر از اخوال ثلث را میبرد خواه واحد
وخواه متعدد خواه مذکر وخواه مؤنث وایشان نیز بالسویه قسمت
مینمایند وساقط است در میراث متقرب بپدر با وجود متقرب بپدر
ومادر واعمام مادری سدس ثلثین را اگر یکی باشد وثلث ثلثین را اگر
بیشتر است بالسویه خواه مذکر وخواه مؤنث وباقی ثلثین میبرد ذلک
از متقرب بپدر است مع مادر از اعمام للذکر مثل حظ الانثیین تقسیم می
نمایند ومتقرب بپدر بخاصه ساقط است با وجود اعمام ابوینی وچون
ایشان معدوم شوند قائم مقام ایشان میشود مثلا هرگاه فوت شود
شخصی ویگذارد عم وعمه وخال وخاله از جانب مادر وخال وخاله از طرف
پدر ضرب کردیم ۳ را در ۳ ۹ شد وثلث که یکی است دادیم بخال
وخاله مادری بالمناصفه میانه ایشان منقسم نمیکرد بد ضرب نمودیم ۲
در ۹ ۱۸ حاصل شد ثلث او ۶ است وثلث ۶ ۲ بخال وخاله مادری دادیم
بالسویه تقسیم مینمایند وثلثان دیگر ۴ را دادیم بخال وخاله از جانب
پدر ومادر ایشان بالسویه قسمت مینمایند وبعد از ثلثان اصل
فریضه را ۱۲ را باثلث از اکم است دادیم بعم وعمه از جانب مادر
ایشان صحیحا منقسم کرد بد باقی ماند ۱۲ [illegible] اثلاثا بعم وعمه
پدری ومادری منقسم نمیکرد بد ضرب نمودیم ۳ را در ۱۸ [illegible] حاصل

ثلث از اکثر است ثلثان ثلث را دادیم بخال وخاله مادری بالسویه تقسیم
خود تقسیم مینمایند ثلثان دیگر ثلث اصل فریضه بخال وخاله پدری با
لسویه خال وخاله پدری ومادری ثلثان وثلثان اصل فریضه که ۲ است باثلث
از دادیم بعم وعمه مادری بالسویه باقی ماند ۲ در دادیم بعم وعمه از طرف
پدر ومادر للذکر مثل حظ الانثیین تقسیم مینمایند [illegible] **بحث هفتم**
اگر جمع شوند احد زوجین با چند عم وچند خال وچند خاله اخذ میکند
احد زوجین نصیب اعلی خود را وچند خال وچند خاله ثلث اصل مال را
بالسویه اگر از یک جهت واحده اند شد از اعمام وعمات واگر متفرق اند
اخوال واعمام اختلاف احد زوجین نصیب اعلی خود را واخوال ثلث ترکه را
سدس ثلث از آن شخص است که متقرب بمادر است اگر واحد است وثلث
ثلث اگر متعدد است وباقی از اخوال پدر ومادر است ومتقرب بپدر ساقط
وباقی بعد از نصیب اخوال واحد زوجین از اعمام است سدس باقی از آن
اقرب مادر است از اعمام اگر واحد بوده باشد وثلث اگر متعدد باشد مذکر
مؤنث در تقسیم مساوی اند وباقی بعد از آن از آن اقرب پدر ومادر است
بحث هشتم اعمام وعمات واخوال وخالات اقرب واولاد ایشان
هرچند سکر پایین روند قائم مقام آبای خود میشوند هرگاه با [illegible]
باشد اعمام وعمات واخوال وخالات پدر ومادر اعمام وعمات وخالات
اخوال مادر [illegible] اولاد اعمام وعمات [illegible] اولی است از اعمام
جد وجده واخوال وخالات جد [illegible] واعمام واخوال وخالات جد
وجده [illegible] اولی است از اولاد ایشان [illegible] **بحث نهم**
هرگاه [illegible] اعمام وعمات واخوال وخالات [illegible] واولاد ایشان

وعمات م

اگر بوده باشد عم و عمه و خال و خاله از طرف پدر پدر و خال و خاله
از طرف مادر مادر در مخرج ابو جعفر طوسی در نهایه چنین فرموده که اینجا هم که
از جانب مادر ند ثلث مذکر از اینها است بالسویه تقسیم می‌نمایند و عم
و عمه و خال و خاله از طرف پدر ثلثان فریضه را اخذ می‌کنند و در میان
خود بدین طریق قسمت می‌نمایند ثلث از ثلثان از خال و خاله از جانب
پدر مادر است بالسویه و دو ثلث دیگر ثلثان نصیب عم و عمه از جانب
پدر پدر است میان خود للذکر مثل حظ الانثیین تقسیم می‌نمایند
اصل فریضه در این صورت ۳ است ثلث آن را دادیم به عم و عمه و خال و خاله
از جانب مادر را با عابر ایشان منقسم نمی‌شد و فریضه منکسر در مخرج
ربع بود ضرب کردیم ۴ را در ۳ ۱۲ حاصل شد ثلث آن را دادیم به عم و عمه
و خال و خاله از جانب مادر را با عابر ایشان منقسم گردید باقی
هشت عدد بر ایشان اثلاثا منقسم نمی‌گردید فریضه منکسر در مخرج
ثلث می‌شد ضرب کردیم ۳ را در ۱۲ ۳۶ حاصل شد ثلثان که ۲ است
دادیم به عم و عمه و خال و خاله از جانب مادر بر ایشان اربعا منقسم گردید
باقی ماند ۲۴ ثلث آن که ۸ باشد دادیم به خال و خاله از جانب پدر ایشان با
لسویه با یکدیگر تقسیم نمودند باقی ماند ۱۶ عدد دیگر للذکر ضعف الانثی
به عم و عمه منقسم نمی‌گردید منکسر در مخرج ثلث می‌شد ضرب نمودیم ۳ را
در ۳۶ ۱۰۸ سهم حاصل شد از این عدد منقسم می‌شود اما بطریق
حضرت سلطان المحققین سید المدققین وارث سید المرسلین حلال
المشکلات جامع الفروع و الاصول حاوی المعقول و المنقول علامه زمان
نصیر الملة و الدین نعمت الله نعمة الله از ۵۴ سهم تصحیح می‌باید چرا که خا

ثلث ۳

المزبم

اثنی را الله ثلث ثلث فریضه را به خال و خاله از جانب مادر رسید هر دو ایشان بالسویه
با یکدیگر قسمت می‌نمایند و ثلثان دیگر ثلث فریضه را به عم و عمه از جانب مادر
رسید هند و ایشان نیز بالسویه با یکدیگر تقسیم می‌نمایند و بعد از آن ثلثان
اصل فریضه را ثلث آن ثلث را به خال و خاله از جانب پدر رسید هند ایشان
بالسویه تقسیم می‌کنند و دو ثلث دیگر را به عم و عمه از جانب پدر رسید هند
و ایشان للذکر ضعف الانثی میان خود تقسیم می‌نمایند پس در این صورت
ضرب نمودیم ۳ را در ۳ چنانکه در قاعده دوم از حساب فرایض ذکر
کرده شد ۹ حاصل شد ثلثان ۶ و ثلث ۳ یکی است بالمناصفه میان خال
و خاله منقسم نمی‌شد و فریضه منکسر در مخرج نصف ضرب کردیم ۲ را در ۹
۱۸ حاصل شد ثلث ثلث از آن که ۲ است دادیم به خال و خاله از جانب
مادر بالسویه ثلثان دیگر ثلث را به عم و عمه از جانب مادر دادیم نیز صحیحا
منقسم نمود ثلثان اصل فریضه ۱۲ است ثلث آن که ۴ باشد به خال و خاله
از پدر دادیم بالسویه بر ایشان منقسم گردید باقی ماند ۸ چون اثلاثا
بر عم و عمه منقسم نمی‌گردید ضرب نمودیم ۳ در ۱۸ ۵۴ شد تقسیم نمودیم
بسیار هر سه چنانچه بسیار هر ربعت و در شرح نوشته شد قاعده ابو جعفر ۳
که یکصد و هشت سهم باشد انچه بسیج در رفیق نوشته شد قاعده خواجه
که ۵۴ باشد

بحث دهم اولاد عمو و عمات و خاله و خالات میگیرند هر یک نصیب کسی را که بدو متصل میگردند پس اولاد عم و عمه نصیب پدر و مادر خود را و اولاد خاله و خاله نصیب پدر و مادر خود را اخذ مینمایند و میانه خود بطریق سابق تقسیم مینمایند یعنی اولاد در هر صورت ولا دخترها بحصه و اولاد خاله و خاله میان خود مذکر و مونث بالسویه تقسیم مینمایند و هم چنین بدین طریق است و اگر بوده باشد بعد از اولاد اعمام متفرقه و اخوال متفرقه چنانکه در بحث نهم ذکر شد اولاد اخوال ثلث ترکه را میبرند و سدس ثلث را باولاد خاله و خال میدهند و ایشان بالسویه تقسیم مینمایند و اگر اولاد خال اند ثلث ثلث اصل ترکه را میبرند و هر یک از ایشان نصیب پدر و مادر خود را میبرند و هم چنین ثلث را میبرند اگر یاد ش باشند از دو خاله و باقیان که ثلثا اصل از اولاد خال از جانب پدر و چون اولاد خال از پدر و مادر باشند

و جمع

وچون ایشان معدوم شوند قائم مقام ایشانند اولاد عمو ثلثان اصل فریضه را میگیرند سدس ان ثلثان را باولاد عم با عم از جانب مادر میدهند و ایشان بالسویه میان خود تقسیم مینمایند و اگر اولاد عم باشند ثلثان از ایشانست و هر یک نصیب پدر و مادر خود را اخذ مینماید بالسویه و باقی ثلثان از اولاد عمو است از جانب پدر و مادر للذکر مثل حظ الانثیین و ساقط است از میراث متقرب باب باتفاق متقرب بابوین و چون ایشان نباشند متقرب باب قائم مقام ایشانست و اگر داخل شود احد زوجین با اولاد احد زوجین نصیب اعلی خود را اخذ مینماید و اولاد خاله ثلث مال را اخذ میکنند و تتمه از اولاد عموم است و نقص بر ایشان لازم میاید چنانکه بر پدران لازم میاید

بحث یازدهم هرگاه جمع شود در وارث دو سبب ارث میبرد بهر دو سبب ارث میبرد چنانکه فرضا خالد زینب را بزوجیت عقد نموده و خالد را پسری بود از زن دیگر و زینب را دختری بود از شوهر دیگر و دختر زینب زوجه پسر خالد شد از ایشان پسری هم رسید نام وی جعفر و از خالد و زینب دختری و پسری هم رسید نام دختر فاطمه و نام پسر محمد بنابراین محمد عموی جعفر است از طرف پدر و خال جعفر است از طرف مادر و خالوی جعفر از مادر پس اگر فوت شود جعفر و بگذارد محمد را لا غیر ثلث مال او را ما لجعفر از محمد است بجهت خال بودن و ثلثان دیگر بواسطه عم بودن و اگر بگذارد فاطمه را لا غیر ثلث مال جعفر از فاطمه است بواسطه خاله بودن و ثلثان دیگر بواسطه عمه بودن و اگر فوت شود جعفر و بگذارد محمد و فاطمه را لا غیر گویا اگر شخص فوت شده و اگذاشته عمه

جانبه

پدری وخاله وخالهٔ مادری در این صورت تقسیم ترکه اینچنین است سهم ثلث
محمد عم از جانب مادر و محمد خاله وخاله از جانب مادر و فاطمه عمه از جانب پدر
فاطمه خاله از جانب مادر و الحال دیگر چند ارادت اگر مال جهان محمد
فاطمه ثلثا تا ثلث تقسیم میشود و دیگر اگر با سوم محمد و فاطمه ترکه تقسیم غایب
هر یک تقسیم ظاهر است و اگر مانع باشد احد سببین بسبب دیگر میراث
میبرد چنانکه یکشخص هم برادر بیت بوده باشد و هم پسر عم در این صورت میراث
میبرد از جهت برادر بودن نه از جهت پسر عم بودن و گاه باشد که یک شخص بچهار
سبب میراث میبرد چنانکه در مثال سابق هر گاه محمد برادر پدری باشد نام
او علی و فاطمه برادر خود باشد نام او سکینه علی نام سکینه وارث جمیع مال پدر
از ایشان پسر موجود باشد نام او حسن این پسر ابن ابن العم و ابن ابن خال
و ابن بنت عم و ابن بنت خاله میشود نسبت بحسن **فصل دهم** در
ذکر میراث بردن بسبب انکه سبب بر دو قسم است زوجیت و ولا و در آن
دوازده بحث بیان میشود اول زوجه میراث میبرد مادامیکه در
حبالهٔ زوج است خواه با وی دخول کرده باشد یا نه و هم چنین زوج از
زوجه میراث میبرد چنانچه در حبالهٔ وی باشد و هر گاه فوت نماید میراث
احدهما با دخول بکرد و عقد مریض **بحث دوم** اگر زوج طلاق دهد
زنی را بطلاق رجعی بعد از طلاق زن یا شوهر در عده رجعیه فوت شود حکم
زوجیت باقیست و از یکدیگر میراث میبرند و اگر شوهر زوجه را طلاق
بائن دهد مثل طلاق یائسه و صغیره و غیر مدخوله بها یا اگر خلع و
مبارات واقع شود میان زن و شوهر و زن در عده رجوع ببذل ننموده
یکی از زوج و زوجه فوت شود در این صورة توارث میانه ایشان نیست

خواه

خواه در عده فوت شود و خواه بعد انقضاء و این حکم نسبت بشخص صحیح است
و اما اگر شخص شوهر مریض باشد و زن را طلاق رجعیه بدهد توارث میان
زن و شوهر بر طرف نمیشود در عده و اگر عده منقضی شود در این صورة
زن از شوهر میراث میبرد تا یکسال بشرط آنکه زن شوهر نکرده باشد
و این مرد از مرض بر نخاسته باشد خواه این زن را در مرض عقد نموده باشد
یا نه بشرط دخول در حین مرض و اگر شوهر مریض باشد و زن را طلاق
بائن بدهد میراث نمیبرد شوهر مریض از زن اگرچه زن در عده
فوت شود یا بعد انقضاء **بحث سوم** نصیب شوهر ربع است با وجود
ولد خواه مذکر خواه مؤنث و زیاده از ربع بدو رد نمیشود مثلا اگر زوجه
باشد متوفی وارث شوهر یک ربع آن شوهر است و نصف از دختر و تتمه رد
میشود بدختر و اگر بوده باشد ابوین با دو دختر یا بنت و
شوهر پس نصیب شوهر ربع ترکه است و از ابوین سدسین و ثلثان
از دو دختر و تتمه رد میشود بدختران و اگر بوده باشد متوفی و احد
ابوین با یک دختر و شوهر نصیب شوهر ربع ترکه است و از احد ابوین
سدس و از دختر نصف و تتمه بعد از آن رد میشود باحد ابوین و دختر
ارباعا و این چنین است نصیب اگر ولد باشد بطنا و عالیا ولد باشد که
شوهر زیاده از ربع نمیبرد **بحث چهارم** نصیب زن با وجود ولد ثمن
ترکه است خواه مذکر خواه مؤنث و هم چنین ثمن ترکه است با ولد الولد
هر قدر که پایین رود زیاده از ثمن بدو رد نمیشود مثلا هرگاه بوده باشد
میت را زن و دختری ثمن ترکه نصیب زن است و نصف نصیب دختر
و تتمه رد میشود بر دختر و اگر بوده باشد متوفی را زن و دختری واحد

ابوین ثمن نصیب زن و نصیب دختر نصف و سدس نصیب احد ابوین ثمن رد میشود
بر احد ابوین همه خنثی ارباعا و اگر ابوین باشند اخماسا بر ایشان مقرر رد میشود

بحث پنجم اگر میت را ولد یا ولد ولد هر چند که پایین رود باشد با زوج و زوجه
باشد نصیب شوهر از نصف و زن از ربع که ذکر آن در فصل اول ذکر شد

بحث ششم اگر میت را یک زن یا بیشتر باشد فرض ایشان ثمن است با وجود
ولد و ربع است با عدم ولد و ربع و ثمن را با یکدیگر قسمت نمایند مثلا
اگر بگذارد میت چهار زن و ولد فرض ایشان ثمن است و ثمن از ولد است
اصل فریضه ایشان در این صورت هشت است نصیب زوجات اربعه
ثمن است که یکی باشد چون ارباعا بر ایشان منقسم نگردید ضرب نمودیم ۴
۴ را در ۸ ۳۲ حاصل گردید نصیب زوجات اربعه و ثمن از ولد است و اگر
بوده باشد میت را ۴ زن و احد ابوین ۴ زن ربع و ثلث از احد ابوین اصل فریضه
ایشان ۴ است چون ارباعا بر زوجات منقسم نگردید ضرب نمودیم
۴ را در ۴ ۱۶ شد نصیب ۴ زن ثمن احد ابوین هم چنین است هرگاه
جمع شوند یک زن یا بیشتر با اقارب یا اولاد مع زوجات از حصه خود زیاد
نمیبرند

بحث هفتم هرگاه بگذارد متوفی شوهر و ضامن جریره
نصیب شوهر نصف ترکه است و نصف دیگر از ضامن جریره است اگر مولی
نداشته باشد

بحث هشتم اگر بوده باشد میت را زنی و ضامن جریره
ربع ترکه وی از زن است و ۳ ربع دیگر ضامن جریره اگر مولی نداشته باشد

بحث نهم هرگاه طلاق دهد مریض یکی از ۴ زن خود را و عقد
نماید زن دیگر را بعد از آن فوت شود و مشتبه شود مطلقه بین ۵ زن در
این صورت نصیب زن پنج ربع ربع ترکه چرا که نصیب زوجات با عدم ولد

ربع و با وجود ولد ثمن بعد از اخذ نصیب غیر مشتبه باید بین ۴ زن
که یکی از ایشان مشتبه شد ثمن را با یکدیگر بالسویه تقسیم نمایند و هم چنین است
اگر اشتباه واقع شود در بیشتر از یکی مثلا هرگاه صورة مفروضه فوق
فوت شود شخصی و بگذارد ولد یا ابوین و زن ناقله عدد را بخواهیم که ثمن
و ربع را اشتباه باشد پس ضرب نمودیم ۸ را در ۴ چنانکه قاعده آن در فصل
پنجم ذکر کرده شد ۳۲ شد حاصل ثمن ۳۲ ۴ است و ربع آن یکی است
دادیم بزن غیر مشتبه باقی ماند ۳ ربع ارباعا بر چهار زن منقسم نگردید
ضرب نمودیم ۴ را در ۳۲ یکصد و بیست و هشت شد ثمن آن شانزده و ربع
شانزده نصیب زن غیر مشتبه ۴ زن بالسویه نصیب ولد و اگر نبوده باشد
میت را اولادی و بگذارد احد ابوین و زوجات ربع ترکه که از آن ربع یا ثلث
۱۰ است چون ارباعا ارباعا منقسم نگردید ضرب ۴ در ۱۰ نمودیم ۴۰
حاصل شد زن غیر مشتبه ربع ربع و ۳ زن بالسویه ۱۲ احد ابوین

دهم هرگاه طلاق دهد شخص مریض زوجات خود را در مرض موت
هم زن صحیح نماید و تحویل کند و بعد از آن فوت شود ربع مال را
زوجات مطلقه و غیر مطلقه بالسویه تقسیم میشود با عدم ولد و ثمن مال
با وجود ولد اگرچه بیمار باشد مطلقه فرضا بنا بر ایشان **بحث یازدهم**
اگر بوده باشد زوجه را ولد از زوج خواه مذکر خواه مؤنث ثمن جمیع ترکه میت
از او است و اگر زن را ولد از شوهر نباشد در این اقوال مختلف است
اظهر مشهور است که از قیمت و اموال و اثاث البیت حصه زن را از قیمت آنها
میدهند و از زمین ارض چیزی یا عین [illegible] و الآن بعضی
میکنند [illegible]

آنچه اینها ساکنها و سید مرتضی نه معتبر ماند کرد قرار عمن با قیمت بکنند و
حصر زنان از غیر انها باید هند چنانکه در اینجا مذکور شد و کیفیت تقسیم چنانست
که حجب و نقص چنانچه در دو بوار ثنا است بدان هشت قسمت نمایند و حصر زنان
از عین ترکه منقول بدهند اما واجب نیست بقول نمودن در دو ربعیت از
نزد شیخ علی و بن نقد [illegible] منقول [illegible] کردن حق زن
حاکم شرع است لا غیر و ظهور فرق نیست میان آنکه زن ولد داشته باشد
از این شخص یا آنکه در اصل ولد از ایشان هم نرسیده باشد بحث دوازدهم
هرگاه تزویج نمایند دو صغیر را یکی بدیگری ایشان یا جد از جانب پدر ایشان
میراث میبرند لاحدهما از دیگری و اگر تزویج نماید ایشان را غیر از پدر
و جد موقوف است صحت عقد برضای ایشان بعد از بلوغ پس اگر بالغ شوند
صغیرین و راضی باشند بان عقد صحیح و جد صحیح است آن عقد
و توارث میان ایشان ثابت [illegible] الا اگر فوت شود احد صغیرین
پیش از بلوغ یا ملالت آن عقد خواه بالغ شود دیگری پیش از تزویج اجازه
بدهد یا اگر بالغ نشده فوت شود [illegible] در این چند صورت فرقی نیست
و اگر فرضا احد صغیرین بالغ شود و بعد از بلوغ اجازه دهد بعقد و فوت
از جد و پدر و بعد از اجازه فوت شود و بعد از آن بالغ شود پس اگر
راضی بعقد باشد توارث میان ایشان نیست و اگر ادعای رضا بعقد
نماید قسم بذات الله باو نماید کما فرض الله [illegible] میراث میبرد والا
میراث نمیبرد در صورتیکه قسم یاد نماید یا اسقاط [illegible] توابع رفع حجیت
غیر از میراث هم چنین عده و مهر و چنانچه بعضی از فقها را در این نظر است قسم
دوم از سبب ولاست و آن بر سه قسم است اول ولای عتق و در آزاد نمودن

بحث ذ

بحث ذکر خواهد شد اول در آزاد نمودن و آن دو قسم است یا واجب
یا سنت و این واجب بر دو نوع است یا واجب باصل شرع است چنانکه مالک
شود شخصی بنده را که [illegible] آزاد شود بحسب شرع آزاد [illegible] ضامن [illegible] را
چنانکه در کتاب بیع و بعضی الفقها حصر الاحکام نموده اند که چون شخص [illegible]
بطریق [illegible] یا میراث و غیر [illegible] صاحب شوند ایشان شخص آزاد میشود یا آنکه
واجب بشود آزاد نمودن بنده بحسب شرع هم چون افطار نمودن روزه رمضان
بحرام چه در این صورت کفاره جمع بر افطار کننده لازم است که یکی از آن آزاد
نمودن بنده است یا آنکه خود را [illegible] نماید بانکه [illegible] ان کرد از اقسام [illegible]
ثابت نمیشود مولی بسبب میراث نمیبرد یا آنکه آزاد نمودن سنت است
و این سنت چنانست که مالک از روی [illegible] آزاد نماید و این نوع از آزاد
بر دو قسم است اول آنست که مولی خود را از ضمان جریره بنده بری نسازد
چه در این صورت مولی بسبب ولا از بنده میراث میبرد یا آنکه خود را [illegible] از
ضمان جریره بنده بری نسازد [illegible] این قسم موجب میراث بردن مولی میشود
از عتق بسبب ولا بشرط [illegible] وارثی نداشته باشد از روی سبب خواه
وارث قریب باشد و خواه بعید و خواه ذی فرض و خواه غیر ذی فرض
که در این صورت نسب اولی است از ولاء و مولی را دخلی نیست در میراث
بسبب ولا و چون صاحب نسب معدوم باشد میراث از مولی است بحث دوم
میراث نمیبرد مولی از مکاتب بسبب ولا [illegible] مکاتب نفس خود را از مولی
خریده اما میراث مدبران بنده که مولی وصیت با آزاد [illegible] نموده [illegible] است
که ولای [illegible] ایشانست که تدبیر نموده وصیت کرده بد ام ولد فقها
اما [illegible] آزاد میشود از نصیب ولد خود و [illegible] ولاء نیست [illegible] مولی [illegible]

فقهاء

ارث نبرد هم چنین ولای بنت ام ولد را برای ولدش از آنکه نسب ولا
بالکلیه کرچه منتسب نشود بعضی علما و لکن مخالفین جایز ندانسته اند که باب نسب میراث
به نسب و ولاء میبرد **بحث سیم** صحیح نیست فروختن و هبه نمودن
ولاء و هم چنین است شرط نمودن ولاء در فروختن بنده چنانکه مالک بگوید که
این بنده را فروختم بشرط ولای وی از تو باشد **بحث چهارم** شرط است در
میراث بردن بسبب ولاء که آزاد کردن بتبرع باشد چنانکه مذکور شد و بعضی خود را
ابتدا تبرع بری نسازد و عتق را ذی نسب نباشد اگرچه در وقت نسب پیدا
چون شرط مذکوره متحقق شود میراث عتیق از آزاد کننده ببرد اگر کل است
خواه مرد و خواه زن و اگر معتق فوت شود خلاف است در میان علماء در بردن
میراث اولاد معتق ابن بابویه میفرماید که ولاء عبد از اولاد ذکور و اناث
معتق است چرا که ولاء مثل میراث است در این قول عامه علما خلاف در فتوی
داده است و شیخ مفید میفرماید که ولاء از اولاد ذکور است و نه اناث خواه
معتق مرد باشد و خواه زن و شیخ ابوجعفر میفرماید که اگر معتق مذکر است ولاء از اولاد
ذکور است خاصه و اگر مؤنث است ولاء از خویشان وی است و نه اولاد وی
اگرچه مذکر باشد و این قول را بعضی مشهور میدانند **بحث پنجم** میراث
میبرند ولاء را پدر و مادر معتق و اولاد وی و چون اولاد نباشد اولاد
اولاد هر چند که پایین روند و چون ایشان نباشند برادران و خواهران از
جانب پدر و مادر یا از پدر و اجداد و جدات از قبل پدر و چون ایشان
نباشند میراث از اعمام و عمات و اولاد ایشانست الاقرب فالاقرب میراث
نمیبرند ولاء خویشان مادر از برادران و خواهران و اجداد و جدات
و اخوال و خالات و اگر معتق زن [illegible] باشد میراث [illegible] ولاء

مولی

مولی مولی و اگر ایشان نیز نباشند خویشان مولی مولی از جانب پدر و اگر ایشان
نیز نباشند مولی مولی از جانب [illegible] و علی هذا **بحث ششم** هرگاه بخرد
پدر با یک پسر خود بنده را و بعد از آن آزاد کند بنده را [illegible] فوت
شود در این صورت [illegible] ربع ترکه عتیق از آن پسر است که با پدر بنده را خریده است
و یک ربع دیگر از پسر دیگر است **بحث هفتم** هرگاه فوت شود آزاد کننده بنده
و بگذارد [illegible] پسر و فوت شود پسر [illegible] در این صورت ولاء
میان [illegible] منقسم میشود [illegible] از اولاد نصیب پدر [illegible] قسمت نمایند
[illegible] بعدد رؤس خود قسمت نمایند چرا که
قسمت ولاء [illegible] میراث اولاد الاولاد است چنانکه در فصل [illegible]
مذکور شد **بحث هشتم** آزاد کرده شده میراث نمیبرد از آزاد کننده خود
مگر [illegible] اگر [illegible] میراث [illegible] باشد
میراث وی از آن امام علیه السلام است **بحث نهم** هرگاه جایز باشد
آزاد نمودن کافر چنانکه شیخ در خلاف میفرماید پس کافر نیز ولاء میبرد
و اگر بعد از [illegible] آزاد [illegible] کافر مسلمان شود و فوت شود پیش از
اسلام مولی [illegible] وارث [illegible] نباشد وارث وی امام علیه السلام است
و مولی کافر [illegible] میراث نمیبرد و اگر [illegible] شود بعد از اسلام مولی میراث
[illegible] است و اگر مسلمان شود [illegible] کافر باشد فوت شود
در کفر باز میراث [illegible] است هرگاه عتیق او وارث مسلمان نباشد
بحث دهم هرگاه بخرد شخصی با دختر خود بنده و بعد از آن آزاد
نمایند پدر و دختر بنده را و فوت شود پدر و بگذارد یک پسر و این دختر را
و بعد از آن بنده فوت شود در این صورة مال بنده میان پسر و دختر

و نصف میشود و پنج صنف میباید کرد اگر قائل شویم که ولاء بلحمه نیز میرسد
ثلثان مال بپسر در این صورت از دختر است و ثلث دیگر از پسر **بحث یازدهم**
در ولاء طریق مسئله چنانست که هرگاه بخواهد غلامی معتق شخصی را
و معتق را صاحب [illegible] در این صورت ولاء از آن معتق است
و اگر فوت شود بعد از [illegible] غلام آزاد کند پدر غلام را در این صورت جد
غلام میشود [illegible] مالک پدر غلام چرا که جد هم مقام پدر شد و هم
چنین میراث میبرد جد اگر غلام زنده باشد و بنده باشد و اما هرگاه
جد آزاد نماید و بعد از آن غلام را آزاد نماید جد ولاء نمی‌برد مالک
غلام **بحث دوازدهم** اگر منکر شود [illegible] ولد معتق را و میان ایشان لعان
واقع شود [illegible] شود [illegible] ولد [illegible] شود و میراث
بری نداشته باشد از روی نسب [illegible] ولد [illegible] مادر
و ثابت اگر اعتراف نماید [illegible] ولد بعد از لعان [illegible] میراث میبرد
[illegible] اگر چه نسب [illegible] **قسم دوم** از اقسام خمسه
ولای ضامن جریره است چنانکه دو بنده که ایشان را آزاد نموده باشند
بسبب کفاره یا [illegible] نموده [illegible] مال ایشان را [illegible]
نموده باشد از میراث ایشان [illegible] باشد [illegible] بکس [illegible]
[illegible] ضامن جریره [illegible] بیکدیگر شوند [illegible] بیکدیگر بگویند بلفظ
مخصوص [illegible] چنانکه یکی بدیگری بگوید عاهدتک علی
ان تنصرنی و انصرک و تمنع عنی و امنع عنک و تعقل عنی و اعقل عنک
و ترثنی و ارثک [illegible] بگوید قبلت [illegible] این عقد [illegible] لازم
شمرده اند چون میان ایشان چنین معاهده واقع شود هر دو از یکدیگر

میراث

میراث میبرند بشرط آنکه یکی [illegible] میراث بری از روی نسب و ولاء عتق نداشته
باشند [illegible] از ایشان تجاوز [illegible] میراث [illegible] نصیب [illegible] و زوجه
جریره نصیب اعلی خود را [illegible] ضامن جریره است **قسم سیوم** از اقسام خمسه ولاء
آنکه [illegible] مسلمان شده باشد [illegible] شود و میراث
بری نداشته باشد از روی نسب در این صورت میراث [illegible] الاسلام
از آن شخص است که اسلام [illegible] شده **قسم چهارم** از اقسام خمسه ولاء
[illegible] چنانست که [illegible] باشد
چون این بنده فوت شود [illegible] میراث بری نداشته باشد میراث [illegible] بعد از اخراج
نصیب [illegible] امام [illegible] ایشان تقسیم
مینمایند **قسم پنجم** از اقسام خمسه ولاء امام هرگاه [illegible] میراث بری نداشته باشد
چنانکه در فصل [illegible] مذکور شد [illegible] کسی [illegible]
بری نداشته باشد اگر امام ظاهر است مال امام است و حضرت امیر المؤمنین تقسیم
مینمودند مال او را بفقراء بلد و ضعفاء همسایگان [illegible]
بر امام واجب [illegible] و اگر امام غایب باشد [illegible] بفقراء و مساکین و اگر
فوت شود شخصی از اهل حرب [illegible] میراث بری [illegible] امام
[illegible] در کتاب جهاد خواهد شد **مطلب اول** در میراث غرقی
و مهدوم علیهم [illegible] **اول** هرگاه غرق شوند دو شخص
یا بیشتر میراث میبرند از یکدیگر بچهار شرط شرط **اول** آنست که ایشان را
مال باشد [illegible] ایشان را مال [illegible] اگر وارث [illegible]
دیگر **شرط دوم** آنست که [illegible] ایشان بوده باشد و اگر چنین نباشد [illegible]
ایشان [illegible] دو برادر [illegible] غرق شوند [illegible]

این صورت توارث بنا بر نظریه مذکور نیست **سیم** از شروط آنست که مشتبه
باشد حال ایشان که ندانند کدام پیشتر فوت شده اند از دیگری که اگر دانسته شود
موت احدهما پیش از دیگر یا آنکه هر دو بیکبار فوت شده باشد باطل است این حکم
و میراث از هر یک از ورثه زنده و نیست دون [illegible] که با وی غرق شده است
چهارم از شروط آنست که حاصل شود این مردن به سبب غرق یا هدم که
اگر غیر از این دو صورت باشد از یکدیگر میراث نمیبرند و میراث هر یک از ورثه
زنده است و اگر فوت شدن در غیر هدم و غرق باشد در موانع ارث مفصله
نوشته شد **بحث دوم** آنست که چون شرایط مذکوره متحقق شود میراث
میبرند بعضی از بعضی اما از قدیم [illegible] از انچه از مال الدیگری میگیرد بنابر قول
اصح نزد شیخ مفید باید که میراث میبرند هر یک از انچه از مال [illegible] گرفت بقول
قول فقهاء عمل میشود **بحث سیم** خلافست علمای امامیه را در تقدیم
داشتن اهل تعصیب در میراث غرقی و مهدوم علیهم و [illegible]
میدانند و شیخ ابو جعفر و ابن سلار [illegible] واجب [illegible]
میدانند [illegible] بعضی [illegible] اگر غرق شده
پدر و پسری فقهاء اول فرض موت پدر میکنند و میراث میبرد پسر غرقی
از مال پدر و نقل میکنند از پسر به پدر بعد از آن فرض موت پسر میکنند و پدر
از مال قدیم وی میراث میبرد از انچه از مال پدر برده و بعد از آن از پدر به [illegible]
نقل میکنند و هم چنین است در زوج و زوجه و برادر و [illegible] مثال اول
حسین و علی و خالد سه برادر از جانب پدر اند و هر سه غرق شدند و هر یک
از این برادران یکبرادر از طرف مادر دارند چنانکه برادر حسین قاسم است
و برادر علی مالک و برادر خالد عبدالله پس فرض میکنیم اول فوت یکی از سه برادر

پدر را هر کدام

پدر را هر کدام که باشد چه اگر اهل تعصیب در میان ایشان نیست و همه در نصیب
مساوی اند پس فریضه از این ۳ برادر از ۱۲ تصحیح میباید دو سهم از آن با ثلث
برادر از جانب مادر متوفی میدهیم و هر یک از دو برادر ۵ سهم و دیگر را
میبرند با ثلث و از ایشان نقل میشود بسوی برادر از جانب مادر و
طریق نقل شدن [illegible] ایشان [illegible] برادر از جانب مادر را در
اخذ وارث بنویسیم بدین نوع [illegible] حسین فریضه منکسره مخرج ۳ را ضرب
کردیم در ۴ = ۱۲ حاصل شد وارث قاسم برادر پدر و علی انتقال کرد [illegible] برادر
پدر و خالد انتقال کرد بعد از اصل فریضه منکسره مخرج ۳ را ضرب کردیم در ۴ = ۱۲ شد
وارث مالک برادر پدر و حسین انتقال کرد بقاسم برادر پدر و خالد انتقال کرد بعبد الله
[illegible] خالد اصل فریضه منکسره در مخرج ۳ را ضرب کردیم در ۴ = ۱۲ شد وارث عبدالله برادر
پدر و حسین انتقال کرد بقاسم برادر پدر و علی انتقال کرد بمالک [illegible]
مادر بود ایشان را بعد از تقسیم ترکه ایشان ۱۲ سهم رسید دو سهم با ثلث [illegible]
برادر از جانب مادر از اصل مال وی [illegible] سهم دیگر از [illegible] مذکور [illegible]
دیگر یکشخص با زن خود و یک پسر و دو دختر غرق شدند با [illegible]
[illegible] فوت شدند [illegible] برادری دارد صالح نام و [illegible] نام
دارد ظاهر نام و یکی از دو دختر شوهری دارد یوسف نام [illegible]
و [illegible] چه اگر اهل تعصیب است اصل فریضه هشت سهم است [illegible]
آن در مخرج ربع کرده است ۲ = ۳ حاصل [illegible] در مخرج
نصف چنانکه از ۳ = ۳ سهم ۴ سهم نصیب [illegible] سهم نصیب پسر و
این پسر زن دارد [illegible] ربع میبرد از [illegible] سهم ندارد [illegible] مخرج ربع
کرده است [illegible] نصف [illegible] اگر ۲ با ضرب کردیم در [illegible] شد

ابن عدد را در مدعیهای فریضه نمودیم و بسر حق نوشتیم بعد از آن شروع در قسمت
کردیم ثمنها را که ۸ است داده بر زن شخص نقلا انتقل به پدر یعنی محمد نصیب پسر از
فریضه پدر ثلث و هشت ۸ سهم است نقل کرد هفت سهم ان بزن پسر طاهر
۲۱ سهم دیگر بجده یعنی محمد و نصیب دختر چون شوهر ۲ و ۱ سهم است نقل کرد او وی
بجدش محمد و نصیب دختر شوهر دار ۴ و ۱ سهم است ۷ سهم از شوهرش یوسف است
و ۲۷ سهم دیگر از جدش محمد است بعد از آن نقد به میکنیم فوت زن را پیش از سابر ورثه
اصل فریضه این زن ۱۲ است بعد از ضرب نمودن مخرج ربع در وی ۴ و ۸ حاصل شد این
فریضه منکسره در مخرج نصف مثل دو چنانچه گذشت ۴ سهم بعد از اخراج سدس ربع که
نصیب جد و شوهر است ۳ و ۱ سهم دیگر نصیب پسر مثل دو چون پسر زن دارد
این زن ربع میبرد انعال و ربع صحیح ندارد و فریضه منکسره در مخرج ربع
کرده باید کرم ثلث او مباین ۳ و ۴ و افق نیز نقصانست ضرب کردیم نصف ۴ که ۲ است در ۱۲
۶ و ۲ حاصل این عدد را منها کردیم و فریضه نموده و بسر حق نوشتیم و بعد از آن قسمت نمودیم
از این ۱۲ و ۱ سهم انچه در ثلث است که محمد ثلث او ۴۲ از پسر زن ضرب طاهر است و ۱ و ۴۳
دیگر از جدش محمد و ۲ و ۱ سهم از دختر پدر شوهر نقل که بجدش محمد و بعد از آن تقدیر
فوت پسر میکنیم پیش از فوت خواهران اصل مال پسر ۱۲ است که پسر خواهر شوهر شده است
و ۳ سهم دیگر از دختر از زوجه پسر است که طاهر ۹ و ۹ سهم از مادر پدر است
نقل کرده ۴ سهم از مادر به پدرش صالح بعد از آن تقدیر فوت آن دختری که شوهر
دارد کرده اصل فریضه این دختر است که بسر حق نوشته شده سهم از شوهر
وی یوسف است و ۲ سهم از مادر دختر است انتقال کرد به پدر یعنی محمد
ثم یکسهم باقی ماند نصیب پدر دختر است نقل کرد به برادر و صالح
طریق بردن هر یک از ورثه از ترکه دیگری بدین نوع است

نوضیح چون ضرب ترکه هر یک بر وضع یوست لابد است از بیان جمع نمودن اصل
مال کل هم که آن ۱۲ و ۱ سهم است و بیان انچه بانتقال رسیده بصالح و محمد و یوسف
چه مقدار است که از ترکه اخذ نموده اند و انچه از اصل مال اخذ نموده اند چه مقدار است
و از ترکه کدام برداشته اند پس باید اگر صالح را از ترکه فاطمه ۴ و ۲ سهم از ۹ سهم و از
ترکه سعد ۲ سهم از ۱۲ سهم و از ترکه رقیه ۱ سهم از ۲ سهم و از زینب ۳ سهم از
۳ سهم جمیع بانتقال الیوی رسیده است و از طارق و محمد از ترکه فاطمه که
۵ سهم از ۹ سهم که ۴ سهم از اصل مال فاطمه اخذ نموده که ثلث باشد که صرف
بانتقال الیوی رسیده است و از ترکه طارق ۵ از ۲ سهم و از ترکه طارق سعد
۴ سهم از ۱۲ سهم و از ترکه رقیه ۳ سهم از ۲ سهم و از ترکه زینب یکسهم از ۳
سهم جمیع بانتقال الیه رسیده است و یوسف از اصل ترکه رقیه ۳ و از ترکه طارق
۷ سهم از ۲۰ سهم جمیع این سهام بانتقال الیوی رسیده است و طاهر از ترکه سعد
۳ و از ترکه طارق ۱ سهم و از ۲ سهم و از ترکه فاطمه ۲ سهم از ۹ سهم
جمیع این سهام بانتقال از شوهرش باو رسیده جمعا ۹۱ بانتقال بصالح رسیده
۳۲ بانتقال بمحمد رسیده ۹ و بانتقال بیوسف رسیده ۱۰ بانتقال بطاهر رسیده
۱۰ نصیب از مال محمد رسیده ۱ نصیب از مال یوسف رسیده ۳ نصیب از مال
بطاهر رسیده ۳ **مطلب دهم** در ذکر میراث خنثی مشکل در این دوا

بحث اسنا اول خنثی است که در او هم فرج مردان باشد و هم فرج زنان اجماع واقع
شده بدین نوع اعتبار باید نمود حال این شخص را به بول نمودن و میراث میدهند
باعتبار مخرج اگر بفرج مردان بول میکند مذکر است و الا مونث و اگر از هر دو
مخرج بول میکند باید اعتبار نمود بهرچه اکثر از او بول است و بعد منقطع میشود
و اگر در انقطاع نیز مساوی باشند اگر این شخص در اینصورت مشکل است و بعد
ذلک علما را در این اختلاف واقع است شیخ مفید و سید مرتضی ره میفرمایند
بشمردن اضلاع اگر از هر دو جانب در عدد موافق اند مونث است و اگر مختلف است
مذکر است و این قول رضی ابن ادریس است و صاحب این قول میگوید که
زن هفده ضلع دارد و مرد هفده از جانب راست و مرد شانزده از طرف
چپ هشت عدد و ضلع ده ناقص خبر را اعتبار نیست چنانکه روایت واقع
شده که حوا از ضلع ابو آدم خلق شده و شیخ ابو جعفر در خلاف میفرماید که اگر
این شخص بقرعه رجوع میشود و در نهایه و ایجاز و مبسوط میفرماید این چنین
شخص نصف نصیب زن میابد و او نصف نصیب مرد حضرت شیخ المجتهد
بهاء الملة والدین این طریق را قول مشهور فرموده و در رساله خود بدین طریق
عمل نموده که یکمرتبه فرض انوثیت خنثی میکند و یکمرتبه فرض ذکوریت و بعد از آن
نظر میکند میان این دو فریضه که متماثلند اکتفا باحدهما میکند و اگر متداخلند
اکتفا باکثر آن میکند و اگر متباینند ضرب میکنند احدهما را
در دیگری و اگر متوافقند ضرب وفق یکی را در دیگری بعد از آن حاصل را
مضاعف مینمایند و اکثر از ثانیست بحث دوم یا خنثی دیگری شریک است
و مثل و ... ذکر میراث ایشان بالسویه است اگرچه بسیار باشند نابر
قول دیگر فرض زدن و شمردن اضلاع است اگر غایت ایشان بیک فرج الله

باید میراث

یا در میراث بردن مساوی اند خواه مذکر باشند و خواه مونث و الا بعضی از
ایشان ابطن بعضی باشند ... اضلاع حد ذکر است حالش محقق گشته و بعضی
با انوثیت ذکر للذکر مثل حظ الانثیین ... میمانند بحث سیم اگر
بوده باشد پدر و مادر و خنثی ... ایشان فریضه از ... صحیح
باید ... اکتفا باحدهما کرده ... نصیب
پدر سدس مادر سدس خنثی ... بحث چهارم اگر بوده باشد ...
پدر و مادر ... خنثی اصل فریضه ایشان
سدسان نصیب ... بالسویه ... خنثی منقسم میشود ...
... خنثی اصل فریضه ... بعد از اخراج سدسان پدر و مادر
... ضرب نمودیم ... اصل
چون فریضه ذکوریت در فریضه انوثیت داخل بود اکتفا بهیچ نمودیم و قسمت
کردیم از ... نصف نصیب پدر سدس نصیب مادر سدس نصیب خنثی نصف
نصیب پس بحث پنجم اگر بوده باشد ... پدر و مادر و خنثی
... ذکوریت ... اصل فریضه است ... اخراج سدسان و نصف
کم است باقی مانده ... قول مشهور ... پدر و مادر
... فریضه ... در مخرج ... ضرب کردیم ... در
حاصل شد چون فریضه ذکوریت کم است داخل در فریضه انوثیت کم است
اکتفا به ... مضاعف نمودیم ... حاصل ... نمودیم
پدر سدس ... مادر سدس ... خنثی ... بحث ششم
اگر بوده باشد ... احد ابوین ... خنثی ... خنثی اصل
فریضه است سدس ... احد ابوین ... و نصف ... است خنثی ...

خنثی را

باقی ماند و بعدد وجوه اربا عا میانه لحدابوین دختی تقسیم نمیشد میانه مخرج
ربع و ۴ توافق بنصف بود ضرب کردیم نصف احدهما را در دیگری ۴ حاصل اند
ازان مضاعف نمودیم ۲۴ شد لحدابوین سدس ر دانثی خنثی چهار ربدا

بحث هفتم اگر بوده باشد شوهری را و احدابوین و انثی و خنثی در تقدیر
ذکوریت خنثی اصل فریضه ۱۲ است سدس از اد ایم با احدابوین باقی ماند ۵ سهم
الثلثا برانثی و خنثی منقسم نمی شد ضرب نمودیم ۳ را در ۶ = ۱۸ حاصل در تقدیر
انوثیت خنثی از ۱۳ پنج سهم تصحیح یابد میانه فریضه انوثیه و ذکوریه تباین است
ضرب نمودیم ۵ در ۱۸ = ۹۰ حاصل اند اما بطریق مشهور فریضه انوثیت از ۳۰
تصحیح میشود میانه هیجده و سی توافق به سدس سدس از اکه ۳ است ضرب
نمودیم در هیجده و حاصل ازان مضاعف نمودیم ۹۰ [illegible] کردید ضمیمه نمودیم
نصیب احدابوین خنثی انثی

بحث هشتم اگر بوده باشد شوهری را پسری
با خنثی بر تقدیر ذکوریت [illegible] ضرب نمودیم [illegible] حاصل اند بعد
ازان [illegible] مضاعف نمودیم ۱۲ نصیب خنثی پس

بحث نهم اگر بگذارد شوهری
پسری و دختری و یک ولد خنثی بر تقدیر ذکوریت خنثی فریضه ایشان از ۶ سهم
تصحیح میشود و بر تقدیر انوثیت خنثی از ۴ سهم میان ۴ و ۵ تباین است
ضرب کردیم ۵ را در ۴ حاصل ضرب را مضاعف نمودیم ۴۰ نصیب پسر
خنثی انثی

بحث دهم اگر اتفاق افتد با خنثی زوج یا زوجه تصحیح میا
دار مسئله خنثی را با شرکا ان اولاد بعد از ضرب باید نمود مخرج نصیب
زوج یا زوجه را در مسئله های فریضه ایشان مثلا هرگاه بگذارد شخصی خنثی
و انثی و پسر و شوهری تصحیح فریضه خنثی و انثی با پسر چهل سهم شده است
چنانچه گذشت پس ضرب کردیم مخرج ربع را در چهل حاصل اند ۱۶۰ تقسیم نمودیم

شوهر

شوهر ربع خنثی انثی پسر

بحث یازدهم اگر بوده با اولاد بالخنثی باشند
قاعده ایشان چنانست که در اولاد ذکور ذکر کرده شد مثلا هرگاه بگذارد شوهری
یک برادر و یک خواهر و یک برادر خنثی کلهم از جانب پدر و مادر یا پدر بر تقدیر ذکوریه
و انوثیه تباین است ضرب کردیم [illegible] حاصل ضرب را مضاعف ساختیم [illegible] شد
تقسیم نمودیم بدین موجب نصیب خنثی و اگر فرض صاحب [illegible] دادن بسیار باشد
و بعضی از ایشان خنثی قاعده چنانست که در اولاد ذکر کرده شد العاقل یکفیه الاشاره

مطلب ششم در مسائل متفرقه از ابواب مواریث و در این مطلب چند
مسئله ذکر خواهد شد **اول** شخصی را که نه فرج مردان باشد نه فرج زنان بهم
[illegible] چنانکه [illegible] یکی [illegible] دیگری [illegible]
دیگر بیان [illegible] اللهم انت لا اله
الا انت عالم الغیب و الشهادة انت تحکم بین عبادک فیما کانوا فیه یختلفون
بین لنا امر هذا المولود حتی یورث [illegible] فی کتابک [illegible]
[illegible] اگر [illegible] ذکور [illegible]
سهم انوثیه [illegible] **دوم** شخصی دو سر یا دو بدن بر یک حقو واحد
بوده باشد [illegible] این شخص را چنین قرار داده اند که چون بخواب روند
یکی از این دو [illegible] اگر با یکدیگر بیدار شوند یک شخص حکم
دارند و اگر یکی بیدار شود و یکی در خواب باشد دو نفر [illegible] سهم
[illegible] حکم ایشان در شهادت [illegible] تکلیف [illegible]
[illegible]
بودن فقها [illegible] و اگر فوت شود احدهما اشکال کرده اند [illegible]
[illegible] ضرورة مباح شود و اگر

ممکن است قطع جایز و مشروع است چنانکه هرگاه بچه در شکم مادر بمیرد قطعه

قطعه نموده بیرون می‌آورند سیم میراث میبرند مادر و پدر

جنین را اما مرده پدر و آنکه گفتیم مادر و پدر ترکه بلکه است والا از مضروب

پدر راست از روی نسب و سبب و از مضروب عاید و درد قولست چهارم

علماء امامیه قول آنست که بیرون آمدن ای جمله شرط نیست و مذکور برای آنکه اغلب

اوقات حیات و زیاده از دو عیب باشد و اگر باشد نادر است پس اگر فوت

شود شخص و یکی از دو نیم موجود نموده حمل ثلث از بیه موجود است و ثلثان

از حمل و اگر متوفی را دختر موجود باشد [illegible] از دختر است و تتمه

[illegible] بجهت حمل و اگر بوده باشد متوفی را پدر و مادر و نقد ترکه

هر یک از پدر و مادر سدس ترکه را میبرند و زن ثمن ترکه را میبرند و باقی

اگر حمل از مادر ساقط شود بشرط مذکور والا کل را میبرند هر یک

از پدر و مادر و زن نصیب مفروض خود را پنجم نوار ثابت لقیط

ملقوط بسبب التقاط مثبت که ملقوط ضامن جریره لقیط شود

مطلب چهارم در ذکر میراث مجوس خلافست میان علماء در میراث بردن

مجوس از یکدیگر صحیح و فاسد ابن ولید اعتبار نموده فضل بن شاذان

که از متقدمین است و ابن ادریس که از متاخرین است و این سبب فاسد است

مدارست که از نکاح محرمات در شرع ما بهم رسد اما در شرع ایشان جایز

چنانکه نکاح محرمات میکنند مثل مادر و دختر و خاله چون چنین کرده اند بعد

از آن ولدی که از ایشان حاصل شود نسب او ولد و سبب این فرد [illegible]

و بنا بر قول مشهور که سبب و نسب صحیح و فاسد از یکدیگر میراث میبرند پس

هرگاه جمع شود دو امر در یک شخص میراث میبرد بهر دو امر چنانکه مادر یا

دختر یا خواهر را زن کرده باشد و بعد از آن مجوس فوت شود نصیب مادر بودن

و زن بودن را میبرد و تتمه بان یک ایشان رد میشود با عدم وارث دیگر

بواسطه مادر و خواهر و دختر نه بواسطه زن و اگر احد ابوین منع کند از رد بگیرد

میراث میبرد از جهت امر مانع و چنانکه زن هم دختر مجوس باشد هم خواهر او

میبرد از جهت دختر بودن نه از جهت خواهر بودن و مجوس از روی میراث میبرد

از جهت پدر بودن نه برادر بودن و دختری که دختر دختر مجوس باشد

میراث میبرد بدختر بودن نه بدختر دختر بودن و میراث میبرد مجوس جد

بودن نه بجد بودن و تتمه که خواهر مجوس باشد از جانب پدر میراث میبرد نه

از جهت عمه بودن و مجوس از روی میراث میبرد ببرادری نه از جهت پسر عم و خواهر

که مادر مجوس باشد میراث میبرد از جهت فرزندی نه از جهت برادری مطلب

پنجم مسلمانان از یکدیگر میراث میبرند بسبب نکاح و نسب صحیحی و اگر ترویج نمایند

نفر اگر حرام باشد نکاح او میراث نمیبرند ایشان از یکدیگر و ولدی که از ایشان

حاصل شود نه ایشان از آن ولد میراث میبرند و نه آن ولد از ایشان و این حرام بودن

خواه اعتقاد شخص بوده باشد که نکاح بر ایشان حلال است یا حرام یا آنکه

ترویج غایبه دختری که از اب [illegible] شده باشد از رضاع خلاف مر شافعی علیه

اللعنة که جایز میداند نکاح این دختر را [illegible] و این چند صورت

و مثل این توارث جایز ایشان نیست و لکن مسلمانان از یکدیگر میراث میبرند

به نسب صحیح یا آنکه بشبهه چرا که شبهه نزد علماء مثل عقد صحیح است در لحوق

کردانیدن نسب هرگاه شبهه دختر مسلمانان [illegible] خود عقد

کند یا آنکه دختر خود را بملک [illegible] شود [illegible] که دختر و بعد از آن

با دختر خود [illegible] ولد بهم رسد [illegible] توارث

نیابد از ایشان ثابت اما غیر مجوس هرگاه خود را بشرع ما رجوع نماید میراث
ایشان چنانکه در کتاب مشهور است تقسیم مینمائیم **فصل یازدهم** در
مناسخات مناسخه آنست که فوت شود بعضی از ورثه متوفی پیش از تقسیم ترکه
بعد از آن طلب میکنند فقها تصحیح هر دو فریضه را از یک اصل واحد پس اگر
در ورثه دوم همچو چهارم مثل این صحیح در ورثه مسئله اول لیکن نظر نمود
میراث از متوفی اول و مال متوفی ثانی را بطریق خود بهر باقی مانده اند از ورثه
مثلا هرگاه فوت شود شخصی و بگذارد دو برادر و خواهر از جانب پدر و مادر
یا پدر یا انکه بگذارد دو پسر و دو دختر و قبل از تقسیم ترکه فوت شود یک
برادر و بعد از آن فوت شود برادر دیگر و بعد از آن فوت شود یک خواهر
و باقی بماند بعد از آن دو برادر و یک خواهر قسمت میکنند مال المتوفی الاول
و ثانی و ثالث و رابع را بر این دو برادر و یک خواهر للذکر مثل حظ الانثیین چرا که ثالث
المتوفی ثانی بوی این دو برادر و یک خواهر اند و ورثه دوم میراث میبرند از مورث
خود بخلاف میراث متوفی اول و اگر تصحیح مسئله اولی ... مسئله ثانی است در
دیگری منقسم شود نصیب میت دوم از تصحیح اول بر ورثه او تصحیح هر دو مسئله
از مسئله اول شده است چنانکه بگذارد میت شوهر و دو برادر از طرف مادر و یک
برادر از جانب پدر و قبل از تقسیم ترکه شوهر فوت شود و بگذارد یک پسر و یک
دختر مسئله میت اول از شش تصحیح میباید چرا که نصیب شوهر نصف است و نصیب
برادران مادری ثلث و چون مخرج نصف و ثلث با هم مباین اند ضرب کردیم ۲ را
در ۳ حاصل شد شش نصف آن که ۳ است به شوهر دادیم چون منقسم نمیگردد بر ۳
بشود بر ورثه او ... تصحیح کردیم خلاف مسئله تصحیح با شد اگر صحیح باشد
نصیب میت دوم بر ورثه از مسئله اول نظر باید کرد که میان نصیب میت دوم از

فریضه اول و فریضه دوم توافق است یا نه اگر توافق است ضرب نمودیم جزو وفق
فریضه ثانیه را در تمام فریضه اولی مثلا اگر فوت شود زنی و بگذارد دو برادر
پدری و شوهر و قبل از تقسیم ترکه فوت شود شوهر و بگذارد یک پسر و یک دختر
فریضه میت اول از ۱۲ سهم تصحیح میباید چرا که اقل عددی که نصف و ثلث داشته باشد
۶ است بعد از اخراج نصف و ثلث که نصیب شوهر و برادران از جانب مادر است
یک عدد باقی مانده به جهت دو برادران پدری چون صحیح بر ایشان منقسم نمیگردد
دو که عدد رؤس است در مخرج نصف و ثلث ضرب کردیم دو را در اصل فریضه که ۶ است ۱۲ حاصل
شد نصیب شوهر ۶ سهم است و فریضه اولاد شوهر از ۳ سهم تصحیح میباید
نصیب شوهر که ۶ است و فریضه اولاد شوهر که ۳ است چهار توافق بنصف است ضرب
نمودیم نصف فریضه اولاد شوهر را که ۳ است در ۱۲ ... حاصل شد بعد از آن اخذ
کردیم نصیب شوهر را که از ۱۲ که ۶ است ... شوهر که یک پسر و دو دختر است
للذکر مثل حظ الانثیین تقسیم کردیم و اگر میانه نصیب میت دوم از فریضه اولی و دوم
توافق نباشد ضرب مینمائیم تمام فریضه دوم در تمام فریضه اولی مثلا هرگاه
فوت شود زنی و بگذارد دو برادر از جانب پدر و شوهر و قبل از تقسیم ترکه
شوهر فوت شود و بگذارد دو پسر و یک دختر و فریضه ایشان پنج سهم میشود
و میانه سه سهم نصیب شوهر و پنج سهم تباین است ضرب کردیم تمام فریضه
میت دوم را که پنج سهم میباشد در تمام فریضه میت اول که شش سهم است
سی عدد حاصل شد نصیب شوهر از سی پانزده سهم بود بر ورثه او للذکر
مثل حظ الانثیین منقسم کردیم و این چنین است قاعده اگر زیاده از دو باشد
چرا که منقسم میشود ترکه میت سیم از فریضه اول عمل میکنیم در فریضه سیم همچنان
که با فریضه ثانی کردیم مثلا هرگاه فوت شود شخصی و بگذارد زن و یک دختر

و قبل از تقسیم ترکه فوت شود دختر بگذارد مادری و چهار پسر و دو دختر
و شوهری و قبل از تقسیم ترکه فوت شود مادر و دو دختر و بگذارد اولاد خود
که ۳ پسر و دو دختر باشند نصیب متوفیه ثانیه از فریضه متوفی اول هفت
سهم است چرا که فریضه متوفی اول بعد از اخراج ما یجب اخراجه شد ۸
سهم تصحیح میباید ثمن آن دادیم بزوجه هفت دیگر فرضا و ردا نصیب دختر است
چون فریضه اولاد دختر خلاف فریضه اول است تصحیح فریضه دختر دادیم ۱۲
سهم شد چرا که نصیب شوهر ربع است و نصیب مادر سدس و میانه مخرج ربع
و سدس توافق بنصف است ضرب کردیم نصف احدهما را در دیگری ۱۲ شد بعد از
اخراج ربع و سدس که ۳ و ۲ است باقی ماند ۷ سهم بجهة اولاد چون میانه
نصیب ایشان و عدد رؤس ایشان نگرده است تباین بود ضرب نمودیم ده
که عدد رؤس ایشانست در دوازده که اصل فریضه است ۱۲۰ حاصل شد نیز
دادیم نصیب دختر از فریضه اول که ۷ سهم است تباین بود ضرب کردیم تمام
فریضه دوم را که صد و بیست است در تمام فریضه اول که هشت است ۹۶۰
حاصل شد بجهة توضیح سهم هر یک نموده قسمت نمودیم بر ورثه متوفی اول و
ثانیه و ثالثه نصیب زوجه ثمن نصیب دختر [illegible] نصیب دختر فرضا و ردا
۸۴۰ شد بعد از اخراج ربع و سدس از ترکه دختر فرضا و ردا که نصیب شوهر
و مادر است نصیب شوهر ربع نصیب مادر سدس باقی ماند بعد ذلک
چهار صد و نود سهم بجهة اولاد دختر للذکر مثل حظ الانثیین میانه تقسیم
میکنند و چون مادر دختر که جده اولاد باشد با وجود اولاد دختر میراث بری
ندارد و ما بقی از ترکه متوفی اول و متوفیه ثانیه بدو رسیده بود که مجموع
۲۶ سهم میشود از اولاد دختر است للذکر مثل حظ الانثیین میانه خود

تقسیم

تقسیم میکنند نصیب پسر از فریضه مادر مادر از فریضه جده نصیب پسر از فریضه
مادر از جده نصیب پسر از فریضه مادر از فریضه جده نصیب پسر از فریضه مادر
از فریضه جده نصیب دختر از فریضه مادر از فریضه جده نصیب دختر از فریضه
مادر و جده و قاعده چنین است اگر متاخر باشد اگر فوت شود شوهر از تنها اولاد
که ۳ پسر و دو دختر است قبل از ترکه کاملت اولاد بگوییم میانه اولاد بر
سهم منقسم میباید العاقل یکفیه الاشاره **تذنیب** چون فلا عباد خدا بحث
قواعد نصیر الملة والدین محمد را بجهة معروض داشت لابد است که جمیع قواعد
رضوان الله علیه در مفصل بیان نماید محقق نماند که قاعده خواجه چنانست
که هرگاه از فریضه عددی حاصل آید که [illegible] نمود میکرد
اصل مال را ازین طریق که در عدد قسمت [illegible] کرده را باقی است اصل فریضه را
۳ سهم میکنند و اگر [illegible] سهم [illegible] تقسیم میباید علی قدر
نصیبهم و اگر [illegible] شود بر این طبقه زوج یا زوجه [illegible] سهم [illegible] هرگاه
بگذارد متوفی یک دختر و پدر و مادر اصل فریضه ۶ سهم است [illegible]
سهم از پدر و یکی از مادر و ۳ سهم از دختر [illegible] اگر بوده باشد متوفی را
دختر و احد ابوین اصل فریضه ۴ است یکسهم از احد ابوین [illegible] هرگاه بوده باشد
متوفی را بیش از یک دختر اصل ۵ سهم یکسهم از احد ابوین و ۴ سهم دیگر
از دختران فرضا اگر [illegible] باشد [illegible] را احد ابوین چون یکسهم [illegible] با احد
ابوین دادیم باقی ماند ۴ سهم [illegible] منکسر بود ضرب نمودیم ۵ را در ۵
که اصل فریضه است ۲۵ شد ۵ سهم از احد ابوین و ۲۰ سهم از ۵ دختر با
السویه هم چنین است قاعده اگر دختران [illegible] هرگاه فوت
شود [illegible] بگذارد یک دختر و احد ابوین و شوهری [illegible] فریضه [illegible] است

چرا که بعد از اخراج حصه شوهر که ربع است از ۴ سهم باقی ماند ۳ سهم چون
ارباعا بر پدر و دختر منقسم نمیکرد بد ضرب کردیم مخرج ربع که ۴ است در اصل
فریضه که ۴ است ۱۶ حاصل آمد بعد از اخراج نصیب شوهر که ربع است باقی ماند
۱۲ سهم ۳ سهم آن از جهة ابوین و ۹ سهم از دختر بود هرگاه بگذارد متوفی
یک دختر و احد ابوین و زن تصحیح فریضه ایشان از ۲۴ سهم شود چرا که اصل
فریضه ۸ بعد از اخراج ثمن که نصیب زوجه است ۷ باقی ماند چون ارباعا
بر پدر و دختر منقسم نکردید ضرب کردیم ۴ را در اصل فریضه که ۸ است ۳۲
حاصل آمد بعد از اخراج ثمن باقی ماند ۲۸ عدد ۷ سهم آن از پدر است و ۲۱
سهم از دختر هم هرگاه بوده باشد یک دختر و پدر و مادر و زن فریضه
وی چه است چرا که اصل فریضه که ۸ است بعد از اخراج ثمن باقی ماند ۷ چون
اخماسا بر پدر و مادر و دختر منقسم نمیکرد بد ضرب کردیم ۵ را در ۸ ۴۰ حاصل
آمد نصیب زوجه ۵ باقی ماند ۳۵ ۱۴ آن از پدر و ۲۱ از دختر هم اگر بوده باشد
متوفی را احد ابوین و زن و چند دختر اصل فریضه ۲۴ است چرا که بعد از
اخراج ثمن ۵ باقی حصه بشود میان احد ابوین و ۴ حصه دیگران دختران
چون زوجه ثمن خود را اخذ نموده باقی ماند هفت عدد آنها منقسم نمیکردید
ضرب نمودیم ۵ را در ۸ ۴۰ حاصل شد بعد از اخراج ثمن باقی ماند ۳۵ خمس آن
از احد ابوین است باقی ماند ۲۸ بهر دختران فرضا اگر ۴ دختر باشد
در این صورت بر ایشان بالسویه منقسم بشود و اگر متوفی را ۳ دختر باشد
در این صورت ۲۸ سهم ثلاثا بر ایشان منقسم نکردید ضرب نمودیم ۳ را در ۴۰
۱۲۰ حاصل شد بعد از اخراج ثمن ۱۵ باشد باقی مانده ۱۰۵ سهم خمس این عدد از احد
ابوین است که ۲۱ باشد باقی ماند بعد ذلک ۸۴ این عدد را بر سه دختر قسمت نمایم

هریکرا

هر یک را ۲۸ سهم اما بطریق فقها از ۸۴ سهم تقسیم میشود چنانچه از جدول بعض
کرده شده در مرتبه الوة و اخوات بمذهب امامیه کرده کردن را در این مرتبه
بالقوة مادری جای میدانند ۶ قسم است یکی از آن ۶ با وجود زوجه است اگر
بگذارد متوفی یک نفر از کلاله مادری و یک خواهر از جانب پدر را اصل فریضه ۶ است
یک سهم از کلاله مادر است و ۵ سهم از خواهر پدری دوم اگر بگذارد متوفی یک شخص
از کلاله مادر و چند خواهران پدری فریضه ایشان ۶ سهم است یکی از کلاله مادر که
یک سهم باشد ۵ از خواهران پدری فرضا اگر خواهران از طرف پدر ۵ باشد چون اصل
فریضه پنج سهم است و بعد از اخراج نصیب کلاله مادری که یک سهم باشد باقی ماند
پنج خواهران پدری ۵ چون میان نصیب و عدد رؤس ایشان توافق نصف
بود ضرب کردیم نصف عدد رؤس را که ۳ در اصل فریضه که ۶ است ۱۸ حاصل
شد حصه کلاله سه است کلاله مادری را ۳ باقی ماند ۱۵ منقسم بر ۵
۵ دختر اگر بوده باشد متوفی را چند کلاله از جانب مادر و یک خواهر از طرف
پدر اصل فریضه ایشان در این صورت ۶ سهم است دو سهم از چند کلاله از
جانب مادر ۴ سهم از یک خواهر پدری فرضا اگر کلاله از جانب مادر ۵ شخص
باشند چون نصیب ایشان از ۶ سهم که اصل فریضه است ۲ سهم بر ایشان
منقسم نشد ضرب کردیم ۵ را در ۶ ۳۰ شد ۱۰ سهم از آن نصیب کلاله مادری است
بالسویه صحیحا بر ایشان منقسم کردید ۲۰ سهم دیگر از یک خواهر پدری است ۴
اگر بوده باشد متوفی را زن و یک کلاله مادری و یک خواهر پدری منهای
فریضه ایشان ۱۲ است چرا که نصیب زن ربع ترکه است چون حق خود را اخذ
نموده باقی ماند ۹ عدد آن با مادر خواهر پدری و کلاله مادری منقسم نکردید ضرب
کردیم ۴ در ۳ ۱۲ حاصل شد بعد از اخراج ربع زوجه باقی ماند ۹ ربع از آن ۳

بلا اشکال مادامی که تمیز دهد دیگر از قواعد امر بدیهی است **مطلب اول** در ذکر بعضی از
مسائل متفرقه در اقرار است و در آن دو بحث است **اول** در اقرار کننده اعتبار
میشود در وی امکان بالغ بودن و حریت و عقل و خواب و از تصرف و قصد
و اختیار پس اعتبار ندارد اقرار صبی اگر چه اذن بدهد ولی و هم چنین اعتبار
ندارد اقرار مجنون مسلوب العقل و اقرار عبد بمالی که در وقت دست اعتبار
ندارد مگر بعد از عتق و مطلب تحقیق نمایند و مولی لکن بعضی فقها میفرمایند که اگر
بنده مأذون در تجارت اقرار کند بامری که متعلق بتجارت باشد قبول و ولی
کند از آنچه در دست او است و اگر اقرار نماید زیاده از آنچه در دست
بر مولی لازم نیست بلکه در ذمه بنده است تا وقتی که آزاد شود و اگر اقرار کند
مولی بر بنده خود بجنایتی که موجب مال است اقرار مولی اعتبار ندارد و اگر
موجب قصاص باشد اعتبار ندارد و قضا میفرمایند که بر بنده مال معفو شد
ان بنده را برای ان جایز با مولی عذر بدهد بالکه حق علیه او لیه بنده کی
سپرد و اعتبار ندارد اقرار بغیر قصد چنانکه شخصی سهوا اقرار کند یا انکه در خواب
باشد یا مست باشد و مثل این اعتبار ندارد و اقرار سفیه بعلیه اثبات سفاهت
بمال و لکن اعتبار دارد در غیر مالیه مثل خلع و طلاق و حد و غیر ذلک بلکه
قبول کرده میشود اقرار شخص مریض بمال از ثلث و یا بهم حالا اقرار کرده باشد
از وارث و اجنبی یا مریض لکن فقها را قول است که اقرار مریض در حال
تهمت بالکلیه باطل نیست چنانکه هرگاه اقرار کند از برای زوجه خود بمهر المثل
بالکه لازم است دادن تمام آنرا چرا که مهر حق است از این جهت که اقرار بحق کرده
است و سببات ظاهر است که زوجیت و بر عهده بودن در ذمه اقرار کننده از
مهر ظاهر نیست و اگر اقرار کند مریض که فلان چیز را در حال صحت هبه نموده ام اتفاق

ان اقرار را بمال نحو نمایند بدانکه اقرار مریض در حال مرض هم چون وصیت است از
ثلث در حق هند تمام از چیزی اگر زائد از ثلث مال و ثبت بالکه ولا اگر کمتر
باشد مقدار ثلث میدهند و اگر اقرار کننده دعوی نماید بعد از اقرار که اقرار من
از روی اکراه بود و مولی لفظ اقرار میکند مگر به بینه شرعیه و اگر در این صورت اما
باشد و لالت کند بر اکراه هم چون قید و حبس در قبول دعوی او قابل باشد که
فقها را نظر است و شرط است در اقرار کننده عدالت اگر چه اگر نه شیئی حکم بر اقرار
نماید **بحث دوم** در مقر له شرط است در مقر له دوام اهلیت تملک و
عدم تکذیب پس اگر اقرار کند شخصی از برای دابه باطل است بواسطه آنکه دابه
مالک چیزی نمیشود و اگر بگوید مقر له که سبب این دابه صحیح است اقرار و
این برای مالک دابه شاید که اجاره نموده باشد با آنکه اقرار کند شخصی از برای
بنده لازم است که اقرار مال سید چرا که خود مالک چیزی نمیشود و اگر اقرار
نماید از برای حمل صحیح است خواه مطلق بگوید سبب را یا آنکه نسبت دهد سبب
امری که احتمال آن داشته باشد هم چون میراث یا وصیت مال اگر نشود حمل آنچه
بواسطه وی اقرار کرده است اگر زنده آن متولد شود ساقط شود و لا حالی از این
نیست که اقرار کننده بسبب اثبات اقرار خود را تفسیر نموده بوصیتی یا به
ارثی که گویی در شرع است چون حمل مرده شود و اگر بسبب وصیت تفسیر نموده
باشد رجوع میکند آنچه را اقرار کننده و یا بعدم اقرار کننده بورثه اقرار کننده
و اگر مطلق اقرار نموده باشد طلب تفسیر از وی میکند اگر زنده است و الا
که فوت شده باشد یا آنکه متعذر باشد اقرار باطل است و اگر تکذیب قول
اقرار کننده نماید مقر له بعضی میفرمایند که آن شیئی را در دست اقرار کننده
میگذارند و بعضی میفرمایند که حاکم شرع حفظ آن شیئی میکند اگر مقر له

انکار در رجوع نمودن شیء را تسلیم وی نمی‌نماید و اگر اقرار کننده رجوع نماید
از اقرار خود در حال انکار مقر له قبول قول مقر نماید **بحث ستم** در آنچه یکی
اقرار میکند که آن مقر به میگویند و در این سه امر ذکر میشود اول آنکه شرط است
در مقر به تعیین آنکه صحیح است اقرار به معلوم پس اگر معین نماید معین مقر به را
الزام میکند اقرار کننده را بانچه معین نموده و اگر روی تعلیم نماید برای مقر له
و اگر مبهم اقرار نماید مثل آنکه فلانی از من مالی طلب دارد و نگفت چه مقدار میگوید
تفسیر کن آن مال مجهول را آنچه تفسیر کند قبول میکند اگرچه کم باشد یا چیزی
سهل که از اموال شمرده نشوند از عادت چنانکه مقر بگوید اراده کردم یا پوست
بادام یا برده سلام این تفسیر را قبول نمی‌نماید و لازم میدانند بر اقرار کننده تفسیر
آن مال را مرتبه دیگر تفسیر نموده بچیزی که مسلمانان مال احتیار شوند همچون
شراب و خوک این تفسیر از مسلمانان قبول نیست و لیکن از کافر برای مثل
خود شیء قبول میکند و اگر بگوید فلانی از من و بکر به چه چیز و بعد از آن تفسیر
کند بشراب و پوست مردار قبول نمی‌نماید با طلاکه عدم ثبوت این اشیا است
در ذمه مسلمانان و اگر تفسیر کند اقرار خود را بحد قذف یا بحق شفعه قبول
مینمایند و اگر اقرار به تفسیر شیء مبهم بکند حبس مینمایند و تا تفسیر شیء بکند
پس اگر فوت شود اقرار کننده قبل از تفسیر آن چیز وارث وی میکند دوم
از امور آنست که مقر به ملک اقرار کننده نباشد الا که ملک وی باشد باطل است
اقرار چنانکه شخصی اقرار نماید که خانه من بالمال من از فلان است چه اگر اقرار
نماید که ملک و مال را از صاحب ملک و مال ملکیت هم قصد از بودن آن
ملک یا آن مال از مقر له در نفس الامر که فلان شخص صاحب املاک و مال بوده
وا دو است چون طلب اثبت بالفعل و اگر شاهد در وقت شهادت بگوید که اقرار

کرد فلان شخص

کرد فلان شخص ان بلع خلاف ورد بجاینه که املاک و مال الحال از آن بوده تا حین
اقرار باطل است این شهادت و اگر شخصی اقرار کند بمالی اقرار وی وجه آن را
تسلیم مقر له نماید لکن شرط است که مقر به در تصرف اقرار کننده باشد چه
اگر اقرار کند بچیزی که در دست شخص دیگر باشد قبول اقرار نمی‌نمایند پس اگر خرید
آن بنده را اقرار کننده صحیح است آن خریدن و آزاد میشود بسبب آن اقرار چه
در این صورت بحد اداد تخلیص است از جانب مشتری و بیع است از جانب بایع
پس اگر فوت شد آن بنده بعد از خریدن اقرار کننده بر مشتری است از ترکه
بنده آن قدری که داده لا غیر چنانکه در اقرار خود صادق است و ولای بنده از
بایع است هرگاه وارث دیگر نداشته باشد و اگر در اقرار خود کاذب تمام مال
بنده از مشتری است بسبب ولا و اگر اقرار کند شخصی چیزی با امرای صبح قم
آن چیز نمی‌نماید تسویه در شرع پس اگر بگوید اقرار کننده که من وارث دیگر
ندارد سوای این شخص و نشناسد دیگر حاکم اقرار کننده امر مینماید به
تسلیم کردن آن چیز بسوی مقر له غایب سیم از امور آنست که هرگاه مقر اقرار کند
بر نسب ولد بگوید این ولد از من است ثابت میشود این ولد بچهار   ولدی
شرط اول آنکه این ولد مجهول النسب باشد زیرا اگر نسب وی ظاهر باشد
صحیح نیست اقرار شخص بولدیت دوم آنکه دیگری متنازع در ولدیت وی نکند
چه اگر نزاع کننده باشد ثابت نمی‌شود نسب وی مگر به بینه و قرعه سیم آنکه ولد
بودن آن شخص ممکن باشد او در سن از جهت بزرگی و کوچکی نبودن
چهارم آنست که بوده باشد آن ولد شخصی که در اقرار نباشد هم چون صغیر و
مجنون اگر طالب قول باشد اما شخصی عاقل و بالغ لا بد است که تصدیق اقرار
اقرار کننده بکند اما نفی ولد از انساب ثابت نمی‌شود نسب وی حکم به

نشد بعض بر پسر هرگاه اقرار کند بر نسب شخص ولد انه صلب و وارث یا شد اقرار
کننده را و بعض بر نفی تصدیق قول مقر نماید توارث میان ایشان ثابت و
نمی شود بلکه این توارث تا ایشان و اولاد ایشان **بحث چهارم** قبول
نمیکند رجوع اقرار کننده را از انچه اقرار نموده است مگر در صلح یا در
اقرار بر شخصی که موجب قتل مقر باشد هم چنین زنا یا در دو چیز و مثل این
که در البصرة و برای الله قبول میکند اما حقوق الله والناس مثل زکوة و
کفارات قبول رجوع اقرار کننده نمی نماید و اگر اقرار نماید از برای شخصی و
مقر له منکر باشد چنانکه اقرار کننده بینه که در دست وی باشد از برای مقر له
که این بینه نبوده است و نه باید منکر باشد شیخ ابو جعفر میفرماید که از دو میشود
ان بند و شیخ جمال الدین علی میفرماید که باقی بماند بر بینه که مجهول المالک

بحث پنجم هرگاه در دست اقرار کننده باشد فرضا خوانه و اقرار نماید
که این خوانه از زید است و دیگر باره اقرار نماید که این خوانه از عمرو است حکم
میماند بدادن خوانه بزید و غرامت میکشد از برای عمرو مگر زید تصدیق
قول او نماید و هم چنین است بحث هرگاه دعوی نماید شخصی بر سبب
بیلی عین تصدیق کند ورثه میت و شخص دیگر دعوی بر عین
نماید و ورثه تصدیق قول او نمایند عین را شخص اول میدهند و ورثه
از برای شخص ثانی غرامت میکشند **بحث ششم** هرگاه اقرار نماید
وارث بوارث دیگر که با وی در مال شریک باشد واجب است که بگرداند
اصل مال را بعدی که منقسم شود نصیب اقرار کننده از ان عدد بر نصیب
مقر له مثلا هرگاه بوده باشد متوفی را ۵ پسر و یک دختر و اقرار نماید یکی پسر
بدختر دیگر از برای متوفی قبل از اقرار نه که از پانزده سهم منقسم میگردید

بیکسر گردید

پس میگردانیم نصیب این پسر مقر را چنانکه منقسم میشود دوازده ضرب کردیم
در ۱۲ ... حاصل شد نصیب هر یک از پسران ۱۲ سهم و نصیب اقرار کننده یازده
سهم برای انکه یک سهم ان نصیب وی باید بدهد بخواهری که اقرار نموده و او که
نقد میمانیم که کل ورثه بخواهر او اقرار نمایند منقسم شد که ایشان از ۱۲ سهم
میشود و اگر بوده باشد متوفی را یک پسر و اقرار نماید پسر به پسری دیگر از برای میت
و بعد از ان اقرار نمایند هر دو پسر به پسر ثالث برای میت اگر دو پسر اول عالم
ثابت میشود نسب پسر سیم بمجرد اقرار ایشان زمان است وی ثابت نمیشود
منکر ... تا تقسیم میماند اگر بعد از اقرار دو پسر منکر شود سیم پسر بودن
دوم ثابت نمیشود نسب پسر دوم را اخذ مینماید پس سهم نصف ترکه را
و پسر اول ثلث ترکه و پسر دوم سدس را و تصحیح ان ۶ سهم تصحیح میباید
پسر اول ۳ پسر سیم ۲ پسر دوم ۱ و اگر بوده باشد متوفی را ولد مجهول النسب و اقرار
نمایند هر دو به ولد ثالث ثابت میشود نسب ولد ثالث با عدالة ایشان و اگر
منکر شود ولد سیم   در نفی نسب مذکر منافی بنده و اگر اقرار
نماید یکی از دو ولد بولد ثالث و انکر ولد دیگر این معنی باشد ثابت نمیشود
نسب ولد ۳ لیکن اخذ میکند ولد ۳ انچه در دست مقر است چرا که
هرگاه وارث اقرار نماید بدینی بر مورث خود واجب است بر و دادن جمیع
دین بلکه بقدر حصه خود میدهد اگر چه دین تمام ترکه را فرا گرفته باشد
و ... ولد مقر در ولد سیم و اگر ضعف شود در مثال مفروض و
منکر و میراث مرئی نداشته باشد سوای دو ولد مقر شریک است پس سیم با
ولد مقر بکمر تجزیه وی کند دفع کند مقر ماله را بسوی وی چرا که او را اقرار است
ان وی مثلا اگر بوده باشد متوفی را برادر و اقرار نماید برادری به پسری از برای

بنت دفع میکند برادر بنت که را بسوی پس و هم چنین هرگاه اقرار کند برادر
از جانب پدر و مادر مال از برادر پدر و مادر است و اگر اقرار کند ولد ولد
میت بولد صلب میت مال از ولد صلب میت است   اگر
بوده باشد موقوف را بجمیع و اقرار نماید عم ببرادری [illegible] ولی میت پس اگر
تصدیق قول عم نماید دفع مینماید تمام مال را بسوی ولد و اگر تکذیب نماید
عم [illegible] برادر را اخذ میکند تمام ترکه [illegible] میکند [illegible] از برای ولد و اگر اقرار
نماید عم بر آن شخص باشد یا شخص اولی در میراث مساوی باشد چنانکه اقرار
برادر دیگر از میت پس اگر تصدیق قول عم نماید برادر را او دفع میکند ترکه را
بسوی ایشان بالسویه نصف مینمایند و اگر تکذیب قول عم نماید دفع مینماید
عم ترکه را بسوی برادر [illegible] و تاوان میکشد نصف ترکه از برای برادر دوم و اگر
اقرار نماید وارث زن بشوهری از برای زن [illegible] باشد میدهد [illegible] شوهر
نصف آنچه در دست ایشان است بدان شخص و اگر ولد داشته باشد ربع ترکه را
بدان شخص میدهد و اقرار کند بعد از آن وارث بشوهر دیگر از برای میت
قبول قول ایشان نمیکنند مگر آنکه بگویند که اقرار اول ما کذب بود برای شوهر
اول و قول ایشان [illegible] شوهر اول [illegible] و تاوان میکشد ایشان
از برای شوهر دوم مثل آنچه بشوهر اول داده اند و اگر اقرار نمایند [illegible] زنی
از برای میت و میت را ولد نباشد ربع آنچه در دست ایشان است [illegible]
میدهند و اگر بوده باشد [illegible] و اقرار نماید [illegible] زن دیگر از برای میت
پس اگر تصدیق قول ایشان نماید زن اول قسمت مینمایند [illegible] نصیب خود را
و اگر تکذیب قول وارث نماید زن اول لازم نیست [illegible] دوم
چیز دادن چرا که آنچه زوجه دوم استحقاق آن دارد در دست [illegible] اقرار کننده

کنند اول

کرده اند اول ثابتا و در پیش گذشت که اقرار دیگری در حق دیگری صحیح نیست
هرگاه بوده باشد [illegible] و تصدیق [illegible] نمایند برای
[illegible] بولد [illegible] پس در این صورت حق زن ثمن ترکه است و ثمنه بعد از آن [illegible]
ولد است با تصدیق برادران یا تکذیب برادران و هم ربع ترکه از برادر است
و ثمن از زن و باقی از ثمن از ولد است پس این مسئله هشت میشود نصیب
برادر ربع ثمن ولد اصل نصیب زوجه   هرگاه بگذارد
میت سه برادر از طرف پدر و در دعوی نماید زنی خواهر بودن میت از جانب
پدر و مادر و تصدیق قول زن کند [illegible] برادر اکبر میت و اگر برادر اوسط
اقرار کند که این زن خواهر از جانب مادر میت است و برادر اصغر اقرار
کند که این زن از جانب پدر میت است دفع میکند برادر اکبر آنچه در دست
[illegible] ترکه میت بسوی خواهر و دفع مینماید برادر اوسط سدس آنچه در
نزد وی است و دفع میکند برادر اصغر ربع آنچه در نزد وی است و تصحیح این
مسئله از یکصد و بیست و شش میشود چرا که اصل مسئله ۳ است و مسئله
[illegible] سهم خارج میشود و مسئله اصغر [illegible]
ضرب نمودیم [illegible] در دیگری چهل [illegible] حاصل ضرب نمودیم
در اصل فریضه که ۳ است [illegible] نصیب هر یک از برادران [illegible] سهم برادر
اکبر [illegible] و سدس [illegible] برادر اوسط از خواهر که [illegible] سهم باشد
و ربع [illegible] برادر اصغر که [illegible] سهم [illegible] از خواهر است نصیب برادر اوسط برادر
اصغر خواهر میت   [illegible] ثابت نمی شود
در نسب بدون گواه عادل مذکر و ثابت نمیشود مگر بگواهی یک عادل و قسم
و بگواهی دو فاسق ثابت نمیشود با اقرار جمیع ورثه هرگاه در میان ایشان

دو عادل نباشد گواهی دو عادل از ورثه در حق باقی ثابت است و بعد از
کردن ثابت شرط نیست   در اقرار نمودن ورثه به دین میت
مثلا اگر اقرار کند بعضی از ورثه به دین میت لازم است آن اقرار کننده را
که به تقسیم ترکه دین را قسمت نماید و حصه خود را بدهد آنچه بر او است
کمتر است چنانکه هرگاه فوت شود شخصی و بگذارد دو پسر و یک دختر
و ترکه او فرضا پانصد دینار است و تقسیم ترکه در این صورت از ده سهم است و اگر
اقرار کند یکی از دو پسر یکهزار دینار دین ترکه پدر بر شی پس بر پسر مقر لازم است دادن
چهارصد دینار دین را و اگر اقرار نماید به پانصد دینار بر وی لازم است دادن
دویست دینار لا غیر مثال دیگر اگر فوت شود زنی و بگذارد پدر و مادر و شوهر
و دو پسر و دختر و اقرار نماید یکی از ایشان به صد و بیست دینار دین بر ترکه مادر
خود پس نصیب این دختر از ترکه یکسهم است چه اگر تقسیم ترکه زن نماید از ۳۶ [?]
سهام از فریضه سدسان و ربع کرده است باقی مانده سهم برای دو پسر و
یک دختر للذکر مثل حظ الانثیین جهت آنکه دختر را یکسهم رسد
و هم چنین صد از تقسیم دین حصه دختر از آن که اقرار کرده ده سهم بدهند
و پسر از آن که اخذ نموده یکسهم و برادران دو سهم   مطلب دیگر   از
مسائل متفرقه در وصیت و در آن ۱۲ بحث است   اول   وصیت تملیک عین
یا منفعت است بعد از وفات و وصیت محتاج است به ایجاب و قبول
ایجاب آن لفظی است که دلالت کند بر آن قصد که وصیت کننده کرده که
وی را موصی گویند چنانکه بگوید بدهید به فلان شخص فلان چیز را یا آنکه
بگوید که مال فلان شخص است فلان چیز بعد از فوت من و مثل این صحیح است
وصیت نموده مثلا اگر معین نسازد چیزی که متعلق است که بگوید موصی

که اگر فوت شوم

که اگر فوت شوم در این سال یا در این مرض یا در این شهر ثلث مال من از صاحب
پس در این صورت اگر به شود تا سال تمام شود و او زنده باشد یا از آن شهر بیرون
رود به جای دیگر فوت شود باطل است وصیت به سبب تعلیق مطلقا و اگر عاجز
باشد وصیت کننده از نطق اشاره نماید به چیزی که فهم کرده شود از آن اشاره یا بنویسد
بخط خود وصیت نماید بدان خط چیزی را اگر حکم بر آن توان کرد جایز است غالب
ظن در آن باشد هرگاه فوت باشد شود یک خط و بنویسد که در آن وصیتی باشد و گواه
بر آن نگرفته باشد حکم کرده نمی شود بر آن وصیت از روی وجوب اگرچه بدانند که
خط وی است و اگر بنویسد وصیتی و بگوید گواه باشید بر آنچه در این نوشته شده است
در این باب اگر گواه بر آن وصیت معلوم است گواه باشید بر آنچه در این وصیت است
جایز است تنفیذ آن وصیت تا آنکه نشنود مضمون نوشته شده را از وی یا آنکه
بخوانند بر وی تا اقرار بکند اما اگر بخوانند شاهدان آن نوشته را با نفسه خود بگوید و
صیت کننده بشاهدان که دانسته اند آنچه نوشته شده است پس گواه باشید بر من بر آنچه
در این است از برای آنست نزد فقها که جوازش   بحث دوم   وصیت جایز است
شرط است که وصیت کننده بالغ و عاقل و آزاد باشد پس صحیح نیست وصیت
صبی و در روایت واقع شده که جایز است وصیت صبی هرگاه ده ساله باشد و
در خیرات از برای خویشان خود و صحیح نیست وصیت مجنون مطلقا و بنده و
مدبر و مکاتب لیکن مکاتب از مال الکتابه چیزی داده باشد به قدر آن
صحیح است و اگر جراحت کند شخصی نفس خود را به چیزی که هلاکت در آن باشد
و بعد از آن وصیت نماید نافذ نیست از برای آنکه سفیه است پس اگر وصیت
کند و بعد از آن خود را مجروح نماید و فوت شود در این صورت صحیح است و اگر
کافری وصیت نماید انفاذ وصیت بنمایند مگر آنکه وصیت شراب یا خوک یا

باشد خواه کشیده مثل این عاید چون در این صورت جایز نیست انفاذ وصیت
وی و اگر وصیت نماید بجهاد بتور اینها خود جایز است **بحث سیم**
در آنچه بکار آن وصیت میکند آنچه را موصی به میگویند و این یا عین است یا
منفعت و اعتبار کرده میشود در هر دو ملکیت و تجزیه است و وصیت در هر یک از
عین و منفعت نافذ است در ثلث ترکه موصی یا کمتر از ثلث و لکن شرط است که موصی
به موجود باشد و مخصوص بوصیت کننده باشد و تسلیم آن مراد از موجود در حال
وصیت نیست بلکه ممکن باشد وجود آنچیز چنانکه وصیت نماید بثمره بوستان
خود در فلان سال آینده یا آنکه آنچه این کنیز یا این حیوان حامل شود و مانند این
و اگر وصیت نماید چیزی که جزئی نیست بواسطه عدم اختصاص موصی و اگر وصیت کند بیش
از ثلث ترکه خواه در حال صحت و خواه در مرض فمعنی نیست وصیت نافذ ترکه
اگرچه در حال صحت وصیت نموده باشد بجمیع مال خود قبل از آنکه وارثی داشته باشد یا
بعد از ولد بلکه معتبر نیست اجازه ورثه در ثلث اگرچه راضی بدان وصیت نباشند
لیکن معتبر است اجازه وارث در آنچه زیاده از ثلث مال است پس اگر اجازه بدهند
در زیاده از ثلث ترکه بعد از فوت موصی صحیح است بلا خلاف و اگر اجازه دهند
در این هنگام رجوع نمی توانند کرد و این قول را اختیار نموده شیخ ابو جعفر در هم
آنست که ورثه منع میتوانند نمود و این قول را اختیار شیخ مفید و ابن ادریس است
و شیخ جمال الدین حلی که اجازه بدهند ورثه در حال صحت موصی نمیتوانند رجوع
نموده هم چنانکه اجازه در حال مرض موصی بدهند بدانکه صحیح نیست که از
وارث جایز التصرف پس اگر اجازه بدهد صبی یا مجنون یا محجور بعلت تبذیر
سفاهت جزئی نیست بدانکه سنت است وصیت نمودن بچیزی تا اگر وصیت نماید
بربع مال بهتر است از خمس ثلث و وصیت نمودن بخمس مال بهتر است از

وصیت

وصیت بربع **بحث چهارم** در وصیت برای شخصی که وی را موصی له گویند
شرط است که موصی له موجود باشد و صحیح باشد مالک گردد پس در مدتی
اگر وصیت نماید برای معدوم صحیح نیست و هم چنین از برای میت خواه موصی
بداند که موصی له فوت شده است یا آنکه ظن موصی این باشد که موصی له زنده است
یا آنکه یکی بد وصیت کند که هر چه این زن حامله باشد بر او وصیت نماید برای اولاد
فلان اگر یافت شود جزئی نیست و هم چنین جزئی نیست وصیت نمودن برای
بنده اجنبی و بنده وارث خواه مدبر و خواه مکاتب و ام ولد و مکاتب یا آنکه مکاتب
مطلق باشد و از مال کتابت چیزی نداده باشد اما وصیت بجهة ایشان بچیز قلیلی نموده
باشد یا کثیر اما صحیح است وصیت نمودن برای حمل موجود و صحیح است وصیت برای
وارث هم چنانکه صحیح است برای اجنبی نزد علماء اثنی عشریه خواه ورثه تجویز کنند
و خواه نکنند و با عدم اجازه ورثه موصی ان وارث و با آنکه ساقط سازد مهر
خود را از ذمه شوهر یا عفو کند موصی از جنایتی که موجب مال باشد اینها مثل
وصیت است و حکم وصیت دارد و اگر عفو نماید از قصاص ساقط است قصاص
اگرچه بغیر عوض باشد و هم چنین ساقط است حد قذف هرگاه عفو نماید از
حد قذف بدانکه وصیت نمودن مطلق تقاضای مساوی میکند هرگاه موصی له
متعدد باشند هرگاه وصیت کند شخصی از برای اولاد خود و تساوی عاید در قسمت
مگر آنکه تفاضل را موصی قید نماید و اگر بگوید موصی که وصیت نمودم برای اولاد
خود آنچیز را بکتاب الله للذکر مثل حظ الانثیین قسمت نمایند و اگر وصیت کند
بفلان خود برقیمت خود شیء بعضی میگویند این وصیت باطل است نماید
مذهب بحث شود **بحث پنجم** در مالی نمی شود موصی له موصی به مگر به
قبول نمودن وصیت و اگر موصی له شخص معین باشد ممکن باشد قبول نمودن و

واگر غیر معین باشد و ممکن نیست قبول نمودن همچون فقرا و بنی هاشم یا امری
مصلحتی مثل مسجد و حج و مثال اینها اگر در این صورت محتاج بقبول نیست و لازم است
و لازم است تصرف نمودن موصی به را در آن محل بمجرد فوت موصی پس اگر وصیت
نماید مالی را برای مسجد معین باید صرف مصالح مسجد نماید مطلق بگوید و خواه
نماید و اگر قصد تملیک را بمسجد نماید بملکیت مسجد باطل است این وصیت چرا که
مسجد مالک چیزی نمیشود و در صورتی که موصی له شخص معین باشد و قبول وصیت
نموده باشد نقل میکند بسبب وصیت موصی به را بموصی له بعد از فوت موصی
هرگاه بجز از قبول باشد و شرط نیست قبول نمودن بلفظ بلکه کافی است کردن
یک فعلی که دلالت کند بر قبول و همچنین شرط نیست متصل بودن قبول
بزمان وصیت پس اگر قبول کرد موصی له بعد از فوت موصی بمدتی بازهم
موصی بعد از مدتی صحیح است اما اگر رد آن وصیت نموده باشد پس اگر رد نماید
وصیت را در زمان حیوة اعتباری ندارد و اگر رد کند وصیت را بعد از فوت
موصی اگر بوده باشد پیش از قبول نمودن باطل است آن وصیت اجماعا و هم
چنین باطل است وصیت هرگاه رد نماید بعد از قبض نمودن و قبض کردن را
اثری نیست و بیاید آنچه مثل هبه محدوده و صالح است یا شرط هبه و اگر
رد نمودن بعد از فوت موصی باشد و بعد از قبول کردن وصیت در این
مسئله دو قول است اول آنکه رد کردن باطل است و اعتبار ندارد دوم مطلقا
وصیت است و آنچه داخل آنکه موصی است و اگر رد کند موصی له بعضی از را
و قبول کند بعضی را صحیح است وصیت در آنچه قبول نموده باشد و جایز است رد
نمودن وصیت را از لفظ باقی داشته شود بقول موصی له چنانکه بگوید رد
نمودم این وصیت را یا قبول ندارم آنچه را برای من وصیت نموده است مثل این

و بعد اگر در هر موضعی که رد کردن صحیح باشد فقها تجویز آن نموده باشند وصیت باطل است
و آن چیز از قبیل ترکه میت است و ورثه آن بطریق میراث قسمت مینمایند بحث
ششم هرگاه فوت شود موصی له پیش از قبول نمودن وصیت یا بهم مقام
موصی له است وارث شود و آنچه داخل ملک نمیشود پس اگر وصیت نماید بعضی
یکی از عیال آن کنیز بجهت شوهر کنیز و لیکن کنیز حامله از همین شوهر باشد
پیش از قبول وصیت شوهر فوت شود هرگاه قبول نمودن از وارث شوهر
پس اگر وارثان قبول نمایند کنیز را با حمل کنیز مالک میشوند و لیکن آنکه مدعی
بر عهده او اگر بعد از فوت موصی له مالک چیزی نمیشود و همچنین احتمال میراث
از موصی له نمیبرد بسبب آنکه شده است ملک آنکه مرده باشد این ولد شخصی که آزاد
شود برادر و خواهر که ولد موصی له باشد هر وارث مذکر باشد چه در این صورت
میراث میبرد ولد از موصی له بآزادی پیش از قسمت ترکه و اگر این ولد
حاجب باشد حجب میکند وارث را از جمیع ترکه مال آن ولد است و اگر در
صورت مفروضه بعضی از ورثه قبول وصیت نمایند صحیح است در نصیب
قبول کننده وصیت و آزاد میشود از حصه قبول کنندگان و لد را
قیمت نمایند بحث هفتم اگر وصیت نماید موصی بثلث مال
خود از برای جماعتی پس اگر اجازه بدهند وارث بعد از فوت موصی همه
قسمت نمایند و اگر رد نمایند وصیت باطل است و اگر وصیت نماید
بنصف مال خود از برای زید و ربع مال خود از برای عمرو و اگر ورثه اجازه
نمایند بعد از فوت موصی اختیار میکنند زید و عمرو ربع ترکه را و اگر ورثه
امتناع نمایند مر زید راست ثلث تمام مال وصیت کننده و زیاده از ثلث
باطل است و تقسیم مینمایند زید و عمرو بقدر سهام خود و احتیاج نیست

ورثه را اگر بعضی وصیت شخص اخر کنند و رد وصیت شخص اول کنند و اگر وصیت نماید
شخصی بیک چیز برای دو شخص پس اگر اجازه نمیدهند ثلث مال الموصی را یکی مساوی بینند
اند دو شخص در تقسیم انچه زیاده از ثلث مال الموصی باشد و ورثه نمی توانند زیاده نمایند
با انکه دو شخص مساوی در تقسیم میمانند و اگر زیاده از ثلث دارد ورثه نمی توانند ثلث
انچه را از ایشان میگیرند و باید یکی شان بنماند نیز باطل است وصیت در انچه زیاده
باده از ثلث است و اگر مخصوص نماید هر یک از ان شخص را بیک چیز باید نوعی
شخص اول بنماند با عدم اجازه ورثه داخل میشود نقص بر شخص اخر

بحث هشتم

هرگاه وصیت نماید شخص هر یک از وارث خود را بقدر نصیبش از وارث
این وصیت لغو است و اگر مخصوص نماید هر یک از ورثه را بیک چیز که ان چیز بقدر
نصیب شان باشد اقرب نزد فقها انست که محتاج است باجازه دیگر ورثه بر اینکه اغراض
مردمان در اموال متفاوت است مثلا اگر بوده باشد وصیت کننده را غلامی و کنیزی لا غیر
فرضا قیمت غلام و قیمت ان کنیز باشد و موصی را دو پسر باشد لا غیر وصیت نماید
برای یکی پسر خود کنیز را و برای پسر دیگر غلام را موقوف است اجازه بر ایشان
در انچه زیاده بر ثلث است و اگر وصیت نماید از برای اجنبی و وارث ثلث مال
خود را بر نسبت این صورت خواه ورثه اجازه نمایند و خواه نه و هم چنین صحیح است
اگر وصیت نماید برای وارث و اجنبی بچیزی بدانکه نصف هر دو بقدر ثلث مال
وی باشد و اگر وصیت نماید برای اجنبی و وارث بچیزیکه زیاده از ثلث مال وی
باشد باطل است وصیت در زیاده و صحیح است در ثلث اگر بر ترتیب وصیت
نموده است برای ایشان داخل است نقص بر شخص اخر خواه اجنبی باشد
و خواه وارث و اگر شریک نموده باشد هر دو را واجب است نقص بر هر دو یا
بالسویه و نقص بر شخص اخر خواه اجنبی باشد و خواه وارث مخصوص وارث

نیست پس اگر

نیست پس اگر اجازه دهند ورثه وصیت احدهما را و باطل کردانند دیگری را صحیح
نیست اجازه ورثه در این صورت و صحیح است باطل نمودن در انچه زیاده
بر ثلث است نه مقدم وصیت و اگر بر ترتیب وصیت نماید بدو ثلث بهر
دو شخص و ورثه اجازه بدهند بشرط ابطال وصیت اول صحیح نیست اجازه
ورثه در این صورت و صحیح است وصیت شخص اول خاصه و اگر وصیت نماید
شخصی بدو ثلث مالش بجهت اجنبی یا با وارث شریک سازد و بعد از ان اجازه
دهند وارثان شخص وصیت وارث را بر نصفه وصیت اجنبی را صحیح است اجازه
ایشان و هم چنین صحیح است هرگاه اجازه عکس این باشد اگر اجازه دهند
در زمان وصیت احدهما را خاصه پس در شریک بودن هر دو شخص
با یکدیگر فقها را در ان مسئله نظر است و اگر وصیت نماید برای وارث
خود بیک چیز که زیاده از ثلث مال او باشد و بعضی از ان زیادتی نمایند بعضی
از ورثه و بعضی تجویز نمایند صحیح است لیکن از اصل مال وصیت کننده
با انکه اجازه داشته مثلا هرگاه بگذارد متوفی سه پسر و بوده باشد از ترکه وی
غلامی لا غیر و بعد از ان وصیت نماید برای یکی از ان سه پسر بدین
غلام و بعد از ان اجازه دهند یکی از ان دو موصی به موصی له را ثلث است
ثلث غلام بوصیت و نصیب اجازه دهنده و نصیب ثلث غلام نیز بمیراث
میرسد اصل این مسئله سه است و صحیح ان از نه میشود پس بر انچه ماند
بجهت انکه اجازه داده دو سهم از نه سهم که لا یحق و اگر چه تجویز نمایند
هر دو و لکن در صورت مفروضه نصف غلام چه در این صورت مسئله از شش
سهم صحیح میشود و نصف از موصی له است و نیم مابقی هر سه و لکن
بطریق میراث تقسیم میشود و اگر بوده باشد شخصی را دختری و زنی و

بموصی له هم

وصیت نماید برای اجنبی بمثل نصیب دختر واجازه دهند زن ودختر از
پانزده سهم میشود هفت سهم از اجنبی ویکسهم از زن و ۷ سهم از دختر
واگر اجازه ندهند از دوازده سهم صحیح است ثلثان از اجنبی باقی دو
عدد یکی از زوجه و ابتهم از دختر واگر اجازه دهد یکی از دختر وزن
ضرب باید نمود فریضه در وفق عدم اجازه وبعد از ان احد مثلما
هریک بالنسبه فلا هرگاه اجازه دهد زوجه چون مسئله اجازه پانزده است
ونهایت دوازده وپانزده موافق ثلث است ثلث ۱۲ که ۴ است در ۱۵
ضرب نمودیم ۶۰ حاصل ۳۰ عدد ثلث باجنبی آرد باقی ماند ۳۰ علی ۱۴
عدد از زوجه ۵ سه عدد از دختر ویکعدد از اجنبی که اجنبی نصیب ویکعدد
داشته باشد واگر دختر اجازه بدهد باز نصیب عدد از اجنبی و ۱۶
عدد از زوجه و ۹ سهم از دختر و ۱ سهم از اجنبی که حالا ۲۷ داشته
باشد ووجه این ظاهر است جایز نیست تغییر دادن
انچه موصی وصیت نموده است هرگاه وصیت مخالف شرع نباشد پس
هرگاه وصیت نماید شخصی که وی را وارث نباشد از روی نسب وسبب
تمام مال خود را بجهة شخصی بعضی از مجتهدین میفرمایند که در روایتی واقع شده
که صحیح است از ثلث مال دیگر اگر میراث بری دیگر ندارد این شخص که
ان واگر بگوید شخصی که وصیت نمودم از برای
فلان شخص واگر بگوید بشخص که وصیت نمودم از برای فلان شخص بثلث
مال خود را اگر فوت شود پیش از من وصیت بدین قسم باشد اگر بگوید که وصیت
نمودم از برای فلان که اگر بیاید فلان شخص غایب وصیتا رفعه باشد صحیح
است این قسم نیز پس اگر بیاید شخص غایب پیش از فوت وصیت کننده باطل است

وصیت

وصیت بر شخص واله خواه ان شخص بکرنیه دیگر غایب شود یا فوت شود واگر فوت
شود وصیت کننده پیش از امدن شخص غایب موصی به ان شخص حاضر است
خواه بیاید شخص غایب وخواه نیاید صحیح نیست
وصیت نمودن در معصیت مثل وصیت کردن بجهة خریدن یا نوشتن تورات
انجیل وحصر و فیل از برای بیع و کنیسه اگرچه قصد تعظیم بیع و کنیسه نداشته
باشد از برای حرب صحیح است واگر از برای
لهو است باطل است دهم چنین اگر وصیت نماید بثلث مال خود از برای شخص
وبثلث دیگر از برای شخص دیگر در این صورت رجوع است از وصیت اول ثانی
چرا که و لالت کند قرینه بر عدم اراده رجوع از اول صحیح است وصیت اول
بنای موقوف است وصیت دوم باجازه وارث بد الکلا اعتبار کرده میشود
ثلث مال وصیت کننده وقت فوت وی نه در زمان وصیت چرا که وصیت نماید
شخصی چیزی که موافق ثلث مال وی باشد وبعد از ان محتاج شود وفوت شود
پس اگر در این زمان موافق ثلث مال وی نیست اعتبار ندارد ولا صحیح است
ان وصیت و باطل است در زیاده **بحث دوازدهم** ودر این دو
باب است **اول** در تصرفات مریض وان بر دو قسم است منجز یا منجزه
می جایز است که معلق ساخته باشد موصی ان چیز را بفوت خود مثل وصیت
نمودن بمال وهمچنین ساختن غلام پس جایز کرده میشود این قسم از ثلث
مال وی اما دوم چنین است که اگر شخص صحیح نیست معلق نماید
خود را بعد از فوت اما منجزه مثل هبه و عتق و وقف وصلح وابراء
نمودن ومحابات و غیر بیع از عقود معاوضات چون واقع شود ان
انفعال در مریض وبعد از ان از مرض شود وفوت شود مضی است از اصل

مال وی بلا خلاف و اگر فوت شود از آن مرض نفقه‌ها را در قول است اقرب
آنست نزد شیخ جمال الدین مطهر حلی که از بعضی از ثلث مال او بیرون کرده
میشود چنانکه در وقف ذکر کرده شد ولکن اقرار شخص مریض که بهم است
چنانچه در بحث اقرار ذکر شد از ثلث مال وی بیرون میکنند و اگر متهم
بهم است از اصل مال وی بیرون میکنند خواه اقرار برای وارث او نموده
باشد و خواه از برای اجنبی پس هرگاه نموده باشد شخص مریض غلام خود را

بیع م

که قیمت آن غلام صد درهم باشد به پنجاه درهم و بعد از آن بهتر شود از آن
مرض لازم است این بیع و صحیح است و اگر فوت شود در آن مرض و بعد از آن
وارث وی اجازه نکند آن نیز صحیح است بیع در نصف غلام در برابر
آنچه مشتری داده است که در آن صورت ۳ سهم باشد از ۶ سهم ۲ سهم دیگر
این غلام را محابات واقع شده است بجهت مشتری که بالفعل مشتری مالک
پنج سهم باشد و باطل است بیع در زیادتی که آن سدس دیگر است پس
رجوع میکنند آن سدس بورثه در این صورت مخیر است در فسخ نمودن بواسطه
تبعیض بیع چنانچه در کتاب بیع مقرر است و در اجازه دادن شرکت
ورثه پس اگر مشتری قیمت آن سدس را بورثه بدهد مجبور نیستند در قبول
کردن چرا که حق ایشان تعلق بدان عین گرفته است و اگر بفروشد
شخص مریض جنسی را به قیمت را تقوان و هالک شود مشتری مخیر را بری
سازند ذمه مشتری را از ثلث و مشتری را لازم است دادن دو ثلث قیمت
بورثه و اگر بفروشد مریض جنسی را بامثل ثمن مثل آن مقتضی است این بیع
مدا مجهول بالثمن است از اصل مال وی نه باد خال نه حیثی محاباة واقع شده
اگر نباشد موافق ثلث نیکو است و مشتری است تمام آن جنس و الا

که موافق ثلث نیکو نیست مشتری است مخیر در مقابل ثلث نیکو است و اگر مریض هبه
نماید کل آن که خود را به شخصی و اجازه نکنند ورثه آن صحیح است و اگر ورثه اجازه
ندهند خالی از آن نیست که واهب و موهوب علیه شرط عوض نموده‌اند یا نه اگر شرط
عوض نموده‌اند و عوض هبه را قیمت نیکو است صحیح است آن هبه یا زیاده از قیمت عوض
و اگر شرط عوض نموده‌اند صحیح است از ثلث خواه واهب قبض داده باشد یا نه
وخواه نداده باشد **باب دوم** در بیان احکام مریض موت بدانکه بعضی
از علماء میفرمایند که هر تصرفی که واقع شود از مریض به اتفاق اند در آن مرض موت شخص
خواه آن مرض مخوف باشد خواه غیر مخوف که از ثلث مال وی اخراج میشود و بعضی
میفرمایند که اگر آن مرض مخوف است حکم این چنین است و اگر مخوف نیست از اصل
مال وی مقتضی است همچنانکه تصرف شخص صحیح پس لهذا لازم است اشاره نمودن بسوی
بعضی امراض مخوفه پس اگر مرض آنست که حاصل میشود بسبب آن در وی یقین
تلف شدن آن شخص همچو قطع نمودن حلقوم و وری و شق نمودن جوف یه
بیرون آوردن الاتی اندرونی مثل این یا آنکه عبد انند فوت در بیماری خوف
دار مثل از فوت وی مثل مرض سر سام و ذات الجنب و درد سینه و درد شش و درد
دل و قولنج و دفع نمودن و دفع نمودن خون و حادث شدن اورام و مو سودای به
و ما نند اینها و حکم هر یک از اقسام چنانست که ذکر کرده شد و بدانکه هرگاه حال
شخص مشکل شود از مرض مخوف و غیر مخوف رجوع با هل خبره میبایند
که آن اطباء مسلمین اند اگر حاصل شود خوف از غیر مرض چنانکه در صفت نماید
در حالت هیجان زدن در طاعون و اند لختی و تیر جانب یکدیگر و نشستن شخص
در کشتی و قت اضطراب و تموج بحر و بودن شخص در حضور و مقوق قصاص برای
قصاص یا اسیری که موجب قتل وی باشد و در درد شکم و رفتن تا بدن

هرگاه بچه در شکم فوت نشده باشد که اگر فوت شده باشد یا مرض عرفت یا بودن شخص
در بلدی که در آن طاعون و وبا بوده باشد و مثل این صور که در این صورت حکم
مرض موت بر این اسباب متعلق کرده صحیح است و مخفی است تصرفات منجزه
شخص در حالت این اسباب از اصل مال است بحث در
رجوع وصیت کننده از وصیت آنچه ثابت میشود وصیت میان وصیت کننده است
جایز الطرفین موصی واست رجوع در وصیت مادام که در حیوة است خواه
وصیت مال باشد و خواه بولایت و جایز است رجوع نمودن در بعضی وصیت چنانکه
جایز است در کل وصیت و متحقق میشود این رجوع نمودن در لفظ معین بلکه هر فعلی
که از او رجوع فهمیده شود رجوع است چنانکه موصی به را بفروشد یا اگر هبه
نماید یا آنکه صداق زن بدهد یا آنکه موصی به را بخورد یا به یکی بدهد بخورد
هرگاه موصی به طعام و جو و مانند اینها باشد یا آنکه موصی بگوید اینچه را وصیت
نمودم از برای فلان وصیت کردم از برای فلان شخص و هم چنین رجوع است
چنانچه تصرف نماید در چیزی بجنسی که اسم آن چیز برطرف شود چنانچه گندم
وصیت نماید و بعد از آن آرد نماید یا آنکه وصیت نماید آرد و بعد از آن خمیر
یا نان کند یا ممزوج سازد موصی به را بجنسی که تمیز نتوان نمود مباینت ایشان
و مثل این در این چند صورت رجوع است اما صورت وصیت بدانکه شرط
نیست در وصیت گواه گرفتن چه هرگاه ورثه تصدیق نمایند که موصی میت
اینچنین وصیت نموده است حکم نمایند بر قول ایشان و هم چنین گواه گرفتن
شرط نیست هرگاه وصیت نماید به یک شخص و وصی سازد ولکن باید
آن شخص را کردن آن فعل که موصی وصیت نموده است چه واجب صورت بر
آن شخص واجب کردن آن فعل که موصی وصیت کرده است اگر چه جاری

گواه باشد

گواه نباشد بلی سنت است گواه گرفتن بر وصیت بجهة دفع تنازع پس هرگاه تنازع
واقع شود در این صورت فقها طریق ثبوت را چنین نقل نموده اند که آنچه
مایه نزاع مال است ثابت میشود وصیت بمال بگواهی دو مرد عادل یا یک
مرد و قسم و قبول کرده میشود گواهی یکزن در ربع وصیت و دو زن در نصف
و سه زن در سه ربع و چهار زن در تمام وصیت در این صورت اگر چه مسلمان
باشند خواه مسلمان باشند یا منفرد باشند و خواه با مردان گواهی دهند و
هم چنین ثابت میشود ولایت نیکی بشهادت دو عادل و قبول نیست شهادت
زنان در این صورت اگر چه مسلمان باشند خواه منفرد و خواه با مردان گواهی دهند
و هم چنین ثابت نمیشود ولایت بیک گواه و قسم و قبول نیست در وصیت
گواهی غیر عدول مسلمین با اختیار ما جایز داشته اند فقها و با عدم عدول
مسلمین قبول نمودن گواهی دو شخص از اهل ذمه بر مال لکن آن دو شخص
از اهل ذمه باشند و میباید در دین خود صاحب امانت باشند و قبول نیست
شهادت غیر ذمه از کفار هر چند
که باشد والله اعلم بالصواب
تمت هذه الرسالة
فی شهر ذی القعده
و من الله التوفیق
والامانة
سنه ۱۲۵۰

رسالة في معرفة الآيات

بسم الله الرحمن الرحيم أتأمرون الناس بالبر وتنسون انفسكم في اوائل
بقرة في قوله تعالى يا ايها الذين آمنوا كتب عليكم القصاص في القتلى الحر بالحر
بجزو قليل كذلك [illegible] سورة بقرة وبعده ابتداء صوم رمضان وبعده
اذا سألك عبادي عني فاني قريب وقوله تعالى ويسئلونك عن المحيض الى قوله ولا تقربوهن
حتى يطهرن وقوله تعالى نساؤكم حرث لكم وابتدائه وابتداء مطلقة [illegible]
احكام طلاق وابتداء وفات بجزو نصف وقليل از بقرة كذلك وبعده بقليل
حافظوا على الصلوات والصلوة الوسطى وقوله تعالى مثل الذين ينفقون اموالهم
في سبيل الله قليل بعد جزو ثالث وبعده بقليل احل الله البيع وحرم الربوا
يا اهل [illegible] رابع [illegible]
با [illegible] فاوائل سورة نساء
وبعده بقليل حرمت عليكم امهاتكم وبناتكم الى قوله تعالى واحل لكم ما وراء ذلكم
وبعده بقليل قوله تعالى الا ان تكون تجارة عن تراض صلوة سفر وخوف [illegible]
نساء [illegible] سوره وابتداء وضوء وتيمم [illegible] سوره
مائده [illegible] نصف الجزو من سوره مائده
وبعده انما جزاء الذين يحاربون الله ورسوله وبعده بقليل النفس بالنفس والعين بالعين
[illegible] في هذا المقام الآيات الثلث في خصوص عدم الحكم بما انزل الله وبعده
بقليل انما وليكم الله ورسوله وبعده بقليل يا ايها الرسول بلغ ما انزل
اليك [illegible] كفارة اليمين [illegible] سابع قوله تعالى وعنده مفاتح الغيب
اواسط انعام [illegible]
جاء بالحسنة فله عشر امثالها [illegible] قوله تعالى ولو ان اهل القرى آمنوا واتقوا

لفتحنا

لمختلفا [illegible] وبعده بقليل [illegible] ثم
ونادى اصحاب النار اصحاب الجنة ان افيضوا علينا من الماء [illegible] الاعراف
ولقد ذرأنا لجهنم كثيرا من الجن والانس وبعده بقليل واذا قرئ القرآن فاستمعوا
له وانصتوا [illegible] ان شر الدواب عند الله الصم البكم [illegible] انفال
[illegible] قوله تعالى
[illegible]
والذين يكنزون الذهب والفضة [illegible] وبعده بقليل [illegible] الزكوة [illegible]
فلولا نفر من كل فرقة [illegible] سورة البراءة انما مثل الحيوة الدنيا [illegible]
سوره يونس [illegible]
[illegible]
[illegible] سوره ابراهيم [illegible] فاسئلوا اهل الذكر ان كنتم لا تعلمون [illegible]
الجزو من سورة النحل وبعده قليل [illegible] الناس [illegible]
[illegible]
[illegible] الصلوة [illegible]
وبعده [illegible]
من المضاجع وبعده قليل ويسئلونك عن الروح وبعده [illegible]
[illegible] الكهف [illegible]
[illegible] الحيوة الدنيا [illegible]
[illegible]
سورة الانبياء [illegible]
[illegible] قوله تعالى يا ايها الناس [illegible] وبعده

بقليل ما جعل عليكم في الدين من حرج وفي اوله انا ان زلزلة الساعة شيء عظيم الى
نطفة انسان في بطن امه في اوائل سورة المؤمنين وفي اخره افحسبتم انما خلقناكم عبثا
حد الزنا في اوائل سورة النور وبعده حد قذف المحصنات وبعده اية اللعان
وبعده اية الغض وبعده الامر بالنكاح وبعده بقليل اية النور وفي اواخرها
ولا على انفسكم ان تاكلوا من بيوتكم الاية وانزلنا من السماء ماء طهورا في اوسط
الفرقان حكاية سليمان في اوائل النمل [illegible] موسى وشعيب فرعون وقارون
في القصص اية التطهير في اول الجزء من سورة الاحزاب وبعده بقليل ما كان محمد ابا
احد من رجالكم وبعده ان الله وملائكته يصلون ثم بعدها حكم زوجات النبي في
اخرها انا عرضنا الامانة على السموات [illegible] ما يتذكر فيه من تذكر
في اوسط سورة الملائكة قصة ذبح ابراهيم في الصافات قصة داود وسليمان
في ص اية النبا في الحجرات وبعده بقليل اية النهي عن الغيبة وبعده ان اكرمكم
عند الله اتقاكم [illegible] في الذاريات وفي اواخرها وما خلقت
الجن والانس الا ليعبدون كفارة الظهار في اوائل المجادلة اية صلاة جمعة في الجمعة
[illegible] يا ايها الذين امنوا قوا انفسكم في التحريم وبعده اية توبة نصوح

القواعد الكلية لا يكلف الله نفسا الا وسعها يريد الله بكم اليسر ولا يريد بكم العسر
ما جعل الله عليكم في الدين من حرج ليس على الاعمى حرج ولا على الاعرج حرج ولا
على المريض حرج يا ايها الذين امنوا اوفوا بالعقود احل الله البيع وحرم الربا لا
تاكلوا اموالكم بينكم بالباطل الا ان تكون تجارة عن تراض فمن اعتدى عليكم
فاعتدوا عليه بمثل ما اعتدى عليكم ولا تزر وازرة وزر اخرى ويحل لهم الطيبات
ويحرم عليهم الخبائث ما على المحسنين من سبيل ولن يجعل الله للكافرين على المؤمنين
سبيلا وتعاونوا على البر والتقوى ان جاءكم فاسق بنبا فتبينوا اولو الارحام بعضهم

فرقة طائفة ليتفقهوا في الدين [illegible] ضرب الله مثلا عبدا مملوكا لا يقدر على شيء
واشهدوا ذوي عدل منكم [illegible] واستشهدوا شهيدين من رجالكم ليهلك
من هلك عن بينة ويحيى من حي عن بينة خلق لكم ما في الارض جميعا واولوا الارحام
بعضهم اولى ببعض ولا تقف ما ليس لك به علم وكذا الايات الناهية عن العمل
بالظن وما ارسلنا من رسول الا بلسان قومه وعن الاخبار انما الاعمال بالنيات
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

فاستشهدوا

فاما رفع عن امتي تسعة الخطاء والنسيان وما استكرهوا عليه وما لا يطيقون
وما لا يعلمون وما اضطروا اليه والحسد والطيرة والتفكر في الوسوسة في الخلق
ما لم ينطقوا بالشفة لا تكليف الا بعد البيان وما في معناه لا تنقض اليقين بالشك
ابدا وما في معناه كل شيء طاهر حتى تعلم انه قذر كل شيء مطلق حتى يرد فيه نهي كل ماء
طاهر حتى تعلم انه قذر كل شيء فيه حرام وحلال فهو لك حلال حتى تعرف الحرام
منه بعينه فتدعه كل ما دخل ولا ناكرا ما امتثال الضرورات تبيح المحظورات الضرورات
تقدر بقدرها الصلح جائز بين المسلمين الا صلحا احل حراما او حرم حلالا خذ
ما اشتهر بين اصحابك فان المجمع عليه لا ريب فيه خذ ما وافق الكتاب وما خالف
العامة روى هذين الخبرين الصدوق في الفقيه في ابواب القضاء وفي هذا المقام
روي خبر حلال بين وحرام بين وشبهات بين ذلك فمن ترك الشبهات نجا
من المحرمات ومن اخذ بالشبهات ارتكب المحرمات وهلك من حيث لا يعلم
وعن الخصال باسناده عن حماد قال قلت لابي عبد الله ان الاحاديث تختلف
عنكم قال فقال ان القرآن نزل على سبعة احرف وادنى ما للامام ان يفتي على سبعة
وجوه ثم قال هذا عطاؤنا فامنن او امسك بغير حساب وعن عمار وعن الموثق عن
عبد الصالح انه قال لا باس بالصلاة في فراء اليماني وفيما صنع في ارض الاسلام قلت
فان كان فيها غير اهل الاسلام قال اذا كان الغالب عليها المسلمين فلا باس لما جاء
ابن الزبعرى قوله انكم وما تعبدون من دون الله حصب جهنم قال قد عبد
موسى وعيسى والملائكة فقال له النبي ما اجهلك بلسان قومك اما علمت ان ما
لما لا يعقل انتهى ادرؤا الحدود بالشبهات روى الصدوق في باب الديات عن ابان
قال قلت لابي عبد الله ما تقول في رجل قطع اصبعا من اصابع المرأة كم فيها قال
عشرة من الابل قلت قطع اثنين قال عشرون قلت ثلاثا قال ثلاثون قلت اربعا

قال عشرون قلت سبحان الله يقطع ثلاثا فيكون عليه ثلاثون ويقطع اربعا فيكون
عليه عشرون من الابل ان هذا كان يبلغنا ونحن بالعراق نبرأ ممن قاله ونقول
ان الذي جاء به شيطان فقال مهلا يا ابان هذا حكم رسول الله ان المرأة تعاقل الرجل
الى الثلث فاذا بلغت الثلث رجعت المرأة الى النصف يا ابان انك اخذتني بالقياس
والسنة اذا قيست محق الدين لا يجني الجاني على اكثر من نفسه لا يحل مال امرء الا بطيب نفسه
لا طاعة لمخلوق في معصية الخالق [illegible] كل بدعة ضلالة وكل ضلالة
سبيلها الى النار اذا خرجت من شيء ثم دخلت في غيره فشكك ليس بشيء ذكر هذا
الحديث في شرح الكبير في الشكيات قال الشهيد الثاني في مسالك في كتاب النفقات
روي ان هند ام معاوية جاءت الى رسول الله فقالت ان ابا سفيان رجل
شحيح لا يعطيني ما يكفيني وولدي الا ما اخذ منه سرا وهو لا يعلم فهل علي فيه من
شيء فقال خذي ما يكفيك وولدك بالمعروف ويستفاد من الخبر وراء وجوب نفقة
الزوجة والولد **تتمة** اعلم انه اذا اطلق في الروايات قولنا قال
فالمراد به النبي واذا اطلق احدهما فالباقر والصادق اذ بين الرواة من روى كلامهما
فيشتبه على الراوي في سند ابهما واذا اطلق ابو جعفر فالمراد الباقر واذا قيد بالثاني
فالمراد الجواد واذا اطلق ابو عبد الله فالصادق واذا اطلق ابو الحسن فالكاظم واذا
قيد بالثاني فالرضا وبالثالث فالهادي واذا اطلق العالم او الفقيه او العبد الصالح
فالكاظم وقد يعبر عن اختصار فالصاد للصادق والقاف للباقر والظاء للكاظم
والضاد للرضا ولهذا اصطلح في كتابه على عبارات يذكر تفسيرها فالاشهر اي في
الرواية والاظهر الفتوى ما لا شبهة في اجتهاد لعلم اصل المذهب من الفقهاء او لا
خلاف في الادلة والاصح اي ما لا يحتمل عنده غير المذكور والاحوط يعني ان العمل
به يخرج عن البراءة والاكثر اي القائل به اكثر والاشبه اي ادق الاشباه والارجاء

ترجیح احد القولین والاحتیاطین علی الاخر بوجه ما دار التردد ما یعارض ظهر الدلیل
من غیر حصول المرجح وعلی قول المجتهد بعد ظهور الدلیل وقول المشهور ای بین الفقهاء لهم
بعد التدبر والمراد بالشیخ هو الطوسی والشیخین مع المفید والثلاثة هما مع
المرتضی وعلم الهدی هو المرتضی وشیخ کاشف ان علیا اکرم الله محیاه بذلک والخمسة
هو الثلاثة مع ابن بابویه وابنه محمد والمتأخر هو ابن الادریس والعلامة هو الشیخ
الاعظم جمال الدین حسن بن المطهر والسعید هو ولده فخر الدین والشریف هو
سید عمید الدین عبد الله بن الاعرج الحسینی والشهید هو شیخنا شمس الدین محمد بن مکی
والقاضی هو ابن البراج والتقی هو ابو الصلاح ومذهب بالحلی هو ابن ادریس وابا
الحسن هو ابن ابی عقیل

ت

بعضی از اقسام صیغ طلاق و خلع و مباراة که طلاق را خود زوج میگوید
یا وکیل زوج میگوید علی کل التقدیرین یا طلاق محض یا شبیه طلاق
بعوض مهر یا غیر بنا علی قول لعله میگویم اگر طلاق را خود شوهر گوید و بی عوض
هم بوده باشد میگوید زوجتی فلانه طالق هی طالق الطلقة هی طالق و اگر وکیل
شوهر گوید طلاق بی عوض بوده باشد میگوید زوجه موکلی فلانه طالق او
طالق طلقة هی طالق مرة و اگر طلاق بعوض مهر میگوید یعنی طلاق خلعی بوده
باشد اگر خود مرد و زن با هم گویند زن میگوید بذلت لک المهر لتطلقنی به
مرد میگوید انت علی ذلک طالق و اگر وکیل مرد با وکیل زن گویند وکیل زن
میگوید بوکالة عن موکلتی فلانه بذلت لموکلک مهرها لتطلقها به وکیل مرد
میگوید زوجة موکلی علی ذلک طالق از باب احتیاط وکیل زن میگوید طلق موکلی
علیها بذلک وکیل مرد میگوید هی علی ذلک طالق

تمت الرسالة

حسب الامر [illegible]
[illegible]

بسم الله الرحمن الرحيم

چنين گويد اضعف عباد نظام الدين ملا احمد رومیلی که چون فاضل کامل
المدعو بسعد تفتازانی شرحی نوشته بود بر تصریف زنجانی و بعض از ابیات
در اشکال و اشتباه بود که مبتدی را باعث تشویش لهذا این حقیر
ترکیب توضیح و ترکیب شده تا مبتدی را نفع بخشد و الله الموفق المعین

ولو ان الاطباء كان حولي وكان مع الاطباء
شفائي يعني اگر اطبا در اطراف من بلبودند باعث شفای من میشدند
و حال آنکه با اطباء است شفا و معالجه و لو در اینجا مفید معنی تمنی است و جواب
لو محذوف است اشفیت و لو حرف شرط و ان حرف مشبهة بالفعل الاطباء اسمها
و کان افعال ناقصه اسمش محذوف است حولی خبر کان باز این جمله خبر ان و واو
حالیه کان افعال ناقصه مع الاطباء خبر مقدم شفائی اسم کان و موقوف [illegible] این
بیت در حذف واو و کان بیت در مصرع اول از زیاده نادر بود و ضم نون حذف
ضمیر از زیاده و که محمل ضمیر جمع بیت وان تزجر لي يا ابن عفان فانزجر
وان تدعني احم عرضا ممنعا يعني اگر زجر کنی تو مرا ای پسر عفان
پس من منزجر میشوم تو را و اگر رها میکنی تو مرا از زجرش میکنیم ناموس را

که باعث فضیحت و رسوائیست و آن حرف شرط ترجمه اذا
فعل و فاعل و یا مفعول از جمله فعل شرط فا ترجمه فافا جزائیه
انز و بصیغه متکلم وحده جزای شرط و ان حرف شرط ترجمه ان
عوضا مفعول احم ممنعا صفت او و عفان عن بینصرف لیت
مضاف الیه ابن و یا ابن یا حرف ندا ابن منصوب لیت ناسندی
بوده باشد شاهد این بیت در هردو شرط لیت که استعمال شده
در خطاب بواحد جهت ضرورت شعری و درست شدن وزن فقلت
لصاحبی لا تحبسانا بنزع اصوله واجتز شیحا
بس کفتم برفیق خود که حبس مکن ما را بکندن بیخهای این درخت
و قطع کن شاخ و برک را و قطع کن شاخ و برک را فاتعقیب قلت
فدو فعل لصاحبی متعلق بقلت لا تحبسانا للنهی تحبس فعل و فاعل
نا مفعول نزع ظرف لغو متعلق تحبس بمعنی کندن مضاف الی
الاصول و الاصول مضاف الی ضمیر و اجدز فعل امر بمعنی اقطع
و انت مستتر و فاعل و شیحا مفعول او و شاهد این بیت نیز
در استعمال صیغه تثنیه است در واحد جهت ضرورت شعری
وقیل

وقیل اصله لا تحبسن بالنون قلبت النون الفا وخبه بافیه لتخلفه بقول
الشارح فی قوله استعمل الخ و لتخلفه ایضا فی کتب المبسوط و انما فیه
شاهد دیگر و هو قلب تاء افتعال مع الجیم و الاخوش و لا نفس علیه بهجوت
زبان ثم جئت معتذرا من هجو زبان لم تهجو و لم تدع
بهجو کردم [illegible] زبان را بی آنچه سخن [illegible] پس از آن آمدم عذرخواه از هجو زبان
که هرهجو نکردم او را ونخواندم ترا بصورتی که از که خود پشیمان باشد سبب
عذر خواستن بهجوت فعل فاعل زبان مفعول ثم ترا خی جئت فعل فاعل معتذرا
حال من الفاعل من هجو مجرور من متعلق بجئت مضاف بسوی زبان ان مفعول لم
تهجو فعل فاعل و لم تدع کذالک و شاهد این بیت در عمل نکردن لم است عمل
خود را اهرکاه عمل بکرد و بیاییست کفته شود لم تهج بدون واو و جمله لم تهجو
حالیه واصبحت مغانیها قفارا رسومها کان لم سوی
اهل من الوحش توهل بن داخل صبح شدم منازل محبوب در
حالتیکه بر هم خورده بود نشانهای او بانطریق که با اهل و نبود سوای وحشیها
واصبحت فعل فاعل مغانیها متعلق باصبحت قفارا حال هنه رسومها فاعل
قفارا کان مخففه و کان لم لم جازمه توهل مجزوم بلم سوا اداة الاستثنا
اضافه شد بسوی اهل اهل مضاف الیه من الوحش ظرف مستقر متعلق

بطائن المحذوف نعت الاهل شاهد این بیت در مفعول بودن لم است
از معلوم خود که تو اهل باشد و عذر ضرورت شعر است و احفظ
وديعتك التي استودعتها يوم الاغارة ان وصلت
وان لم بحفظ بکن ودیعه خود را نگهبان امانت را که سپرده ام بتو در
ان روزها که غارت کردند اگر برخوری واگر برنخوری واحفظ فعل امر
فاعل در او مستتر است و ودیعه مفعول به التی اسم موصول و استودعها
صله و هو مع موصول نعت ودیعه و یوم منصوب علی الظرفیه مضاف الی
الاغاره و مفعول فیه استودعت ان حرف شرط و صلت فعل شرط و
ان لم عطف علیه و جواب شرط محذوف بقرینه واحفظ و شاهد در این بیت
در حذف مجزوم است بعد از لم و هو کلمه فوصل محمد تفد نفسک
کل نفس اذا ما خفت من امر تبالا تفد یا محمد فدای
جان تو باد جمیع جانها هرگاه بنوسی از امر کاری که باعث [illegible] باشد
باشد محمد منادی مضموم و حذف حرف ندا الاصل یا محمد تفد فعل مضارع مجزوم
بلام والاصل لتفد نفس اسم است مضاف کل مضاف الیه مفعول لتفد کل
فاعل تفد نفس مضاف الیه کل اذا ظرف و ما زائده خفت فعل فاعل من
امر متعلق بخفت تبالا مفعول خفت و جمله فعل شرط و جزاء محذوف بقرینه
ما قبل و شاهد در این جا مجزوم بودن فعل است [illegible] الا فارحموا
بنی بالاله محمد فان لم یکن اهلا فانت له اهل یعنی اگاه
پس ای

ان

پس رحم کنید مرا ای خدای محمد پس هرگاه نبوده باشم من سزاوار
رحمت از پس تو سزاوار رحمت را لعلی الاطرف تکلیه والصلاة
علی الله ههنا فی الخارج المتکلم علی المخاطب وحصول مطلوبه والاستغاثه
فارحموا فعل امر والضمیر فاعله و بالاله باء حرف نداء مناد اله منادی
مضاف الی محمد منصوب فان فاء للتعقیب لم جازمه یکن فعل متکلم
انا مستتر فیه و فاعل او و اهل خبر او وانت مبتدا و اهل خبر و له
متعلق باهل بنا و بل الماهول و شاهد این بیت در استعمال صیغه جمع
است در واحد حقیقی برای تعظیم و تفخیم یحسبه الجاهل مالم
یعلما شیخا علی کرسیه معمما فانه اهل
لان تاکو مالم ینبغی بندارد جاهل کوهی را که برف بالای او است
جاهل از راه عدم عقل پیرمردی است که بر سر کرسی نشسته است با عمامه
و او سزاوار است بانکه اکرام کرده شود یحسب فعل و ضمیر مفعول
او و جاهل فاعل است و ما مصدریه یعلما مجزوم بلم والفه قبل
للاطلاق وقیل البدل عن نون الخفیفه والجمله معترضه بین المفعولین
وشیخا مفعول ثانی علی کرسیه ظرف مستقر متعلق بطائن

نعت سيف معما حال من الضمير الكائن وفي بعض النسخ وقع الشيخ
بالرفع وهو خبر مبتدا محذوف والجملة في محل النصب مفعول الثاني
والفا للتفضيل وانّ حرف مشبهة بالفعل والضمير اسمه والحلم خبره
والهمزة للقطع لكونه فاصلة لان تاكرما لام لام تعليلية ان ناصبة
تاكرما منصوب بان وشاهد اين بيت كه استعمال الاصل متروك است حينئذ
ضرورت شعري وفيه ايضا شاهد الاخرى في بحث نون الخفيفة وقلبه الفا
للتخفيف في حال الوقف للتاكيد وفي الوصل اتباع للوقف اذا الفتح
ماقبلها كما سيجئ انت انّ الله هو الجواد الذي يعطيت
نائله عفوا ويظلم احيانا فيظلم يعني ان ممدوح صاحب جود
الجنايت كه عطا ميكند بعطيه خود را از روي مدارا وظلم كرده
ميشود بعض اوقات واو ظلم وجود كرده هيچ بنكو بدو ب نكون
يؤذيه باعتبار الطلب عن وجه هو يعطيهم باحوله مع كثرة السؤال
وهو مبتدا والجملة خبره والموصول مع صلته نعت له والضمير
مفعوله الاول ونائله مفعول الثاني وعفوا تميز ويظلم بصيغة
المجهول جملة حالية واحيانا منصوب بالظرفية فيظلم بصيغة المجهول
جواب

جواب الشرط مقدر اي ان ظلم فيقبل ويجوز يظلم بالمهملة
بدل الجملة حتى صار الوجوه الثلاث وهذا الوجوه شاهد البيت
تنحي على الشول جوازا مقضبا والهوم تذّرى
اذراء عجبا يعني متوجه شد ان ناقه بالبقره وحشيه جوان
خوارج مثل شمشير قاطع وايضا ميكند قطع الفهائي خشك را قطع
كردن عجبا و در تنحي فاعله اي تتعرض وعلى الشول ظرف
لغو متعلق به وجوازا منصوب بنزع خافض اي كجراز او مقضبا
نعته اي كالسيف القاطع والمراد استنانها والهوم منصوب على
شرائطه التفسير وتذّريه بفسر للمحذوف واذراء مفعول مطلق وعجبا نعته
والهدم الشبه الياس شاهد اين بيت در ادغام محمل المعجمة بالعكس
فقلت لصاحبي حبس كذلك حتى احتياج بذكر مرضه ديكر دعما
او فيت تزعني بثولي شمالا لي يعني بسيار از
اوقات كه مشرف شدم بر كوهها خواهند بردا
جامه مرا باد شمال والمراد به الريح التي نهبت من جانب القطب
ور باه حرف جر مكفوف ولذا دخل على الفعلية وضعه للتعليل

وقد يستعمل للتكثير ويمكن ان يكون مراد الشارح المعنى الاستعمال
لانه في مقام الافتخار ومراد شارح المعنى الوضعي لشبهته
في القلة او قيت فعل وفاعل ان تضعت وفي علم ظرف لغو
متعلق به و ترفعن حال مؤكد بالخفيفة وثوبا مفعول وشمالات
فاعله وشاهد اين بيت در لحوق شدن نون تاكيد بمستقبل محض از راه
تشبيه بنهي اما بواسطه اين قبول صرف بيت لا يقين

الفقير علك ان تركع يوما والدهر قد رفعه

لعن الله خوار شمار فقير را شايد انكه تو روزى پست شوى و
روزگار او را بلند مرتبه گرداند لا ناهية وتهين فعل
وفاعله انت والفقير مفعول وعل لغة في لعل والضمير اسمه
وان مصدرية تركع منصوب خبر لعل ويوما منصوب لظرفيته والدهر
مبتدا او قد رفعه خبر والجملة في محل النصب حال [illegible] الفقير وشاهد
اين بيت در حذف نون خفيفه است جهت التقاء ساكنين با عدم وقف
وادن ازجهت خلاف وضع و ضعف وضع او بر سكون مسنا السماء

فنلناها ودام لنا حتى نرى احدا يمشي [illegible] شهلانا

بيشك ديدم ما آسمان را پس رسيديم و دوام [illegible] وان رفعت [illegible] اما
انكه ميديديم احد و شهلان را زير پاي خود راه ميروند و [illegible]
السماء

السماء ليكن به آب از رفعت [illegible] فنا فعل وفاعل والسما مفعول وفاء للتعقيب
فنلنا ما فعل وفاعل ومفعوله راجع الى السماء ودام عطف عليه ولنا ظرف
لغو متعلق به حتى [illegible] استئنافيه ونرى صيغة متكلم مع الغير احدا مفعوله
الاول وشهلانا عطف عليه وجملة يمشي مفعوله ولو كان شهلانا بعيرنا
لكان جملة يمشي حالا وشاهد اين بيت در نقل حركت [illegible] ماقبل وعقب

او حذف خلا ان العتاق من المطايا احسن به فهن اليه

شوس [illegible] عجايب [illegible] كرديم [illegible] ازاو [illegible] بدرستيكه شتران
نجيب از شتران [illegible] ساعت [illegible] صاحب خوف
وبيم خلا كلمه استثنا وان من الحروف المشبهة بالفعل العتاق بكسر
العين اسمه والمطايا متعلق بالعتاق واحسن خبران وبه متعلق به ومرجع
الضمير الى الاسد بقرينة الابيات السابقة المذكورة في القصيده
فهن مبتدا وشوس خبره واليه متعلق بشوس اى جمله مفسر
فالحكم وشاهد اين بيت در حذف حرف صحيح [illegible] از نقل حركت [illegible]
قبل [illegible] بدو شاذ است [illegible] حذف حرف صحيح مهلا

اعاذل عدتى [illegible] خلق لحاجتي [illegible] لا قوام و [illegible]

ظنون [illegible] كنند وحال [illegible] تجربه [illegible]
و [illegible] بقوم خود [illegible]

کشنده الله وقتلا منصوب علی الظرفیة ای اجهل جهلا والهمزة
و ف هذا اصله عاذله حذف الفا للترخیم وجمله جوبت حال لفاعل
اجهل والجار والمجرور متعلق به وان از حروف مشبهة بالفعل
یا اسمه واجو بصیغة المتکلم خبرها وان وام متعلق بروهو مع اسم
والخبر معقول جوبت والواو مشابقه وان وصلیه وظرف بعنی فاعل
ای انا اعز کذا وان کان ذا ام لذا الکه وشاهد ابن بیت در عدم ادغام
بیت از جهة ضرورت شعر واصل این بود که ادغام کند من یک

ذا فضل فیبخل بفضله علی قوم لیستغنی عنه ویذمم
یعنی اگر بود شخص که صاحب فضل و بخیل بود [illegible] و بفضل خود
و باوجود استغنا که میشود از مذمت کرده میشود من موصول
صول متضمن معنی الشرط [illegible] والسمه مستتر [illegible] راجع
الی من و ذا اسم [illegible] فیبخل عطف الی
یک [illegible] بفضله متعلق به وعلی قوم [illegible] متعلق
ولیستغنی [illegible] بالجزم [illegible] متعلق به
عطف علی لیستغنی وشاهد ابن بیت در عدم ادغام من عطوف

بجزیت وهو لیستغنی عنه ذم المنازل بعد منزلة اللوی

والعیش بعد اولئک الایام
بن

بس مذمت کن وبدان همه منازل را بعد از منزل لوی که محبوب به در او میبوده
و بد بشمار زندگی بعد از روز ها ذم فعل امر و فاعله مستتر فیه والمنازل مفعوله
و بعد منصوب علی الظرفیه مضاف المنزلة الی اللوی والعیش عطف الی المنازل
واولئک اسماء الاشارة والایام عطف بیان له و تمه وشاهد ابن بیت
دراجرای حرکات الثلاث [illegible] در صیغه امر والمشهور الکسر عند التقاء الساکنین
واعدده من الرحمن فضلا ونعمه علیک اذا ما جاء للخیر
طالب یعنی بشمار از طالب خداوند عالمیان فضیلت و نعمت را که بتو داد
هرگاه که بیاید طالب خیر نزد تو بطلب کار از حق اعدد فعل امر وانت مستتر فیه
فاعله ومن الرحمن ظرف لغو متعلق به وفضلا مفعول به ونعمة عطف علیه و
علیک متعلق به او بفضلا واذا اداة الشرط وما زائدة وجاء فعل ماضی و
طالب فاعله وللخیر متعلق بطالب وشاهد ابن بیت در اعدده که بعدم
ادغام مذکور شد جهت ضرورت شعر عجبت لمولود ولیس
له اب وذی ولد لم یلده ابوان یعنی بسیار در تعجب از فرزندی
وحال اینکه نیست او را پدری و دیگر در تعجب از صاحب اولاد که نزائیده
او را پدر و مادر و فرزند و مراد از اول حضرت عیسی است و ثانی حضرت
آدم

عجیبة فعل و فاعل والمولود ظرف لغو متعلق به ولیس نافیه واب
اسمه وله خبره والجملة حال و ذو الحال عطف علی المولود ولم جازمه و
یلده مجزوم به وابوان فاعله وشاهد این بیت در یلده است که فتح
داده شده است از جهت التقاء ساکنین ولام را حرکت نداده اند
که اگر متحرک می شد غرض فوت می شد که این تشبیه بکتف باشد در سکون
عین مثل لو و این حرکات را چون چندان اعتبار نیست لهذا عود نکرده
واو بخلاف فعل مجهول که بعضی او را فرع معلوم می شمارند و بنا بر
اسمه مردانند از راه حرکت او معتبر است بنابر این فقد و
مصنف با عنایت و توجیه تکلم کلام المصنف ... اینجا
وار دنیا بدکه قال و یکر این بدفع بالعنایت فقیل
الا لیتنی تعنی ملامة ما حرر ولا شکی فرح الفؤاد فیسمعا
عبر قسم هم نور ایکس که عالم را ذو اسرار است اینکه شنوانی
به ملامت را یا سؤال میکنم از خدا محافظت بسان ... القی به
ترا باینکه شنوانی برای محبوبه ملامت را و تازه بکنی و نخراشی
زخم مرا که اگر چنین کنی پس آن قلب مدام مجاور دل او است
و حکمه قید کرد است را بسیار عربان در استعمال میکنند یعنی
بمحفوظ

بمحفوظ بودن لوقسم منجوری و بعضی گفته اند مفعول فعل واجب الحذف
است مثل استغل به والتمنی الاصل بان لا و حذف کار ان و ان مطرد
ولا نافیه وتسمع من الاستماع صیغة المنی طبه و یا مفعول اول و ملامت مفعول
ثانی و الجملة الثانیه عطف علی جملة الاول و فرح المضاف الی الفؤاد مفعول
لفعل الطلب و جملة فیسمعا جواب شرط المقدر ای ان فعلت کان کذا او الف
لا طلاق وشاهد این بیت در کسره مضارع یا نزد غیر بنی اسد والا در
غیر همه موافقند و این حکم در فعل مکسور العین است و یا مکسور الهمزه لیت
شعری عن خلیلی ما الذی غاله فی الحب حتی ودعه
علم بهم رسید مرا از جانب دوست خود که چه چیز او را مانع دوستی شده تا اینکه
ترک کرد او را العنف من الحروف المشبهة و شعری مسموع عن خلیلی ظرف متعلق
بشعری و ما للاستفهام خبر است والذی اسماء الموصول مبتدا مؤخر
و غاله فعل و فاعل و صله الذی و فی الحب متعلق بغاله و حتی للانتهاء و ودعه
فعل ماضی و فاعله راجع الی الخلیل و ها مفعوله در استعمال ودع است بدل
ترک و اما این قلیل است اذا ما استحممت ارضه من سمائه
جری وهو مودوع و واعد مصدق

نیز هرگاه تر شود شکم آن ابل از نشست او براه بیرون و بسیار است

و هنوز که اما و عده کننده صادق نیز هر چند که در حال عرق اند ما گکنند

روایت اما خنک است که شد بوعده خود وفا میکنند اذا للشرط و ما زائده

و انجمت فعل و ارضه فاعل و من سمائه ظرف لغو متعلق به و جواب الشرط

و هو مبتدا و مووع خبره و الجملة حالیه و او عد المضاف الیه المصدق ایضا

و دفع حالا و شاهد این بیت در استعمال مووع است با امکان متروک و

انها جمه اتفاقیست از عرب و قیاس گنجایش ندارد وقامت بها ع

كلا مشد و اتصلت بمثل ضوء الفرقد بین بر جواب ان محبوبه

نزد ران بقعه و خواند هر تصغیر را که در عالم بود که چنانکه خود را هم از

قبیل روشنائی فرقدین و قامت خبر مبتدا محذوف و هو هی و بها ظرف

متعلق به و معنی الباء الظرفیه فیه تشد فهی مستتر فیه فعله و کلا مشد

مفعوله و اتصلت فعل و فاعل هی و مثل مضاف الی ضوء و ضوء مضاف الی

الفرقدین متعلق به و شاهد این بیت در بدل بودن یاء از تا نه از واو

و اما مذهب خلیل فلان للغیر معه فیه لمثلی بابن احمر من احد عاد

عینه ام لم تعاد اینه باید به بس نوا ابن احمر از مردم که دید

اند با عورت چشم او یا نه یعنی و احد العین لمثلی باین احمر فیه

متعلق

متعلق به لمثلی و ابن مضاف الی احمر فاعله و من مفعول موصوفه او

صفته همزه همزه استفهامیه عادت فعل و علیه فاعل و ام منقطعه

و لم تعادا جمله معدوله بعد ام نه جواب همزة التی للتسویه و شاهد این

بیت در اعلال فعل است بدون غائب لجه اصل است در این بیت و اما این از

ات فمثلك حبلى قد طرقت و مرضع فالهیتها عن ذی

تمائم محول بس بسیار مثل تو محبوبه که آبستن و غافل وار شدم او را

دریک و صاحب رضیع بود بس فارغ گردانیدم او را وقتی که صاحب بار و بند بی

بود و یک سال بود و الفا بمعنی رب و مثل مضاف الی الکاف مجرور بها و

حبلى عطف بالی و جمله قد طرقت حال و مرضع عطف علی الحبلی فالهیت فعل

و فاعل و الها مفعول به و لمعنی وقت و عن متعلق به و ذی مجرور مضاف الی

تمائم و محول نعته و شاهد این بیت در عدم اعلال است و این اولی است حتى

تذکر بیضات و هیجه یوم الرذاذ علیه الدجن مغیوم

یعنی تا آنکه بخاطر آورد آن ظلیم که کنایه از شتر مرغ نرست بیضهای خود را یس

انگیخت او را بر حرکت خفیف روز بارش و ترشح همچه روزی که این صفت است

که برده بود ظلمت ابر او این صفت دا لنفسه که برده

بود ظلمت شب را وا این صفت شب است که صاحب آن نیز بود و تذکر فعل
فاعل مستتر راجع الی الظلم و بیضاء مفعول له و جمله بهیجه عطف علی الجمله
السابقه و یوم فی علیه و ما مفعوله و علیه الدجن صفت یوم معنوم نیز صفت
یوم و شاهد این بیت در ثبوت بیان فنیا ساطرف بنی تمیم قد کانت
قومک یحسبونک سیدا و اخال انک سید مغبون
یعنی بتحقیقکه اشد قوم تو که پندارند که گمان میبرم آنکه تو سید
حسن زخم خورده قد للتحقیق و کانت قصه و قوم مضاف الی کاف و یحسبونک
الاسمیه و یحسبونک فعل و فاعل کاف مفعول الاول و سیدا مفعول الثانی و ا
من فعل القلب و کسر الهمزه فیه لغه و انا فاعله و ان حروف المشبهه بالفعل
و کاف اسمه و سیدا خبره و مغبون صفته و المجموع مفعول الثانی لاخال و الاول
محذوف ای اخالک و شاهد این بیت نیز حذف شاهد میباشد تق الف ابجحت
زبان نم خبث یعتذر او هجوت ان لم تهجو و لم تدعوا و شاهد این بیت و حاد
که شد حیث با احتیاج تکرار است الم یاتیک والانباء تنمی بما لاقت
لبوت ابی زیاد بعنی آیا رسیده تو را که خبرها بالا میرسد جیزی برخور
(۱۸۱)

شدن تا آنکه در ماند ملاقات کند این قوم حضرت رسالت پناه
را و البیت صیغه المتکلم و لا نافیه و در لا منفی بها معنی الازم و من
کلاله ظرف لغو متعلق بارت و لا و خیر عطف علیه و حتی جاره
و ان المصدریه مقدره بعدها مع عدم العمل فی تلاقی محمدا مفعول به
لتلاقی و شاهد این بیت در عدم عمل کردن ان مقدره بعد از حتی جاره
است و جواب این نیز سوال ضرورت شعری جری است لنسو قدا
لنبل بالحضیض و نصطاد نفوسا بنت علی
الکرام یعنی طلب آتش میکنیم ما بانداختن تیر از بالای
کوه بسفل او و برخورد این تیر بسنگ و آتش سجد و صید میکنیم ما مردمان
چندی را و میکشیم ایشان را که بنا ایشان در میان زمان بعزت ا
و کرم دار ایشان راست شد و لفظ و صادر از مصرع اول بیت در لفظ و
در بعض از مصرع ثانی و نسوقد صیغه المتکلم مع و نحن مستتر فیه
فاعله و النبل مفعوله و نبت فعل المجهول و مستتر فیه راجع الی النفوس
و علی الکرام ظرف لغو متعلق به و شاهد این بیت در قلب کسره ا

فعل مجهول بفتحه وقلب یا بالف وحذفه بالتقاء ساکنین و این قبیله

بنی طی لقد علمت عرسی ملیکة اننی انا اللیث معدوا

علیه وعادیا بنی اکثر الجنیه فهمیدم و دانسته عروس من ملیکه

خاتون اینکه من شجاعم هم مظلوم و هم ظالم موطئة للقسم و قد للتحقیق

و علمت فعل و عرسی فاعله و ملیکه عطف بیان له و ان مع الحروف

المشبهة و انی اسمه و انا تاکید الاسم و اللیث خبران و معدوا علیه

حاله و عادیا عطف علیه و شاهد این بیت در قلب واو بیت یا اما

واو یقیاس است و یا الف شایع مطرد لکراهیة اجتماع واو و یا

وضعت لها عودین من شثمانة

عبوا بها هم مکلت بیضتها الحمام بر قرار داد ان حمامه برای

بیضهای خود دو چوب از چوبهای کمان و یکی از نوع دیگر در ماندن

در کار خود بطریقی که در مانده بیضهای خود کبوتر و ضعت فعل و هی مستتر فیه

فاعله لها ظرف لغو متعلق به و عودین مفعول و من شثم متعلق به و عودا

عطف علی عودین و من شثمانة بالمثلثة متعلق بوضعت و عبوا فعل و فاعل

بام جم متعلق به و الکاف بمعنی المثل و ما مصدریه و هو مع عبث مبتدا و علی

و الحمامة فاعل عبث و بیضتها متعلق به و شاهد این بیت در عبوا است

اذ یا و نسبت این شعر از ان نهاد و الهمزة للاستفهام و لم جازمة و یا

غیر مجزوم شذوذا و الیا زائده و ما موصوله و لاقت صله ما و لبون

فاعل لاقت مضاف الیه لبون بنی مضاف الیه زیاد و الاخبار مبتدا و تنمی

خبره و الجمله حالیه معترضه و تنمی باب ضرب و شاهد این بیت در علام

عمل جازم است عمل خود و اثبات ذلک و علامت ضرورت شعری و تضحک

و تضحک منی شیخة عبشمیة کان لم تری قبلی اسیرا یمانیا

بمانیا بنی خنده میکند بر زالی که از قبیله عبد الشمس است و گویا ندیده

این زن پیش از من عاشق که این صفت دارم است تضحک فعل منی بمعنی علی

ظرف لغو متعلق به و شیخة فاعل تضحک عبشمیة مقصوره عبد شمس نعتها و

تصریف فی الاسم باب ضرب فی النسبة شایع و کان مخففه کان لم جازمة و

تری مجزوم بلم و قبلی متعلق به و هو رای البصریه و اسیرا مفعول رای

و یمانیا نعته و شاهد این بیت در حذف الف است از تری و اثبات ذلک تمام

سودنی عامر عن وراثة ابی الله ان اسمو بام و لا اب

لیکن به سیادت و بزرگی میکنند مرا قبیله عامر از راه وراثت نخواهد خدا

اینکه من فخر کنم با عتبار والدین و ما استغناهما منه انظار و سودنی فعل

نون نفرزوقا به با مفعول و عامر فاعله مر دراته ظرف لغو
متعلق به وابا فعل والله فاعل وان ناصبه اکسو صیغه متکلم
سما بسم و با متعلق به والا عطف علیه وش ها این بیت علام
کسر کردن ان مصدریه است نصب را و این ذلت با از راه جمت
نظیرش که نباشد عمل نکردان نفران علی اسماء و تحکما
منی السلام وان لا تشعرا احدا نیز التماس دارم از شما
ای دو نفر که شما برسانید بمحبوبه از جانب من سلام مرا و خدا رحمت
کند شما را در این و آنکه اعلام مکنید با بیمعنی احد برا ان مصدریه و نقوان
مر الاخفاء و علی اسما متعلق به و نیح مشترک بین الرحمة والعذاب
والمراد ههنا الدعا و طلب الرحمة و هی جمله معترضه بین الفاعل والمفعول
و هو السلام و ان ناصبه و لا نافیه و تشعرا خطاب بصیغه اثنین و احدا مفعول
وش ها این بیت در عدم عمل کردن ان است در نقوان از قبیل است خش ماء
مصدریه و این در نثر مطلقا گنجایش ندارد فالیت لا ادری
بها مرکلا اله فی لامن خفی حتی نلاقی محمدا
نیز قسم خورده ام که رحم نکنم و این ناقه را از ماندگی و نه از زخم
شدن

که استعمال شده مدغم و هو لاکثر مع موافقة القیاس و کنا
حسبناهم فوارس کهمس حیوا بعد ما ماتوا من الدهر
اعصار این بودیم ما که پنداشتیم ایشان را شجاعان قبیله کهمس زنده
شدند ایشان بعد از آن که مرده بودند چندان از زمان ای اعصر والعصر
علم للرجل و الشعر خاطب علیه و کان من النار قصه و نا نسمه و حسبنا فعل قلبی
و هم مفعول اول و فوارس مفعول الثانی کهمس بجعفر اسم فعله مضافا
الیه والمجموع خبر لکان من افعل فاعل نوبه متعلق به و ما مصدریه والجمله
بتاویل المصدر مضاف الیه و من للتبعیض والدهر مجرور به متعلق بالتوا
واعصر منادی مفرد معرفه وش ها این بیت در رجوع الف به تخفیف
عدم ادغام و این تیر بنا بر لغت ربت بنا بر لغت وللله بقیت لنا ساگ
لما و بهوالک به التبجیل و تعظیم نیز خداوند عالمیان هر که برداند
نور از برای یا حال کوه که سالم باشد از آفات و در حالتی که بر دیاحال
از بزرگی و تعظیم مبدء و الله مبتدا و خبره بقیت و لها متعلق
به و سالما حال من الکاف و به و لک التبجیل خبره و نعظیم عطف علیه
وش ها این بیت در ذکر جمله اسمیه است که حال واقع شده بدون واو
باختیار و فرع او بعد از حال مفرد بی واو و اگر لوا و ذکر شود
توهم عطف جمله بر مفرد بشود ولان

الواو وقع في الاكثر للعطف والجملة الحالية من الكاف بغير
الواو لوقوعها بعد حال المفرد وهو قوله لما الم تقوما
لاقيت الدهر اعصر ومن يشمل العيش يهاي ق
يسمع بعني الم نديده تو ان فلان چيزي را كه ملاقات كرده ام
وحال آنكه روزگار شده اين است كه بسيار مدت كه ملول زندگانی
او را از طول عمر او مي بيند و مي شنود تو با يعني شنيده و الهمزة
للتوبيخ المخاطب ولم جازمة وترى فعل فاعل و ما مفعوله و لاقيت
صلة و الدهر مبتدا و اعصر خبره وهو افعل الصفة وفي موصوفه
وشمل فعل والعيش فاعله والجملة صفت لم وعايده محذوف وهو من
الحال ويرى خبره ويسمع عطف عليه وشاهد اين بيت در عدم حذف
همزه است و اين ضرورت شعري است والا كه حذف و اين بيت بتخفيف
ادعي بما لم تره اباه كلانا عالم بالتي هات تعبر
ميتهايم مر بسيار چشم خود چيزي را كه هرگز نديده است يعني او را وحال آنكه
هر دو عالميد بچيزها ي باطل وعيب انت هات لا باطيل وارني باب الافعال
المتكلم وحده وغيبني مفعوله الاول وما مفعول الثاني ولم تره صلته
ما وضميره عايد الى ما وكلانا مبتدا و عالم خبره وبالتي هات يتعلق به
وشاهد اين بيت وبيت سابق تفاوت بزار دصاح هل رايت

او سمعت

او سمعت براع في الظهع ما في الحلاب تعبر
اي صاحب من آيا ديده يا شنيده شبانی را كه بر گرداند بستان چيزي را كه
قرار داده در ظاو دوش از شير دوشش وصاح منادا مرخم بحذف
الحروف و هل استفهام للانكار و رايت فعل و فاعل سمعت عطف عليه
والباء زائده وراع مجرور بها متعلق بكل واحد على التنازع در قبل
وفاعل مستتر والجملة نعت لراع وفي الضرع متعلق به وما مفعوله
موصول و في الحلاب متعلق
به ورد في الحلاب بدل في الحلاب جمع العلبة بضم العين وسكون اللام
وهي محلب من الجلد وشاهد اين بيت در حذف همزه است از فعل ماضي
واين خلاف قياس است و اين بيع الزايغ بيت با لهمزة فصيح العين
مركود على الاوسناد وان يهسنح في الموحل تعبر بركه
ديده ام اند كاوه كوهستانی برجيند جاي از خوف آنكه مبادا اخذ شوند
در توي كلها از بباري باران والفاء للعطف و اصبح من الناقصة
والعين اسمه و مركود خبره وعلى الاوشاد ظرف لغو متعلق بركود ا
لكونه بمعنى ثابتا و ان يسنح تبا و بل المصدر مفعول الا صبح بحذف المضاف

۱۰۰۶/۲

یا صغیر السن یا رطب البدن
یا قریب العهد من شرب اللبن

کم نعت الوفرة ذکر القفا
وثب الشعر [illegible] الذقن

